

## **Forord.**

Før oppgaven starter er det en del mennesker som bør takkes.

Først og fremst vil jeg takke min veileder Jon Anders Risvaag for kunnskap, entusiasme og tålmodighet, samt for å lede meg inn i middelaldermyntens interessante verden. Det har vært lærerikt!

Takk til Håkon Ingvaldsen, Anette Sættem og Svein Harald Gullbekk for hjelp til å komme i gang med materialinnsamlingen, og enda viktigere, for å gjøre hospiteringsoppholdet ved Myntkabinettet ved KHM til et lærerikt og hyggelig et. Her må en spesiell takk rettes til Gullbekk for stor entusiasme og nyttige innspill i oppgavens startfase.

En stor takk til Gerald Stefke for lange, innsiktsfulle og oppklarende mailer vedrørende senmiddelaldersk mynt generelt, og mecklenburgske oksehodebrakteater spesielt.

Andre som må takkes er Linn Lillian Eikje, Christoph Kilger, Hendrik Mäkeler, Jens Christian Moesgaard og Ian Reed. Både for hjelp til tolking av uleselig gotisk håndskrift, materialinnsamling, litteraturtips og oppklarende informasjon.

Jeg vil takke min far for korrekturlesing og påpeking av lange og meningsløse setninger.

Den slags takk fortjener også felles student Julian Patrick Cadamareri. En korrekturleser som i tillegg kan komme med nyttig informasjon.

En stor takk må også sendes til resten av klassen for en flott studietid. Det finnes ingen bedre gjeng å kripe gjennom irske ganggraver med.

Ellers vil jeg takke øvrig familie og venner for mental støtte og for å jatte med de gangene jeg skulle få det for meg at dere vil lære noe om mynt.

På tross av all hjelp og gode råd kan oppgaven fortsatt inneholde feil, overflødige innskutte setninger, mangler og andre svakheter. Disse er i såfall ene og alene forfatterens ansvar.

# Innholdsfortegnelse

Figurliste.....	1
1. Innledning.....	2
1.1. Historiografi.....	3
1.2. Problemstilling.....	5
2. Historisk bakgrunn.....	7
2.1. Befolkningsnedgang.....	7
2.2. Fremmed innflytelse i Norge.....	8
2.2.2. Hansaen og konkurrentene.....	9
2.3. Myntbruk i middelalderen.....	10
2.3.1. Myntomløp før 1387.....	11
2.3.2. Fra svensk-norsk myntunion til norsk myntopphør.....	11
2.3.3. Et myntløst Norge under Kalmarunionen.....	12
2.3.4. Utenlandsk mynt i Norge i høymiddelalderen.....	16
2.3.5. Fra sølv til gull.....	17
2.3.6. Senmiddelalderens sølvkrise.....	18
2.3.7. Det vendiske myntforbund.....	19
2.3.8. Myntomløpet i Danmark.....	20
2.3.9. Hvor vanlig var myntbruk i middelalderen?.....	20
3. Kilder og metode.....	21
4. Presentasjon og gjennomgang av materialet.....	24
4.1. Hvordan behandle ulike former for mynt?.....	24
4.2. Enkeltfunn.....	25
4.2.1. Kirkefunn og enkeltfunn.....	25
4.3. Skattefunn.....	28
4.4. Løsfunn.....	31
4.5. Funnklassifisering som vil bli brukt.....	33
4.6. Kriterier for utvalgt materiale.....	33
4.6.1. Regnesystem.....	34
4.6.2. Dansk mynt.....	35
4.6.3. Svensk mynt.....	37
4.6.4. Hanseatisk mynt.....	39
4.6.5. Mecklenburgske oksehodebrakteater.....	40
4.6.6. Engelsk mynt.....	43
4.6.7. Øvrige myntslag.....	44
4.6.8. Uidentifisert mynt.....	45
4.7. Materialpresentasjon.....	46
4.7.1. Myntskatter i Norge.....	46
4.7.2. Fordeling av enkeltfunn.....	50
4.7.5. Fordeling av tosidige sølvmynter.....	52
4.7.6. Tidsmessig fordeling av ensidige mynter og penninger.....	53
4.7.7. Gullmynt.....	57
4.8. Omtale av gullmynt i Diplomatarium Norvegicum på 1400-tallet.....	59
5. Analyse.....	61
5.1. Funnene fra Storhamarstranden og myntskatter.....	61
5.2. Engelsk mynt.....	62
5.3. Tysk mynt.....	63
5.3.1. Penninger og kirials-katten.....	64
5.4. Dansk mynt.....	69
5.5. Gotlandsk mynt.....	71
5.6. Svensk mynt.....	72
5.6.1. Jämtland og Härjedalen.....	73

5.7. Mecklenburgske oksehodebrakteater.....	75
5.8. Øvrige myntslag.....	75
5.9. Om skriftlige kilder og gullmynt.....	76
5.10. Greshams lov.....	77
5.11. Oppsummering av analyse.....	79
5.11.1. Sølvmynt.....	79
5.11.2. Gullmynt.....	80
5.12. Årsaker til fremmed mynts inntreden.....	80
6. Oppsummering.....	84
7. Potensielle feilkilder og avsluttende bemerkninger.....	86
7.1. Om oppgavens avgrensninger og uavklarte problemer.....	86
Litteratur.....	88
Katalogreferanser.....	100
Appendiks I - Funnkatalog.....	102
Forkortelser.....	102
Spesifiseringer.....	102
Bohuslän.....	103
Østfold.....	107
Oslo.....	111
Akershus.....	118
Hedmark.....	120
Hamar.....	122
Oppland.....	125
Buskerud.....	131
Vestfold.....	137
Tønsberg.....	140
Telemark.....	144
Aust-Agder.....	147
Vest-Agder.....	149
Rogaland.....	151
Hordaland.....	153
Bergen.....	155
Sogn og Fjordane.....	159
Møre og Romsdal.....	164
Sør-Trøndelag.....	166
Trondheim.....	168
Nord-Trøndelag.....	173
Härjedalen.....	176
Jämtland.....	177
Nordland.....	180
Troms.....	185
Finnmark.....	186
Ukjent funnsted.....	187
Appendiks II - Myntskatter med t.p.q. 1483 innholdende mynt preget mellom 1387 og 1483... 188	188
Appendiks III - Hansabyer representert i norske myntfunn.....	192
Appendiks IV – Omtale av nobler og gylden i Diplomatarium Norvegicum.....	193
Appendiks V – Byer og områder representert i Kirials-katten.....	195
Appendiks VI – Omtrentlige dateringer på myntslag.....	196

## Figurliste

Figur 1: Hulpenning (Krone), Erik av Pommern, Lund eller Næstved, Galster 1972, nr. 5 (T18240-111).....	35
Figur 2: Sterling, Erik av Pommern, N eller L?, Hauberg fig. 9.....	35
Figur 3: Hvid, Christian I (T24721-223).....	36
Figur 4: Gote, Gotland, ca. 1380-1420, Lagerqvist XXXV C3 (T18240-148).....	36
Figur 5: Hulpenning, Sverige, Kr h, Thordeman XXII (T24718-567).....	38
Figur 6: Hulpenning, Sverige, Kr A, Thordeman XXIII (T18240-141).....	38
Figur 7: Hulpenning, Sverige, Kr S, Thordeman XXII (T18240-145).....	38
Figur 8: Hulpenning, Rostock, 1400-tallet, Oertzen 198 (T18240-154).....	39
Figur 9: Hulpenning, Lüneburg, 1400-tallet, Jesse 198 (T24718-580).....	39
Figur 10: Witten, Stralsund, etter 1381, Jesse 370 (T24721-234).....	39
Figur 11: Hulpenning, (?), Sæther I, 12 (T18240-149).....	41
Figur 12: Hulpenning, (?), Sæther III, 17-19 (T24718-601).....	41
Figur 13: Hulpenning, (?), Sæther IV, 25 (T24721-236).....	41
Figur 14: Nobel, England, Edward III, etter 1346.....	43
Figur 15: Viertelwitten, Güstrow, til 1390?, Oertzen 476, Jesse 395, (T24718-585).....	44
Figur 16: Gylden, Utrecht, David av Burgund, 1455-96, Jfr. Thomsen I, 4065 (T23502-4).....	45
Figur 17: Skattefunn.....	47
Figur 18: Fylkesmessig fordeling av enkeltfunn.....	49
Figur 19: Fordeling av ikke-skandinaviske mynter foruten oksehodebrakteater. ....	51
Figur 20: Tidsmessig fordeling av tosidige sølvmynter. ....	52
Figur 21: Omtrentlig datering av tyske og danske halvpenninger, penninger og topenninger. ....	54
Figur 22: Datering av svenske penninger.....	55
Figur 23: Mecklenburgske oksehodebrakteater.....	56
Figur 24: Spredningskart for gullmynt.....	57
Figur 25: Dateringer på gullmynt.....	58
Figur 26: Søketermer for gullmynt i Diplomatarium Norvegicum.....	59
Figur 27: Fordeling i omtaler av gullmynt i Diplomatarium Norvegicum.....	60
Figur 28: Hulpenninger funnet i Norge fra områder representert i Kirialskatten. ....	65

## 1. Innledning

Året 1898 ble det på Bredestuens tomt på Slottsfjellet i Tønsberg funnet en myntskatt bestående av 123 mynter.<sup>1</sup> 78 av disse var svenske og 44 av et myntslag som trolig ble preget i både Norge og Sverige. Den siste var preget i Preussen under styret til Den tyske orden. Myntskatten må ha vært nedlagt tidligst ca. 1355, altså få år etter svartedaudens herjinger i 1349 og rett før opprettelsen av det hanseatiske Kontoret på Bryggen i Bergen rundt 1360 (Gullbekk 2009b:172-173; Holst 1936b:16, 1938:100). Rundt 30 år senere stoppet den norske kongemakten tilsynelatende å prege mynt. Det skulle gå nesten 100 år før utmyntingen startet opp på norsk jord igjen (Skaare 1995a:92).

Fra Harald Hardrådes død i 1066 og fram til 1300-tallet sirkulerte det så vidt vi vet nesten utelukkende norsk mynt i landet (Gullbekk 2009b:45, 50-54). Fra 1268-77 har vi de første skriftlige kildene som nevner bruk av utenlandsk mynt i Norge. I perioden 1280 til 1350 refereres det hyppig til engelsk mynt i norske jordhandelsdiplomer. Dette er så å si det eneste utenlandske myntslaget som er nevnt (ibid.:170). Fra 1377-84 finner vi i norsk prislovgivning takster i engelsk og lybsk<sup>2</sup> myntstandard, noe som indikerer at kongemakten har åpnet opp for bruken av utenlandsk mynt. Etter Olav IV Håkonssons død i 1387 og et knapt hundreår fram til 1483 da kong Hans blir innsatt kjenner vi ikke til en eneste norsk myntemisjon. Riktignok ble det fra slutten av 1300-tallet preget mynt i Danmark som vi i perioden var i union med, men flere historiske kilder beskriver samfunnet som myntløst, eller indikerer i det minste at det var et underskudd på mynt (Gullbekk 2009b:178-179; Risvaag 2006:273-274; Skaare 2005a:92-92). Et tidsrom på nesten hundre år kan imidlertid være for vidt til å betraktes som en homogen periode. Kanskje er bildet mer nyansert enn som så. Denne oppgaven vil omhandle utenlandsk mynt i Norge i perioden ca. 1350 til 1483. Oppmerksomheten vil i størst grad vies til årene 1387-1483. En epoke der mynt fra over landegrensene etterhvert må ha vært en forutsetning for å ha mynt i omløp. Utgangspunktet vil ligge i myntfunn.

---

1 Appendiks I: Tønsberg, nr. 9d

2 *Lybsk* henviser til hansabyen Lübeck.

## 1.1. Historiografi

Gerhard Schøning var en av de første som systematisk registrerte opplysninger om myntfunn i Norge, på sine reiser gjennom Hedmark, Møre og Romsdal og Trøndelag (Holst 1939). De norske myntfunnene har blitt registrert i mer systematisk grad siden myntkabinettene i Oslo og Trondheim ble grunnlagt i henholdsvis 1817 og 1840. I 1865 utga Claus Jacob Schive og Christopher Andreas Holmboe verket *Norges Mynter i Middelalderen* (Schive og Holmboe 1865). Dette var en samlet oversikt over myntemisjoner, både i Norge og hos våre unionspartnere, og utgivelsen har senere blitt hyppig brukt som referanseverk. Her sier Schive at man under Erik av Pommern gikk over til den lybske myntregningen, og at det fra Christoffer av Bayern og Christian I ikke kjennes noen norsk utmynting (ibid.:XVIII). Engelske sterlinger hadde da lenge vært i sirkulasjon. I løpet av 1300-tallet ble lybske mynter innført og på 1400-tallet også danske mynter. Fra midten av 1300-tallet ble i tillegg utenlandsk *gullmynt* tatt i bruk (ibid.:XXX-XXXII).

Hans Holst ga i 1936 ut en sammenfatning av middelalderens mynthistorie kalt *Norges mynter til slutten av 16. århundrede* (1936a). På denne tiden var det blitt konsensus om at heller ikke Erik av Pommern preget norsk mynt og at det slik ikke var noe grunnlag for en mynthistorisk fremstilling fra han og de to neste kongenes tid. Fremmede mynter, spesielt nordtyske, forekom imidlertid i funn fra Erik av Pommerns tid (ibid.:126). Fra 1930- til 50-tallet ga Holst i tillegg ut en serie oversikter over myntfunn i Norge, hovedsakelig publisert gjennom *Nordisk Numismatisk Årsskrift* (Holst 1936b, 1937, 1938, 1940, 1942a, 1942b, 1946, 1948, 1955, 1956a). Disse omfatter dermed også tyngdepunktet for denne oppgaven. Gjennom *Nordisk Numismatisk Årsskrift* har i tillegg tilvekster av funn og gaver for Myntkabinetet ved Kulturhistorisk Museum i Oslo blitt gitt ut med jevne mellomrom.

Kolbjørn Skaare ga i 1982 ut en artikkel som omtalte myntomløpet i Norge fra ca. 1350 til ca. 1500 (Skaare 1982), og senere en generell oversikt over *Norges Mynthistorie* (Skaare 1995a, 1995b). Da myntbestemmelsene i *Schive 1865* i mange tilfeller er utdaterte bør *Norges Mynthistorie* regnes som standardverket for bestemmelse av norske mynter. Skaare konkluderer som andre med at utmyntingen opphørte, og at de siste norske myntene vi vet ble preget før 1483 var Olav IV's (1380-87). Skaare har også vektlagt reiseskildringer som beskriver Bergen som et myntløst samfunn (Skaare 1995a:92-95). I tillegg nevner han innførselen av utenlandsk mynt - med hovedvekt på sterlinger og gullmynter, samt danske, svenske og nord-tyske hulpenninger - og mener at den utenlandske mynten bidro til å holde myntomløpet oppe i fravær av egen utmynting (ibid.:113-118).

Reidar Hagevik har i sin masteravhandling skrevet om 1400-tallets myntomløp i Bergen basert på historisk kildemateriale (Hagevik 2005). Han har konkludert med at pengestellet i Bergen på 1400-tallet i stor grad ble styrt av utenlandske kjøpmenn, hovedsakelig de vendiske og de zuidersjøiske. På grunn av deres makt hadde effekten av en manglende hjemlig utmynting ikke noen vesentlig rolle for myntomløpet i byen. De historiske kildene som beskriver Bergen som et myntløst samfunn beskriver slik bare en del av virkeligheten. Nøyaktig hvor vanlig myntbruk faktisk var vil han ikke begi seg ut på spekulasjoner om (ibid.:69-80, 95-96). Han har imidlertid observert en nedgang i omtaler av mynt i tyske testamenter fra Bergen. I perioden 1307-1390 er det 5% av testamentene som ikke nevner mynt, mot 20% fra 1390 og fram til 1480-årene (ibid.:69).

Jon Anders Risvaag har i doktoravhandlingen *Mynt og by* (Risvaag 2006) tatt for seg myntomløpet i Trondheim fra ca. 1000 til ca. 1630, i lys av myntfunn og historiske kilder, og dekker dermed også senmiddelalderen i Trondheim. Avhandlingen inneholder derfor en oversikt over myntfunn fra Trondheims bygrunn (ibid.:344-358). I avhandlingen har han påpekt paradokset i at det jevnt over har blitt funnet flere mynter i Trondheims bygrunn fra perioden 1400-1480 enn fra den foregående perioden 1320-1400, men at majoriteten stammer fra Erkebispegården (ibid.:174). Han konkluderer med at mynten ikke sluttet å sirkulere i Trondheim i senmiddelalderen, men at den i større grad var forbeholdt en lukket og eksklusiv sfære i sammenheng med kirken. Jevnt over gikk man over til naturaløkonomi etter at unionen med Sverige opphørte i 1363. Generelt er det en stagnasjon i det fysiske materialet fra etter 1320 i Trondheims bygrunn. Han påpeker samtidig et interessant trekk i at myntene fra tiden etter 1387 i hovedsak kommer fra Danmark og Sverige (ibid.:308-311).

Svein Gullbekk har beskrevet myntbruk i Norge og det norske myntvesenet i doktoravhandlingen *Pengevesenets fremvekst og fall i Norge i middelalderen* (Gullbekk 2003). Denne har senere blitt revidert og publisert under samme tittel (Gullbekk 2009b). Selv om denne avhandlingens tyngdepunkt i hovedsak er rettet mot tiden fram til 1319 rører den også i stor grad ved senmiddelalderen. Blant annet har han laget en oversikt over jordhandelsdiplomer fra 1280 til 1349 samt trukket fram historiske kilder og skattefunn for å belyse perioden uten norsk utmynting. Gullbekk har beskrevet et velutviklet pengevesen i høymiddelalderen. Dette var i stand til å holde utenlandsk mynt ut av omløpet, men brøt i stor grad sammen i løpet av senmiddelalderen. Først i unionen med Sverige, men i større grad etter denne igjen ble oppløst i 1363. Mye av skylden må tillegges kongens sviktende inntektsgrunnlag i sammenheng med svartedauden og den senere sølvkrisen, noe som begrenset hans makt. Generelt tyder kildene på at en naturaløkonomi gjorde seg gjeldende mot slutten av 1300-tallet. Samtidig har også han pekt på engelsk og tysk mynts rolle

gjennom 1300-tallet (Gullbekk 2009b:162-185).

Disse arbeidene har i stor grad trukket fram de viktigste linjene. Felles for dem alle er at de tar utgangspunkt i en stopp i utmyntingen, og at dette naturligvis må ha påvirket myntomløpet i landet. Det har imidlertid aldri blitt laget en samlet oversikt over myntfunn fra perioden 1387-1483 på landsbasis. Selv om Skaare har belyst viktige aspekter ved perioden (Skaare 1982) har det heller aldri blitt laget en generell framstilling av myntforholdene.

## 1.2. Problemstilling

Jeg vil lage en oversikt over utenlandsk mynt fra tiårene før 1387, og fram til 1483, som er funnet innenfor Norges daværende fastlandsgrenser. Dette innbefatter Jämtland, Härjedalen og Bohuslän i tillegg til dagens grenser. Min hensikt med å utarbeide en slik oversikt er å undersøke:

- a) Hvilke mynter som var tilstede
- b) Når ulike myntslag var gjeldende
- c) Eventuelle regionale forskjeller

Hvilke mynter er funnet, og i hvilke kontekster? Dette leder til følgende spørsmål: Hvordan artet den faktiske bruken og sirkulasjonen av mynt seg i en periode uten hjemlig utmynting og hvilke faktorer kan ha vært avgjørende for trekkene som eventuelt kommer fram? Kanskje vil det også være mulig å belyse konsekvensene av hjemlig utmynting versus ingen hjemlig utmynting.

Det er flere elementer man ikke kommer utenom hvis man skal prøve å forstå hva som skjer i Norges mynthistorie i den knappe hundreårsperioden. Svartedauden som rammet i 1349 sendte landet inn i en negativ befolkningsvekst som virker å ha vart gjennom hele 1400-tallet. Hanseatenes voksende makt førte til store utfordringer for det danske myntvesenet. Det samme gjorde generell mangel på edelmetaller i Europa fra slutten av 1300-tallet. Samtidig førte unionen med Danmark - og i halve perioden Sverige - til at Norge ble en utpost i riket.<sup>3</sup>

I utgangspunktet tar ikke denne oppgaven for seg forholdet mellom mynt og naturalia i økonomiske transaksjoner, men det er vanskelig å komme helt utenom dette temaet. Her vil jeg bare kort si at det har vært en vanlig oppfatning blant historikere at naturalia har dominert handelen, men at nyanserende oppfatninger har blitt ytret de siste årene.<sup>4</sup>

---

<sup>3</sup> Alle disse aspektene vil bli berørt nærmere i kap. 2.

<sup>4</sup> Dette vil bli berørt summarisk i kap. 2.3.9.



Oppgavens formål blir todelt. På den ene siden vil jeg prøve å få en oversikt over hva som faktisk finnes av mynt og slik forhåpentligvis få svar på problemstillingen. På den andre siden vil det under slike undersøkelser gjerne dukke opp mange flere spørsmål som ikke kan bli dekket innenfor rammene til denne teksten. Det andre formålet blir dermed å forsøke å lage en komplett liste over mynter som kan dateres til denne perioden, for slik å legge grunnlag for videre arbeid med alternative problemstillinger.

## 2. Historisk bakgrunn

I 1319 døde kong Håkon V Magnusson, sønn av Magnus Lagabøte. Håkon V var den siste kongen fra mannslinjen i Sverreætten. Vi inngikk deretter kongefelleskap med Sverige under Håkons dattersønn Magnus Eriksson. Fellesskapet varte fram til 1355 da Magnus' sønn Håkon VI Magnusson fikk makten i Norge. Håkon VI var gift med dronning Margrethe, datteren til den danske kong Valdemar Atterdag. Med deres sønn Olav IV Håkonsson inngikk Norge og Danmark kongefelleskap i 1380. Olav IV døde bare få år senere i 1387 og Margrethe ble selv regent. I 1397 ble på hennes initiativ de nordiske kongedømmene offisielt forent i Kalmarunionen, og det skulle gå over 500 år før Norge igjen kunne kalle seg uavhengig (Bjørkvik 2005:passim; Imsen og Sandnes 1987:passim).

### 2.1. Befolkningsnedgang

Høsten 1349, tredve år inn i Magnus Erikssons regjeringstid, kom svartedauden til Norge. Da den halvannet år senere var borte hadde kanskje så mye som halvparten av befolkningen omkommet. Svartedauden var den første og største av en lang rekke pester som kom med jevne mellomrom til noe ut på 1500-tallet. I andre halvdel av 1300-tallet og på starten av 1400-tallet ser de ut til å ha kommet nær hvert tiende år. Beregninger har vist at det engelske folketallet ble redusert med nesten to tredjedeler mellom 1348 og 1520 og det er grunn til å tro at et lignende mønster gjaldt for Norge (Bjørkvik 2005:10-21). Et overslag over folketallet har vært rundt 500000 i 1340-årene og ca. 200000 rundt 1520, med et lavmål rundt midten av 1400-tallet på 180000 (ibid.:43). Det er også gjort beregninger på hvor omfattende ødeleggingen av gårder i Norge var i løpet av denne perioden. Tallene Harald Bjørkvik opererer med tilsier at kun 43-44% av gårdene og 40% av de tilhørende brukene som hadde eksistert på 1340-tallet fortsatt var i bruk rundt 1520 (ibid.:25-27). Jørn Sandnes opererer med litt andre tall og foreslår at 35-45% av brukene var gjenværende rundt 1520 (Imsen og Sandnes 1987:100). Tallene er ikke eksakte, men må ansees som indikatorer på omfanget av ødeleggingen.<sup>5</sup> Jevnt over var det de yngre bosetningsområdene som ble hardest rammet av ødeleggingen. Noe som gjerne hang sammen med at den vanskeligst tilgjengelige jorden var blitt tatt i bruk sist og også var den første til å bli forlatt (ibid.:85-86).

Avfolkningen i Norge førte også til nedsatt pris på jord. Noe som gjorde at kirken og aristokratiet fikk lavere inntekter etter svartedauden. I tillegg ble landets forsvarsevne svakere da man hadde

---

<sup>5</sup> For en nærmere diskusjon vedrørende kartlegging av ødegårder i senmiddelalderen anbefales *Ødegårdstid i Norge* (Sandnes og Salvesen 1978).

færre menn å stille til leidangen (Bjørkvik 2005:22-24).

## 2.2. Fremmed innflytelse i Norge

Fra 1200-tallet begynte det å komme utenlandske handelsmenn til kystbyene på årlig basis. De tyske var i flertall og med tiden fikk de opparbeidet seg handelsprivilegier. I Bergen begynte enkelte allerede fra 1250-tallet å bli mer bofaste, mens det i Oslo og Tønsberg var flere gjester og såkalte vintersittere (Bjørkvik 2005:120). Deres betydning i den norske handelssfæren var likevel fortsatt begrenset i forhold til det omfanget den med tiden skulle få. *Hansaen*, som var betegnelsen på et samarbeid som startet mellom nord-tyske handelsbyer, ble i løpet av 1300-tallet den største handelsalliansen i middelalderen. I vest-østlig akse strakte medlemsbyene seg helt fra Zuidersjøen i nederlandene til Novgorod i Russland. I sør var handelsmenn fra rhinbyen Köln mektige medlemmer. Opprinnelsen og maktsenteret lå imidlertid i Nord-Tyskland og de vendiske byene, med Lübeck i spissen. Strategisk plassert som knutepunkt for både sjø- og landbaserte handelsruter (Dollinger 1970:xviii; Schreiner 1979:283).

Det unike med hansaen lå ikke i alliansebegrepet. Samarbeid mellom ulike byer og landområder var slett ikke uvanlig. Det som skilte denne alliansen fra andre var at den var rent økonomisk basert og gikk på tvers av politiske formål (Dollinger 1970:xvii). Hvis man skal sette en eksakt dato for opprettelsen av hansaen må denne legges til 1241 og inngåelsen av en offisiell handelsallianse mellom Lübeck og Hamburg (Dollinger 1970:46). I tillegg til sin strategisk gode beliggenhet for å kunne kontrollere handelen mellom øst og vest hadde Lübeck også kontroll over saltgruvene i Lüneburg. Saltet var ingrediensen som kunne gjøre fisk til en handelsvare over lengre avstander. Dette gjorde at lübeckerne kunne kontrollere sildefisket utenfor Skåne (Schreiner 1979:284). Når hanseatene blir nevnt i sammenheng med Norge blir de vanligvis assosiert med Bergen og nordlandshandelen med tørrfisk. Hovedbestanddelen i varene de selv brakte var korn. Gjennom 1200-tallet var Norge avhengig av korntilførsel fra Tyskland og Baltikum. Etter ufred mellom det norske kongeriket og hansabyene ble det i 1284 innført en handelsblokade som stoppet nettopp denne tilførselen. For Norges del ble resultatet hungersnød, og fredsforhandlinger var den eneste utveien. Hanseatene fikk skjenket handelsprivilegier som med tiden skulle bli utvidet ytterligere (Dollinger 1970:49-50). Bergen skulle bli en viktig del av den hanseatiske handelsalliansen og det virker å være i årene rundt 1360 at et av de fire såkalte *kontorer* ble grunnlagt der (Schreiner 1941:20). De andre befant seg i Novgorod, Brügge og London. Kontorene har blitt beskrevet som ryggraden i hanseatenes handel. Deres lokalisering ble satt til kommersielle sentra, og de lokale

myndighetenes vilje til å skjenke hansaen handelsprivilegier var essensiell (Dollinger 1970:98). Også Tønsberg og Oslo ble viktige hansabyer der det ble opprettet handelsstasjoner - såkalte *faktorer*. Der hanseatene i Bergen stort sett kom fra Lübeck var flertallet på østlandet fra Rostock (Bjørkvik 2005:124-127; Schreiner 1941:30).

Når det henvises til hanseatene som styrte bergenshandelen er det altså hovedsakelig lübeckere det siktes til. Dette er viktig å påpeke da hansabegrepet tidvis kan synes ganske løst. Alliansen var langt fra ensartet og flere stridigheter foregikk innad. Blant annet var viktualiebrødrene som i 1393 herjet i Bergen tilsynelatende støttet av hansaen i Rostock og Wismar (Dollinger 1970:79, 372). Bremen hadde i 1284 nektet å inngå i handelsblokaden av Norge og ble som en følge av dette midlertidig kastet ut av alliansen (Dollinger 1970:49, 372). Etter at de på nytt ble ekskludert fra 1427 til 1433 (Dollinger 1970:290) var bremere med på å overta handelen i Bergen da Kontoret i 1427 gikk i oppløsning og handelsmarkedet i en åtteårsperiode fram til 1435 var fritt for lübeckere. Kilder forteller også om hanseater som satte i gang handel på Stranden mot Kontorets vilje (Schreiner 1941:36). I dette siste finner vi en viktig detalj ved handelsorganiseringen i Bergen. De lybske handelsmennenes kontor lå på Bryggen. Øvrige handelsmenn etablerte seg hovedsakelig på Stranden på motsatt side av Vågen (Schreiner 1941:30-36).

### **2.2.2. Hansaen og konkurrentene**

Gjennom store deler av middelalderen var England en viktig handelspartner for Norge. Den vanlige oppfattelsen har vært at denne rollen ble mindre viktig i løpet av 1300-tallet. Fra tiden Kontoret lå nede har vi også de siste kjente kildene som forteller om engelskmenns tilstedeværelse. På et tidspunkt skal det ha ligget hele 17 skip i havn i Vågen i Bergen. Etter dette virker den engelske aktiviteten å ha avtatt for muligens å opphøre fullstendig i 1440-årene (Schreiner 1941:31-32). Korn fra Baltikum var som nevnt en av hanseatenes viktigste handelsvarer. Det samme var fisk fra Nord-Norge og sild fra svenskekysten (Bjørkvik 2005:124). Siden de ikke bare brakte varer, men også hentet varer for egen del, hvordan kunne hanseatene få så stor makt som de etter alt å dømme fikk? Noe av svaret finner vi i den ovenfor nevnte handelsblokaden fra 1284. Norge – da spesielt de nordligste områdene – var avhengig av korntilførsel også gjennom hele senmiddelalderen. Ingen andre kunne utfylle rollen hanseatene hadde på tilstrekkelig vis. Kornet engelskmennene kunne føre inn var ikke nok. Etterhvert mistet disse også rettighetene til å drive handel med Norge. I 1379 blir det opplyst at hansastedene hadde forbudt sine borgere å kjøpslå med englenderne i Norge. Selv om engelsk kornimport gang på gang viste seg å være utilstrekkelig for de norske behovene bekymret ladningene de sendte hanseatene nok til å sende ut forbudet (Schreiner 1941:31).

Hansaen hadde imidlertid kontroll over nordlandshandelen. Et effektivt middel for å opprettholde denne kontrollen var et kredittsystem de praktiserte som gjennomgående førte til at nordlendingene var i gjeld til dem (Nedkvitne 1983:268-270). Kredittgivningen gjorde at nordmenn fryktet konsekvensene av handel med engelskmenn da disses import alene som nevnt var utilstrekkelig. Siden engelskmenn likevel prøvde å etablere seg ved å sende skip nordover kunne dette føre til stridigheter med lokalbefolkningen. Fra slutten av 1430-tallet virker også denne aktiviteten å ha avtatt og Island ble et mer ettertraktet marked (Schreiner 1941:31-34).

Den første kilden som nevner nederlandske handelsmenn i Bergen er fra 1440. De oppnådde handelsprivilegier under Christoffer av Bayern som ville begrense hanseatenes makt. Nederlenderne kunne heller ikke bringe korn, som de selv trengte import av, men brakte hovedsakelig krydder og kramvarer. Likevel førte dette til stridigheter med hanseatene. Stridigheter som hanseatene midlertidig kom seirende ut av da Christian I begrenset nederlendernes privilegier i 1471. Under kong Hans ble begrensningene igjen etterhvert opphevet, uten at striden mellom de forskjellige interesseparter ble noe mildere av den grunn. Noe av forklaringen til at hanseatene var så fiendtlig innstilt overfor handel som tilsynelatende ikke skulle svekke deres rolle kan man finne i hanseatenes frykt for at salt skulle bli en viktig norsk importvare. En kilde fra 1494 forbyr tørking av fisk på klippene framfor den gamle tørkemethoden med å la den henge fritt. Framstillingen av klippfisk krevde salt i motsetning til tørrfisken, og salt kunne nederlenderne skaffe. Dette ble da heller ikke en vanlig tørkemethode (Schreiner 1941:34-43). Slik sett virker det som hansaens frykt for hollenderne jevnt over var av det forebyggende slaget i tilfelle det skulle oppstå endringer i vareetterspørselen. Nederlendernes inntreden i andre halvdel av 1400-tallet har likevel blitt brukt til å forklare en nedgang i Lübecks handel på Norge (Dollinger 1970:242).<sup>6</sup>

### **2.3. Myntbruk i middelalderen**

«I denne by sirkulerer ikke mynter, hverken av gull eller sølv eller kopper eller jern, men både de som kjøper og de som selger, bytter med varer.»

- Laskarius Kananos (oversatt av Svendsen 1961:219)

Sitatet er hentet fra en reiseberetning av den bysantinske kjøpmannen Laskarius Kananos og er et av flere sitater som har blitt brukt for å eksemplifisere myntøkonomien i Norge på 1400-tallet

---

<sup>6</sup> Forholdet mellom lübeckere, zuidersjøere og nederlendere er mer komplekst enn det kan komme fram av denne teksten. For en mer kritisk behandling anbefales Wubs-Mrozewicz 2008

(Gullbekk 2009b:179; Hagevik 2005:4; Risvaag 2006:273; Skaare 1995a:93). Eksempelets meningsinnhold trenger ingen nærmere forklaring i denne omgang. Det er imidlertid antatt å beskrive Bergen, og gjenspeiler synet på mynt i forskning på senmiddelalderens Norge. Da spesielt denne oppgavens tyngdepunkt.

### **2.3.1. Myntomløp før 1387**

For å forstå hvordan myntomløpet fortonet seg i perioden 1387-1483 virker det naturlig å starte med å se på hvordan det fortonet seg i de foregående årene. I seg selv er skillene mellom periodene *før 1319*, *1319-1387* og *etter 1387* vesentlige for myntomløpet da de betegner tre forskjellige virkeligheter. Svein H. Gullbekk oppsummerer essensen av disse i tittelen på sin doktoravhandling; *Pengevesenets fremvekst og fall i Norge i middelalderen* (Gullbekk 2003, 2009b). I historiografien har jeg nevnt norske verker som har berørt myntbruk i senmiddelalderen. Jeg vil her se litt nærmere på hvordan resultatene av disse påvirker denne oppgaven. Da oppgaven omhandler utenlandsk mynt er det imidlertid nødvendig å gå nærmere inn på utenlandsk forskningshistorie i tillegg. I første rekke for å forklare valgene som er gjort med tanke på materialinnsamlingen, men også fordi Norge aldri var uavhengig av de øvrige skandinaviske rikene mellom 1387 og 1483.

### **2.3.2. Fra svensk-norsk myntunion til norsk myntopphør**

Året 1387 var som nevnt året Olav IV døde og den norske utmyntingen tilsynelatende ble lagt død fram til kong Hans gjenopptok den. Selv om dette markerer en endring i det norske myntomløpet ser det ut til at denne endringen startet tidligere. Dette har påvirket valget av materialet som denne oppgaven bygger på og er noe vi skal se nærmere på siden.

Under Magnus Erikssons regjeringstid, som for Norge og Sverige innebar kongefelleskap, ble det aldri preget mynter med kongens navn. Det er likevel identifisert både norske og svenske mynter som høyst sannsynlig kan tilskrives hans tid på tronen. Enkelte av disse har tradisjonelt vært vanskelig å skille fra hverandre grunnet dårlig utførte pregninger, men likhet i vekt, metallfinhet, stil og legering har ført til hypotesen om en myntunion under Magnus Eriksson (Skaare 1982:138, 1995:89). Etter at Magnus' sønn Håkon VI overtok makten i Norge ser det ut til at han startet sin egen utmynting og at den mulige myntunionen ble oppløst. To diplomer fra 1363 støtter opp under denne tanken ved å omtale «nye penger» (Skaare 1995a:90), og norske hulpenninger fra denne perioden inneholdt betydelig mindre sølv enn svenske med kun 20% mot 50% (Skaare 1982:138). Den eneste sikre mynttypen som kan tilskrives Håkon VI inneholdt imidlertid 25% sølv. Håkons

sønn Olav IV' mynter var på lik linje med farens, men noe lettere og med tidvis litt høyere sølvinnhold (Skaare 1995a:90).

Fra tiden Håkon VI fortsatt levde, i 1377, finner vi for første gang priser i måleenheten spann og engelsk mynt i norsk prislovgivning (Gullbekk 2009b:168; NgL III, 112). Fra 1384 har vi retterbøter som oppgir priser i engelske og lybske mynter. Svein Gullbekk har kommet fram til at blant 80 oppføringer i pris- og lønnslovgivningen fra 1377 til 1384 er det referert til uspesifiserte mark, ører og ertuger 32 ganger, engelsk mynt 27 ganger, norsk mynt 8 ganger, tysk mynt 3 ganger samt ett tilfelle med en ubestemt enhet. Dette viser en sviktende politikk med tanke på viljen eller evnen til å opprettholde et regulært pengevesen som kommer til uttrykk i bestemmelser fra 1378 om at «[k]ongens mynt skal holdes like god som i første tid da den ble slått, og den skal være gangbar mellom alle menn i all handel og for det som kjøpes og selges i landet.» (NgL III, 114a og b. Oversatt av Gullbekk:2009b:168). Pålegget gjentas i 1384 med «Kongens mynt skal være gyldig etter gammel skikk og kongens lov.» (DN V, 331. Oversatt av Gullbekk:2009b:168). Likevel viser en kilde fra 1381 tegn til lemping på bestemmelsene: «arbeid skal betales med kongens mynt. Om slik ikke kan fås, kan de uten påtale ta andre betalingsmidler.» (NgL III, 117. Oversatt av Gullbekk:2009b:122). Gullbekk har tolket den tilsynelatende vakkende økonomiske politikken, med pålegg om bruk av kongens mynt i enkelte tilfeller og lovgivning med utenlandske mynter som verdimål i andre, som et forsøk på å sikre omløpet for egen mynt blant utenlandske mynter som tilsynelatende sirkulerte. Mynter som på grunnlag av lovgivningen vitner om en svekket maktposisjon i forhold til utenlandske kjøpmenn, med hanseater i spissen (Gullbekk 2009b:168-169). Etter Olav IV's død i 1387 stoppet den norske utmyntingen tilsynelatende opp og fra 1396 var Erik av Pommern, søsterdattersønn av dronning Margrethe, offisiell konge av Danmark, Sverige og Norge.

### **2.3.3. Et myntløst Norge under Kalmarunionen**

Få år etter at Kalmarunionen ble opprettet begynte Danmark, som hadde vært uten et regulært kongelig myntvesen siden 1330-tallet, å prege mynt igjen. Denne ble regnet etter lybsk myntfot (Galster 1972:16-18). I tiden rundt unionens opprettelse var det strid med de nordtyske hansabyene fordi den danske mynten var dårligere enn den lybske. I 1403 ble tyske kjøpmenn etter Margrethes ordre nektet å betale toll og avgifter i dansk mynt på Skånemarkedet, og i 1422 begynte Erik å utmynte sterlinger av kobber. Et metall han hadde god tilgang på fra kobbergruver i Falun (Skaare 1995a:92). Disse ble ikke høyt verdsatt av hansastedene, og i 1424 ble Eriks dronning Philippa med

på en overenstemmelse om felles myntstandard med hansabyene Lübeck, Hamburg og Wismar. Dette skjedde mens Erik selv var på pilgrimsreise til Jerusalem (Skaare 1995a:92). Hvorvidt Erik faktisk forholdt seg til overenstemmelsen har imidlertid vært omdiskutert da det kan synes som at kobbersterlingene fortsatte å bli preget. I denne overenstemmelsen finnes et av de første indisier på at det ikke fantes egen norsk mynt på denne tiden. Verdsetting av forskjellige myntslag ble uttrykt. Deriblant mynter fra Danmark, Åbo og Gotland. Norske mynter er ikke nevnt. Her må det også nevnes at heller ikke svenske mynter var nevnt, og det regnes for temmelig sikkert at slike eksisterte på denne tiden (ibid.:92). Overenstemmelsen gikk videre på at mynter som var nevnt skulle være godkjente i Danmark, Sverige og Norge, men ikke i Bergen. Det har vært spekulert i hvorfor Bergen, som et vesentlig handelssentrum i Norge, ikke skulle være medregnet i dette. En mulig forklaring kan være at Kontoret i Bergen ikke deltok i forhandlingene og at deres samtykke måtte innhentes først (Galster 1972:97; Skaare 1995a:92).

To andre kilder til myntforholdene i Norge finner vi i reiseberetninger. Den første ble skrevet av venetianeren Pietro Querini som i januar 1432 endte opp på øya Røst ytterst i Lofoten etter et skipsforlis. Røstværingene tok del i Nordlandshandelen med Bergen, og Querini har blant annet nevnt hvordan denne handelen foregikk: «Saa reiser de i mai maaned afsted paa en noksaa stor baad paa 50 botter (tønder), ladet med fisk. De drager til et sted i Norge, som heder Bergen, mer end 1000 miglier borte. Til denne handelsby kommer skipe med en drægtighed paa 300-350 botter med alle slags varer fra Tyskland, England, Skottland og Preussen, alt saadant, som er nødvendig til mat og klæder. Det er utallige folk, som kommer med sin fisk og utallige baade, og da byttes fisken bort for varer, som de trenger; thi, som jeg før har sagt kan det ikke avles noget der, hvor de bor. De har ikke og bruker ikke nogen mynt, naar de har byttet bort det, de vil, vender de tilbage; de sørger da altid for at have et sted, hvor de kan forsyne sig med ved til brændsel for hele aaret og med andre fornødenheter.» (Querini 1908:883) Querini besøkte aldri Bergen selv, men reiste med røstværingene sørover, gikk av i Trondheim og dro derfra til Vadstena. I hans omtale av handelen bør man derfor huske at han personlig aldri overvar transaksjonene, men det er grunn til å anta at hans beskrivelse av røstværingenes forhold til mynt er korrekt. Dette stemmer blant annet overens med det allerede nevnte kredittsystemet som var i bruk.

Den andre reiseberetningen kommer fra bysantineren Laskarius Kananos. Den er skrevet en gang mellom 1397 og 1448 da den nevner at både Norge og Sverige styres av Danmarks konge, og det har blitt ment at man kan innsnevre dateringen til 1438/39 (Skaare 1995a:93). Kananos skrev om en by som er antatt å være Bergen: «I denne by sirkulerer ikke mynter, hverken av gull eller sølv eller



kobber eller jern, men både de som kjøper og de som selger, bytter med varer.» (Svendsen 1961:219)

Disse kildene har vært vanlige å trekke fram i arbeider som har vedrørt myntforholdene i Norge i senmiddelalderen (Gullbekk 2009b:178-179; Hagevik 2005:4; Risvaag 2006:273-274; Skaare 1995a:92-93). En annen kilde som må kunne sies å være mer konkret finner vi i en klage fra oldermennene ved Kontoret. Denne gjelder bruk av penger i handelen og er skrevet i 1458: «Likeledes driver altså zuidersjøere, hollendere og kampere uvanlig kjøpmannskap i Bergen, altså å kjøpslå med gull og rede penger. Derfor ber vi borgermesteren og rådmannen underdanigst om at ingen skulle gi Bergen mel, malt og øl, mot rede penger eller gull, men bare ved å bytte vare mot vare slik det har vært vanlig.» (NgL. 2R. II, s. 658. Oversatt i Risvaag 2006:273-274)

Disse kildene gir inntrykk av at handelen i Bergen var basert på naturaløkonomi. Den siste antyder også at mynter var ettertraktet vare da klagen gir inntrykk av at handel med disse ga en fordel. Likevel finnes det kilder på at hanseatene selv hadde brukt mynt i den norske handelen. Fra 1370 har vi i en hansarecess en klage fra Håkon VI på tyske handelsmenn som ikke vil motta kongerikets penger, men kun de utenlandske. Hovedsakelig penger fra Lübeck og Stralsund (Dollinger 1970:388). Fra 1437 finnes det enda en kilde som antyder mangel på mynt ved at *riksrådet* lover å skrive til kongen og be om tilførsel av stødige mynt (Gullbekk 2009b:179; NgL II, 90, art. 7.). Det er kjent én kilde som nevner norsk mynt fra perioden 1387-1483. Dette er en kvittering fra 29. oktober 1417 for peterspenger som er innsamlet i Stavanger bispedømme. Denne nevner blant øvrige pengeslag «to skilling i norsk kobbermynt» («duo solidi in moneta cuprea Noricana») (DN II, 645). Schive foreslo i sin tid at det her var snakk om noen hulpenninger med *enkeltbokstaver i preget* som senere har blitt antatt å tilhøre 1300-tallet (Schive XIII, nr. 5-10 som han tilskrev Erik av Pommern). Bengt Hemmingson har foreslått en annen type hulpenninger med *kronet kongehode en face* som ser ut til å tilhøre tredje fjerdedel av 1300-tallet (Skaare 1995a:93). Det har også blitt foreslått at det henviser til kobbersterlingene Erik preget, men disse oppsto tilsynelatende først 5 år senere, rundt 1422. Skaare har sågar foreslått at det kan henviser til Eriks danske kronebrakteater som jevnt over hadde et lavt sølvinnhold (Skaare 1982:142-143). Gullbekk mener at det kan være snakk om gjenværende mynter fra 1300-tallet.

Kilden fra 1417 nevner samtidig kongelige penger, revalske, preussiske, hvite tyske og små lybske av diverse slag. I tillegg er nobler nevnt (DN II, 645). Kongelige penger bør nok her forstås som danske. De samme myntslagene går også igjen i innsamlinger fra 1413 og 1421 (DN III, 612 og DN II, 665). Alle disse kildene er fra Stavanger bispedømme.

Gullbekk har også pekt på en mulig refereranse til norsk mynt fra 1438, men det blir her ikke nevnt annet enn at det er snakk om ugyldig mynt som er samlet inn i Hamar (Gullbekk 2009:178).

Innsamlingen fra Hamar nevner også 96 gylden og 20 lybske skillinger i hvit mynt. Kilden nevner i tillegg 40 nobler og 402 gylden, 15 hollandske skillinger og 8 kroner, 8 lybske skillinger og 21 lodd slitt mynt fra Oslo og 140 gylden fra Stavanger (DN IV, 870).<sup>7</sup> Den siste kjente referansen som omtaler norsk mynt utenom pavelige regnskaper kommer fra et vitnebrev datert den 8. september 1398 til 24. september 1399 der en gård har blitt solgt for 80 mark i huder, gull eller hvit mynt og ti mark i norsk mynt.<sup>8</sup> Det er usikkert når transaksjonen har funnet sted, men sannsynlig at det ikke var lenge før vitnebrevet ble skrevet. Som vi har vært inne på økte referansene til utenlandsk mynt fra 1380-årene og utover (Gullbekk:178).

I 1442 var Christoffer av Bayern blitt konge over de tre skandinaviske rikene etter å ha blitt kronet i Danmark i 1440, Sverige i 1441 og Norge i 1442. Hansabyene hadde i 1432 innført skillingen til en verdi av 12 penninger. Christoffer ble den første nordiske kongen til å prege denne mynten som med unntak av Christian I' tid skulle være tilstede i dansk og norsk utmynting helt fram til 1870. I tillegg preget han fra 1444 hvider med en pålydende verdi på 4 penninger. Under hans regjeringstid ble utmyntingen i Danmark flyttet fra Lund til Malmö (Galster 1972:22).

Da Christoffer døde 6. januar 1448 overtok riksrådet makten i Danmark fram til Christian I av Oldenburg ble valgt til ny konge 28. september samme år (Skaare 1995a:94). Det har vært en vanlig oppfattelse at riksrådet fortsatte å prege skillinger og hvider i de knappe 9 månedene det styrte. Hvidene har i senere tid blitt tillagt riksrådsperioden 1481-83 etter Christians død, noe det virker å herske enighet om (Moesgaard: Pers. med. 2010; Stefke 1995b:84ff; Østergaard 1995:34ff). Basert på sammensetning i danske skattefunn må skillingens datering til 1448 likevel fortsatt regnes som gyldig (Stefke 1995:84ff). I Sverige ble på samme tid riksforsanderer Karl Knutsson Bonde konge, og i et drøyt halvår var han også konge i Norge. Det er heller ingen indikasjoner på at han preget norsk mynt. Det finnes derimot noen få svenske ørtuger der han fører tittelen «konge av Sverige og Norge» (Skaare 1995a:94-95). Heller ikke Christian I preget mynter i Norge. I perioden 1457-61, da han hadde makten i Sverige, preget også han svenske ørtuger. Samtidig var det en omfattende utmynting av danske hvider i Malmö, men dette var tilsynelatende den eneste danske myntsorten han fikk preget. Den virker til gjengjeld å ha vært så stor for sin periode at det har blitt spekulert i

---

<sup>7</sup> Jfr. også DN VI, 470; DN VI, 471 og DN VI, 473.

<sup>8</sup> DN XXI, 212

om senmiddelalderens sølvkrise<sup>9</sup> ikke rammet den danske kongemakten i like stor grad som resten av Nord-Europa. Rett og slett gjennom at Danmark hadde en positiv handelsbalanse gjennom Skånemarkedet (Steen Jensen 1992:98). I 1458 gjeninnførte Christian I den norske erkebiskopens myntrett som hadde blitt vedtatt i 1222, stadfestet på nytt i 1277, men forkastet alt fire år senere. På tross av dette finnes det ingen indikasjoner på at erkebiskopen gjenoppstartet en utmynting før Hans kom til makten i 1483. Da under Gaute Ivarsson som var erkebiskop i Nidaros fra 1474 til 1510 (Lohne et al. 2010:35-38; Skaare 1995a:95, 107-109).

Ved kong Hans' inntreden ble det i Halmstad den 1. februar 1483 håndfestet at «wele wii oc tillade effther mene raadz raad i Norge at myntes skall oc penninge slaes i Trondhiem effther Nidross domkyrkes preuilegier oc thesliges i Bergen oc Oslo effther rigens leylighet i alle thesse tre stæder jaffngod mynt wid Danske penninge» (NgL II, R. III, nr. 1, art. 14). Erkebispedelige pregninger fra Trondheim samt kongelige fra Bergen er kjente. Ingen er bekreftet å være fra Oslo selv om en *myntergard* beliggende i Oslo har blitt nevnt i tre kilder fra 1400-tallet. Gullbekk har ment at spesielt den siste kilden må tas til inntekt for en mindre utmynting under Hans i Oslo (Gullbekk 2009a), mens Risvaag har hevdet at også de som har vært antatt å være derfra må stamme fra Trondheim (Lohne et al. 2010:40-41; Risvaag 2006:275-288; Risvaag 2009).

#### **2.3.4. Utenlandsk mynt i Norge i høymiddelalderen**

I den siste delen av vikingtiden var det stor import av engelsk og tysk mynt til Norge, men dette stilnet av i overgangen til middelalderen (Skaare 1995a:113). Med enkelte unntak som for eksempel Dælifunnet (t.p.q. 1194) må vi inn på 1300-tallet før den utenlandske mynten igjen ser ut til å gjøre seg gjeldende. Gullbekk har delt vikingtidens og middelalderens skattefunn inn i tre hovedfaser (Gullbekk 2009b:45):

1. Før ca. 1060, da de så å si utelukkende inneholdt utenlandsk mynt.
2. Fra ca. 1060-1320, da skattefunnene så å si bare inneholdt norsk mynt.
3. Etter ca. 1320, da skattefunnene gradvis kom til å bli dominert av utenlandsk mynt. I denne siste kategorien dukker det også opp mynt av større valører, da hovedsakelig nobler fra England og gylden fra Nederland/Zuidersjøområdet.

Gullbekks oversikt over mynt funnet i kirker styrker opp under tendensene vi ser i fase 2. Totalt er det medregnet 107 norske kirker med funn av mynt eldre enn 1319. Kun 32 av disse inneholder

---

<sup>9</sup> Nærmere omtalt i Kapittel 2.3.6.

også utenlandsk mynt eldre enn 1319. I disse kirkene er det funnet i alt 5868 mynter fra denne fasen, hvorav kun 130 er utenlandske. De norske dominerer altså fullstendig (Gullbekk 2009b:50-54).

### **2.3.5. Fra sølv til gull**

I den første halvdel av 1300-tallet gikk deler av Europa over til å hovedsakelig bruke gull i større transaksjoner. Fram til da hadde sølvbarrer innehatt denne rollen. Overgangen kom mye som en følge av åpningen av ungarske gullgruver i Kremnica i dagens Slovakia. I 1328 hadde den ungarske kongen Charles Robert av Anjou så mye at han kunne sette i gang den første utmyntingen av gullmynt nord for alpeene (Spufford 1991:267-268).

Gull hadde vært viktig under romerne som preget såkalte solidus, men rundt år 800 hadde sølvmynten overtatt gullet tidligere rolle i Europa (Celtel og Gullbekk 2005:14-16). I løpet av 1200-tallet begynte gullutmyntingen å ta seg opp igjen. Først og fremst i dagens Italia, med bystatene Firenze og Venezias mynter som de mest suksessfulle. Floriner og dukater skulle bli forbilder for påfølgende gullmynter. Blant annet de ungarske myntene, tyske og nederlandske gylden, franske écu d'or og engelske nobler (Celtel og Gullbekk 2005:20-23; Spufford 1991:268). Det meste av gullet gikk til Italia de første få årene etter den ungarske gullutvinningen tok seg opp. Av nordligere europeiske land virker det som det kun var Frankrike som hadde en betydelig innførsel. Kong Philip VI begynte sin utmynting av écu d'or i 1337. Gullet han brukte var kommet gjennom handel med nettopp de italienske bystatene. Handelen som brakte gull medførte at sølv forsvant i motsatt retning. De nordvesteuropeiske områdene forble relativt uberørte av gullet fram til andre halvdel av 1330-tallet. Da dette endret seg var det sannsynligvis mer av politiske årsaker enn økonomiske. Hundreårskrigen var i emning. Den engelske kong Edward III og den franske Philip VI begynte på hver sin side å kjøpe seg allierte. Edward lånte i starten 1,5 millioner floriner av florentinske bankhus som han betalte sine allierte med, mens Philip brukte sin nevnte utmynting til samme formål. Stridighetene viste seg imidlertid mer omfattende og tidkrevende enn man på forhånd kunne spå, og dette førte til at gull fortsatte å gå nordover fra Sør-Europa. Foruten i krigens to hovedparter England og Frankrike endte det meste opp i nederlandene og rhinområdene der man fant de fleste allierte. Konsekvensen ble at gull tok over som betalingsmiddel under større transaksjoner (Spufford 1991:273-278).

Utenom de nevnte områdene begynte man i 1432 å prege gullmynter basert på florinen også i Lübeck. Gullet som ble brukt hadde hovedsakelig kommet gjennom handel med Flandern, men

mengden av utmyntingen var liten i forhold til den på nederlandske og italienske områder. I den neste tyveårsperioden ble det trolig preget rundt 35000 gullmynter i året i Lübeck. I samme periode ble det årlig preget rundt 100000 i Ghent og 350000 i Firenze (Spufford 1991:280).

I 1344 begynte Edward III på sitt første forsøk med å prege engelsk gullmynt. Starten var treg, men fra 1350- og 1360-årene ble det preget store mengder av nobelen tilsvarende to franske ecu. I 1361 over 600000 eksemplarer. Nobelen forble standard engelsk gullmynt fram til slutten av middelalderen (ibid.:282). I 1412 ble nobelens vekt redusert, og den ble i praksis til en dobbeltflorin. Det ble også utgitt halvnobler som slik tilsvarte en florin (ibid.:320).

I 1386 inngikk de fire rhinske kurfyrstene av Köln, Trier, Mainz og Pfalz et myntforbund som førte til at de begynte å utgi rhinske gylden. Denne ble så blant de mest utbredte. Målet var opprinnelig å frembringe en solid og ensartet gullmynt i en tid med forringelse av florinen. Også den rhinske gylden ble forringet med årene, men var likevel av bedre kvalitet enn for eksempel nederlandske gylden. De viktigste gullmyntutgiverne fra nederlandene var Utrecht, Geldern og Lüttich (*Liege*). Lüttichs gullmynt var den svakeste med kun halve verdien av rhinske gylden (Jacobsen og Mørkholm 1967:72).

### **2.3.6. Senmiddelalderens sølvkrise**

I perioden der sølvet hadde hatt hovedrollen i transaksjonene var mengden sølv i omløp gradvis økende. Dette var ikke en rett oppadstigende kurve. Stadig var det store tilbakeskritt, men over tid var det en positiv utvikling på sølvtilgangen helt fra 600-tallet fram til slutten av 1300-tallet. På slutten av 1300-tallet gikk imidlertid Europa inn i en sølvkrise som virker å ha vært mer dramatisk enn noe som hadde vært opplevd siden 600-tallet (Spufford 1991:339-340).

Årsakene til sølvkrisen var flere. I lang tid hadde sølv forsvunnet ut av Europa i bytte mot gull og andre varer. Kutná Hora-gruvne i dagens Tsjekkia hadde blitt åpnet på slutten av 1200-tallet og var lenge den største sølvprodusenten i Europa, men i andre halvdel av 1300-tallet begynte produksjonen å gå nedover (Spufford 1991:124-125). Etter disse ble det ikke oppdaget store sølvforekomster før rundt 1460. Samtidig forsvant det eksisterende sølvet ut av Europa langs handelsrutene (ibid.:343-344). Andre faktorer som førte til sølvangel var bruk og unnagjemming. En liten andel forsvinner for hver nye utmynting, både gjennom slitasje og tap av mynt hos forbrukerne, og tap under selve utmyntingsprosessen (ibid.:345). I tillegg førte frykten i økonomisk ustabile tider til at unnagjemming ble vanligere, noe som ytterligere forsterket krisen (ibid.:345-346).

Krisen kom i to omganger. Svartedauden hadde umiddelbart medført en kortvarig inflasjon, men denne tendensen snudde på 1370/80-tallet. Ca. 1395-1415 hadde det tilsynelatende nådd et punkt så lavt at John Day har kalt det en «*monetary famine*». Dette var likevel ikke bunnpunktet. Etter tilførsel av nytt sølv fra Balkan var det et kortvarig oppsving på 1420- og 1430-tallet. Da dette igjen snudde nådde man bunnpunktet av utmyntingsaktivitet mot midten av 1400-tallet. Denne gangen ble også Venezia rammet. En av få byer som hadde klart seg bra under den første krisen (Day 1982:12-16, 20; Spufford 1991:349-351, 357-362). England var blant de områdene i Nord-Europa som klarte seg best i løpet av krisene. Med unntak av myntverkstedet i Tower of London som ser ut til å ha slått lave mengder i 1440-årene og litt høyere i 1450-årene, virker det som myntverkstedene i Nordvest-Europa slo fra minimalt til ingen mynt fra 1440 og 25 år fram i tid (Spufford 1991:357). Tar vi Danmark i betraktning kan dette fremstå som en sannhet med modifikasjoner. Som nevnt virker utmyntingen under Christian I å ha vært svært høy under de rådende forholdene (Steen Jensen 1992:98). John Day har sågar identifisert 1440-tallet som det absolutte bunnpunktet for utmyntingsaktivitet både når det gjelder gull og sølv (Day 1982:15-16, 20). Pengekrisen var så omfattende at i 1458 beordret den franske kongen Charles VII i gang en utmynting av "*svarte mynter*"<sup>10</sup> selv om prosessen skulle være ulønnsom (Spufford 1991:361).

Fra 1470 og utover begynte forekomsten av edelmetaller igjen å ta seg opp i Europa. Delvis grunnet oppdagelsen av sølvgruver i Tirol og andre steder i alpene (Spufford 1991:363), men kanskje mest på grunn av oppdagelsen av Amerika og den store overfarten av sølv og gull fra de nye områdene. En oppdagelse som i seg selv hadde blitt drevet fram av krisen (Day 1982:20).

### **2.3.7. Det vendiske myntforbund**

Det vendiske myntforbund er betegnelsen på et myntforbund som ble vedtatt i en recess i 1379 av Lübeck, Hamburg og Wismar. Byene hadde allerede i flere år slått lik mynt. Ved recessen av 1381 sluttet Lüneburg, Rostock og Stralsund seg til forbundet og dets myntstandard. Med tiden tilpasset en rekke andre byer seg denne standarden (Galster 1972:17). Hovedsakelig var det snakk om hansabyer. Ved recessene ble myntenes vekt og lødighet jevnlig justert noe som gjør at det i ettertiden har vært mulig å datere dem temmelig presist. *Der Wendische Münzverein* av Wilhelm Jesse (1967) regnes som standardoversiktsverket over myntene preget under det vendiske myntforbund, og dette verket danner utgangspunktet for datering på mye av materialet. Imidlertid er

---

<sup>10</sup> Svært underlødige.

flere dateringer blitt justert i ettertid.<sup>11</sup>

Da Danmark gjenopptok sin utmynting under Erik av Pommern ble denne tilpasset den lybske regnemåten som var i bruk i de vendiske byene.<sup>12</sup> De danske myntene var likevel ikke tilpasset standarden på de vendiske myntene, men var jevnt over verdt mindre. Sannsynligvis så mynten ikke skulle forlate riket eller for å kunne utmynte den med fortjeneste (Galster 1972:19).

### **2.3.8. Myntomløpet i Danmark**

Jørgen Steen Jensen har beskrevet myntsirkulasjonen i Danmark fra 1350-1500: Fra det gamle pengesystemet stoppet opp i andre tredjedel av 1300-tallet dukket utenlandsk mynt opp. Hovedsakelig i form av fransk mynt, engelske og kontinentale sterlinger, samt nord-tyske hulpenninger. Etter at utmyntingen på ny startet opp under Erik av Pommern tok dansk mynt igjen gradvis over dominansen i det hjemlige myntsystemet. I andre halvdel dominerte dansk mynt og mecklenburgske oksehodebrakteater de mindre valørene. Gullmyntsirkulasjonen var dominert av engelske nobler fram til litt ut på 1400-tallet, men disse ble gradvis erstattet av rhinske gylden som dominerte fra 1440-årene. Den nord-tyske mynten besto i starten kun av hulpenninger. Dette blir kanskje best illustrert av Kirial-skatten med omkring 78000 eksemplarer.<sup>13</sup> Fra rundt 1365 begynte nord-tyske wittenmynter å sirkulere. Funnene fra perioden 1350-75 bekrefter at fransk og engelsk mynt fortsatt var tilstedeværende (Steen Jensen 1982:160-170).

### **2.3.9. Hvor vanlig var myntbruk i middelalderen?**

De senere årene har det vært en debatt mellom Svein Gullbekk og Kåre Lunden om hvor vanlig myntbruk faktisk var i middelalderen. Etter en innledende artikkel av Gullbekk (1998) har de debattert dette temaet på hver sin side i en serie artikler (Gullbekk 2005a, 2005b, 2011; Lunden 1999, 2007). I tillegg omhandler Gullbekks doktoravhandling temaet (Gullbekk 2003, 2009b). Gullbekk har tatt til orde for det han kaller en pengeøkonomi i byene og en naturaløkonomi på landsbygda (2009b:217-229), i rak kontrast til Lunden som har det standpunktet at middelalderøkonomien i sin helhet var agrar og med vekt på selvforsyning (Lunden 1999:245).

---

11 Jfr. Stefke 1988:150-152

12 Oversikt over regnemåten er gjengitt i kapittel 4.6.1

13 DMS II, nr. 203

### 3. Kilder og metode

Ved behandlingen av hele Norges myntmateriale i et tidsrom på 100-150 år har jeg valgt en kvantitativ innfallsvinkel til problemstillingen da rammene for oppgaven krever begrensninger. I utgangspunktet kan man imidlertid ikke blindt kvantifisere et materiale og trekke logiske slutninger utfra tallenes tale. Dette kapittelet vil omhandle metodiske problemstillinger samt en redegjøring for utvelgelse og behandling av det empiriske materialet.

Formålet er å gjøre rede for myntomløpet i Norge i perioden 1387-1483. For å bli i stand til dette vil jeg lage en samlet oversikt over utenlandske myntfunn fra perioden. Årstallene er som tidligere nevnt valgt på grunnlag av avgrensningene for de kjente norske myntemisjonene. 1387 som seneste år for Olav IV's utmynting og 1483 som tidligste år for Hans' utmynting. Utenlandske myntslag ble åpenbart slått uavhengig av den norske historiske gangen, og myntene kan sirkulere lenge etter at de ble slått. Det siste punktet gjelder især i en periode uten myntinndragelsene som gjerne går hånd i hånd med nye utgivelser. Av den grunn er ikke kun mynter som utelukkende ble preget i denne perioden regnet med. Det vil i kapittel 4.6. gjøres rede for hvilke myntslag som er registrert samt hvorfor.

Når det gjelder myntmaterialet vil jeg se på forekomsten av myntslag i de forskjellige områdene i landet, og knytte dette opp mot det man vet på grunnlag av historiske kilder. En analyse som omhandler *antall* myntfunn i forskjellige deler av landet kan imidlertid være misvisende. Myntene som har kommet fram har ikke dukket opp gjennom systematiske arkeologiske undersøkelser av de forskjellige områdene i landet. Snarere må man se på fordelingen mellom de slagene som opptrer i ulike områder. Materialets representativitet når det gjelder fordeling vil selvfølgelig vokse med antall mynter. Når dette er sagt er det likevel grunn til å anta at et område som Østlandet hadde større sirkulasjon av mynt enn for eksempel Finnmark.

Dette er en arkeologisk studie. Hovedfokus vil derfor vies det empiriske materialet som består av i overkant av 2800 mynter fra enkeltfunn samt minst 31 skattefunn.<sup>14</sup> En studie av materiale fra senmiddelalderen vil likevel være ufullstendig uten bruk av de mange skriftlige kilder som eksisterer fra perioden.

Rammene tillater dessverre ikke en fullstendig systematisk gjennomgang av de skriftlige kildene

---

<sup>14</sup> Begrepene enkeltfunn og skattefunn er nærmere drøftet i kapitlene 4.2 og 4.3.



etter 1349 så jeg vil derfor fokusere på gullmyntens opptreden som mynt og verdimål på 1400-tallet i *Diplomatarium Norvegicum*. Med dette utelater jeg i stor grad de lavere valørene. Foruten ressursbruken ligger hovedårsaken til dette i at når mindre valører nevnes i skriftlige kilder er det sjelden at selve mynttypen blir spesifisert. Noen av de få kjente unntakene fra dette er allerede nevnt i kapittel 2.3.3.

Hadde formålet vært å bidra i Gullbekk og Lundens diskusjon om hvor vanlig betaling med mynt faktisk var hadde en komplett gjennomgang vært nødvendig, men det hører ikke til denne oppgaven som handler om *hva* framfor *hvor mye*. Altså forholdet mellom de ulike myntslag. Som en følge av dette gir ikke oppgaven noen forutsetninger for å uttale seg om forholdet mellom myntbruk og varepenger. Til dette kreves en nøyere studie av de historiske kildene. En sammenligning av tidligere perioder kunne kanskje latt seg gjøre, men her er det viktig å huske at myntsirkulasjonen var ute for en større endring i løpet av 1300- og 1400-tallet. Fra å nesten utelukkende ha bestått av små brakteater til å bli supplert av større valører. Frekvensen av mistet mynt må antas å være påvirket av myntenes verdi.

Noen systematisk gjennomgang av de historiske kildene for hele senmiddelalderen med tanke på myntbruk har aldri blitt foretatt. Asgaut Steinnes har gjennomgått verdimål i middelalderen, men en mer inngående oppdeling i hva som har blitt betalt med mynt og hva som er betalt med verdimål basert på mynt har ikke blitt gjort. Hans holdning til myntens generelle rolle blir imidlertid oppsummert: «(...) mynt fanst det lite av i Noreg i eldre tid. I staden vart mange slag *varor* nytta til betaling og dermed til verdemælarer.» (Steinnes 1936:129) Hovedårsaken til manglende kartlegging av hvor mye som ble betalt i mynt ligger nok i at dette er særdeles ressurskrevende, samt at det stiller høye krav til språkkunnskaper. Svein Gullbekk har utarbeidet en oversikt over omtale av mynt i jordhandelsdiplomer som strekker seg fra 1282-1349 (Gullbekk 2009b:343-354). I tillegg til Hageviks oversikt over tyske testamenter fra Bergen (Hagevik 2006) er dette det nærmeste man kommer tyngdepunktet i min oppgave.

Kilden til bruk av sølvmynter i denne perioden vil slik hovedsakelig ligge i selve funnene. Kilder til bruk av gullmynt er tatt fra både funn og skriftlige kilder.

Da dette først og fremst er en empirisk studie av myntfunn vil jeg med visse unntak ikke bruke annet arkeologisk materiale i særlig grad da dette blir for omfattende. Den tradisjonelle oppfatningen av handelskontakter i senmiddelalderen vil slik ikke bli utfordret. Snarere handler dette om kartlegging av myntomløpet for å se om dette kan gjenspeile det man fra før vet om datidens handelskontakter og eventuelt bidra med ny informasjon og nye innfallsvinkler. Studiet av

mynt i denne sammenhengen har slik en viktig forutsetning: Hvilke mynter som er funnet er et direkte resultat av datidens kontaktnett.

## 4. Presentasjon og gjennomgang av materialet

Dette kapittelet vil bestå av en presentasjon av utenlandske myntfunn fra senmiddelalderens Norge. På dette området møter man visse organisatoriske problemer. Årsaken til dette er varierende funnomstendigheter for det eksisterende materialet. Det er derfor nødvendig å dele de forskjellige typene funn inn i noen undergrupper basert på de forskjellige funnkontekstene man møter. Dette har to fordeler: For det første gjør det oppgaven å skille mellom funn med en klar og tydelig kontekst og de som er mindre tydelige enklere. For det andre gjenspeiler forskjellige funntyper varierende mønster av menneskelig aktivitet. Jeg vil her gjennomgå ulike funndefinisjoner som har blitt brukt før jeg forklarer valg av mine egne begreper.

### 4.1. Hvordan behandle ulike former for mynt?

Kombinasjonen av et stort materiale og stort spenn i verdi fra de minste sølvmyntene til de største gullmyntene tvinger fram en forenklet løsning i hvordan man skal forholde seg til myntene. Gullmynter bevarte gjennom senmiddelalderen en relativt høyere lødighet enn sølvmynter (Volckart 2008:16-17). Det har blitt hevdet at de minste sølvvalørene minsket sølvandelen fortere enn de større valørene. Dette har blitt delvis tilbakevist av Volckart som viser at valørene stort sett forholdt seg stabile i forhold til hverandre i størsteparten av Europa (ibid.:9-10). Grunnen til at gullmynter var mer stabile har blitt forklart med at de hadde en mer innsnevret funksjon og målgruppe enn sølvmynter. Stort sett ble de brukt av de som var involvert i langdistansehandel. Dette var også den gruppen som var i stand til å undersøke lødigheten i myntene uten større bruk av tid og ressurser. Slik var det lettere å minske mengden sølv i de mindre myntene uten at disse sluttet å bli godkjent for sin pålydende verdi. Dette også fordi de med kjennskap til situasjonen vanligvis ikke ville ha problemer med å finne noen som selv godtok myntene.

Gullmynter vil i oppgaven bli behandlet som uttrykk for større handelstransaksjoner og slik inneha en mer innsnevret funksjon enn sølvmynter. De sistnevnte kan ikke utelukkes å ha blitt brukt på samme vis, men i utgangspunktet vil jeg altså behandle de i adskilte kapitler. Behandlingen av sølvmynter vil bli ytterligere oppdelt i *hulpenninger/penninger* og *tosidige mynter* da de førstnevnte i utgangspunktet har en lavere verdi, noe som nok har påvirket deponeringen.<sup>15</sup>

---

<sup>15</sup> Jfr. Kap. 4.2

## 4.2. Enkeltfunn

Enkeltfunnede mynter er, som navnet tilsier, mynter som er funnet alene. Et utgangspunkt i måten å forholde seg til disse på er oppsummert i følgende sitat:

«Antallet af enkeltfundne mønter er proportionalt med antallet af mønter i cirkulation; antallet af mønter er omvendt proportionalt med deres værdi» (Reece 1984:202), «...; og enkeltfundene afspejler først og fremmest møntcirkulationen på regionalt og lokalt plan.» (Grinder-Hansen 1994:109)

Sitatets første del som er skrevet av Richard Reece har blitt oversatt med en tilføyelse av Keld Grinder-Hansen. Prinsippet er enkelt. Mange mynter av en type gir flere tap og skillemyntene er de som oftest blir tapt. Grinder-Hansen påpeker imidlertid noe viktig: Enkeltfunn gjenspeiler først og fremst lokale og regionale forhold. Samtidig mener han at en stor forekomst av myntslag ikke automatisk kan settes i sammenheng med høy omløpshastighet. Foringelse av en mynttypes verdi vil ofte resultere i en økt tapsfrekvens. Man må derfor ta i betraktning generelle monetære forhold i samfunnsøkonomien. Altså myntutgivelse, regional og lokal myntforsyning og allmene monetære omløpslover (Grinder-Hansen 1994:110; 2000:163). Han påpeker også at dateringen av mynt i perioder med jevnlig utbytting vil kunne snevres inn og slik potensielt være mer pålitelig (Grinder-Hansen 2000:164). Det motsatte prinsippet vil dermed kunne gjøre seg gjeldende i perioden jeg dekker. Spesielt i tiden da hverken Norge eller Danmark preget mynt.

### 4.2.1. Kirkefunn og enkeltfunn

Kirkefunn er en funnkategori som har vært vanlig å bruke innen numismatikken. Kirkefunn defineres som mynt som har blitt deponert under kirkegulv. Årsakene til hvordan de har havnet der har imidlertid vært omdiskutert og berører til en viss grad deres informasjonsverdi.

Henrik Klackenberg har oppsummert diskusjonen om hvorfor mynt har havnet under kirkegulv i tre rådende forklaringer: 1) Mynten har bevisst blitt deponert i graver, 2) Mynten har bevisst blitt ofret i kirkegulvet, 3) Mynten har blitt tapt og har forsvunnet i kirkegulvet (Klackenberg 1992:34).

Av disse er det de to siste forklaringene som har funnet flest tilhengere. At mynten bevisst skulle bli ofret i kirkegulvet tilsier at den fungerer som en form for votivgave. En gave gitt for å bli hørt i sin bønn. Spesielt vanlig i hedensk tid og i form av ofring til helgener under katolisismen (Seierstedt 2009:114-117). At den har blitt tapt tilsier gjerne at mynten skulle bli brukt i betaling eller offisiell

ofring organisert av kirken, men i stedet ble mistet og falt mellom gulvplankene.

Bearbeiding av funn fra stavkirker i Norge har vist at øvrige votivgaver har vært spredd over hele kirken, mens myntfunnene har vært konsentrert rundt altere og offerstokker, noe som kan tale for at de har blitt mistet i forbindelse med offisiell ofring. Dette er også den holdningen Klackenberg inntar til den primære delen av materialet, uten at han utelukker de øvrige forklaringene for en mindre del av myntene. Han vektlegger også historiske kilder som omtaler ofring på alter og offerstokker, samt det faktum at antallet mynt synker etter reformasjonen da helgenkult forsvant ut sammen med katolisismen. Dette siste skulle tilsi at myntene er ofret på organisert vis (Klackenberg 1992:35-38). Når det gjelder myntenens lokalisering har Herleik Baklid observert de samme trekkene i myntenens lokalisering i et studie av fire kirker. To av kirkene, Høre og Ringebu,<sup>16</sup> er de samme som Klackenberg også har trukket fram (Klackenberg 1992:35). Baklid har imidlertid tolket dette annerledes og mener at myntene i koret har blitt nedlagt i gulvsprekkene intensjonelt i sammenheng med ofring til relikvier som har forsvunnet etter reformasjonen. Noe som forklarer hvorfor etterreformatoriske mynter ikke er representert (Baklid 2009:101-106). Lignende trekk har slik blitt brukt av meningsmotstandere, men tolket forskjellig. Svanhild Sortland har imidlertid gjennom et casestudie av Mære kirke vist at det å skille mellom mynt som er ofret og mynt som er mistet i beste fall er en svært vanskelig oppgave. Hun anbefaler også i utgangspunktet å være kritisk til mynt som virker å ligge på «*sin rette plass*». Hennes holdning er at de fleste bør sees på som et resultat av en offersituasjon enten de er mistet eller bevisst deponert. I tillegg er det svært få mynter som kan knyttes til begravelser på pålitelig vis (Sortland 2006:86-89).

Flere har påpekt at de minste valørene er overrepresentert i kirkefunnene, noe som gjør dem dårligere egnet til å belyse tiden etter at flere valører ble lansert (Grinder-Hansen 2000:167; Klackenberg 1992:39). Skattefunn viser at større valører eksisterte også før det ble preget egne hjemlige varianter, men at de større tyske, franske og engelske valørene som var i omløp i Sverige på 1100- og 1200-tallet er fraværende i kirkefunn. Dette har av Klackenberg blitt tolket som at den alminnelige borger sjelden håndterte slike (Klackenberg 1992:39). Kirkefunn viser at den alminnelige middelalderborger hadde tilgang på mynt, men muligens ble denne brukt kun til visse transaksjoner som offer og skatter uten å innta noen nevneverdig rolle i dagliglivets handel og øvrige relasjoner (Grinder-Hansen 2000:167; Klackenberg 1992:39-40).

Begreper som *oppbopningsfunn* (Malmer 1980) eller *en serie enkeltfunne mynter* (von Heijne

---

16 Appendiks I: Oppland, nr. 6 og 10

2004:44-45<sup>17</sup>) har også blitt brukt for å beskrive kirkefunn eller funn med form av slike. I Norge har vi et par eksempler på funn ut over kirkefunn som slik begrepsbruk kanskje kunne passe for.<sup>18</sup> Risvaag har argumentert mot denne begrepsbruken og valgt å innsnevre klassifiseringen med den forklaring at en avgrensning av en lokalitet ikke er det samme som klassifikasjon av et kildemateriale (Risvaag 2006:69). Han opererer med to *nivåer* der nivå 1 består av *skattefunn* og *enkeltfunn*. Nivå 2 består av *handlinger* og *hendelser* og gjør rede for hvordan mynten har blitt deponert (Risvaag 2006:70, 74). Grinder-Hansen har også hatt innvendinger mot bruken av opphopningsfunn da disse, som navnet tilsier, kun er en opphopning av enkeltfunn, eventuelt supplert med skattefunn (Grinder-Hansen 1994:103).

Gullbekk har påpekt at myntene uansett hvordan de har havnet under kirkegulvene må sees som uttrykk for religiøse forestillinger (Gullbekk 2009b:273). Årsakene til hvorfor mynt har havnet i kirkegulvet synes slikt sett ikke så viktige, men en bevissthet rundt dem er likevel nødvendig da de har med seleksjon av myntslag å gjøre. Begrepet kirkefunn vil i stor grad bli forsøkt unngått i min analyse. For å kunne forsvare det kvalitative aspektet som ligger i begrepet kirkefunn kreves god kjennskap til kontekst og lokalitet, og ofte vil dette tilsi at kun materiale som har kommet fram gjennom arkeologiske utgravninger vil være gjeldende. Uten disse forutsetningene kreves det en stor grad av gjetting.

Likevel synes det nødvendig å prøve å gjøre et anslag over forholdet mellom kirkefunn og andre enkeltfunn. Dette for å faktisk kunne si nærmere hvorvidt kirkefunn er representative for det allmenne myntomløpet. Grinder-Hansen har definert enkeltfunn som mynter som hovedsakelig er tilfeldig tapte (Grinder-Hansen 2000:162). Som han nevner kan dette være problematisk hvis vi tar kirkefunnene i betraktning. Av myntene fra Erik av Pommerns tid er det hovedsakelig hulpenninger som finnes i kirkegulv i Danmark. Samtidig er det mange nord-tyske hulpenninger fra tiden rundt 1400 og mecklenburgske oksehodebrakteater finnes i stort antall. En rolle de ikke innehar blant danske enkeltfunn gjort med metalldetektor og utgravningsmynter. Dette kan indikere at de var populære offermynter, men kanskje ikke hadde den samme dominerende posisjonen i den daglige myntsirkulasjonen. Oppmerksomhet rundt disse fenomenene gir kirkefunn vesentlige kildemessige begrensninger (Grinder-Hansen 1994:111<sup>19</sup>). Forøvrig anser han enkeltfunnsmaterialet som velegnet til å belyse middelalderens økonomiske virkelighet da materialet er preget av en høy grad av tilfeldig utvelgelse (ibid.:109).

17 Begrepet ble opprinnelig lansert av Helle Horsnæs og Jens Christian Moesgaard

18 Jfr. f.eks Appendiks I: Oslo, nr. 11; Hamar, nr. 5a, 5b, 5c, 5d, 5e; Trondheim nr. 4c

19 Se også Steen Jensen 1990

Mitt utgangspunkt er i likhet med Grinder-Hansen og Risvaag at begrepet kirkefunn først og fremst representerer en beskrivelse av funnlokaliteten. Der det ikke er påvist skattefunn vil jeg derfor betrakte samtlige mynter fra kirker som enkeltfunn. Ved å skille mellom kirker og øvrige lokaliteter vil jeg se om kirkefunn kan sies å være representative for det allmenne myntomløpet. Når det gjelder valører er det grunn til å tro at de ikke er representative for den generelle sirkulasjonen, men kanskje er de det med tanke på myntenenes geografiske opphav.

I perioder der det fantes mer enn en mynttype i sirkulasjon vil ikke enkeltfunnsmaterialet si mye om den internasjonale myntsirkulasjonen Danmark var en del av. Denne var basert på utenlandske gull- og sølvmynter av større valør. For å belyse dette må skattefunn og skriftlige kilder konsulteres (Grinder-Hansen 2000:163). Det samme bør antas å kunne gjelde også for norske forhold. Dette leder oss inn på en annen utbredt funnbegrep: Skattefunn.

### 4.3. Skattefunn

Skattefunn er en verdifull kilde til informasjon om myntomløp. Dette gjelder ikke bare funnets lokalisering, men også funnets sammensetning. En mynts kontekst sett i forhold til de øvrige myntene i funnet. Da de fleste myntfunn som sagt er løsfunn er dette en av de beste tilgjengelige metodene for å si noe om ulike myntslags omløpstid som tidvis kan ha vært svært lang. Begrepet skattefunn, enkelt som det kan høres ut, fortjener likevel å problematiseres.

Jeg vil benytte definisjonen på skattefunn slik den finnes i *Danmarks middelalderlige skattefund*: «To eller flere mønter der er tapt eller nedlagt sammen.» (Grinder-Hansen 1992:26), med Risvaags modifikasjon at én mynt funnet sammen med annet sølv også trekkes inn (Risvaag 2006:70).

Definisjonen er ikke helt uproblematisk. Med den kvalitative betydningen som tradisjonelt gjerne blir tillagt begrepet skattefunn kan det være lett å komme med innvendinger når to små sølvbrakteater som blir funnet sammen på en markeds plass defineres som skattefunn i større grad enn en gullmynt som blir funnet alene. Samtidig vil sølvmyntene hvis de ansees for å være tapte ikke inneha andre kvalitative aspekter enn øvrige tapte mynter i samme område. På tross av at klare termer og definisjoner er ønskelig er det også nødvendig med en viss fleksibilitet i begrepsbruken. Tilfeller jeg anser som *mulige* skattefunn vil være oppført i egen tabell i oversikt over skattefunnene og behandlet deretter.

Skattefunn ble lenge sett på som direkte uttrykk for ufred, men det har ikke latt seg påvise en entydig sammenheng mellom ufred og skattenedleggelse i Danmark (Grinder-Hansen 1994:108). Årsaken til nedleggelsen er ikke triviell da den berører utvalget av mynter som havner i jorden. For å kunne reflektere rundt dette samt for å løse opp den strikse betydningen begrepet skattefunn kan forbindes med bør kategorien i seg selv deles opp i ytterligere underkategorier, slik de er listet i Risvaag 2006 (77-78):

1. Offer: Bevisste nedleggelse ut fra religiøse eller magiske motiver som gravoffer og bygningsoffer. Kategorien gir i hovedsak lite informasjon om det aktuelle nedleggelsestidspunktets økonomiske forhold, men må primært knyttes til religiøse eller kultiske forestillinger og handlinger. Offer kan være satt sammen av mynter som bærer preg av stor grad av utvelgelse.
2. Depot: Skatter som består av oppspart eller aktiv kapital. Skattene kan være nedlagt over lengre tidsom og kan veksle mellom hvilende og aktive oppsparingsfaser. Oppsparte skatter kan ha stor spredning i aldersstruktur og ujevn fordeling innen skattens tidsmessige rammer. Også i denne kategorien kan det forekomme en stor grad av bevisst utvelgelse av de mest lødige eller tyngste myntene i samtiden. Det må for det norske myntmaterialet i tidsrommet ca. 1050-ca. 1280 tas det forbeholdet at det i hovedsak kun fantes én valør i omløp til enhver tid.
3. Krisenedleggelse: Representerer den verdi som eieren hadde til rådighet på det tidspunkt hvor det var nødvendig å skjule verdiene og inneholder i utgangspunktet ikke spesielt utvalgte mynter. Kategorien gjenspeiler i stor grad myntsirkulasjonen på nedleggelsestidspunktet. Det samme forbeholdet for myntmaterialet i tidsrommet ca. 1050-ca. 1280, som er nevnt i kategori 2, må tas med i denne kategorien.
4. Tap: Mynter som kommer i jord/vann som følge av tilfeldige og uforutsette begivenheter (f.eks. mistede punger, skipbrudd eller branner). Følgelig er det ikke tale om noen form for seleksjon.

I den grad konteksten eller funnets sammensetning tillater det vil jeg ta i bruk disse begrepene i analysen av skattefunn. Heller ikke disse termene kan brukes blindt. For eksempel kan bruken av «*krisenedleggelse*» også være problematisk. Sannsynligvis kan vi definere den store tyske myntskatten funnet på Reme i Spangereid<sup>20</sup> som et slikt funn. Dette har tidligere blitt gjort av Holst (Holst 1938:94-95). Dette skulle tilsi at funnet i stor grad gjenspeiler myntsirkulasjonen på

---

20 Appendiks I: Vest-Agder, nr. 3



nedleggelsestidspunktet. Akkurat det vil jeg i utgangspunktet stille meg tvilende til. Tatt i betraktning av myntslagene som er representert samt beliggenheten virker det sannsynlig at denne skatten ble gravd ned kort tid etter myntene kom til Norge. Jeg antar altså at de aldri har blitt en del av den norske myntsirkulasjonen. Av årsaker som dette må man selvfølgelig se på den overordnede konteksten rundt funnet.

Vi har få store skattefunn fra senmiddelalderen i Norge, og hvert enkelt funn kan bidra til å manipulere bildet drastisk. Jeg har derfor valgt å trekke inn danske skattefunn da Danmark virker å være det området vi er mest sammenlignbart med i den gjeldende perioden når det gjelder hvilke myntslag som var i sirkulasjon. Hovedårsaken til dette er å få en indikator på hvor lenge ulike myntslag var i sirkulasjon. Valget av sammenligningen med Danmark er at vi delte myntvesen med dem gjennom mesteparten av perioden. Samtidig er det viktig å huske at den felles grensen med Sverige gjør også dem aktuelle å sammenligne seg med, men myntfunnene derfra synes naturlig nok å være mer østlig orientert enn Danmark og Norge. Brita Malmer har gjennom en sammenfatning av svenske myntfunn fra 1364-1520 vist at hovedutbredelsesområdet for svensk mynt i Sverige også befinner seg betydelig mot sørøst i forhold til grensen til Norge (Malmer 1980:137). Gullbekk har også påpekt hvordan mengden svensk mynt i Norge ble redusert etter at kongefellesskapet opphørte i 1355 og slektsforbindelsen i 1363 (Gullbekk 2009b:166-167). Dette betyr likevel ikke at mengden svensk mynt fra etter 1363 er til å overse i det norske materialet, men utviklingen i forholdet til dansk mynt ser ut til å gå i motsatt retning (Skaare 1995:140-141). Det er likevel en åpenbar grunn til å sammenligne med Danmark framfor Sverige. Ser vi på de publiserte myntfunnene fra Jämtland og Härjedalen skiller de seg drastisk fra det danske og norske bildet med nesten utelukkende svensk mynt.<sup>21</sup> Dette kan muligens bli tatt som uttrykk for den geografiske beliggenhetens rolle i forhold til de nasjonale grensene.<sup>22</sup>

#### 4.4. Løsfunn

Med begrepet *løsfunn* menes mynter funnet uten en dokumentert arkeologisk kontekst. Fram til de store kirkegravningene tok til på 1960-tallet var de fleste mynter løsfunn som ble rapportert og tidvis innlevert til myntkabinettene. Mynter funnet i kirker utgjør størsteparten av materialet vi har fra middelalder og også de funnet under arkeologiske utgravninger er i stor grad kontekstløse utover det faktum at de er funnet under kirkegulv.<sup>23</sup> Dette innebærer et metodisk problem: Hvordan skal man behandle en stor mengde løsfunn? Spørsmålet inngår som en del av det mer generelle:

---

21 Se Figur 17.

22 Myntfunn fra Jämtland og Härjedalen vil bli behandlet nærmere i Kap. 5.6.1.

23 Jfr. Kap 4.2.1 og Sortland 2006:86-89

Hvordan skal man i det hele tatt behandle myntfunn som en informasjonskilde?

Axel Christoffersen har pekt ut tre faktorer som påvirker en mynt fra den blir laget og fram til den blir gjenfunnet i moderne tid:

- Historiske faktorer.
- Fysiske faktorer.
- Metodologiske faktorer.

Med historiske faktorer menes hvordan mynten opptrådte i sin samtid og hvordan den ble en del av en arkeologisk kontekst. Med fysiske faktorer menes forholdene i «*overføringsperioden*». Hva som har påvirket myntens originale kontekst og karakteristikk. Med metodologiske faktorer menes forholdene som under undersøkelsen og dokumentasjonen har påvirket det originale myntmaterialet. De tre faktorene må forstås slik at de to sistnevnte kan påvirke eller ødelegge den første (Christoffersen 1989:3). Mark Blackburn har brukt litt andre begreper og diskuterer «*originalt tap*» eller *primærfaktor*, og «*påvirkende faktorer*» eller *sekundærfaktorer*. Essensen er den samme: Mynten har en historisk rolle, siden blir den tapt og gjenfunnet. Tiden mellom tapet og gjenfinningen – samt årsaken til at den blir funnet – er med på å påvirke måten vi tolker mynten på. Faktorene kan sies å være de samme for et hvilket som helst arkeologisk materiale. Blackburn fremhever likevel en forskjell: Mynter, i motsetning til annet arkeologisk materiale ble vanligvis *tapt*, istedenfor med overlegg *kastet* (Blackburn 1989:17). Med tanke på diskusjonene vedrørende kirkefunn kan det kanskje protesteres mot denne påstanden. Skandinavia skiller seg imidlertid litt ut på dette området da det hovedsakelig er her kirkefunn har blitt registrert (Clarke 1989:IV; Steen Jensen 1989:26).

I samme artikkel som han definerte de ulike faktorene som påvirker et myntmateriale etterlyste Christoffersen et større fokus på arkeologisk kontekst og stratigrafi i fremtidig numismatisk forskning (Christoffersen 1989:7). Etterlysningen var på sin plass, men utførelsen er mer problematisk enn den umiddelbart kan oppfattes. De fleste enkeltfunn utover kirkefunn er gjort i byer. Mengden i Norge er likevel liten. Dette har blitt forsøkt forklart med både historiske, fysiske og metodologiske faktorer som jeg vil komme tilbake til lenger ned i teksten. En ren kvantitativ analyse av myntfunn i Norge ville faktisk tilsi at mynt var vesentlig mer vanlig i bruk på landsbygda enn i byene. De fleste vil være enige i at tanken er usannsynlig. Nøyere studier av arkeologisk kontekst, stratigrafi og fysiske og metodologiske faktorer er altså ønsket.

Problemet møter vi når vi finner mynt: En hvid fra Christoffer av Bayern (1440-1448) og en hvid fra Christian I (1448-1481) har blitt funnet på Steinvikholmen slott i Nord-Trøndelag.<sup>24</sup> Slottet ble trolig påbegynt i 1524 (Nordeide 2000:8) og var det siste tilholdsstedet for erkebiskop Olav Engelbrektsson før han flyktet under reformasjonen i 1537 (ibid.:30-31). Tilsynelatende har disse altså vært i sirkulasjon minst 76 og 43 år etter de respektive herskernes regjerings- og utmyntingsperioder. Dette er i så fall på ingen måte enestående. Disse to myntene har ingen dokumentert stratigrafisk kontekst. Mynten fra Christian I er visstnok funnet i «høyenloftsvalen», men det er uklart hvor dette måtte være (Nordeide 2000:42-43). Den fra Christoffer av Bayern ble visstnok funnet på omtrent samme sted (Rygh 1897:92). Spørsmålet er hva man kunne fått ut av en arkeologisk kontekst i dette tilfellet annet enn en etterrettelig kilde som sannsynliggjør at dette var deres originale kontekst? Vi har altså ingen garanti for at de ikke har havnet der i ettertid, men ser vi på skattefunn fra 1500-tallet kommer det fram at det heller ikke var noen sensasjon om hvider fra disse kongene faktisk fortsatt var i sirkulasjon i denne perioden. I Norge har vi faktisk ingen skattefunn med mynt fra disse kongene som er nedlagt mens de fortsatt regjerte, men flere fra tiden etter.<sup>25</sup> Det er også på det rene at hvidene som Christoffer av Bayern hadde startet å utmynte var nærmest uendret fram til Christian III (1534-59) (Galster 1972:23).

Bruken av løsfunn har i arkeologien vært under mange angrep. Faktum er at for numismatikken er løsfunn i kraft av sin kvantitet de viktigste materielle kildene vi har. Skulle man kun bruke arkeologisk veldokumenterte funn i analyser hadde materialet vært for lite til å kunne si noe meningsfullt. Meningen med denne utgreiingen er ikke å utelukke verdien av veldokumenterte myntfunn i seg selv. Denne skal ikke trekkes i tvil. Her blir det derimot viktigere å se på de store trekkene. Jeg vil hevde at kvalitative analyser er bedre egnet til å belyse lokale forhold. Skal man derimot belyse selve myntomløpet i et større område må man ty til det kvantitative. Et veldokumentert funn i en sikker arkeologisk kontekst er mer verdifull for forståelsen av lokaliteten og konteksten enn forståelsen av mynten i seg selv. Grinder-Hansen har pekt på at utgravingsmynter er så sjeldne at interessen for dem mer handler om myntenes betydning som dateringsgrunnlag enn om deres anvendelighet som kilde til middelalderens pengebruk og samfunnsøkonomi (Grinder-Hansen 2000:170). Likevel vil jeg hevde at funnet uten et helhetsbilde å sette det i sammenheng med vil ha liten utsagnsverdi. Noe av formålet med denne oppgaven er gjennom å lage en samlet oversikt over funn – samt å oppnå en forståelse av disse – å skape et slikt helhetsbilde.

---

24 Appendiks I: Nord-Trøndelag, nr. 4b

25 Appendiks II: Østfold, nr. 1; Hedmark, nr. 1; Bergen, nr. 1; Hordaland, nr. 1; Sør-Trøndelag, nr. 1a og 1b; Jämtland, nr. 1 og 2; Härjedalen, nr. 1

#### 4.5. Funnklassifisering som vil bli brukt

De to funnkategoriene som vil bli brukt i denne oppgaven er altså skattefunn og enkeltfunn. Disse tilsvarer Risvaags to hovedkategorier (*nivå 1*). Han har også skilt mellom handling og hendelse når det gjelder måten mynt har havnet i jorda på. Dette utgjør hans *nivå 2* av funnklassifiseringen og inndelingen krever god informasjon om den arkeologiske konteksten myntene er funnet i (Risvaag 2006:74). Materialet er for stort til å foreta en slik inndeling for hver enkelt mynt og som nevnt ovenfor er ikke dette en nødvendighet i denne oppgavens henseende. Jeg vil til en viss grad behandle skattefunn på dette viset, men man må være oppmerksom på at dette i hovedsak vil basere seg på funnenes sammensetning. Enkeltfunn vil bli behandlet som et samlet materiale uten å gå nærmere inn på hvert enkelt funns kontekst. Ved anledning vil likevel enkelte funn kunne trekkes fram og behandles mer spesifikt. Hvorvidt de forskjellige funnene er gjort under arkeologiske utgravninger eller ikke vil forøvrig komme fram av funnkatalogen.<sup>26</sup>

På tross av at jeg i utgangspunktet ikke vil bruke begrepet kirkefunn aktivt vil jeg likevel gjøre kort rede for andelen av enkeltfunnede mynter funnet i og ved kirker. Dette for å holde muligheten åpen for å skille mellom mynt som er mistet helt tilfeldig og mynt som er mistet eller bevisst deponert i forbindelse med offerhandlinger. Dette kun for å få en indikator på i hvor stor grad kirkefunnene gjenspeiler det generelle myntomløpet. Skulle det vise seg at enkelte myntslag forekommer i uforholdsmessig i disse funnene sammenlignet med øvrige lokaliteter kan det tyde på at de var mindre verdsette og slik ikke nødvendigvis er så representative for det generelle myntomløpet som deres antall skulle tilsi.

#### 4.6. Kriterier for utvalgt materiale

Materialet som presenteres er som nevnt dels hentet fra protokoller ved Kulturhistorisk museum i Oslo og Vitenskapsmuseet i Trondheim (de fleste myntfunn i Norge er registrert av disse institusjonene), dels fra oversikter som i hovedsak har blitt publisert i *Nordisk Numismatisk Årsskrift*. I ettertid av protokollføring og publisering kan myntslag ha blitt utsatt for endring av dateringer. Dette innebærer visse problemer i utvelgelsen og behandlingen av materialet. Store deler av materialet vil uansett være vanskelig å plassere på en tidslinje. Jeg vil her gjøre rede for de vanligste myntslagene med proveniens og datering for å få fram hvorfor disse er inkludert. De påfølgende kapitlene vil baseres på forskningshistorien til ulike myntslag og fremstår temmelig omfattende. Årsaken til dette er at det har vært nødvendig å dele inn materialet i grupper for å

---

<sup>26</sup> Appendiks I & II

kunne si noe meningsfullt om det. Disse gruppene fordeler seg over 1300- og 1400-tallet, men har mye mynt med usikker datering. Jeg har valgt å gi det stor plass da det er essensielt å få fram hvilke myntslag som er inkludert i de forskjellige gruppene samt hvorfor.

#### 4.6.1. Regnesystem

På 1400-tallet tilpasset det danske myntvesenet seg til en viss grad lybsk standard på utmyntingen. Dette vil si at mynten ble basert på regelen om at av en mark sølv skulle man mynte 16 skillinger som igjen besto av 12 penninger. Valørene som var i bruk var videre basert på dette. I løpet av oppgaven vil betegnelsen hulpenning gå igjen. Det må gjøres oppmerksom på at dette kun er en samlebetegnelse for topenninger, penninger eller halvpenninger i brakteatform. Mynten har altså preg kun på den ene siden.

Her er en oversikt over regnesystemet som var i bruk på 1400-tallet:

1 skilling = 12 penninger

1 gros/groat =  $\frac{3}{4}$  skilling = 9 penninger

1 søsling/sechsling =  $\frac{1}{2}$  skilling = 6 penninger

1 hvid/witten =  $\frac{1}{3}$  skilling = 4 penninger

1 sterling/dreiling =  $\frac{1}{4}$  skilling = 3 penninger

1 blaffert = 2 penninger

1 viertelwitten =  $\frac{1}{4}$  hvid/witten = 1 penning

1 scherf/skærv =  $\frac{1}{2}$  penning

Dette er en gjengivelse av prinsippet bak den lybske myntstandarden. Grunnet varierende sølvinnhold i myntene, noe som ble regulert av kongemakten, fungerte det imidlertid ikke alltid slik i praksis.

#### 4.6.2. Dansk mynt

Totalt er det gjort rede for 776 danske mynter fra enkeltfunn, noe som utgjør ca. 27,5% av det samlede materialet. De som er tatt med er mynter fra Erik av Pommern (1396-1439), Christoffer av Bayern (1440-48), Christian I (1448-81) og riksrådsmünter (1481-83).<sup>27</sup>

---

<sup>27</sup> Kongene vil heretter bli omtalt som Erik, Christoffer og Christian I.

Erik er den danske kongen som preget flest forskjellige myntslag i gjeldende periode. Typer som er knyttet til ham og funnet i Norge er hvider, sterlinger, hulpenninger (kronepenninger), skærv, kobbersterlinger, hulpenninger (lebarder) og groser (Galster 1972:47-50).



*Figur 1: Hulpenning (Krone), Erik av Pommern, Lund eller Næstved, Galster 1972, nr. 5 (T18240-111)*

tradisjonelt datert til Christian III har enkelte ment at den har blitt preget over en lengre periode eller blitt gjenopptatt på 1500-tallet (Petersen 1995:17; Sømod 1995).

Dateringen på Eriks mynter har gjennomgått visse endringer siden de først ble katalogisert. Tradisjonelt har sterlinger<sup>28</sup> og hulpenninger<sup>29</sup> fra Næstved og Lund blitt datert til *fra starten av 1400-tallet og fram til ca. 1420*. Gerald Stefke har argumentert for at utmyntingen i Næstved startet i 1403 og sluttet rundt 1412/13 hvorpå de startet utmynting i Lund. Siden var det bare åpent i kort tid rundt 1422/23 (Stefke 1995a:151-171). Lebardens<sup>30</sup> datering har i de senere år også blitt

problematisert. Etter å ha blitt funnet sammen med mynter



*Figur 2: Sterling, Erik av Pommern, N eller L?, Hauberg fig. 9*

Stefke har også vært inne på at lebarden med trekløverblad<sup>31</sup> ikke nødvendigvis er fra Næstved da trekløverbladet også går igjen på de tidligste myntene fra Malmö (Stefke 1995a:171). Skulle den være fra Malmö vil også dette påvirke dateringen da myntverkstedet der er antatt åpnet først under Christoffer. Det er funnet svært få lebarder i Norge så på tross av at en bevissthet rundt problematikken er viktig vil ikke dette påvirke analysen i nevneverdig grad. Myntene som er funnet fra Christoffer er alle hvider som er antatt preget i Malmö fra 1444-48.

28 Galster 1972, 4 og 9

29 Galster 1972, 5 og 6

30 Galster 1972, 8 og 12

31 Galster 1972, 8



Figur 3: Hvid, Christian I (T24721-223)

Christian I preget kun hvider. De forskjellige versjonene har hverken eksakt eller relativ datering. De kan dermed ikke tidfestes nøyaktigere enn til perioden 1449-1481.

Når det gjelder myntene fra riksrådet er det ingen kjente norske funn av skillinger og hvidene har som nevnt blitt omdatert til 1481-83.

Utover de nevnte myntene kan det argumenteres for at gotlandske mynter og mynter fra hertugdømmene burde kalles danske.



Figur 4: Gote, Gotland, ca. 1380-1420, Lagerqvist XXXV C3 (T18240-148)

Totalt er det funnet 31 gotlandske mynter. Dateringene på de eldste av de gotlandske *gotene* har vært omdiskutert (Steen Jensen 1985:267-272), men blant de 30 tosidige myntene som er representert i norske enkeltfunn er det kun ni stk. som ikke temmelig sikkert kan dateres til ca. 1420-40/50. Å knytte Gotland opp mot Danmark kan nok kritiseres og er heller ikke noe man bør ha en statisk innstilling til. Det er i det hele tatt vanskelig å knytte Gotland opp mot større grupper eller områder. Hovedstaden og myntstedet Visby var en hansaby. I en periode lå de under Den tyske orden. Geografisk virker det mer naturlig å knytte dem til Sverige. I mesteparten av tiden etter svartedauden lå de likevel under Danmark, noe som etterhvert svekket deres rolle som hansaby.

Dette gjaldt også perioden 1420-40-tallet – som de fleste myntene kommer fra – selv om Erik tok eksil i Visby etter han ble avsatt som unionskonge i 1436 og ble der til 1449. Stridigheter mellom Danmark og hansaen i Eriks tid førte til at Visby sjeldnere møtte på hansadagene, og etter 1447 sluttet byen i praksis å kalle seg hansaby (Nedkvitne 1995:174). Når gotlandske mynter i utgangspunktet er kalt danske er det altså et resultat av politisk tilhørighet. De kan vel så gjerne ha kommet til landet med hanseatisk eller svensk mynt. Mest sannsynlig er nok en kombinasjon. Med unntak av et brakteat er det bare funnet tosidige gotlandske mynter. I den nærmere behandlingen av de tosidige myntene vil det skilles mellom gotlandsk og dansk mynt.

Det er også funnet to mynter fra Flensburg og en fra Holstein fra etter Christian I ble greve der i 1460. Områdene var imidlertid nært knyttet opp mot de vendiske stedenes mynter. Etter 1398 virker det som det var en stopp i utmyntingen i Flensburg. Da Christian I fikk grevetittelen måtte han avgi løfte om å slå mynt som var godkjent i Hamburg og Lübeck (Galster 1972:34). Slik virker det mer fordelaktig å koble disse opp mot utenlandske områder på tross av at området teknisk sett lå under den danske kongen.

### 4.6.3. Svensk mynt

Totalt er det gjort rede for 353 svenske mynter fra enkeltfunn, noe som utgjør ca. 12,5% av det samlede materialet.

Svenske mynter fra senmiddelalderen er i utgangspunktet problematiske å forholde seg til. Dette kommer av at Norges og Sveriges mynthistorie, som nevnt tidligere, er vevd tett sammen på 1300-tallet, samt at mange typebestemmelser som har blitt gjort for svenske mynter har vært svært generelle. Mulighetene for mer spesifikke typebestemmelser gjorde et stort sprang da Brita Malmer ga ut *Den senmedeltida penningen i Sverige* (1980). Fram til da hadde en rekke anonyme hulpenninger fra og med Albrekt av Mecklenburgs tid blitt lagt til perioden 1364-1520. Dette er noe som har gjenspeilet seg i typereferansene gjennom at de først har blitt tilskrevet Albrekt alene (1363-1389) for senere å gjelde fram til godt inne i Christian II regjeringsperiode i 1520. Myntene det her er snakk om er hulpenninger av typene *kronet hode*, *kronet A* og *kronet S*. Disse hører inn under gruppene *Thordeman XXII (kr h)-XXIII (kr A og S)* og *Lagerqvist XXXII (kr h)-XXXIII (kr A og S)*. Ved bruk av nøytronaktiviseringsanalyse ved atomforskningsinstituttet på Kjeller var det gjennom måling av sølvinnhold mulig å distingvere de forskjellige undergruppene ytterligere. Malmer satte sølvinnholdet i myntene opp mot historisk dokumenterte myntordninger som ga retningslinjer for hvor mye sølv som faktisk skulle være og kunne slik dele typene inn i gruppene



*eldre* og *ynge*. Grensen mellom eldre og yngre ble satt til senest 1449 da det ble vedtatt at myntene skulle inneholde 30% sølv. Årstallet er i seg selv interessant da midten av 1400-tallet er perioden John Day har identifisert som bunnpunkt for både sølvtilgang og utmyntingsaktivitet (Day 1982:16, 20). Gruppen *eldre* inneholder dermed rundt 50% sølv eller mer, mens gruppen *ynge* inneholder i nærheten av 30% (Malmer 1980:1-3).



Figur 5: Hulpennyng, Sverige, Kr h, Thordeman XXII (T24718-567)



Figur 6: Hulpennyng, Sverige, Kr A, Thordeman XXIII (T18240-141)



Figur 7: Hulpennyng, Sverige, Kr S, Thordeman XXII (T18240-145)

Deler av det svenske hulpennyngsmaterialet har upresise referanser og vil kunne spres utover et større tidsrom. Størsteparten av materialet er imidlertid korrelert med Malmers referanser og kan derfor tidsbestemmes mer nøyaktig. En ytterligere effekt av Malmers arbeider er at det åpenbarte seg en enda eldre gruppe som skal kunne legges til før Albrekt av Mecklenburgs tid (Malmer 1980:26-27). Dette er også et problem i denne oppgavens henseende da det fører til at enkelte registrerte mynter kan trekkes enda lengre bak i tid og slik henføres opp til drøye hundre år før Albrekts tid. En gjennomgang av de sikre bestemmelsene vil imidlertid kunne gi en indikator på fordelingen blant de øvrige myntene. Mynter uten referanser til Malmer vil senere i oppgaven kun bli behandlet som *kronet hode*, *kronet A* eller *kronet S*, dekket av gruppene *Thordeman XXII-XXIII*. De fleste i disse gruppene ble preget etter den mulige svensk-norske myntunionen opphørte (Jfr. Gullbekk 2009b:166).

Svenske mynter tatt med utover de nevnte hulpennyngene er mynter knyttet direkte opp mot unionskongene, Albrekt av Mecklenburg, Karl Knutsson og den svenske riksførsteren Sten Sture den eldre. Flere av den sistnevntes eksemplarer er det nok rimelig å anta har kommet til Norge etter 1483.

#### 4.6.4. Hanseatisk mynt

Totalt er det gjort rede for rundt 323 mynter fra hansabyer i enkeltfunn, noe som utgjør ca. 11,4% av det samlede materialet.<sup>32</sup>



Figur 8: Hulpennyng, Rostock, 1400-tallet, Oertzen 198 (T18240-154)

I registreringen av hanseatisk mynt har målet vært å kartlegge alle fra 1300- og 1400-tallet. Mynter som sikkert lar seg datere til etter 1483 er utelatt.<sup>33</sup> Mange av myntene som er med har likevel en usikker datering og en andel kan nok tenkes å ha kommet til norsk jord etter denne tiden.

Blant de hanseatiske myntene som er representert i norske funn finner vi hovedsakelig hulpennyng (skærv, pennyng og blafferter), viertelwitten og witten. I tillegg er de litt større valørene sechslinger og schillinger, samt et mindre antall gyldener representert. Majoriteten av myntene er å finne i oversiktsverkene *Jesse 1967*, *Oertzen 1900 og 1902*, *Dannenberg 1893* og *Vossberg 1843*. Dateringene i disse verkene har delvis vært utsatt for endringer i ettertid uten at dette påvirker analysen i nevneverdig grad. Der dateringer i funnkatalogen ikke er ført som i de opprinnelige litteraturreferansene er de tilpasset *Stefke 1988*, *Kunzel 1998*, *Kunzel 2004* og *DMS II*.



Figur 9: Hulpennyng, Lüneburg, 1400-tallet, Jesse 198 (T24718-580)



Figur 10: Witten, Stralsund, etter 1381, Jesse 370 (T24721-234)

32 Dette tallet gjelder samtlige hansabyer og ikke bare vendiske steder. For ordens skyld er det fra de fire vendiske hovedsteder Lübeck, Hamburg, Wismar og Lüneburg identifisert 142 mynter. I tillegg kommer minst 32 «mecklenburgske oksehodebrakteater» som sannsynligvis er fra Wismar eller nærliggende områder. Mer om dette i Kap. 4.6.5. og 5.7.

Eksakte tall er her uansett vanskelige, og det reelle tallet er nok noe høyere også foruten oksehodebrakteatene. Dette er da mynter som med høy grad av sannsynlighet er utmyntet i hansastedene gjengitt i Dollinger 1970:ix-x. I tillegg kommer en del uidentifiserte, hvorav mange også nok er naturlig å knytte til hansaen. Mer om dette i kapittel 4.6.8.

33 En gruppe sechslinger fra Rostock som tradisjonelt har blitt tillagt 1400-1500-tallet er nevnt i katalogen uten at de er medregnet i analysen. Disse er nå bekreftet preget etter 1492 (Kunzel 2004:206).

#### 4.6.5. Mecklenburgske oksehodebrakteater

Totalt er det fra enkeltfunn gjort rede for 1207 av en gruppe som gjerne blir kalt mecklenburgske oksehodebrakteater. Dette utgjør ca. 42,8% av det samlede materialet.

Mecklenburgske oksehodebrakteater er opprinnelig betegnelsen på en gruppe hulpenninger fra området Mecklenburg i Nord-Tyskland. Navnet kommer fra motivet som har vært forskjellige varianter av et oksehode, et symbol som er og har vært vanlig i våpenskjold fra området (Steen Jensen (Steen Jensen 1974:111).

Majoriteten av eksemplarene som er funnet i Skandinavia har imidlertid en omdiskutert opprinnelse. Den første som stilte spørsmålstegn ved deres opphavssted var Nils Ludvig Rasmusson som i en tilleggskommentar i forbindelse med en årsberetning for 1936 lanserte tanken om at enkelte kunne være av svensk opprinnelse. Spesielt tallrik i svenske funn var en variant med lukket krone (Rasmusson 1937:200). Tanken ble fulgt opp mange år senere av Ola Sæther som i 1965 laget en oversikt over oksehodebrakteater fra norske funn. Her delte han opp totalt 471 eksemplarer i fem forskjellige hovedgrupper hvorav de fire siste<sup>34</sup> var de han antok å være skandinaviske etterligninger fra Albrekt av Mecklenburgs tid fram til starten av 1500-tallet. Den første gruppen holdt han for å være originale tyske.<sup>35</sup> Kun 15 eksemplarer var av typene han antok var tyske (Sæther 1965b:173-178). Kort tid etter ga Lars Lagerqvist ut sin oversikt over svenske pregninger der han hadde tatt med oksehodebrakteater i sin *gruppe XXXI. Lagerqvist nr. 1* ser ut til å kunne jamføres med Sæthers *gruppe II*, mens *Lagerqvist nr. 2* bør jamføres med Sæthers *gruppe IV* (Jfr. Lagerqvist 1970:96).

Hypotesen om en skandinavisk opprinnelse ble testet av Jørgen Steen Jensen som så på spredningen i danske funn opp mot spredningen av bekreftede svenske mynter. Undersøkelsen viste at det ikke var noe grunnlag for å anta at mynttypen var svensk og som en følge var han personlig – i mangel på bedre forklaringer – tilbøyelig til å tro at den kom fra Mecklenburg (Steen Jensen 1980:143-148). Dette ble støttet opp av Malmer som senere så på spredning i Sverige. Hun konkluderte med at mynttypen måtte ha kommet inn på svenske områder fra vest eller sør (Malmer 1980:78-80). For Norges del kunne ikke Kolbjørn Skaare gjennom sine funnspretningskart påvise noen trekk som kunne belyse problemstillingen. Størsteparten av de som var funnet var fra Østlandet, men også Nord-Norge hadde mange eksemplarer. Funnfattigst var Vestlandet, men som han selv påpekte kom de fleste mynter derfra generelt fra de indre eller østre delene av Vestlandet. Mer spesifikt fra de indre deler av Sognefjorden. Mønsteret var ikke like tydelig som i Danmark og Sverige, så på

---

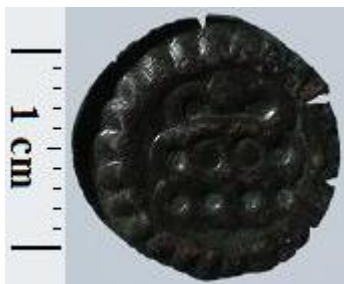
34 Sæther *gruppe I-IV, nr. 10-25*

35 Sæther *nr. 1-9*

grunnlag av det norske materialet kunne man ikke si om oksehodebrakteatene hadde fulgt samme vei som svenske hulpenninger. Han påpekte imidlertid paradokset i at denne myntgruppen, som tilsynelatende hadde spilt en så viktig rolle i mynthistorien til de skandinaviske landene var så dårlig kjent i deres antatte hjemland Mecklenburg. Det eneste han sikkert kunne si var at de ikke var norske (Skaare 1982:144).



Figur 11: Hulpenning, (?), Sæther I, 12 (T18240-149)



Figur 12: Hulpenning, (?), Sæther III, 17-19 (T24718-601)



Figur 13: Hulpenning, (?), Sæther IV, 25 (T24721-236)

Opprinnelig har oksehodebrakteatene gjerne blitt datert til *fra slutten av 1300-tallet*. Denne dateringen har for mange av eksemplarene i ettertid vist seg å være feilaktig og kommer sannsynligvis av at de som først befattet seg med dem bare siterte *Oertzen 1900* (Stefke: Pers. med. 2011). Som vi har sett var også Sæther inne på at de kunne ha vedvart til starten av 1500-tallet. Typebestemmelsene som har blitt brukt utover Ola Sæther sine har stort sett referert til Oertzens *Die Mecklenburgischen Münzen des Grossherzoglichen Münzkabinetts. I. Teil Die Bracteaten und Denare* (1900). Hovedsakelig *Oertzen 182 og 183* som han har datert til «siden slutten av det 14. århundre». Imidlertid har de to myntene det er snakk om ukjent opphav (Oertzen 1900:40), så hans dateringer baserer seg sannsynligvis kun på likhet i motiv med øvrige hulpenninger fra Mecklenburg, og form med hulpenninger generelt. Disse er hovedsakelig fra senmiddelalder til tidlig etterreformatorisk tid. Skattefunn fra Danmark har derimot gitt mer presise indikatorer. Et funn fra Horsens inneholdt en stor mengde av Sæthers *gruppe IV*.<sup>36</sup> Dette funnet har av Stefke blitt datert til starten av Christian I's regjeringstid, altså etter 1449, og er et av funnene som har blitt brukt til å opprettholde den opprinnelige dateringen på riksrådets skilling fra 1448 (Stefke 1995:84ff). Andre har vært mer reserverte i sin datering og ikke vært mer presis enn ca. 1450-80 (DMS II, nr. 244). Det eldste danske skattefunnet som muligens inneholder sæthertyper er fra tidligst etter 1424 og inneholder et eksemplar som *jamføres* med Sæther 24 fra gruppe IV.<sup>37</sup> Samtidig er det noen flere funn fra sent på 1400-tallet/starten av 1500-tallet som inneholder

36 DMS II, nr. 281

37 DMS II, nr. 260

eksemplarer fra Sæthers grupper I, II og IV.<sup>38</sup> Steen Jensen har påpekt at det er funnet eksemplarer i en dansk kirkeblokk som temmelig nøyaktig kan dateres til etter 1550. I samme kirkeblokk ble det også funnet en kronepenning fra Erik av Pommern og flere kirkeblokker som må antas å være fra samme periode har oksehodebrakteater av sæthertypene. Han antar at de fleste av sæthertypene neppe er eldre enn 1440, og majoriteten kanskje fra 1500 (Steen Jensen 1973:71-83; 1980:147; 1990:80). Uten at det er opprettet en relativ kronologi på de forskjellige typene virker det slik å være enighet om at majoriteten av sæthertypene kan dateres til andre halvdel av 1400-tallet eller starten av 1500-tallet. Dette løser imidlertid ikke problemet angående deres proveniens.

Disse typene forekommer sjelden i funn i tyske områder, men *Sæther 13* fra *gruppe II* er funnet i minst 26 eksemplarer fordelt på 3 skatter i Nordvest-Tyskland (Steen Jensen 1980:148). Denne tilsvarer *Oertzen 182*. Det har nylig blitt publisert ytterligere to eksemplarer av *Oertzen 182* funnet i et fransiskanerkloster i Rostock (Fried 2004:163-170). Dette endrer ikke stort når det gjelder antallet, og i tillegg kan man anta at dette klosteret ble hyppig besøkt av skandinaver.<sup>39</sup> Slik står man altså på stedet hvil. Gerald Stefke har imidlertid, etter å ha undersøkt potensielle myntverksteder i Nord-Tyskland, kommet fram til at det er uhyre vanskelig å finne et verksted som kan ha laget disse. De fleste kjente myntverksteder har veldokumentert utmyntingsmengde, så med mindre en myntsmed har tatt seg friheter med en uautorisert utmynting virker det usannsynlig at de er fra tyske områder. En slik uautorisert utmynting er i seg selv usannsynlig når det gjelder mengden som tilsynelatende har blitt preget. Han anser det som mer sannsynlig at Sæthers grupper *I-IV* er danske, spesielt når man tar i betraktning at det ikke er kjent noen danske utmyntinger av de laveste valørene fra denne perioden (Stefke: Pers. med. 2011). Christoffer utmyntet aldri kjente lavere valører enn sterlinger.<sup>40</sup> Christian I preget så vidt vi vet utelukkende hvider. Heller ikke kong Hans har preget noen kjente danske valører under hvid (Galster 1972:22-24). Mangelen på kjente penninger kan potensielt forklares slik. Skulle de være danske ville det være naturlig å anse Malmö som pregingssted. Motivvalget er vanskeligere å forklare, men en mulighet er at de originale mecklenburgske oksehodebrakteatene som hovedsakelig trolig kom fra Wismar var vanlig i hansastedene i sirkulasjon med lybske hulpenninger (Stefke: Pers. med. 2011).

Denne myntgruppen er viet spesiell plass både på grunn av den store mengden og det uvisse opphavet. Jeg har bestemt meg for å behandle dem som en samlet gruppe, men når man ser på *Figur 18, s.50* og *Figur 19, s.52* må man være oppmerksom på at et lite utvalg av

---

38 DMS II, nr. 286, 292, 293

39 For disse opplysningene skylder jeg en takk til Gerald Stefke

40 Jfr. imidlertid diskusjonen vedrørende lebardens pregingssted og Stefke 1995a:171

oksehodebrakteatene trolig er fra Wismar. Størst utslag gir dette seg i *Figur 19* der Wismar nok er underrepresentert med tanke på antall mynter.

#### 4.6.6. Engelsk mynt

Det er medregnet kun 8 engelske mynter fra enkeltfunn, noe som utgjør ca. 0,28% av det samlede materialet. Grunnen til at de her er fremhevet er sølvmyntenenes tallrikhet i 1300-tallets skattefunn, samt gullmyntenenes betydning også ut på 1400-tallet.

Når det gjelder engelske mynter er kun sølvmynter fra 1387-1483 talt med i katalogen. I tillegg til mynter preget i denne perioden er nobler fra Edward III (1327-77) inkludert. Disse ble som nevnt preget fra 1344 og utover, og er inkludert på grunn av potensielt lang sirkulasjonstid samt for å se på representasjonen av gullmynter fra etter svartedauden og fram mot 1500-tallet. Med unntak av at jeg nevner de kjente skattefunnene har jeg utelatt Edward III's sølvmynter som heller ikke finnes i stor grad i enkeltfunn.<sup>41</sup> Disse er i utgangspunktet ofte vanskelige å skille fra hans forløperes sterlinger og det virker uansett naturlig å anta at de fleste var i bruk før tyngdepunktet denne oppgaven tar for seg. At sterlinger fra Edward III fortsatt var i delvis bruk på 1400-tallet kan imidlertid ikke utelukkes helt. Dette vil jeg gå nærmere inn på i analysen. Jeg vil også gjøre kort rede for kjente skattefunn med engelsk mynt fra 1300-tallet. Dette for å se på den generelle utviklingen i skattefunnenes innhold på 1300- og 1400-tallet.



*Figur 14: Nobel, England, Edward III, etter 1346*

<sup>41</sup> Skaare har listet opp to sikre og et mulig eksemplar fra enkeltfunn (Skaare 1960:26, nr. 7; 27, nr. 12; 28, nr. 17).

#### 4.6.7. Øvrige myntslag

Det er medregnet 103 enkeltfunne mynter fra øvrige områder, noe som utgjør ca. 3,7% av det samlede materialet.

I behandlingen av øvrig mynt må man igjen ta høyde for hansaen. Flere byer preget mynt med det vendiske myntforbundet som forbilde uten å være medlemmer av hverken dette eller hansaen. Slike tilpasninger var slett ikke uvanlige. Danmark var også i kortere tidsperioder tilpasset myntforbundet. Dette betydde ikke nødvendigvis at standarden på mynten var like god. I 1389 forbød Lübeck bruk av alle viertelwittener som ikke var preget i Hamburg, Wismar, Lüneburg eller Lübeck (Stefke 1982:65). Danske skattefunn fra perioden viser likevel at viertelwittener fra disse stedene sirkulerte med de øvrige.<sup>42</sup>



Figur 15: Viertelwitten, Güstrow, til 1390?,  
Oertzen 476, Jesse 395, (T24718-585)

Et annet eksempel på problematikken i å skille mellom hansaen og øvrige områder finner vi med Köln som var det eneste hansamedlemmet av de fire nevnte kurfyrstebyene med felles gyldenstandard.<sup>43</sup> Slike koordinerte myntstandarder fører til at det ikke nødvendigvis kan trekkes noen automatisk sammenheng mellom mynter fra hansaen og hanseatisk handelsaktivitet og vice versa.

Foruten myntene fra hansabyer er alle mynter fra tyske, baltiske og nederlandske områder som med sannsynlighet har sirkulert på 1300-1400-tallet medregnet. Disse vil i stor grad bli satt i sammenheng med hansamyntene. I tillegg er det tatt med noen få mynter fra Frankrike, Spania og Firenze som muligens har vært i sirkulasjon i Norge mellom 1387 og 1483.

42 Jfr. f.eks. DMS II, nr. 226, 227, 234, 235, 237 og 238

43 Jfr. Kap. 2.3.5. og Dollinger 1970:ix



Figur 16: Gylden, Utrecht, David av Burgund, 1455-96, Jf: Thomsen I, 4065 (T23502-4, fra Bergenhus festning, Appendiks I: Bergen, nr. 1d)

#### 4.6.8. Uidentifisert mynt

Det er også talt med 25 uidentifiserte, men antatt tyske/baltiske middelaldermynter. De som er med er der nettopp på grunn av bestemmelsen «uidentifisert tysk middelaldermynt» eller varianter av denne. Dette er langt fra en eksakt vitenskap og det er nok utelatt flere mynter som med fordel kunne vært tatt med, men dette gjelder også danske og svenske mynter. Uidentifiserte kan også være tatt med av kontekstuelle årsaker som for eksempel hulpenningene funnet sammenklistret med identifiserbare myntslag i Borgundkaupangen.<sup>44</sup> Mynter i funnkatalog satt i *kursiv* er ikke talt med i tabeller og kart, men vil bli omtalt nærmere i kapittel 7. der det reflekteres over problemer og feilkilder som kan følge med denne fremgangsmåten.

<sup>44</sup> Appendiks I: Møre og Romsdal, nr. 1



## 4.7. Materialpresentasjon.

Jeg vil først gi en oversikt over funn av myntskatter (Kap. 4.7.1), før jeg presenterer den geografiske fordelingen av enkeltfunn. (Kap. 4.7.2)

### 4.7.1. Myntskatter i Norge

Svein Gullbekk har vist at det forekom minimalt med utenlandsk mynt i norske skattefunn etter Harald Hardrådes tid (død 1066) og fram til 1300-tallet. Det antallsmessig største unntaket er Dælifunnet (t.p.q. 1194) med minst 461 utenlandske mynter. Også der utgjør andelen norsk mynt ca. 91% (Gullbekk 2009b:45-47, 172). På 1300-tallet skjedde det imidlertid endringer. Engelske sterlinger gjør seg gjeldende som eneste utenlandske myntslag i norske jordhandelsdiplomer fra 1282 til 1350. Engelsk myntregning inntreer i skriftlige kilder på starten av 1300-tallet (Gullbekk 2009b:170), og fra første halvdel av 1300-tallet har vi også myntskatter med engelsk mynt. Det synes ut fra dette klart at engelsk valuta hadde en rolle i den norske myntsirkulasjonen før svartedauden. Oversikten over myntskatter nedlagt etter 1319 har vært uoversiktlig etter sammenfatningen i *Holst 1936*. En oppdatert sammenfatning er utarbeidet av Gullbekk (Gullbekk 2009b:172). De påfølgende tabellene gir en oversikt over kjente myntskatter fra senmiddelalderens Norge. De som er tatt med ut over Holsts og Gullbekks oversikter er myntskatter med innhold av utenlandsk mynt preget mellom 1319 og 1483. Flere av disse er nedlagt etter 1483. Formålet med tabellene er å undersøke forholdet mellom myntenenes nasjonalitet i løpet av 1300- og 1400-tallet.

Som nevnt i Kap. 2.3.3 ble det i retterbøter oppgitt priser i engelsk og lybsk mynt i 1384. Et spesielt fokus bør derfor rettes mot skatter med hanseatisk mynt for å se i hvilken grad disse gjør seg gjeldende etter svartedauden. Skattene er kronologisk presentert etter terminus post quem.

Nr.	Nedlagt mellom 1349 og 1483	T.p.q	Norsk	Utenlandsk
1	Mabråten, Ljung, Bohuslän (nr. 10)	1307	-	11 engelske sterlinger
2	Bukten, Solum, Telemark (nr. 2)	1327/1369	-	4 engelske sterlinger
3	Havnøy, Rødøy, Nordland (nr. 3)	1353	-	145 engelske, 2 skotske, 2 provencalske og 1 luxemburgsk
4	Bredestuens tomt, Tønsberg (nr. 9d)	ca. 1355	[44]	78 svenske og 1 hanseatisk hulpenning
5	Dovrefjell, Oppland (nr. 1)	ca. 1355/69?	[?]	[?]
6	Olavsklosterets ruiner, Oslo (nr. 16a)	1377	-	7 engelske nobler
7	Øst for Saksegården, Oslo (nr. 19b)	1379	-	37 engelske og 2 skotske sterlinger og groater og 1 hanseatisk witten
8	Lushavn, Farsund, Vest-Agder (nr. 2a og b)	1390	-	26 skotske groater og halvgroater
9	Reme, Spangereid, Vest-Agder (nr. 3)	1392	-	243 hanseatiske witten og sechslinger
10	Lavranskirkens kirkegård, Tønsberg (nr. 2)	1402	-	9 engelske nobler og 2 nederlandske gylden
11	Oslo Ladegård, Oslo (nr. 17b)	ca. 1403	36	11 nordiske og 4 hanseatiske
12	Kvåle, Bygland, Aust-Agder (nr. 1)	1414	-	14 danske sterlinger og 8 hanseatiske schillinger og witten
13	Oslo Ladegård, Oslo (nr. 17c)	ca. 1422	-	14 danske kobbersterlinger
13a	Oslo Ladegård, Oslo (?) (nr. 17d)	ca. 1422	-	10 danske kobbersterlinger
13b	Oslo Ladegård, Oslo (?) (nr. 17e)	ca. 1422	-	3 danske kobbersterlinger
16	Mariakirkens ruiner, Tønsberg (nr. 3)	1431	-	49 nederlandske gylden og 1 fransk ecu
17	Berghus festning, Bergen (nr. 1d)	1455	-	62 nederlandske gylden

Nr.	Nedlagt etter 1483	T.p.q	Norsk	Utenlandsk	Før 1483
18	Lasarettbygningen, Bergen (nr. 7d)	1483	18	28 danske	7(+)
19	Erkebispegården, Trondheim (nr. 4d)	1483?	-	1 dansk hvid fra Christian I, 2 fra Hans og en sechsling fra Stade	1(+?)
20	Erkebispegården, Trondheim (nr. 4e)	1483	-	2 hvider fra Christian I, 1 fra riksrådet 1481-83, 6 fra Hans og en mulig mynt	3
21	Västerberg, Jämtland (nr. 10)	1483	-	196 svenske og 1 dansk	165(+?)
22	Hoås, Hof, Møre og Romsdal (nr. 3)	1500	-	3 tyske og østerrikske gyldener	1-2?
23	Prästgården, Sveg, Härjedalen (nr. 1)	1510	1	2 danske hvider	1
24	Nærheten av Moss, Østfold (nr. 5)	1523	1	189 danske og 3 svenske	75
25	Strandgaten 14, Bergen (nr. 12a)	1525	-	21 tyske og nederlandske gylden	2(+)
26	Storhamar, «Kolkinn», Vang, Hamar (nr. 4)	1534	3	72 danske hvider og 82 svenske örtuger, ½ örtuger og fyrker	47(+)
27	Kraakenes, Birkeland, Hordaland (nr. 5)	1630	13	546 danske, 47 øvrige	1(+?)

Nr.	Uvisse nedleggelsestid	T.p.q	Norsk	Utenlandsk
28	Langøy, Ny-Hellesund, Vest-Agder (nr. 1)	?	?	10-14 uidentifiserte senmiddelalderske mynter eller sjetonger
29	Norges banks grunn, Bergen (nr. 10)	?	?	9 brakteater «fra tiden henimot 1500» og 34 sjetonger. Uidentifiserte
30	Malmgryte, ukjent funnsted (nr. 2)	?	-	Ukjent antall danske mynter
31	Heidal, Sel, Oppland (nr. 5)	?	-	[13]

Nr.	Mulige skattefunn	T.p.q	Norsk	Utenlandsk	Før 1483
32	Slottsfjellet, Tønsberg (nr. 9b)	1371	1	Witten fra Rostock	
33	Borgundkaupangen, Møre og Romsdal (nr. 1)	?	-	Hulpenning fra Hamburg sammenklistret med uidentifisert hulpenning	
34	Borgundkaupangen, Møre og Romsdal (nr. 1)	1375	-	Viertelwitten fra Wismar sammenklistret med uidentifisert hulpenning	
35	Kalvskinnet, Trondheim (nr. 5)	1449	-	2 hvider fra Christian I og en svensk hulpenning ca. 1440-1500	2(+)
36	Hverven gård, Norderhov, Buskerud (nr. 4)	1483	?	3 hvider fra Christian I og Hans	1(+)
37	Saksegården, Oslo (nr. 19a)	1483	?	2 sannsynlige hvider fra Christian I og 3 fra Hans	2?
38	Gamlebyen, Oslo (nr. 3)	?	-	2 nordtyske mynter fra middelalderen	

Figur 17: Skattefunn. Funnenes nummer i Appendiks I er oppgitt i parentes. De mulige skattefunnene fra siste bolk er også talt med blant enkeltfunn.

Totalt er det presentert 38 skattefunn. Tre separate funn med Eriks kobbersterlinger har dukket opp på forskjellige funntidspunkt, men det er en mulighet for at disse tilhører samme nedleggelse i Oslo Ladegård.<sup>45</sup> Kun 10 av skattefunnene er trolig nedlagt mellom 1387 og 1483. I tillegg har vi 7 som sannsynligvis er nedlagt tidligere, 10 som sikkert er nedlagt senere, samt 4 med usikker

<sup>45</sup> Appendiks I: Oslo, nr. 17c, 17d, 17e

nedleggingstid og 7 som definisjonen *skattefunn* muligens ikke passer til.

Skattefunnene med utenlandsk mynt domineres gjennom nesten hele 1300-tallet av engelske mynter, noe som understøtter det Gullbekk har funnet gjennom skriftlige kilder (Gullbekk 2009b:170). Det første funnet som inneholder en betydelig andel hanseatisk mynt har t.p.q. 1392,<sup>46</sup> men enkeltexemplarer funnet sammen med andre myntslag forekommer også tidligere.<sup>47</sup> Et funn fra myntunionstiden med Sverige domineres av svensk mynt<sup>48</sup>, og skotske mynter forekommer i tre funn,<sup>49</sup> men i stort antall i bare et av dem.

Fra starten av 1400-tallet har vi to skattefunn med flere hanseatiske mynter uten at disse er dominerende, men faktisk er i undertall sammenlignet med skandinaviske mynter.<sup>50</sup> Med unntak av de 27 danske kobbersterlingene som ble funnet i Oslo Ladegård i tre forskjellige omganger er det ikke flere skattefunn fra før 1483 med unntak av gullfunnene. Skattene med gullmynter går forøvrig fra å inneholde nobler i andre halvdel av 1300-tallet<sup>51</sup> til å inneholde gylden i løpet av 1400-tallet.<sup>52</sup> Funnene med t.p.q. 1483 eller senere domineres av svenske og danske sølvmynter samt gylden.<sup>53</sup>

---

46 Fig.17, nr. 9

47 Fig. 17, nr. 4 og 7

48 Fig. 17, nr. 4

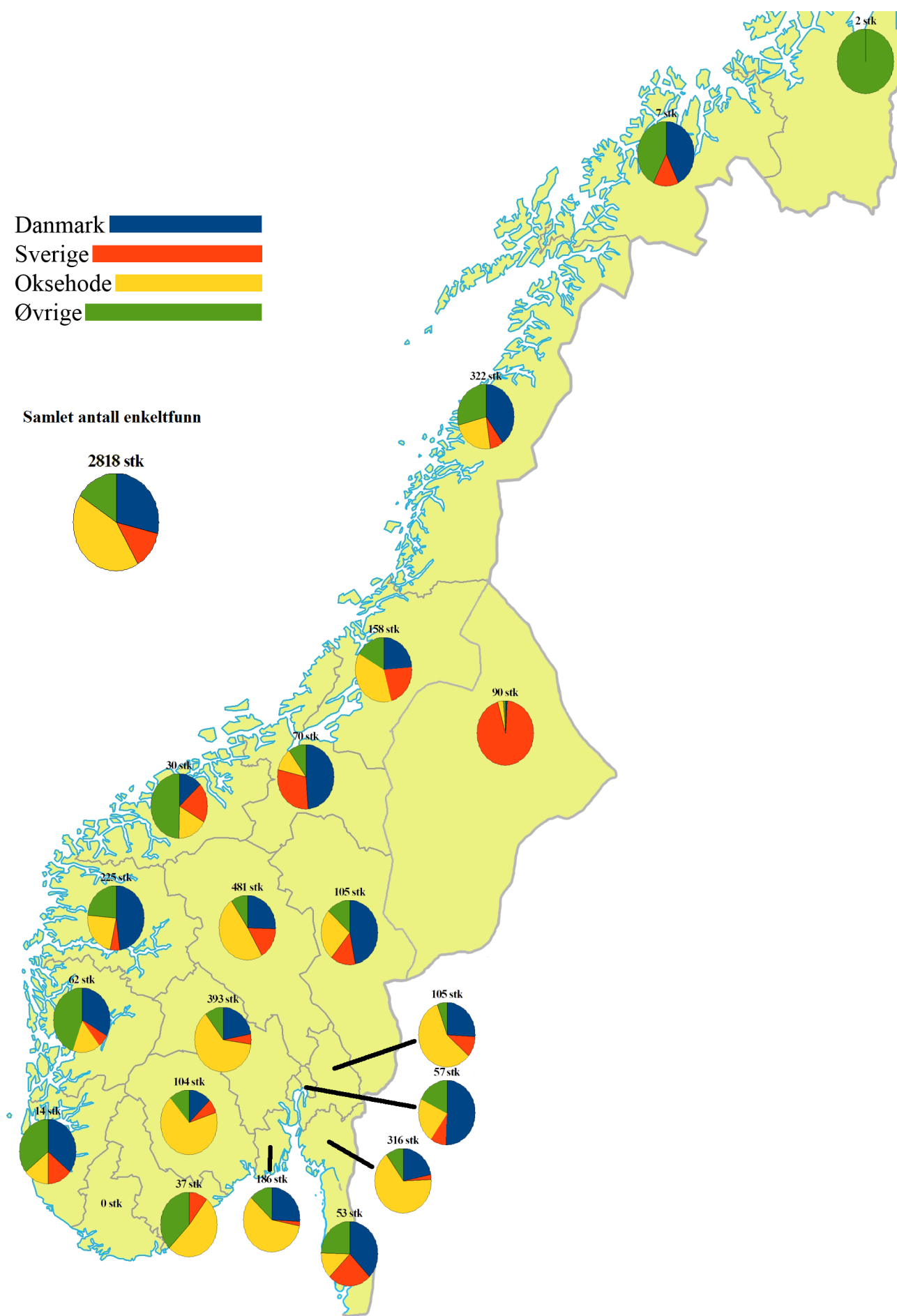
49 Fig. 17, nr. 3, 7 og 9

50 Fig. 17, nr. 11 og 12

51 Fig. 17, nr. 6 og 10

52 Fig. 17, nr. 10, 16 og 17

53 Fig. 17, nr. 18-27



Figur 18: Fylkesmessig fordeling av enkeltfunn. Danske, svenske, mecklenburgske oksehodebrakteater og øvrige områder. Øvrige områder deles nærmere inn i Figur 19. I Jämtland og Härjedalen er det bare Jämtland som har enkeltfunn. Kartet tar ikke hensyn til dateringer. En dansk mynt har ukjent funnsted. (Kartgrunnlag: Statens kartverk (cc-by-sa-3.0), redigert)

#### 4.7.2. Fordeling av enkeltfunn

I den geografiske fordelingen av enkeltfunn har jeg i utgangspunktet delt inn myntene i fire hovedgrupper: *Danske mynter*<sup>54</sup>, *svenske mynter*<sup>55</sup>, *mecklenburgske oksehodebrakteater*<sup>56</sup> og *øvrige*<sup>57</sup>. Det er ikke skilt mellom sølvmynt og gullmynt i denne første oversikten. For presisering av fordeling blant de «øvrige» vises til *Figur 19, s.52*.

Som det kommer frem av funnkatalogen er det mange mynter det hersker usikkerhet rundt. Både spredningskart og tabeller som følger i dette kapittelet må leses som anslag og ikke presise tall.

Som *Figur 18* viser har jeg definert 2818 mynter som enkeltfunn relevante for min problemstilling. 776 mynter er danske, 31 mynter er gotlandske (medregnet blant danske i *Figur 17*), 1207 mynter er mecklenburgske oksehodebrakteater, 353 mynter er svenske og 451 kommer fra øvrige områder. Myntene som er inkludert har ikke nødvendigvis sirkulert innenfor Norges grenser i perioden 1387-1483. Flere av dem kan vi nok anta at ikke har gjort det, men disse er likevel tatt med for å gi et inntrykk av hvor stor del av de med usikre bestemmelser som kan antas å være relevante.<sup>58</sup> De største generelle funnkonsentrasjonene finner vi på østlandet, men også Nordland skiller seg ut. De fleste myntene er funnet i kirker. Kirkene i byer er her jevnt over dårlig representert, noe som gjør at et mindretall av myntene har blitt funnet i byer. Hvis vi måler antall lokaliteter fremfor antall mynter har naturlig nok de største byene - Bergen, Oslo, Trondheim og Tønsberg - en større funnkonsentrasjon enn rurale områder. Bergen, som en by uten større opphøningsfunn, har ca. 2 mynter i snitt per lokalitet. Resten av landet har ca. 15,6.<sup>59</sup>

Mynter som er definert som «øvrige» virker å være godt representert langs hele den norske vestkysten. Påfølgende tabell viser deres interne fordeling etter geografisk opphavssted.

---

54 Jfr. Kap. 4.6.2.

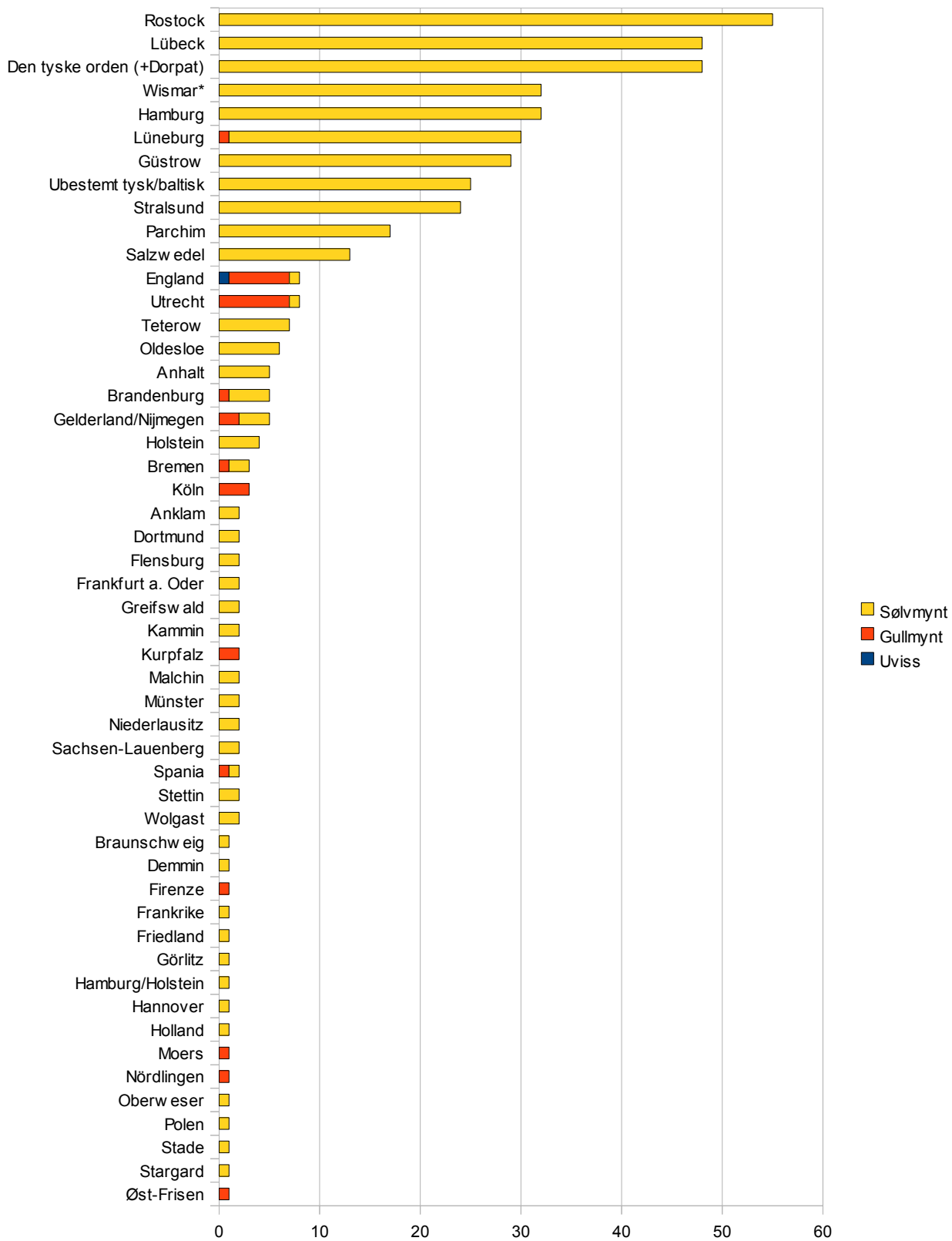
55 Jfr. Kap. 4.6.3.

56 Jfr. Kap. 4.6.5.

57 Jfr. Kap. 4.6.4, 4.6.6. og 4.6.7.

58 Jfr. f.eks. Svenske hulpenninger, 1300-1325, i starten av Kap. 5.6.

59 Tallene er grove overslag



Figur 19: Fordeling av ikke-skandinaviske mynter foruten oksehodebrakteater. \*En andel av oksehodebrakteatene må antas å tilhøre Wismar og byen er slik sett sannsynligvis underrepresentert i denne tabellen. Se forøvrig Figur 23.

#### 4.7.5. Fordeling av tosidige sølvmynter

Som man kan se ut fra *Figur 19* domineres myntene fra kategorien «øvrige» av tyske og baltiske områder, med hansasteder godt representert. I den påfølgende tabellen har jeg skilt mellom hansabyer og andre områder. Det som er regnet som hansabyer er byer fra Dollingers liste i *The German Hansa* (Dollinger 1970:ix-x<sup>60</sup>). I tillegg har jeg her skilt mellom danske og gotlandske mynter for å få et mer spesifikt bilde av mengdeforholdet mellom disse. Med unntak av en enkelt penning er alle de gotlandske myntene tosidige goter og dermed tatt med i tabellen.

Myntene har blitt plassert i tidsintervaller for å vise hvilke perioder de stammer fra. Mynter som er representert er de vi vet er tosidige med unntak av de med den pålydende verdiangivelsen penninger.<sup>61</sup>

	1300-tallet		ca. 1350-1400		ca. 1400-40		Etter 1440		1400-tallet		Uviss		Totalt	
	Totalt	Kirke	Totalt	Kirke	Totalt	Kirke	Totalt	Kirke	Totalt	Kirke	Totalt	Kirke	Totalt	Kirke
Danmark					60	40	203	126					263	63%
Gotland			2	2	24	20	3	1			1	1	30	80%
Sverige					3	1	23	7					26	31%
Hansa	3	3	32	20	21	13	5	5	6	6	7	7	74	73%
Øvrig tysk/baltisk			2	2	2	2	2	1			8	7	14	86%
Øvrige områder					1	1	4	1					5	40%
Totalt	3	100%	36	67%	111	69%	240	59%	6	100%	16	94%	412	65%

*Figur 20: Tidsmessig fordeling av tosidige sølvmynter. Andel som er funnet i/ved kirker oppgitt i de grå kolonnene. 18 av de danske hvidene etter 1440 er fra Christoffer, 158 fra Christian I, 18 fra Riksrådet, mens 9 er ubestemte hvider. Tabelloppsettet har tatt utgangspunkt i dansk utmynting. For andre myntslag angis det bare når de sannsynligvis ble utmyntet. For oversikt over i hvilke kolonner gotlandske, hanseatiske og øvrige mynter er plassert vises det til Appendiks VI.*

Oversikten viser at det fra 1400-tallet er funnet vesentlig flere skandinaviske mynter enn øvrige utenlandske. Denne tendensen skyldes hovedsakelig de tallrike danske myntene. En nedgang i antall hanseatiske sølvmynter utover 1400-tallet vises også. 22 av de gotlandske myntene (ca. 1400-40) har blitt preget i perioden 1420-40/50. Man kan slik anta at flere av disse først har kommet til Norge etter 1440. Det kan sågar stilles spørsmålsteget ved om de hører hjemme i denne tabellen.<sup>62</sup> Man må også anta at mange av de tosidige svenske myntene først kom til Norge etter 1483.<sup>63</sup>

Her har vi samtidig en mulighet til å se på temaet kirkefunn før vi går videre. I Wismar ble det i

<sup>60</sup> Gjengitt i Appendiks III

<sup>61</sup> F.eks. er tosidige kvartelwittener (penninger) utelatt

<sup>62</sup> Dette diskuteres nærmere i Kap. 5.5.

<sup>63</sup> Dette diskuteres nærmere i Kap. 5.6.

1424 klaget over ofring av dårlige danske kobberpenger i kirkene. De gjeldende myntene var nok Erik av Pommern's kobbersterlinger (Galster 1972:20). Dette er forbundet med tematikken rundt kirkefunn og deres mulige upålitelighet. Ser vi på andelen tosidige mynter fra kirker er det derimot lite som tyder på at visse slag ble foretrukket foran andre. De svenske myntene har en veldig lav andel fra kirkefunn, men det er funnet bare 26 av dem og hele 9 av de som er fra etter 1440 kommer fra et funn i Bohuslän,<sup>64</sup> noe som manipulerer bildet i en slik tabell. 21 av de svenske myntene er også fra Sten Sture d.e. (1470-97, 1501-03) så vi bør anta at mange av disse faller utenfor undersøkelsesperioden. Danske og hanseatiske mynter, de det er funnet flest av, ligger på 63% og 73%. Selv om det ikke er snakk om store tall bør vi anta at disse er rimelig pålitelige. Det er vanskelig å se at kirkefunn skal manipulere bildet når det gjelder nasjonaliteten på myntene i omløp.

#### 4.7.6. Tidsmessig fordeling av ensidige mynter og penninger

Gerald Stefke har diskutert eksport av dårlige etterligninger av lybske viertelwittener til Skånemarkedet (Stefke 1982:82-84). Det er nok her snakk om viertelwittene Lübeck i 1389 hadde forbudt.<sup>65</sup> At innførsel av dårlige mynter til Norge også har forekommet kan neppe utelukkes. Tidligere i oppgaven har jeg vært inne på tanken å skille mellom hanseatisk mynt og annen baltisk, tysk og nederlandsk mynt. Dette rigide skillet mellom hansabyer og øvrige byer/områder kan være misvisende. Mange myntsteder tilpasset seg den vendiske standarden på mynt. I kortere perioder også de danske (Galster 1972:16-22). Som det kommer fram av *Figur 19* er nærmest alle sølvmynter - med unntak av noen få nederlandske, engelske, franske og spanske - fra tyske og baltiske områder. Det virker derfor naturlig å behandle dem som en gruppe, og heller gjøre rede for det lille antallet som må utelates. Siden hansaen var den største handelsaktøren i Nord-Europa er det mer konstruktivt å snakke om mynt i sirkulasjon i hansaens områder enn mynt som faktisk var utmyntet i hansabyer. Unntatt fra dette bør likevel enkelte nederlandske byer være. Den historiske kilden som nevner nederlandsk handel «*med gull og rede penger*» gjør at vi må se litt nærmere på disse. Dette berører imidlertid mer spesifikt handelsorganisasjonen i Vågen i Bergen på 1400-tallet. Det var lübeckere som hadde makten ved Bryggen. Handelen på Stranden besto ikke bare av ikke-hanseater. Situasjonen i Bergen bør derfor ansees mer som en konflikt mellom lübeckere og øvrige handelsmenn enn mellom hanseater og ikke-hanseater.

Rent lybske pregninger eksisterer ikke i påfallende stort antall fra norske funn.<sup>66</sup> Tallet blir høyere

---

64 Appendiks I: Bohuslän, nr. 7

65 Jfr. Stefke 1982:65

66 Jfr. Fig 19, Lübeck

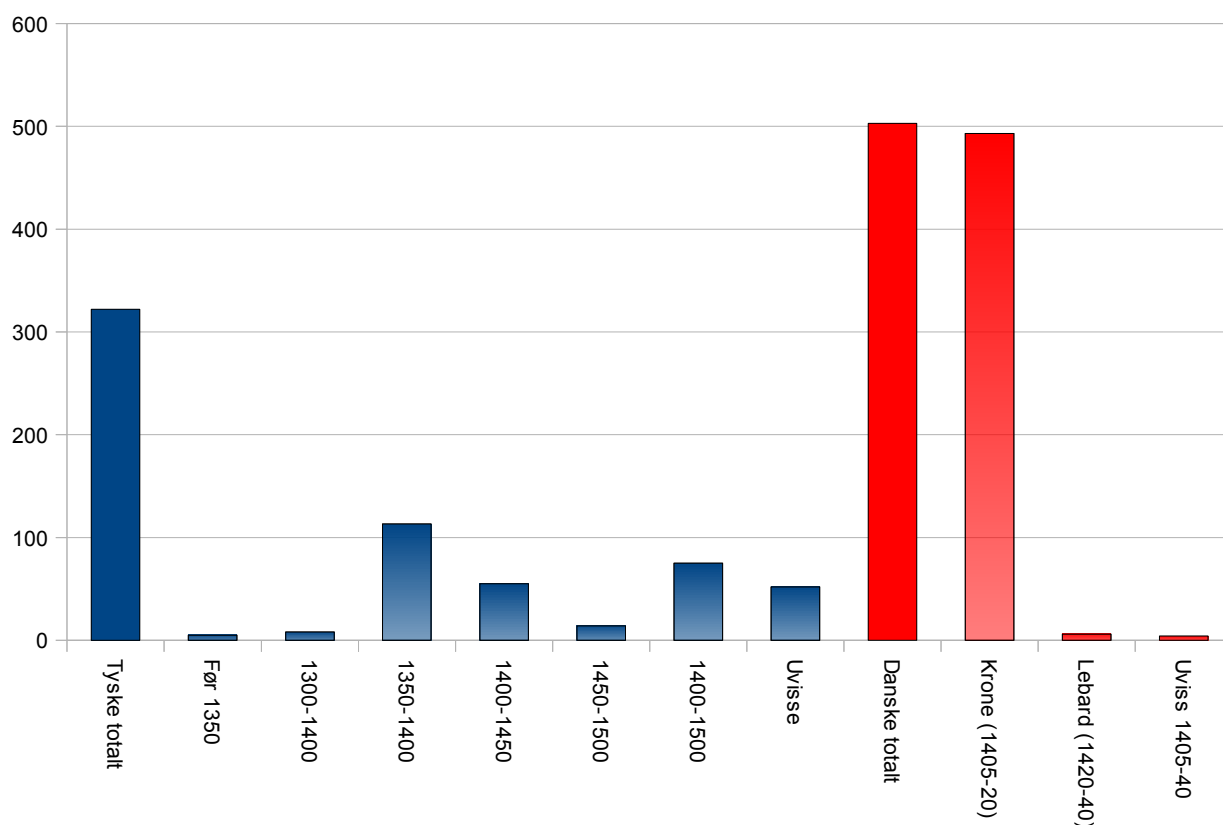


hvis vi legger til de sidestilte myntene fra Wismar, Stralsund og Lüneburg, men vi bør anta at disse sirkulerte side om side med øvrig baltisk og tysk mynt her i Norge, som de gjorde i Danmark. Jeg vil heretter bruke samlebetegnelsen *tysk mynt*. Av nederlandske mynter fra byer som ikke var med i hansaen er det nærmest utelukkende gylden som gjør seg gjeldende i norske funn.<sup>67</sup>

De påfølgende tabellene viser en omtrentlig tidsmessig og typemessig inndeling av de minste valørene i sirkulasjon. Disse har blitt funnet nærmest utelukkende i kirker.

### Antall tyske penninger sammenlignet med danske.

Definert som tyske mynter er her samtlige steder som nevnt i *Figur 19* med unntak av England, Firenze, Frankrike, Holland, Spania og Utrecht.



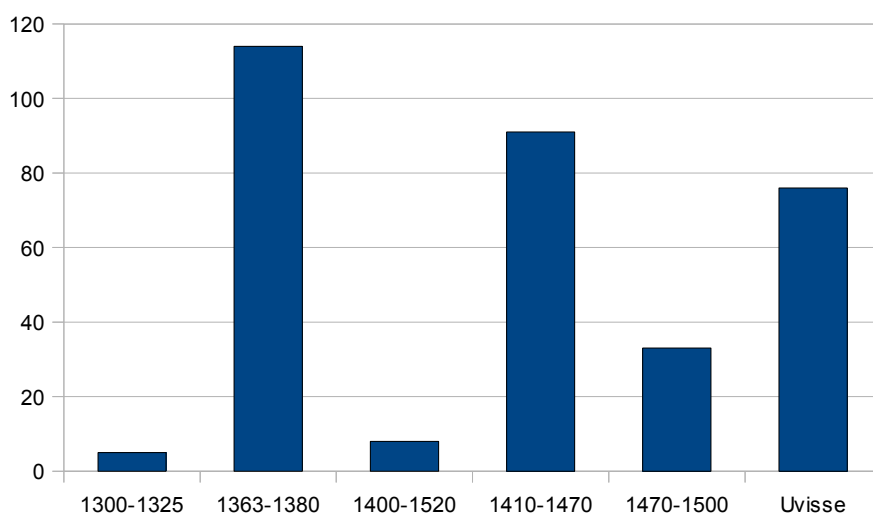
*Figur 21: Omtrentlig datering av tyske og danske halvpenninger, penninger og topenninger. For utfyllende informasjon om de tyske myntene må Fig. 22 (Mecklenburgske oksehodebrakteater) trekkes inn. I Kap. 5.3.1. vil det bli gjort en mer presis datering av bolken 1350-1400. For oversikt over i hvilke bolker de tyske myntene er plassert vises det til Appendiks VI.*

67 Jfr. Fig 19, Utrecht, Holland

Totalt er det i tabellen tatt med 322 tyske og 503 danske. Kun mynter vi vet er halvpenninger, penninger eller blafferter er representert. De tyske myntene er spredt over hele landet. Prosentmessig forekommer de i størst antall i vestlandsfylkene og i Nordland.

De danske myntene er også fordelt jevnt over landet, men disse er i større grad enn de tyske flertallige alle steder det er fremkommet store funn fra kirker. Det eneste området der hverken danske eller tyske penninger forekommer som kan sies å ha nok mynter til at dette bør regnes som pålitelig er Jämtland. Som vi også så blant hanseatiske og andre tyske/baltiske tosidige mynter er det en nedgang i antallet tyske utover 1400-tallet blant de som nærmere kan dateres til første eller andre halvdel av århundret.

### Svenske penninger



*Figur 22: Datering av svenske penninger: Basert på Malmers dateringer (Malmer 1980). Legg merke til at tidsintervallene er av ulik størrelse. Forekomsten av mynt per år fra 1363-1380 er slik langt høyere enn for 1410-1470.*

Totalt er det i tabellen tatt med 327 svenske penninger. 82 av disse er funnet i Jämtland. Ellers er de spredt over mesteparten av landet med de største konsentrasjonene i Trøndelagsfylkene, Møre og Romsdal, Oppland og Hedmark.

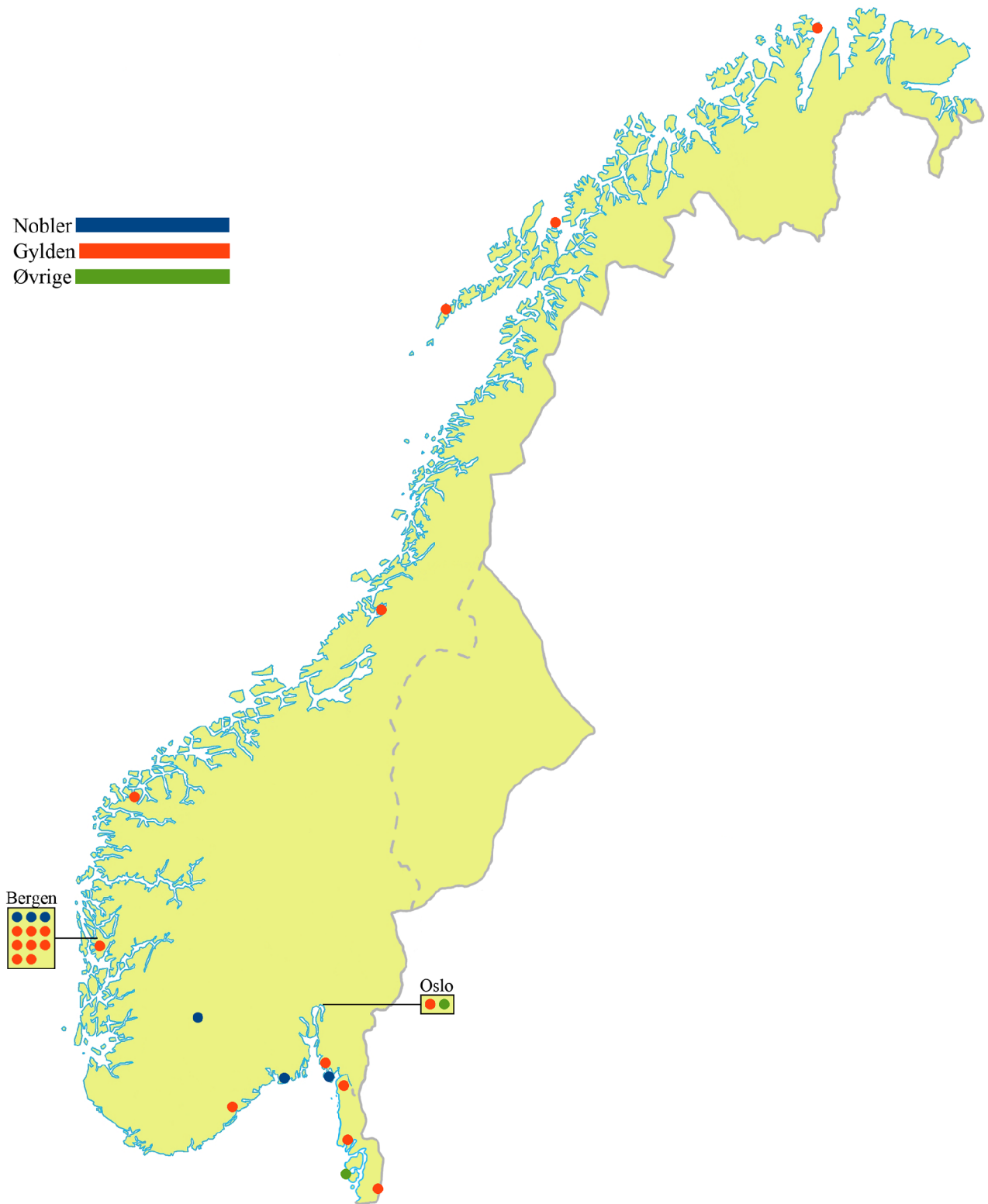
## Mecklenburgske oksehodebrakteater

<b>Tyske</b>	Jesse 202; Oertzen 35	5
	Oertzen 39	1
	Oertzen 113	3
	Oertzen 114	1
	Oertzen 147	1
	Oertzen 177	1
	Oertzen 178	1
	Jesse 207; Oertzen 188	1
	Sæther 1-9	18
	<b>Totalt</b>	
<b>«Skandinaviske»</b>		
	Sæther 10-12 (Gr. I)	28
	Sæther 13-16 (Gr. II)	161
	Sæther 17-19 (Gr. III)	178
	Sæther 20-25 (Gr. IV)	450
	Sæther 10-25 (Gr. I-IV)	5
<b>Totalt</b>		<b>822</b>
<b>Uvisse</b>		<b>353</b>
<b>Samlet</b>		<b>1207</b>

*Figur 23: Tabellen er basert på Sæthers opprinnelige oversikt (Sæther 1965b), supplert med funn som har tilkommet i ettertid. De 32 tyske må antas å være fra Wismar eller i det minste Mecklenburg. (Jfr. Fig 19) De øvrige opphav er uvisst.*

Oksehodebrakteater forekommer de fleste steder i landet. I likhet med tyske og danske penninger er det kun i Jämtland man temmelig sikkert kan si at de ikke har hatt en vesentlig rolle. De største konsentrasjonene finner vi på Østlandet samt i Nord-Trøndelag og Nordland. Fylker der urbane funn utgjør en stor andel av antall funn (Oslo, Hordaland og Sør-Trøndelag) har en relativt lav forekomst. Et trekk de generelt deler med de minste valørene grunnet få mynter fra kirkefunn.

#### 4.7.7. Gullmynt



Figur 24: Spredningskart for gullmynt (Kartgrunnlag: Statens kartverk (cc-by-sa-3.0), redigert)

Bergen har flest enkeltfunn av gullmynt med elleve eksemplarer. Nærmest kommer Oslo med to. De øvrige myntene er stort sett spredd i Vikenområdet og Bohuslän samt langs vestkysten helt opp til Finnmark. Totalt er det funnet seks nobler. Det er funnet 20 gylden. Alle, med det mulige unntaket av én, er nedlagt på 1400-tallet eller potensielt senere. I tillegg er en florentinsk og en spansk gullmynt funnet. Legg merke til at det bare er en gullmynt som er funnet i innlandet.<sup>68</sup>

England	1344-1377	Nobel	1
Firenze	1346-1400	Florin	1
England	1351-1361	Nobel	1
England	1360-1369	Nobel	1
England	1363-1369	Nobel	1
Moers	1372-1417	Gylden	1
England	1377-1399	Nobel	1
Kurpfalz	1410-1436	Gylden	1
England	1413-1422	Nobel	1
Köln	1414-1463	Gylden	1
Geldern	1423-1472	Gylden	2
Utrecht	1426-1455	Gylden	3
Lüneburg	1434-1437	Gylden	1
Kurpfalz	1436-1449	Gylden	1
Nördlingen	1451-1493	Gylden	1
Utrecht	1455-1496	Gylden	4
Köln	1463-1480	Gylden	1
Bremen	1463-1496	Gylden	1
Østfrisen	1466-91/1528-40	Gylden	1
Brandenburg	1470-1486	Gylden	1
Spania	1479-1504	To dukater	1
Köln	1480-1508	Gylden	1
Totalt			28

*Figur 25: Dateringer på gullmynt.*

<sup>68</sup> Appendiks I: Telemark, nr. 8

#### 4.8. Omtale av gullmynt i Diplomatarium Norvegicum på 1400-tallet

Jeg vil her se kort på nobler og gyldens forekomst i Diplomatarium Norvegicum. En komplett gjennomgang av det store kildematerialet vil imidlertid ikke bli gjennomført. Verket er digitalisert og tilrettelagt på internett gjennom [http://www.dokpro.uio.no/dipl\\_norv/diplom\\_felt.html](http://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/diplom_felt.html)

En gjennomgang av de skriftlige kildene vil her begrense seg til søk på et utvalg termer i søkemotoren. Det er mulig å søke i både Sammendrag og Brevtekst. %-tegn rundt termene angir at man søker på alle ord stikkordet utgjør en del av.

Nobler		Gylden	
Sammendrag	Brevtekst	Sammendrag	Brevtekst
%Nobl%	%nobe%	Gylden	%gyld%
%Nobe%	%nobæ%		%gild%
	%nobb%		%gulle%
	%nobl%		%gylle%
	%nobil%		
	%nof%		

*Figur 26: Søketermer for gullmynt i Diplomatarium Norvegicum*

Felles for omtalene er at de her antas å være en indikator på hvilke gullmynter som var i bruk i Norge i den gitte perioden. Kun brev som ansees som relevante for norske forhold er tatt med. I mange tilfeller er det uklart hvorvidt brevene omtaler verdimål eller reelle mynter. Det kan også være snakk om fremtidige betalinger som vi ikke har noen garanti for at faktisk ble utført med mynt. Dette synes likevel å være uproblematisk med tanke på hva jeg skal avklare. Hvilke verdimål som brukes i skriftlige kilder bør tolkes som gjenspeilinger av hva som faktisk var vanlig å bruke i de gjeldende periodene.

Tiår	Nobel	Gylden
1400	4	0
1410	5	0
1420	3	1
1430	10	6
1440	1	7
1450	4	11
1460	0	9
1470	1	7
1480	0	8
1490	1	3

*Figur 27: Fordeling i omtaler av gullmynt i Diplomatarium Norvegicum. Kun brev som ansees å være relevante for norske forhold er tatt med (Se Appendiks IV for liste over brevenes nr.)*

Tabellene viser at omtale av gylden nesten ikke forekommer før på 1430-tallet. Dette er også det siste tiåret der nobler dominerer i de skriftlige kildene.

## 5. Analyse

I analysen vil jeg ta utgangspunkt i funnlokaliteten Storhamarstranden på Hamar og koble den opp mot hva vi kan se i norske skattefunn. Storhamarstranden har blitt valgt da det er en av få kjente lokaliteter der mynter har blitt deponert over tid som ikke kan defineres som kirkefunn. Skattefunn bør i varierende grad tolkes som en god indikator på myntomløp i sine områder. Siden vil jeg sammenlikne med den generelle fordelingen av enkeltfunn og se om rammeverket satt av skattefunn kan understøttes av disse.

### 5.1. Funnene fra Storhamarstranden og myntskatter.

Flesteparten av myntene fra Hamar er funnet på Storhamarstranden. Hans Holst har satt denne funnlokaliteten i sammenheng med ofring. Myntene er nedlagt over et tidsrom på mer enn 500 år, fra kong Sverre til kong Fredrik IV (Holst 1937:31-38), men de fleste myntene er førreformatoriske, og lokaliteten i sin helhet har slik en likhet med de funnmønstre vi ser fra kirker. Det er imidlertid en vesentlig forskjell: Tosidige mynter er i flertall. I de samlede funnene som jeg har dekket<sup>69</sup> er det 3 hulpenninger mot 39 tosidige mynter.<sup>70</sup> Det er nærliggende å tro at dette kan ha sammenheng med bevaringsforholdene der myntene i det store og hele er dårlig bevart (Holst 1937:31), men muligheten for at det stort sett var de mellomstore valørene som ble deponert kan ikke utelukkes fullstendig.

Holst nevner at det kan ha vært et overfartssted fra bispesetet Hamar til den andre siden av Mjøsa, og mener myntene kan ha blitt ofret av dem som krysset innsjøen. Tanken om at det er snakk om et overfartssted virker å være etablert (Sæther 2009:111). «De funne pengestykker skulde da være konkrete vidnesbyrd om deres angst, altså offergaver til Mjøsa eller farlige vetter i dette stor vann.» (Holst 1937:36) Dette blir satt i sammenheng med legender om en sjøorm samt tilsvarende myter om ofring til vannets skapninger andre steder i landet (Holst 1937:36-38). Et lignende tilfelle om mulig ofring ved overfartssteder finner vi i Dølevik ved Skien i Telemark (Holst 1937:30). Det er også funnet to nürnbergske sjetonger fra 1500- og 1600-tallet i tillegg til flere ikkenumismatiske gjenstander. Derav avfall fra gull- og bronsesmeder, vektlodd og blymerker (Grieg 1933:341-342, 371-372, 378). Holst mener at de ikkenumismatiske gjenstandene også må tolkes som ofring (Holst 1937:38).

---

69 Flere har kommet til etter Holst 1937 ble publisert.

70 Appendiks I: Hamar, nr. 5a, 5b, 5c, 5d, 5e.



Myntfunn ved overfartssteder må nok i tillegg kunne settes i sammenheng med betaling for overfart. Betaling til en fergemann bør antas å være en av de situasjoner der mynt eller verdier i metall var foretrukket foran varepenger. Vektlodd er i seg selv naturlig å forbinde med betaling, men jeg har ikke tenkt å begi meg videre ut på eventuelle spekulasjoner om dette. Uavhengig av årsaken til at myntene havnet der vil jeg hevde at dette funnet kanskje er det beste til å illustrere myntomløpet av tosidige mynter i området over tid. Foruten de norske myntene har vi fra 1200- og 1300-tallet noen britiske sterlinger, før det mot slutten dukker opp tyske mynter av lybsk forbilde. På 1400-tallet dukker de danske myntene opp og ser ut til å dominere fram til starten av 1500-tallet. I tillegg er det innslag av gotlandsk mynt fra første halvdel av 1400-tallet, og svensk mynt fra andre halvdel samt starten av 1500-tallet (Holst 1937:32-36). Fordelingen vi ser her gir det samme inntrykket som skattefunn med sølvmynt, som vist i *Figur 17* og Kap. 4.7.1. I de påfølgende kapitlene skal vi se om dette bildet stemmer overens med enkeltfunn på landsbasis.

## 5.2. Engelsk mynt

I omtalen av engelsk mynt er det først og fremst fraværet av engelsk mynt etter 1387 som må diskuteres. Som nevnt preger disse skattefunn fra 1300-tallet. Funnkatalogen dekker ikke de enkeltfunnede sølvmyntene til Edward III (1327-77)<sup>71</sup>, selv om hans sterlinger nok fortsatt var i delvis bruk etter 1387. Etter Edward III's tid slutter engelsk sølvmynt å opptre i norske funn. Tendensen kan nok delvis forklares med en generelle nedgang i engelsk utmynting som tok til mot slutten av hans regjeringstid, men dette er neppe den eneste årsaken. Man må også ta høyde for at utmyntingen tok seg kraftig opp i 1420-årene, og holdt seg relativt høy ut hele 1400-tallet med unntak av en ny nedgang mot midten (Munro 2009:Table I).

Skattefunn i England fra Richard II's tid (1377-99) og til noe ut på 1400-tallet inneholder sterlinger fra Edward III eller hans forgjengere (Thompson 1956:xliv-xlvi). Vi bør anta at slike fortsatt sirkulerte i en viss grad også i Norge. Hagevik har funnet at den siste omtalen av engelske sterlinger i testamenter i Bergen finner sted i 1421 etter at de hadde opptrådd i vel 10% av testamentene før dette (Hagevik 2006:71-72). På dette området kan begrepsbruken i skriftlige kilder være problematisk. «Engelske» ble tidvis også brukt om danske sterlinger.<sup>72</sup> Skattefunn fra Danmark antyder imidlertid at engelske sterlinger der ikke har sirkulert i noen betydelig grad etter 1400. De

---

71 Den siste komplette oversikt over engelske mynter funnet i Norge ble utarbeidet av Kolbjørn Skaare (1960).

72 Jfr. Friis Johansen 1989:nr. 646 (skånske engelske), nr. 647 (sjællandske engelske) og muligens også nr. 648 (kronede engelske). Hagevik er imidlertid klar over og diskuterer denne problematikken (Hagevik 2006:71-72).

siste skattefunn med sterlinger fra Edward III er sannsynligvis nedlagt på 1390-tallet.<sup>73</sup> Kun en sikker og en mulig engelsk sølvmynt er i Norge funnet etter Edward III. Nøblene fra etter Edward III er heller ikke mange, men de er representert i 2 skattefunn fra Richard II's tid (1377-99) og to enkeltfunn.

Kontinentale gylden virker å etterhvert ha overtatt som de vanligste gullmyntene som vist i Kap. 4.7.7 og Kap. 4.8.<sup>74</sup> Det virker nærliggende å forklare opphøret av engelsk mynt med hansaens voksende makt i den norske utenrikshandelen. Englands generelle makt ble også svekket utover 1400-tallet grunnet lang tids krigføring (Dollinger 1970:284). Ian Reed har påpekt at funnene fra folkebibliotekstomta i Trondheim i perioden 1250-1500 var dominert av engelsk keramikk, men også at den største konsentrasjonen var fra de første 100 årene av denne perioden (Reed 1990:77). Dette materialet er det imidlertid mer problematisk å trekke slutninger ut fra da det generelt er en stor nedgang i alt materiale i samme periode. En tilsvarende nedgang i engelsk og samtidig oppgang i tysk materiale har latt seg påvise i Bergen fra rundt 1400 mens det i Oslo dominerer engelsk keramikk fram til midten av 1400-tallet. For Oslos del går dette litt på tvers av skriftlige kilder om handelskontakter (Christophersen og Nordeide 1994:254). En eventuell opprettholdelse av engelske gjenstander i Norge kan imidlertid la seg forklare på tross av at engelske kjøpmenn mistet sin dominans med at selve englandshandelen ble opprettholdt av hanseatene inntil videre (Nedkvitne 1983:130). Keramikk trenger heller ikke nødvendigvis å gjenspeile direkte kontakt med handelsfolk fra dens hjemland, men kan vel så gjerne komme fra en av mellomhavnene (Reed 1994:64).

### 5.3. Tysk mynt

Det er ingen tvil om at hanseatene hadde opparbeidet seg en fremtredende posisjon i den norske utenrikshandelen mot slutten av 1300-tallet. Det er også på det rene at det sirkulerte tysk mynt i Norge i denne perioden. Spørsmålet i denne sammenheng er når denne virkelig begynte å gjøre seg gjeldende, og dominerte den noen gang myntomløpet i landet? Hagevik har påpekt at lybske mark er mye omtalt i testamenter fra hanseater i Bergen på 1400-tallet og tar dette til inntekt for den tyske myntens dominerende rolle i myntomløpet (Hagevik 2006:76). Her er det verdt å påpeke at en betaling ikke nødvendigvis blir utført med lybsk mynt selv om verdiangivelsen er lybsk. Danske og lybske mynter var som nevnt sjelden likeverdige i løpet av 1400-tallet og i tillegg var mark på denne tiden bare en regneenhet (Steen Jensen 1974:90-91).

---

73 DMS II, nr. 238, 239

74 Dette diskuteres nærmere i Kap. 5.9.

I peterspengeinnsamlingen fra 1438 var også verdier i lybske skillinger og mark oppgitt (DN IV, 870). Det er usikkert hvorvidt referanser til lybske skillinger bør tolkes som verdiangivelse eller den faktiske mynten skilling. Preging av denne ble påbegynt seks år tidligere i 1432 (Galster 1972:22), så det er en reell mulighet for at det her er den faktiske mynten.

Samtidig ser vi at mynter fra Den tyske orden (Reval og Riga) også har blitt kalt lybske (DN III, 612).<sup>75</sup> En del av de innsamlede verdiene fra Hamar er oppgitt i skilling «hvite mynter». Det er temmelig sannsynlig at det også her er snakk om witten/hvider. På tross av at Erik av Pommern i starten av utmyntingen i Næstved preget hvider, så var det tilsynelatende snakk om en ganske liten mengde (Galster 1972:19). Det virker derfor mest naturlig å tenke at det isåfall er snakk om lybske witten. Alternativt kan «hvite mynter» bare bety gode penger som en motsats til «svarte (underlødige) mynter». Ser vi på skriftlige kilder fra Danmark er det flere tilfeller der «lybske mark» er betalt i danske penger.<sup>76</sup>

Glemmer vi spekulasjonene om det diskuteres myntslag eller verdiangivelser er det likevel grunn til å tro at Bergen har vært et av områdene der tysk mynt var vanligst i Norge. Vi har imidlertid ikke nok myntfunn til å støtte opp under denne antakelsen. Noe som minner om at bruk av myntfunn i tolkninger på lokalt nivå kan være en svært upresis fremgangsmåte.

### 5.3.1. Penninger og kirialskatten.

Fig 20 viste at flere tyske ensidige mynter og penninger fra ca. 1350-1400 er funnet. Totalt rundt 115. 107 av disse er viertelwittener. Pregingen av viertelwittener startet i Lübeck i 1375, men ble ikke virkelig omfangsrik før etter recessen av 1379 da også andre steder begynte å prege slike (Stefke 1982:61). Utmyntingen varte bare fram til 1392 (DMS II, nr. 208). Dette gjør at vi har en god t.p.q. for disse myntene. *Figur 20* viste at også de større myntene fra denne perioden gjør seg gjeldende i norske funn. Det er her i all hovedsak snakk om wittener som ble preget fra rundt 1365 og utover. Omløpstiden på disse må også antas å være lengre enn viertelwittener.

I tillegg til myntene som er plassert mellom 1350 og 1400 har vi et utvalg av eldre mynter samt

---

75 «[...] et partem in moneta Reuelensi et Rigensi paruisque denariis qui Lybeskæ appellatur.» («[...] dels i revalske penger og penger fra Riga, de små som blir kalt lybske.», egen oversettelse). Her er det nok imidlertid snakk om hulpenninger.

76 Jfr. f.eks: Friis Johansen 1989:nr. 788, 796, 798, 815, 846 og 848

mynter med usikre dateringer.<sup>77</sup> Man må også ta høyde for mecklenburgske oksehodebrakteater. Majoriteten av Sæthertypene, i det minste de fra gruppe I, II og IV, kan med rimelig sikkerhet plasseres til en gang etter Erik av Pommerns tid, men de øvrige bør undersøkes nærmere sammen med andre vanskelig daterbare mynter.

I 1967 ble det i Kirial på Jylland i Danmark funnet to malmgryter med henholdsvis 50867 og 30553 mynter. Dette er det største myntfunnet som er gjort på dansk jord. 2190 av myntene var tosidige engelske, hovedsakelig sterlinger. 511 mynter var andre tosidige nordvest-europeiske. Resten besto nesten utelukkende av nord-tyske hulpenninger (DMS II, nr. 203; Steen Jensen 1971:37-41). Størrelsen på funnet, samt den antatte tiden for nedleggelse, gjør funnet til et nyttig referansepunkt for denne oppgaven. Det er relevant for problemstillingen å avklare når hanseatisk mynt begynte å gjøre seg gjeldende på norsk jord. Funnet inneholdt ikke wittener som ble preget fra rundt 1365 og dateringen er bestemt på grunnlag av dette fraværet. Hvis hanseatisk mynt sirkulerte i vesentlig grad i Norge før wittenutmyntingen tok til burde det imidlertid være funnet en vesentlig mengde hulpenninger som er representert i Kirialskatten i Norge, slik de forekommer i andre danske skattefunn på 1360-tallet.<sup>78</sup>

	Representert i Kirial	Eldre typer	Yngre typer	Uvisse
Demmin	1?			
Den tyske orden				22
Hamburg (med etterligninger)	9	1?	19	2
Lübeck	2?		27	6
Lüneburg		1?	24	2
Mecklenburg	13?		19?	
Salzwedel	1		10	3
Stargard				1
Stralsund		1?	12	4
	<b>26?</b>	<b>3?</b>	<b>111?</b>	<b>40</b>

*Figur 28: Hulpenninger funnet i Norge fra områder representert i Kirialskatten. For oversikt over de forskjellige myntslagene som er medregnet se Appendiks V*

Sammensetningen i Kirialskatten antyder at det var et begrenset omløp av tyske hulpenninger før 1365. Hulpenninger fra områder som også er representert i norske funn virker hovedsakelig å være av yngre typer (Ca. 111 er sannsynligvis yngre, ca. 26 kan være samtidige og ca. 3 er eldre). Kun to mynter fra Lübeck virker å være fra samme periode. Når det gjelder de eldre og samtidige typene er det viktig å huske at flere av disse også er funnet i yngre danske skattefunn. Med tanke på potensielt

<sup>77</sup> Jfr. Figur 21

<sup>78</sup> Jfr. f.eks. DMS II, nr. 197, 198, 201, 204-208

lang omløpstid trenger ikke et myntslags t.p.q. å være i nærheten av det faktiske nedleggelsesøyeblikket. Steen Jensen har imidlertid hevdet at omløpstiden på nord-tyske hulpenninger fra midten av 1300-tallet neppe har oversteget 15 år (Steen Jensen 1990:80).

Som vi tidligere så er likevel de fleste av de daterbare myntene fra tyske områder før 1400-tallet viertelwittener, noe som viser at det først er på 1380-tallet at det virkelig dukker opp mye tysk mynt. Foruten dette finner vi de beste indikatorene på at tysk mynt ikke virkelig gjorde seg gjeldende før tidligst ved Kontorets grunnleggelse, og muligens ikke engang før norsk utmynting selv opphørte, i de tidligere omtalte norske skattefunnene. Det nevnte funnet fra Bredestuens tomt (t.p.q. 1355) inneholdt kun én tysk mynt.<sup>79</sup> Skattefunnet fra Saksegården (t.p.q. 1379) besto av ca. 40 mynter. Her var det også kun én tysk mynt.<sup>80</sup> De øvrige var engelske og skotske med et potensielt tidsspenn på nesten 130 år, fra 1249-1377.

Disse to funnenes sammensetning er ikke bare forskjellige i nasjonalitet. Valørene skiller seg fra hverandre. Der myntene fra Bredestuens tomt består av hulpenninger, inneholder det fra Saksegården hovedsakelig sterlinger. Sannsynligvis hadde sterlinger i kraft av sin stabilitet og sitt høye sølvinnhold (Skaare 1994a:113) en rolle som norske mynter ikke var egnet til. Ser vi på den tidsmessige fordelingen av tyske penninger og sammenligner opp mot det vi har sett i skattefunn virker det slikt trygt å påstå at tysk mynt ikke dominerte myntomløpet før tidligst på 1380-tallet.

Går vi noen år fremover i tid, til starten av 1400-tallet, finner vi et funn som lanserer en interessant tanke. I Oslo Ladegård ble det funnet en myntskatt på 51 mynter.<sup>81</sup> T.p.q. er 1403 etter Erik av Pommerns mynter som var to hulpenninger, preget ca. 1403-20 og tre sterlinger fra Næstved, preget ca. 1403-12/13 (Stefke 1995a). Gotland og Sverige er representert med tre eksemplarer hver, og av tyske mynter finner vi fire viertelwittener. Den største gruppen er imidlertid hulpenninger fra Håkon VI med hele 35 eksemplarer. Spilte den tidligere hjemlige utmyntingen fortsatt en så stor rolle på starten av 1400-tallet? Det finnes ingen samlet oversikt over funnmynter fra Håkon VI og Olav IV, så her og nå blir det vanskelig å bekrefte eller avkrefte dette. Det faktum at alle de norske myntene er fra Håkon VI og ingen fra hans etterfølger er imidlertid merkelig, spesielt siden de var av noenlunde samme kvalitet (Skaare 1995a:90). Muligens representerer de bare en tidligere unnagjemt mengde mynt, supplert på senere tidspunkt. Et depot av oppspart kapital.<sup>82</sup>

---

79 Appendiks I: Tønsberg, nr. 9d

80 Appendiks I: Oslo, nr. 19b

81 Appendiks I: Oslo, nr. 17b

82 Jfr. Kap. 4.3.

Vi har heller ikke utmyntingstall fra hverken Håkon VI eller Olav IV, så muligens var Håkon VI's utmynting bare vesentlig større enn etterfølgerens, noe som igjen førte til større tilgjengelighet.

Et annet skattefunn med t.p.q. 1414 ble gjort på Kvåle i Aust-Agder.<sup>83</sup> Dette besto av 14 sterlinger fra Erik, 7 schillinger fra Den Tyske Orden og en witten fra Stralsund. Det største funnet av tysk mynt ble gjort i Reme i Spangereid, Vest-Agder og består av 243 mynter, nesten utelukkende witten fra hansasteder.<sup>84</sup> Med t.p.q. 1392 skulle dette skattefunnet i utgangspunktet kunne bli tatt for en sterk indikator på den tyske myntens rolle i Norge i perioden, men snarere vil jeg hevde at det er et glimrende eksempel på hvordan slike funn kan manipulere vårt bilde av myntomløpet. Ser man på omstendighetene rundt funnet kan man med stor sikkerhet si at dette er mynter som aldri rakk å sirkulere i Norge. De ble funnet nær sjøen og i en form for myntruller. Trolig en form for krisenedleggelse eller tap.<sup>85</sup>

På tross av at myntene fra Reme neppe kom i omløp bør vi se på tosidige tyske mynter fra enkeltfunn i den gjeldende perioden og se om de støtter opp under det vi kan se blant mindre valører. Datoene som ble brukt i *Figur 20* er kanskje ikke optimale, så la oss heller se på tysk mynt fra før recessen av 1424 (Jfr. Galster 1972:20:21). Det eksakte antallet er usikkert på grunn av mangelfulle beskrivelser, men totalt er det i Norge, når vi ser bort fra skattefunn, funnet 48 witten, sechslinger og lignende valører som kan ha blitt preget mellom 1365 og 1424/25. I tillegg til disse er det også noen uten spesifiserte dateringer som godt kan ha sirkulert i samme periode. Totalt rundt 24. Her er mynt fra hansabyer lagt sammen de fra øvrige tyske byer. Kun 16 mynter vet vi er fra etter etter 1424/25.<sup>86</sup> Til sammenligning er det funnet minst 60 tosidige mynter bare fra Erik av Pommern. Tallene kan synes vel knappe å trekke konklusjoner ut fra, så derfor kan det være på sin plass å trekke inn flere myntslag.

Her må vi for øyeblikket se bort fra mecklenburgske oksehodebrakteater. Andelen av disse som temmelig sikkert er tyske er på minst 32 stk. Oksehodebrakteatene er likevel såpass komplekse at de fortjener en egen gjennomgang. Bortsett fra oksehodebrakteatene er det funnet minst 322 tyske og baltiske hulpenninger. Dette er tall fra hele 1300- og 1400-tallet og til en viss grad sannsynligvis også senere. Som det allerede har kommet fram gjorde de seg ikke virkelig gjeldende før rundt

---

83 Appendiks I: Aust-Agder nr. 1

84 Appendiks I: Vest-Agder nr. 3

85 Jfr. Kap. 4.3.

86 Hele 10 av disse er preget i Rostock

1380-tallet, som 107 av eksemplarene er fra. Tidsspennet bør slikt sett innsnevres. 141 eksemplarer er antatt å være fra 1400-tallet. 55 av disse fra første halvdel, 14 fra andre halvdel samt 75 uspesifiserte.<sup>87</sup> Den relative nedgangen fra 1380-tallet er markant. Til sammenligning er det fra Erik av Pommern funnet minst 493 hulpenninger. De aller fleste av disse er kronepenninger preget fra 1403-1420.<sup>88</sup> I tillegg er det funnet 822 «skandinaviske» oksehodebrakteater samt 353 uten presis bestemmelse. På tross av den relativt lavere verdien - som kanskje kunne påvirke deponeringen - til danske mynter, bør man anta at det var vesentlig flere av dem i omløp på landsbasis etter at Erik av Pommern startet sin utmynting.

Basert på norske funn, er det dermed kun en liten del av undersøkelsesperioden der tyske mynter ser ut til å ha vært det dominerende myntslaget; slutten av 1300-tallet til litt ut på 1400-tallet,<sup>89</sup> og vi må huske at engelske mynter sannsynligvis fortsatt var i bruk i deler av denne perioden. Hvis man i tillegg trekker inn det store antallet hulpenninger fra Håkon VI som ble funnet i Oslo Ladegård kan man faktisk stille spørsmålstegn ved den tyske myntens dominans i det hele tatt. Oppgaven tar for seg situasjonen i et land uten hjemlig utmynting. De tyske myntene er på sitt mest tallrike i perioden hverken Norge eller Danmark preget mynt. Danmark hadde da i flere år vært dominert av tysk mynt. Noe som tilsynelatende tok slutt etter den danske kongelige utmyntingen igjen tok til på starten av 1400-tallet. På 1410-tallet virker det som danske sterlinger dominerte før det på 1420-tallet var både danske og tyske mynter. Fra 1430-tallet dominerte dansk mynt fullstendig (Steen Jensen 1982:163-164). Unntaket fra denne dominansen var mecklenburgske oksehodebrakteater. Noe som også virker å gjelde for Norges del. Hovedforskjellen fra Danmark er at det på grunnlag av funn er vanskelig å hevde at tysk mynt noen gang dominerte myntomløpet etter at Erik gjeninnførte

---

87 Hulpenninger fra Rostock er nærmest konsekvent tillagt 1400-tallet som helhet. Tilsynelatende var det lite til ingen utmynting i Rostock fra nedgangen rundt 1440 og fram til 1492 (Kunzel 2004:206). Det er derfor rimelig å anta at disse, og også urefererte mynter fra Rostock, er fra før eller etter denne perioden selv om de eldste selvfølgelig kan ha sirkulert i den. Med tanke på materialets øvrige fordeling virker det naturligst at hulpenningene er fra første halvdel av 1400-tallet. Det er imidlertid funnet flere sechslinger fra etter 1492 i Norge (Jfr. Appendiks I) så det er liten tvil om at mynt derfra fortsatt var i omløp noe ut på 1500-tallet.

88 Jfr. Figur 20

89 Blant funnene i *Figur 20* er det blant annet tatt med 12 anonyme artiger og schillinger preget for Den tyske orden i Reval. Jouko Voionmaa ga i 1945 ut en oversikt over et skattefunn fra Uusiportti i Finland. (Voionmaa 1945) Funnet ble av han selv datert til 1530-tallet (ibid.:44), og siden av Rasmusson til ca. 1515 (Rasmusson 1949:156-157). Dette funnet inneholder blant andre mynter alle de anonyme typene som er representert i Norge. Voionmaa har delt de inn i tre hovedtyper: *Type I, II og III* (Voionmaa 1945:27-34). Rasmussons dateringer på de tre forskjellige typene er *midten av 1300-tallet til 1400/10 for Type I, omkr 1400-ca. 1420/30 for Type II og ca. 1420/30 og utover for Type III*. Disse er litt forskjellige fra Voionmaas dateringer. Ingen av *Type III* er funnet i Norge og disse virker å være vesentlig sjeldnere med bare et eksemplar i Uusiportii-skatten (Voionmaa 1945:34) og et kjent eksemplar i et dansk skattefunn (Rasmusson 1949:15; DMS II, nr. 264). Dette er også den eneste som i henhold til både Rasmussons og Voionmaas dateringer ble preget etter 1420-30. I *Figur 20* er de av *Type I* ført i 1350-1400, mens *Type II* i 1400-40. Uusiportii-skatten viser likevel at disse fortsatt sirkulerte over 100 år etter de ble preget, noe som selvfølgelig problematiserer dateringene. Dette eksempelet kan sies å ha allmenngyldighet for store deler av materialet. Ser man på tendensen i øvrige funn bør man likevel anta at innførselen var størst på slutten av 1300-tallet/starten av 1400-tallet.

den danske utmyntingen, slik de gjorde i Danmark, selv om den nevnte peterspengeinnsamlingen fra 1438 kan trekke denne påstanden i tvil (DN IV, 870)

Når det gjelder den geografiske utbredelsen av tysk mynt er det vanskelig å se noen tydelige mønstre. Ved første øyekast på enkeltfunnene kan det se ut til at de forekommer relativt oftere vestafjellsk enn østafjellsk, men med unntak av i Sogn og Fjordane er antallet mynter litt for knapt til å trekke slutninger ut fra, selv om denne antagelsen virker logisk med tanke på hansaens rolle i Bergen i perioden. Her er forekomsten av viertelwittener interessant. Av de 107 eksemplarene som er funnet er hele 84 stk. funnet fra Hordaland og opp langs fylkene på vestkysten. Det vil si at 78,5% av dette spesifikke materialet er fordelt på 31% av det samlede materialet på landsbasis. Særlig verdt å merke seg er funnene fra kirker i Nordland. Spesielt Alstahaug og Dønnes har en temmelig stor mengde tysk mynt i forhold til de generelle trekk i landet. Slike påstander blir likevel problematiske når man er oppmerksom på at den tyske mynten generelt sirkulerte i en tidligere periode enn dansk mynt og mecklenburgske oksehodebrakteater. Om nordlandshandelen administrert fra Bergen hadde noen betydning for myntsirkulasjonen nordpå lar altså ikke dette seg vise entydig i funnene.

#### **5.4. Dansk mynt**

Etter dansk utmynting ble gjenopptatt under Erik av Pommern virker det altså på grunnlag av det fysiske materialet til at de danske myntene overtok dominansen i myntsirkulasjonen på landsbasis og sammen med mecklenburgske oksehodebrakteater ble de vanligste myntene gjennom hele 1400-tallet. Hvis vi ser på enkeltfunn er Eriks kronepenninger svært tallrike med 493 eksemplarer. To skattefunn fra tidlig 1400-tall bekrefter dansk mynts inntreden og støtter opp om det vi ser i enkeltfunnene om enn ikke like tydelig.<sup>90</sup> Dessverre kjennes det etter dette ikke mange skattefunn med lavere valører før kong Hans' tid. Fra Oslo Ladegaard har vi imidlertid 1-3 skattefunn med Eriks kobbersterlinger.<sup>91</sup> At denne mynttypen har vært særlig utbredt i Norge virker tvilsomt. I Danmark forekommer de i stort antall, også i kirkefunn, men i norske funn er det overraskende få av disse. Skaare har nevnt 18 eksemplarer fra 11 forskjellige funn (Skaare 1982:142). Det er ikke oppgitt hvilke funn det er snakk om. Selv har jeg kun registrert et eksemplar fra enkeltfunn i tillegg til de 27 fra skattefunn i Oslo Ladegaard, så her er det en feilkilde.<sup>92</sup> Hvis devalueringen av disse

---

90 Appendiks I: Oslo, nr. 17b, Aust-Agder, nr. 1

91 Appendiks I: Oslo, nr. 2b, 2c og 2d

92 Flere sterlinger er i funnoversikter oppgitt kun med myntherre og/eller myntsted. Et antall av disse kan tenkes å være kobbersterlinger.



gjorde seg gjeldende også i Norge har likevel ikke dette latt seg vise i enkeltfunnmaterialet sammenlignet med for eksempel Eriks hulpenninger med krone. Kronepenningene ble også devaluert av hansastedene, så disse ville potensielt velges foran kobbersterlinger i offerhandlinger i kirkene, slik det ble klaget på i Wismar (Galster 1972:20). Gerald Stefke har fortalt at han tviler på om kobbersterlingene var i bruk utenfor Danmark og at disse heller bør tolkes som regnepenger når de dukker opp i norske og svenske funn (Stefke: Pers. med. 2011). Hvis vi ser på Karl Knutssons svenske myntforordning fra 1453 er de heller ikke nevnt der (Friis Johansen 1989:37-38, nr. 776), og det er ikke kjent noen norske skriftlige kilder som nevner kobbermynter fra den gjeldende perioden såfremt de ikke ble preget alt i 1417.<sup>93</sup> Det lave antallet fra enkeltfunn i Norge kan se ut til å underbygge påstanden om at de ikke var utbredt her. Hvorvidt pregningstiden på disse er begrenset til starten av 1420-tallet eller om de ble preget videre ut på 1430-tallet er likevel viktig for å kunne si noe om deres relative frekvens i norske funn.

Fra Christoffer av Bayern og Christian I's perioder har vi ingen skattefunn med sølvmynt. Skulle vi kun ta skattefunn i betraktning sirkulerte ikke disse innenfor grensene før etter kong Hans kom til makten. Med tanke på utbredelsen av Eriks mynter i perioden før, og oksehodebrakteater som ser ut til å ha sirkulert i samme periode som Christoffer og Christians mynter, virker denne tanken imidlertid urealistisk. Samtidig er det påfallende at der nedleggelsen av disse kan dateres nærmere er det fra etter 1483. Foruten skattefunnene finner vi eksempler i Erkebispegården i Trondheim,<sup>94</sup>Steinvikholmen i Nord-Trøndelag<sup>95</sup>, og muligens også i Bispeborgen på Hamar.<sup>96</sup> Her er funnene fra erkebispegården særlig interessante. De eneste danske myntene som har antatt nedleggelse før rundt 1500 er to groser fra Erik av Pommern<sup>97</sup> (Risvaag 2006:106-109).<sup>98</sup> Med unntak av i Trondheim er det imidlertid ikke foretatt detaljerte studier av den arkeologiske konteksten rundt funn av hvidene fra denne perioden. At de sirkulerte utover 1500-tallet er ikke unikt for Norge. I danske skattefunn er det fra årene ca. 1483-1541/45 verifisert totalt 1657,5 eksemplarer fordelt på 17 skattefunn.<sup>99</sup> Til sammenligning er det fra Christian I's regjeringsperiode verifisert kun 114 eksemplarer fordelt på 5 skattefunn.<sup>100</sup> At de ikke er funnet i norske myntskatter

---

93 «Moneta cuprea noricana» (DN II, nr. 645). I 1437 er også «24 mynter som ikke duger» («xxiiij peninga, som enkte dugh») nevnt (DN IV, nr. 870). Det er en mulighet for at det her er snakk om kobbersterlinger, men dette kan ikke verifiseres.

94 Appendiks I: Trondheim, nr. 4c

95 Appendiks I: Nord-Trøndelag, nr. 4b

96 Appendiks I: Hamar, nr. 1

97 Disse er datert til den første av to faser i periode 5 (1450/75-1500). Fra fase 2 er det funnet en svensk mynt fra Magnus Eriksson (1319-64) (Risvaag 2006:106-109). Sistnevnte mynt er ikke representert i denne oppgaven.

98 Appendiks I: Trondheim, nr. 4c

99 Jfr. DMS II, nr. 285-288, 290-293, 300, 305-310, 319 og 320

100Jfr. DMS II, nr. 279-281, 283 og 284

før 1483 bør slik definitivt ikke bety at de ikke likevel sirkulerte i perioden. Man bør bare anta at mange kom til landet ved senere anledninger. Samtidig har mecklenburgske oksehodebrakteater av «den skandinaviske» typen utvilsomt sirkulert i andre halvdel av 1400-tallet uten at disse er funnet i noen skattefunn. Dette fenomenet må nok likevel delvis tilskrives deres lave verdi. Hovedproblemet med både disse to kongenes mynter og oksehodebrakteatene er den tilsynelatende store mengden som ble preget i en periode med lav utmyntingsaktivitet i det øvrige Nord-Europa. Jeg har registrert 18 hvider fra Christoffer samt 158 fra Christian I. I tillegg kommer 18 fra Riksrådet. Det er verdt å merke seg at antallet hvider fra disse langt overstiger det samlede antallet tosidige tyske mynter fra enkeltfunn, men man må ikke glemme at de fortsatt sirkulerte langt ut på 1500-tallet. Det store antallet av Christians hviders har som nevnt blitt forklart med at skånemarkedet måtte ha hatt en positiv handelsbalanse.

## 5.5. Gotlandsk mynt

Hvis vi går tilbake og ser på *Figur 20* fremstår antallet på 24 gotlandske mynter i første halvdel av 1400-tallet overraskende høyt sammenlignet med danske tosidige mynter. Til sammenligning er det funnet 60 tosidige mynter fra Erik av Pommern. Går vi tilbake til diskusjonen om hvordan man bør forklare gotenes forekomst i Norge skulle man på bakgrunn av dette kanskje heller koble gotlandsk mynt opp mot hansaen samt hevde at goter hadde en vesentlig rolle blant de mellomstore valørene i det norske myntomløpet. Det er vanskelig å tenke seg at de utgjorde en så stor andel av de danske myntene som ble innført. I 1424 ble goter verdsatt til tre av Eriks kronepenninger (Galster 1972:90). Gotene som er representert i norske funn lar seg hovedsakelig datere til 1420-1440/50. For enkelhets skyld er de alle plassert i 1400-1440 i tabellen. På 1440-tallet lot Erik av Pommern, som da var i eksil på Gotland, det prege store mengder av «svarte» goter som igjen førte til inflasjon (Lagerqvist 1970:103, nr. C5). Dette var sterkt kobberholdige versjoner av den foregående typen (Lagerqvist 1970:103, nr. C4). Inflasjonen har sannsynligvis påvirket innførselen også i Norge. Verdien av gotlandsk mynt ble i Karl Knutssons svenske myntforordning av 1453 tilsynelatende satt til 8 per svenske örtug. Dette var det samme som en lybsk penning (*städär peninga*), så i praksis bør det antas at mange av gotene til en viss grad fordeler seg i materialet på samme vis som hulpenninger og ikke som øvrige tosidige mynter.

Straks man blir oppmerksom på dette er mengden gotlandsk mynt i norske funn ikke lenger så betydelig som den først kan fremstå. Samtidig bør man anta at mange først kom til landet etter at Erik ble avsatt. Myntene ser i hovedsak ut til å være grovbestemt mellom *Lagerqvist C4* og *C5*, så i

dette tilfellet burde nøyere bestemmelser av myntene gjøres før sikre konklusjoner kan trekkes, selv om forordningen fra 1453 skulle gjelde «*bode nye oc gamble*» mynter (Liedgren 1968:13-15).

## 5.6. Svensk mynt

Hovedfokuset har hittil vært på relasjonen mellom engelsk/tysk samt tysk/dansk mynt. Svensk mynt virker imidlertid å være i omløp gjennom mesteparten av undersøkelsesperioden. Fem av hulpenningene som er representert i materialet er i henhold til Brita Malmers dateringer fra ca. 1300-25. Disse faller i utgangspunktet utenfor den relevante perioden, men er likevel tatt med i katalog og *Figur 21*. Dette for å gjøre oppmerksom på at enkelte hulpenninger med *kronet hode* kan være eldre enn majoriteten som er representert i dette materialet. Mange av de senmiddelalderse hulpenningene fra Sverige er kun beskrevet som *Thordeman XXII*. Denne gruppen består av *kronet hode*. Det er en mulighet for at enkelte av disse er eldre enn 1363. Ut fra fordelingen av de øvrige hulpenningene med *kronet hode* med en mer presis typebestemmelse kan man imidlertid anta at de fleste er fra perioden 1363-1520.

Med unntak av to hulpenninger (*Kr H*) fra et skattefunn i Västerberg<sup>101</sup> og tre hulpenninger (*Kr H Ä II*, *Kr S Ä a* og *Kr S Ä b*) fra et skattefunn i Oslo Ladegård<sup>102</sup> er samtlige svenske hulpenninger enkeltfunn. Av daterbare hulpenninger fra 1363 og fram til 1520 er det 246 stykker. Hele 114 av disse er datert til den knappe perioden 1363-1380. De øvrige fordeler seg relativt jevnt fra 1410 til 1500. Det er ingen som med sikkerhet tilhører typene preget etter 1500.

Den klart største tidsmessige konsentrasjonen av svenske mynter finner vi altså i perioden 1363-80. Dette endres ikke av å trekke inn de tosidige svenske myntene som først opptrer i en nevneverdig mengde mot slutten av 1400-tallet. Dette kan ha flere mulige forklaringer. Det virker blant annet som at det rett og slett ble preget flere av de eldste hulpenningene enn de yngre typene (Jfr. Malmer 1980:142-147). På daværende tidspunkt hadde Norge også nettopp vært i konge-, og sannsynligvis myntunion med Sverige (Skaare 1995a:89-90). Trolig fortsatte mynter å krysse grensen de første årene etter unionens opphør.

Viktigst for denne oppgaven er likevel om en stopp i norsk utmynting kan forklare svensk mynt i norske funn. Straks vi er klar over faktorene som nettopp ble nevnt synes det isolert sett vanskelig å

---

101Appendiks II: Jämtland, nr. 1

102Appendiks I: Oslo, nr. 2a

automatisk konkludere med dette. Vi bør derfor se på interessant fenomen som kanskje kan kaste lys over nettopp denne problemstillingen: Myntfunnene fra Jämtland og Härjedalen.

### 5.6.1. Jämtland og Härjedalen

Jämtland og Härjedalen blir her omtalt i samme setning, men i praksis er det Jämtland som omtales. Härjedalen er blant de mest funnfattige områdene med kun et enkelt skattefunn, bestående av tre mynter nedlagt tidligst 1515. De representerte myntene i dette funnet består imidlertid av to danske og en norsk.<sup>103</sup>

Jämtlands funn skiller seg kraftig fra Norge i den grad at det er en mangel på nord-tysk og dansk for ikke å si utenlandsk mynt generelt. De fleste stammer fra kirker, men to skattefunn nedlagt etter 1483 er også representert. Kirkefunnene som er trukket fram er heller ikke av de minste slagene. Frösö kirke<sup>104</sup> og Marby gamle kirke<sup>105</sup> er på henholdsvis 145 og 105 mynter: Dette er flere enn i de fleste kjente norske kirkefunn. Av de 90 enkeltfunnede myntene som har direkte relevans for oppgaven er det bare fem stykker som ikke er svenske: Tre mecklenburgske oksehodebrakteater, en hulpenning fra Den tyske orden og en dansk sterling fra Erik av Pommern.

Dette gjør andelen svensk mynt vesentlig større enn den er på dagens norske områder. Noe som virker naturlig, men som samtidig er interessant for synet på hva som har hatt innflytelse på myntsirkulasjonen i Norge. I områder der hansaen tilsynelatende har hatt begrenset innflytelse på myntsirkulasjonen eksisterer det likevel mynt i et visst omfang, så deres innvirkning på mengden mynt i omløp synes slik å være begrenset. Dette kan brukes som argument for en mer innarbeidet vane med myntbruk enn man tradisjonelt har tillagt den middelalderske landsbygda. Det tyder også på at hvilke myntslag som eksisterte snarere var et resultat av tilgangen enn statens og andre aktørers myntpolitikk. Skattefunnene fra Jämtland, som har t.p.q. 1483 og 1497 består av 49 og 198 mynter.<sup>106</sup> Med unntak av en dansk i hvert av dem er også dette kun svenske mynter. Det ene funnet som har blitt registrert i Härjedalen har imidlertid ingen svenske mynter, men besto av kun tre mynter totalt. To danske og en norsk. T.p.q. var 1510.<sup>107</sup>

Funnene fra Jämtland har det mest homogene bildet av alle regioner som tilhørte Norges fastland i senmiddelalderen. De skiller seg såpass mye fra funn i øvrige regioner at det nærmest synes

---

103Appendiks II: Härjedalen, nr. 1

104Appendiks I: Jämtland, nr. 1

105Appendiks I: Jämtland, nr. 2

106Appendiks II: Jämtland, nr. 1 og 2

107Appendiks II: Härjedalen, nr. 1

ufordelaktig å innlemme Jämtland i en samlet oversikt da det vil bidra til å manipulere helhetsbildet. Det er verdt å merke seg at de på tross av å tilhøre Norge lå under erkebispedømmet Uppsala (Bjarne Larsson 2011:274). Samtidig har det blitt hevdet at betaling med mynt først ble vanlig i 1470-årene og at det hovedsakelig var svensk mynt som ble brukt (ibid.:291). Selv om flere eldre hulpenninger er funnet støttes den siste påstanden opp av myntmaterialet.

Kolbjørn Skaare har hevdet at det er usikkert hvorvidt mecklenburgske oksehodebrakteater har kommet til Norge sammen med svenske mynter. Samtidig hevder han at distribusjonen av disse innad i Norge ser ut til å ha foregått til sjøs (Skaare 1982:144). Mye av distribusjonen har nok foregått til sjøs, når vi tar forekomsten av disse i Nordland i betraktning. At de har kommet sammen med svensk mynt virker imidlertid usannsynlig. Den lave forekomsten av oksehodebrakteater i Jämtland taler imot nettopp dette. Prosentvis er fordelingen av svensk mynt i Nordland fra etter myntunionen med Sverige opphørte temmelig lav hvis vi sammenligner med andre myntslag. Snarere kan den minne om den vi ser på Vestlandet med en relativt liten mengde sammenlignet med de indre østlandsfylkene og Trøndelag. At både svenske hulpenninger og mecklenburgske oksehodebrakteater finnes i stort antall i grensenære områder i Norge er nok mer et resultat av en generelt høyt distribusjon av oksehodebrakteater samt mye svensk mynt nær grensen. Noe av årsaken til Skaares usikkerhet vedrørende oksehodebrakteatene virker å komme fra det faktum at det generelt er få av dem på Vestlandet sammenlignet med Østlandet. Her er det imidlertid viktig å påpeke at de største funnene fra Vestlandet stammer fra noen ganske så konsentrerte kirker innerst i Sognefjorden. Det aktuelle området ble i senmiddelalderen preget av sterk avfolkning (Sandnes og Salvesen 1978:81-82). Dette kan være med å forklare en tilsynelatende liten forekomst på Vestlandet i sin helhet da de bør dateres til andre halvdel av 1400-tallet.

Minst 30 av de 83 hulpenningene som er funnet i Jämtland lar seg datere til rundt 1430-1500. Fraværet av oksehodebrakteater i dette området kan derfor ikke forklares med uforholdsmessig lite mynt generelt i denne perioden. Også dette understøttes av Bjarne Larssons påstand om at det først var på 1470-tallet myntbruken ble vanlig (2011:291).

Annen informasjon vi kan hente ut fra funnene fra Jämtland er at myntstrømmen ser ut til å ha gått hovedsakelig én vei. Svenske mynter finnes i Trøndelag og nordover, men få funn tilsier at det har gått mynt motsatt vei. Den tidsmessige fordelingen på myntene fra Jämtland ser ikke ut til å skille seg fra øvrige områder med mye svensk mynt i Norge. Kanskje har vi her en indikator på at svensk mynt krysset grensen for å fylle et behov.

## 5.7. Mecklenburgske oksehodebrakteater

Med 1207 eksemplarer er mecklenburgske oksehodebrakteater den klart største funngruppen senmiddelalderen i Norge. For det andre er det ingen som vet hvor de kommer fra. Som Skaare har påpekt er det vanskelig å se noe tydelig spredningsmønster på disse i Norge. De virker å utgjøre en relativt høyere andel østafjellsk, men som tidligere påpekt er majoriteten funnet i kirker. Dette vises blant annet gjennom deres lave andel i urbane funn. Et trekk de deler med hulpenninger flest, og som har blitt forklart med deres utforming og dårlige bevaringsforhold. Dette er en forklaring jeg finner troverdig da den ser ut til å gjøre seg gjeldende for høymiddelalderens brakteater på samme vis (Risvaag 2006:187-188).

De største vestafjellske kirkefunnene er fra områdene som har blitt satt i sammenheng med stor nedgang i folketall utover 1400-tallet. Dette kan kanskje være en medvirkende faktor til tendensen man ser. Bevissthet rundt slike muligheter gjør sammenligning med spredning av øvrige myntslag mer komplisert, da det ikke virker å ha vært noen mynter utover danske hvider og mecklenburgske oksehodebrakteater som har sirkulert i stor grad fra 1450 og utover. Sammenligning med andre halvdel av 1300-tallet - og også første halvdel av 1400-tallet - vil være ufullstendig uten å ta høyde for folketall og demografi. Den eneste konklusjonen man kan trekke ut fra spredningen med tanke på oksehodebrakteatens opphav er at de nok ikke har kommet sammen med svenske hulpenninger. Dette virker funnsammensetningen i Jämtland å motbevise.

## 5.8. Øvrige myntslag

Utover de hanseatiske myntene og øvrige tyske/baltiske myntslag er utenlandske mynter fåtallige. Det lille utvalget engelsk mynt er allerede nevnt. Samtidig forekommer skotske mynter i skattefunn fra 1300-tallet uten at det forekommer noen enkeltfunn fra etter 1387. I tillegg har vi sporadiske innslag av sørligere europeiske mynter fra Spania<sup>108</sup>, Frankrike<sup>109</sup> og Firenze<sup>110</sup>. Med tanke på myntenes datering bør man nok anta at de spanske har kommet til landet først på 1500-tallet. Den florentinske var påsatt en hempe og kan vel så gjerne være uttrykk for en medaljong. Den franske mynten fra gullskatten i Mariakirken i Tønsberg har imidlertid en interessant kontekst sammen med 49 tyske og nederlandske mynter. Dette ene stykket indikerer at de sørligere europeiske landenes mynter nok ikke gjorde seg gjeldende annet enn som sporadiske innslag som fulgte med våre mer

---

108Appendiks I: Bohuslän, nr. 9 og Oslo, nr. 15

109Appendiks I: Oslo, nr. 5 og Tønsberg, nr. 3

110Appendiks I: Oslo, nr. 18

regulære handelspartnere. *Figur 19* viste at det med unntak av mynter fra de nordlige hansastedene og deres nabobyer ikke var noen nevneverdig sirkulasjon av ikke-skandinavisk mynt i Norge. Unntaket gjaldt nobler fra England og gylden fra nederlandene og rhinområdet.

## 5.9. Om skriftlige kilder og gullmynt

Skatte- og enkeltfunn av gullmynt har vist en klar tendens til at gylden overtar for nobler som den dominerende gullmynten i løpet av 1400-tallet. Det kan imidlertid stilles spørsmålsteget ved presisjonen på funnene hvis vi tar høyde for at gullmynter kan ha lang sirkulasjonstid. Skriftlige kilder virker å presisere overgangen i enda større grad. *Figur 25* viste at omtale av gylden er svært sjelden i de tre første tiårene av 1400-tallet, før de dukker opp på 1430-tallet, og dominerer fra 1440-tallet. Brev som omtaler innsamling av peterspenger (Romaskatt) er illustrerende. De fra første halvdel av 1400-tallet omtaler nobler.<sup>111</sup> I de to siste av disse er også gyldener omtalt og de markerer slikt sett nærmest et vendepunkt. I de senere omtalene av innsamlingen er det kun gyldener.<sup>112</sup>

Hagevik har påvist at betaling til Munkeliv kloster i 1463 også er oppgitt i gylden (Hagevik 2006:69-70).<sup>113</sup> Eksempler på at nobler fortsatt var i bruk etter 1440-tallet finnes likevel. Dødsboet etter hovedsmannen Olav Nilsson (ca. 1400-55) på Bergenhus inneholdt 500 nobler og 1400 rhinske gylden (DN VI, 552; Skaare 1995a:115). Av mer offisielle betalinger virker den danske Øresundtollen som hadde blitt innført av Erik av Pommern i 1426 (Dollinger 1970:296) også å ha blitt betalt i nobler ut i andre halvdel av 1400-tallet (Jfr. Friis Johansen 1989:53, nr. 849).

Likevel virker utviklingen i Norge å ha vært at man gikk over fra nobler til gylden som vanligste gullmynt, noe som også samsvarer med den danske utviklingen.<sup>114</sup> Overgangen satt til 1430-40-årene stemmer også godt overens med tiden den siste engelske aktiviteten foregikk og den hollandske tok til, uten at dette nødvendigvis har en sammenheng da gullmynter var internasjonal valuta.

111 DN III, 612 (1413), DN II, 645 (1417) DN IV, 870 (1438) og DN V, 768 (1450)

112 DN 4, 935 (1454) og DN II, 915 (1481)

113 Hagevik diskuterer også en «bergerylden» oppført i testamenter fra 1514 og 1525. Dette følges opp av en diskusjon om hva dette begrepet kommer av. (Hagevik 2006:69-71) Steinnes har beskrevet denne som en regneenhet i bruk i Bergen fra midten av 1400-tallet. (Steinnes 1936:133) Det virker som begge tar for gitt at denne omtalen automatisk har med Bergen å gjøre. Jeg vil hevde at en mer naturlig forklaring på begrepet bergerylden er at det er omtaler av gylden fra Jülich-Berg i Tyskland. Spesifisering av hvilke gylden det var snakk om må av og til ha vært nødvendig da disse gjerne hadde forskjellig verdi. (Jfr. NgL 2R bd 1: nr. 61) Se også for eksempel: DN III, 1095 (ringsgyllen), DN I, 861 (arnaldis gyldena), DN IV, 922 (floreños communes Aremenenses), DN V, 768 (floreños Arremenenses), DN V, 913 (elleffwe Daudiz gyllen oc two rinss gyllen)

114Jfr. Kap. 2.3.8

## 5.10. Greshams lov

Greshams lov er betegnelsen på et fenomen beskrevet av Sir Thomas Gresham (1519-1579). Begrepet må ansees som en mulig forklaringsmodell for bildet materialet tegner. Utgangspunktet er at dårlige penger driver gode penger ut av sirkulasjon. Fenomenet fikk sitt navn av den britiske økonomen Henry Dunning Macleod i 1858 som oppkalte det etter Gresham da vedkommende i et brev til dronningen av England hadde skrevet at gode og dårlige penger ikke kunne sirkulere sammen. Lignende observasjoner hadde blitt gjort tidligere.<sup>115</sup>

Prinsippet som ligger til grunn er at ved handel vil folk velge å betale med den minst lødige mynten hvis vekslingsraten er satt ved lov. Hvis gode og dårlige mynter sirkulerer sammen, med den samme offisielle pålydende verdi, vil de som er klar over dette velge å betale med den dårligste mynten. Slik vil den mest lødige mynten forsvinne ut av sirkulasjonen da denne har høyest universell verdi. Foruten det daglige myntomløpet vil også dette ha en virkning på skattefunn da man vil velge å spare opp de beste myntene hvis man har valgmuligheter. Unntak fra dette fenomenet – som strengt tatt bør betegnes som en tendens fremfor en lov – finnes. Noe som har ført til at Greshams lov av flere har blitt tolket som en feilslutning. I internasjonal handel vil for eksempel ikke loven gjøre seg gjeldende i samme grad. Med mindre man er pålagt å motta et myntslag vil man foretrekke det beste alternativet, noe som banet vei for de gode gullmyntene som skulle være med å prege handelen fra 1200-tallet og utover (Selgin 2003).

Dansk mynt var gjennom hele 1400-tallet, med unntak av en svært kort periode på midten av 1420-tallet, mindre lødig enn den lybske. I henhold til Greshams lov må dette ha utgjort et problem for hansastedene, så lenge pålydende verdi var den samme og handel foregikk med mynt av flere nasjonaliteter. Som sagt vil dårlig mynt fortrenge god mynt hvis vekslingsraten er fastsatt gjennom lovbestemmelser. Betydningen av dette er at hvis man har muligheten til å betale en avtalt sum med to forskjellige myntslag vil man velge å betale med det myntslaget som har lavest sølvinnhold i forhold til den fastsatte verdien. Slik vil de dårlige myntene fortsette i sirkulasjon mens gode mynter blir unnagjet da disse har en potensielt høyere verdi over tid. Vi kan se tendensen i skattefunn som jevnt over har de store eller mellomstore valørene på tross av at hulpenninger var i omfattende sirkulasjon. Denne generaliseringen vil imidlertid ikke gjelde for gullmynter. Da disse i større grad har blitt brukt gjennom internasjonal handel blant mennesker vi kan kalle privilegerte konsumenter (Volckart 2008:21-25) har neppe Greshams lov gjort seg gjeldende i samme grad. Med mindre man

---

<sup>115</sup> De mest kjente beskrivelsene kommer fra Nicholas Oresme rundt 1358 og så tidlig som Aristophanes, ca. 446 BC-ca. 386 BC (Selgin 2003).



er pålagt det vil man ikke godta underlødige betalinger. Som tidligere påpekt opprettholdt gullmynt også høyere lødighet jevnt over gjennom senmiddelalderen. Risikoen for langsiktig tap var aldri like stor med gullmynt. For sølvmynter i daglige transaksjoner vil imidlertid Greshams lov være gjeldende så lenge det finnes pålagte betalingsmidler.

Helt fra den danske utmyntingen ble gjenopptatt på starten av 1400-tallet kjenner vi hanseatiske klager over dårlig dansk mynt som tydeligvis har vært upopulær. På tross av at vekslingskurser ble satt med den lybske mynten jevnt over verdt mer enn den danske virker det som dette var et så stort problem at dansk mynt i 1488 ble ugyldiggjort i Lübeck (Galster 1972:19-23). Kanskje kan tendensen vi har sett i at danske mynter og mecklenburgske oksehodebrakteater dominerte sirkulasjonen utover 1400-tallet forklares gjennom dette fenomenet. Skattefunn som man kunne definere som *depoter* med sølvmynt fra Christian I's tid kunne kanskje gi mer klarhet på dette området. Det har også blitt foreslått at dette var en bevisst politikk fra kongemaktens side for å holde sølvet i landet (Steen Jensen 1982:169). Med mindre innbyggerne var lovpålagt å motta kongens mynt skulle man kanskje tro at Greshams lov ikke gjorde seg gjeldende. Dette trenger ikke å være tilfellet. Hvis vi tar i betraktning skillet mellom forskjellige typer konsumenter (Volckart 2008:21-25) kan man tenke seg at dårlig mynt vil ha en tendens til å ende opp hos den mindre drevne gruppen.

Samtidig bevissthet rundt problematikken rundt myntslagene lødighet finner vi et brev fra Erik av Pommern:

«For så vidt angår told på andre varer, så udskrives de i skånsk mønt. Man kan let regne ud, hvad fordel kronen får af dette, specielt så længe den sædvane hersker, at to skånske penninge altid skal gives i bytte for én lybsk – og det ganske ligegyldigt hvor god den skånske penning måtte være og hvor slet den lybske penning måtte være. Dette tvinger uundgåeligt kongen til alltid at slå mønt af stadig ringere værdi, og dette er skadeligt for rigets indbyggere.» (Steen Jensen 1993:130)<sup>116</sup> For at ikke kongens mynt skulle forsvinne ut av sirkulasjon var han tvunget til å ha underlødige mynt i forhold til de konkurrerende myntslagene.

Kanskje var Eriks myntpolitikk slik fruktbar for å holde mynten innenfor riket. Enten søkte kongemakten aktivt å kontrollere myntbruken også utenfor Danmark, eller så var den interne sølvstrømmen kun basert på tilgang. Her må det igjen nevnes at man i teorien kan hevde at hvider ikke sirkulerte i Norge under Christian I. De man kan datere nærmere er nedlagt etter 1483. Tanken

---

<sup>116</sup>Opprinnelig oversettelse fra nedertysk av Kai Hørby.

er imidlertid lite holdbar. Det virker usannsynlig at strømmen av mynt som kom under Erik av Pommern ikke skulle bli opprettholdt etter hans regjeringstid.

## **5.11. Oppsummering av analyse**

På bakgrunn av materialet virker det naturlig å dele myntomløpet inn i mindre faser. Det eneste området som tydelig kan separeres fra resten av landet med tanke på myntslag i omløp er Jämtland med nesten utelukkende svensk mynt. Dette gjelder både enkeltfunn og skattefunn. Det er nærliggende å tro at dette også gjelder Härjedalen selv om det ikke eksisterer et materiale stort nok til å underbygge påstanden. I den påfølgende generaliseringen må det derfor sees bort fra disse områdene.

### **5.11.1. Sølvmynt**

Fra svartedauden og fram til 1380-tallet var de minste valørene dominert av norsk og svensk mynt. Samtidig sirkulerte engelske sterlinger fortsatt i landet. Gradvis begynte tysk mynt å gjøre seg gjeldende. Denne var stort sett dominert av mynt fra hansastedene. Sannsynligvis overtok den hanseatiske witten rollen til den engelske sterlingen i løpet av 1380-90-årene i tillegg til at svenske og norske hulpenninger fikk konkurranse av hulpenninger og viertelwitten fra hansaen.

Hvis hanseatisk mynt dominerte det norske myntomløpet på noe tidspunkt ser dette ut til å ha funnet sted rundt de to siste tiårene av 1300-tallet og de to første av 1400-tallet. Muligens begrenset til bare deler av denne perioden. På grunnlag av materialet er det imidlertid ikke noen grunn til å tro at denne dominansen var særlig stor når det gjaldt de laveste valørene. På starten av 1400-tallet begynte man igjen å prege mynt i Danmark og i løpet av de to første tiårene har sannsynligvis danske mynter blitt de vanligste i Norge. Med unntak av mecklenburgske oksehodebrakteater, som tilsynelatende sirkulerte i store mengder etter at Danmark sluttet å prege hulpenninger, var den dominerende sølvmynten gjennom nesten hele 1400-tallet dansk. I tillegg – spesielt i grensenære trakter – har svenske mynter vært i omløp. Hulpenninger i hele perioden, men mot slutten av 1400-tallet har også örtuger fått en større rolle.

Det kan virke som de ikke-skandinaviske myntslagene, med unntak av oksehodebrakteater, var vanligere i kystnære trakter uten at dette kan påvises ensidig da høydepunktet i deres sirkulasjon ikke var i samme periode som de danske og svenske. Samtidig må vi anta at de hovedsakelig kom

gjennom utenlandske handelsmenn, noe som selvfølgelig favoriserer kystområdene.

### 5.11.2. Gullmynt

Engelske nobler virker å ha sirkulert lengre enn øvrig engelsk mynt. Foruten i skattefunn er det funnet bare to nobler fra etter Edward III, men skriftlige kilder bekrefter at disse sirkulerte langt ut på 1400-tallet.<sup>117</sup> Sirkulasjonstiden på gullmynt bør også antas å være høyere enn sølvmynt. I løpet av 1400-tallet blir gylden fra nederlandene og rhinområdet vanligere og disse ser ut til å ha overtatt rollen til nobler senest på 1440-tallet, basert på skriftlige kilder. Samtidig bør man anta at flere av gullmyntene fra 1400-tallet først kom til Norge på 1500-tallet da de fortsatte å sirkulere utover dette hundreåret.<sup>118</sup> Tiden da gylden begynner å dukke opp sammenfaller med perioden hollenderne begynner å etablere seg i Bergen, men fenomenet trenger ikke nødvendigvis å være et resultat av dette. Gyldener fra nederlandene og rhinområdet sirkulerte også innenfor den lybske hansaens område. Likevel er det interessant at det er funnet flere gylden på Strandensiden<sup>119</sup> enn på Bryggen<sup>120</sup> og at begge gyldenene fra Bryggen faktisk er preget i hansasteder. Den ene er en av totalt to gylden som stammer fra det vendiske Lüneburg. Den andre befinner seg dog nettopp i en myntskatt som består av både hanseatiske og ikke-hanseatiske gylden fra Strandensiden.<sup>121</sup>

### 5.12. Årsaker til fremmed mynts inntreden

Hvordan myntomløpet var og når ulike myntslag var gjeldende virker å være avklart så godt det lar seg gjøre med dette materialet. Samtidig bør vi se på eventuelle konsekvenser av hjemlig versus ikke hjemlig utmynting. Tysk mynt gjorde seg tilsynelatende gjeldende for fullt i perioden rundt da den norske utmyntingen stoppet opp. At den gjorde dette forklarer imidlertid ikke hvorfor, eller hva som førte til hva. I tillegg hadde engelsk mynt lenge vært i omløp. At vi ikke hadde egen utmynting virker imidlertid ikke å være hovedårsaken til eventuell mangel på mynt. Det må vi nok tillegge en generell sølvangel i hele Nord-Europa.

Nedkvitne har pekt på at utenrikshandelen fra Norge endret struktur og inntok en mer passiv form mot østersjøområdet fra rundt 1280. Hanseatene var samtidig på frammarsj og dominerte mye av handelen på England, uten at Englands egen handel gikk merkbart ned før senere på 1300-tallet.

Også norsk aktiv handel på England ser ut til å ha blitt opprettholdt fram mot 1330-tallet. Handelen

---

117Jfr. Kap. 5.9.

118 Jfr. f.eks. Appendiks II: Bergen 2, Møre og Romsdal 1

119Appendiks I: Bergen nr. 6 og 12b, Appendiks II, Bergen nr. 2.

120Appendiks I: Bergen nr. 13a og b

121Appendiks II: Bergen nr. 2

England-Norge hadde slik flere aktører på starten av 1300-tallet (Nedkvitne 1983:32-33, 42-44, 59-61). Dette samsvarer med tiden da engelske sterlinger virker å gjøre seg gjeldende både i norske funn og historiske kilder. Man må imidlertid helt fram til 1380-tallet før tysk mynt begynner å ta over dominansen blant de utenlandske myntslagene. Dette gjør ikke at man automatisk bør anta at det ikke kom utenlandsk mynt til landet før denne tid. Snarere er det kanskje resultatet av manglende omsmelting av utenlandsk valuta vi ser.

Som Gullbekk har nevnt ville en sterk kongemakt utnyttet innførselen av utenlandsk mynt til å opprettholde egen utmynting (Gullbekk 2009b:169). Man kunne forklart den store mengden utenlandsk mynt med at mynten ikke ble smeltet ned for en nasjonal utmynting. Dette ville forklart hvorfor det hovedsakelig er i perioden 1340-1400 at det er mye utenlandsk sølvmynt i Danmark, og 1380-årene til starten av 1400-tallet i Norge. Resonnementet er likevel problematisk hvis man ikke anser oksehodebrakteatene for å være skandinaviske. En mulig forklaring kan man finne i at lønnsomheten var lavere i å prege hulpenninger og at det slik var ulønnsomt å inndra og omsmelte underlødige mynter. Kanskje burde man forventet en høyere andel utenlandsk mynt i kirkene nær kysten. Altså i områder som selv hadde større sjanse for å bli besøkt direkte av utenlandske handelsmenn. En slik undersøkelse burde imidlertid bli gjort i tiden med kun norsk mynt i omløp. På Gullbekks tabeller over kirkefunn før 1319 (2009b:54) kan ikke en slik tendens umiddelbart påvises.

Som vi så i klagen fra oldermennene ved Kontoret har handel med mynt utgjort en fordel (NgL. 2R. II, s. 658). Det er ingen grunn til å tro at ikke edelmetaller ble brukt i handel så lenge den var tilgjengelig. Noe slikt måtte forutsette at man ikke innså verdien av metallene. Når det blir pålagt å benytte kongens mynt bør dette sees på som at dens underlødighet er kjent og at utenlandske myntslag eller øvrige edelmetaller ble benyttet. Det er ingen grunn til å tro at man skulle foretrekke forgjengelige varepenger med mindre man trengte disse i store mengder eller beveget seg mellom forskjellige markeder og slik selv kunne omsette disse med fortjeneste. Ved mangel på mynt vil selvfølgelig alternative betalingsmidler benyttes.

På tross av Nedkvitnes påvisning av omfattende handelskontakter mellom Norge og England er engelsk mynt nærmest totalt fraværende i det norske funnmaterialet. Noblene har en verdi som gjør dem egnet til utenrikshandel og disse virker å ha vært i bruk til 1440-tallet, noe som også samsvarer med forholdene i Danmark (Steen Jensen 1982:168). Den engelske myntens minskende rolle vises i enda større grad blant sølvmyntene, eller rettere sagt mangelen på dem. Selv om også det engelske

funnbildet på 1300-tallet er knapt i forhold til hva som senere skulle komme av hanseatisk mynt har vi tross alt eksempler på at den var tilstedeværende. Her er det fortsatt mulig å argumentere for at den var såpass høyt verdsatt at den ikke satte spor etter seg under kirkegulvene. Det synes imidlertid lite holdbart å hevde dette for utmyntingen som kom etter Edward III. Hadde det fortsatt vært vesentlige mengder engelsk sterling i omløp ville dette satt spor av seg på et eller annet vis. For å sette det på spissen: I forhold til tysk mynt er det relativt sett funnet nesten like mye fransk og florentinsk mynt som engelsk sølvmynt fra 1400-tallet i Norge. Ingen har noen gang hevdet at disse hadde en vesentlig rolle i Norge på denne tiden.

En årsak til fraværet av engelsk mynt kan være en aktiv politikk fra hansaens side. Tar vi i betraktning at englandshandelen etter hansakontorets opprettelse i stadig større grad ble styrt av hanseatene kan dette fenomenet tyde på at mynt faktisk i stor grad ble holdt ute av den internasjonale handelen. Det er vanskelig å forklare på annet vis hvorfor engelsk mynt, med landets nære beliggenhet til Norge, forekommer så sjelden i forhold til mynter fra andre områder innenfor hansaens handelsnettverk.

Hansaen opererte igjen med et kredittsystem som gjorde bruken av mynt til dels overflødig innen handelen. Likevel er flertallet av de ikke-skandinaviske myntene fra seinmiddelalderen i Norge hanseatiske. Hvordan kan dette ha seg?

Ser vi på myntenens valører kommer et nytt trekk fram. I dette tilfellet er det nesten utelukkende snakk om småmynt, da hovedsakelig hulpenninger. Selv om omfanget var lite sammenlignet med andre steder ble det preget gylden i blant annet Lübeck, men vendiske gyldenfunn i Norge er som nevnt få. Derimot dukker det opp nederlandske og rhinske<sup>122</sup> gylden utover 1400-tallet. Vi har til og med den hanseatiske klagen over nederlandske handelsmenns bruk av mynt i Bergen samt hanseatenes forsøk på å forby handel med mynt. Dette bør kunne bekrefte påstandene om kredittsystemets rolle i handelstransaksjoner. Det er vanskelig å med sikkerhet kunne forklare den hanseatiske småmyntens funnrikhet, men våre nære forbindelser til Danmark, samt det faktum at Danmark-Norge ikke utmyntet de laveste valørene i store deler av perioden kan være avgjørende. I denne sammenheng er mecklenburgske oksehodebrakteater interessante. Perioden de fleste av disse ser ut til å ha vært i omløp sammenfaller med Christoffer og Christians regjeringsperioder. Muligens også med Hans'. Med unntak av norske hulpenninger fra Hans er det ikke kjent noen dansk-norske penninger fra disse årene. De mecklenburgske oksehodebrakteatene kan slikt bekrefte

---

<sup>122</sup>Den rhinske byen Köln var å regne som en hansaby, det samme var Nijmegen i dagens Nederland (Dollinger 1970:122-123), men når det snakkes om hansaen i Bergen er det som nevnt hovedsakelig Lübeck og de øvrige vendiske byene det henvises til.

at det tross alt var et behov for skillemynt i det norske samfunnet. Hvor stort dette behovet var kan likevel ikke myntfunn si noe om. Til det må det historiske kildematerialet studeres nøyere.

## 6. Oppsummering

Kildene nevnt i kapittel 3.3 som tidligere har vært vanlig å trekke fram for å belyse myntsirkulasjonen i Norge på 1400-tallet virker å være svært ensidige i forhold til det reelle bildet. De to vanligste kildene som har blitt trukket fram er begge datert til 1430-tallet og bør ikke tas til inntekt for de generelle forholdene gjennom 100 år. Interessant nok sammenfaller de med den perioden færrest mynter lar seg datere til. Hvis vi forutsetter at oksehodebrakteater av den “skandinaviske” typen dukket opp senere og ikke glemmer at tidligere pregninger av Erik nok fortsatt sirkulerte på 1430-tallet er dette tiåret et av de mest funnfattige siden Harald Hardrådes tid.

Påstanden er delvis avhengig av hvorvidt Eriks kobbersterlinger var i norsk sirkulasjon i denne perioden. Dette betyr ikke at man kan si det samme om 1390- til 1410-tallet eller 1460- til 1480-tallet. Antallet mynter som sannsynligvis er preget i andre halvdel av 1400-tallet fremstår temmelig obskure i forhold til hva som er kjent angående utmyntingsaktivitet generelt i Europa, og myntene som utgjør den største andelen er danske og “mecklenburgske”. Hypotesen om den positive handelsbalansen på Skånemarkedet har kanskje truffet spikeren på hodet.

Forståelsen av kildene som tidligere har blitt trukket fram gir også preg av at Norge nærmest var et lukket nettverk som oppførte seg uavhengig av det øvrige Nord-Europa. Dette i kombinasjon med mangelen på en norsk utmynting i samme periode har bygget opp under forestillingen om at mynt var en mangelvare i langt større grad enn tidligere. Etter myntfunnene å dømme var det nok færre mynter i perioder på 1400-tallet enn det hadde vært tidligere. Dette er imidlertid et trekk vi deler med det meste av Nord-Europa rundt midten av 1400-tallet. Et annet viktig aspekt å trekke inn hvis man skal bedømme mengde er selvfølgelig folketallet. Selv om det kan virke simplistisk kan man ikke uttale seg om mengden av et gjenstandsmateriale på annet vis enn den relative mengden i forhold til folketallet.

Man kan muligens hevde at mynter av mindre valører gjenspeiler kontaktnettet i perioder uten egen hjemlig utmynting. De større myntslagene – her gullmyntene – har ikke samme potensiale for å gjenspeile dette da de er av en mer allmengyldig art. Hanseatene brukte også nobler og gylden. Man kan ikke automatisk knytte disse til nederlendere, rhinlendere og engelskmenn. At det nesten ikke er funnet vendiske gullmynter tyder likevel kanskje på at de lybske hanseatenes bruk av mynt i handelen i Norge var begrenset. På tross av at utmyntingen der var begrenset i forhold til de andre områdene. De vendiske byene forsøkte i tillegg i stor grad å begrense handelen med gull også ved

*kontorene* da den vendiske myntunionen var basert på sølvstandarden (Dollinger 1970:208-209), og funn fra deres hjemtrakter viser at det også der var vanligere med sør-tyske gullmynter (Wiechmann 1996:47). At de vendiske byene var såpass ivrige i denne praksisen kan være med å forklare hvorfor så få gullmynter i Norge direkte kan knyttes opp mot deres handel.

Man bør være forsiktig med å generalisere på landsbasis når det gjelder myntomløpet i en periode da de regionale forskjellene nok kan være vesentlig større enn slik vi kjenner dem i dagens virkelighet. Hagevik har fremhevd de vendiske stedenes rolle i å kontrollere myntomløpet i Bergen. Selv om jeg er delvis uenig i hans tolkning av begrepet «lybske mark» er det ikke urimelig at hanseatene hadde større kontroll der enn i øvrige norske områder.



## 7. Potensielle feilkilder og avsluttende bemerkninger.

Graden av presisjon innen registreringen av materialet har variert i stor grad i løpet av de siste 150 årene. Årsakene til dette er mange, men de involverer seriøse metodiske problemer. I enkelte tilfeller er det kun muntlige eller skriftlige overleveringer fra privatpersoner uten at eksperter noensinne fikk muligheten til å se myntene. Skattefunnet fra Dovrefjell i Oppland (Galster 1936:249-250) er av den typen som levner liten tvil om hvilket myntslag som var representert grunnet beskrivelsen av myntene. Andre funn som for eksempel myntene fra Sand kirke er usikrere med «*Mynter og brakteater fra disse byer [Wismar og Stralsund]*» (Holst 1938:103).<sup>123</sup> Vi har også funn som «*En malmgryte med danske mynter fra middelalderen*» fra et ukjent sted i Norge (Undset 1878:56).

Problemet som ligger i disse er hvorvidt enkelte myntslag har en tendens til å bli underregistrert. Man skulle anta at en sikrere bestemmelse av hjemlige myntslag vil gjøre seg gjeldende over tid. Dette har to hovedårsaker. Med en overlevering av opplysninger om mynter funnet på en lokalitet kan det være snakk om 10 mynter fra Christian I og 10 mynter fra Wismar, Stralsund og Lübeck. Beskrivelsen av myntene fra Christian har vesentlig mer informasjon i seg enn de øvrige da man i tillegg har opplysning om pregningstid (1448-81). Eksempelet er i overkant enkelt da Christian preget kun en kjent mynttype, men en kongelig utmynting vil være vesentlig lettere å plassere i kronologien enn en stadsutmynting. Det er svært sannsynlig at «*Mynter og brakteater fra (Wismar og Stralsund)*» er fra andre halvdel av 1300-tallet eller 1400-tallet, men vi kan ikke vite dette. Vi vet heller ikke hvor mange og vil aldri finne ut av det. I det store og hele vil jeg likevel hevde at funnene er representative for landet som helhet på tross av utelatelsen av enkelte usikre typer. Tendensene i det daterte materialet er såpass tydelige og ensidige mellom både de minste og de mellomstore valørene. Likevel er dette en påminnelse om hvor viktig presise typebestemmelser av mynt er, men i mange tilfeller er selvfølgelig dette umulig.

### 7.1. Om oppgavens avgrensninger og uavklarte problemer

Den bakre grensen for oppgavens tyngdepunkt var 1483 basert på at den norske utmyntingen ble gjenopptatt etter dette.

Det kan virke som dette årstallet er ugunstig å bruke i omtale av Norges mynthistorie. Selv om norsk utmynting satte i gang igjen og man slik tilsynelatende har et gunstig årstall var det en begrenset

---

<sup>123</sup> Appendiks I, Rogaland, nr. 4

mengde som ble preget også etter dette. Estimerer for utmyntingsaktiviteten i Trondheim har gitt en øvre grense på 50000-60000 hvider per år (Lohne et al. 2011:123). Skattefunn nedlagt etter 1483 viser at danske og svenske mynter fortsatte å sirkulere i landet<sup>124</sup> og Halmstadrecessen slår fast at norske mynter skulle slås jevngode med danske (NgL 2, R. III, nr. 1, art. 14). At de ble preget jevngode ble nok i beste fall gjort bare i begrenset grad (Lohne et al. 2011:76-79), men recessen markerer likevel en offisiell myntunion. Til en viss grad fortsatte også tyske mynter å sirkulere i landet.<sup>125</sup> Mer naturlige grenser hadde kanskje vært 1319-1537 eller til og med 1630 for å dekke perioden fram til sølvgruvene ved Kongsberg ble oppdaget (Skaare 1995a:121-124), men dette vil føre til en vesentlig mer omfattende oppgave.

En komplett gjennomgang av skriftlige kilder for senmiddelalderen er ønskelig. Dette for å kanskje nyansere resultatene av denne oppgaven. Jeg stiller meg likevel tvilende til om helhetsinntrykket av myntsirkulasjonen vil endres av dette. I tillegg vil jeg vektlegge viktigheten av å få avklart hvor de mecklenburgske oksehodebrakteatene har sitt opphav. Det virker som vi aldri vil få en full forståelse av myntomløpet i senmiddelalderen uten å ha dette avklart.

Et spørsmål som ikke har vært mulig å besvare gjennom undersøkelsen er i hvor stor grad mynt faktisk ble brukt i transaksjoner. Det virker trygt å ta utgangspunkt i Gullbekk og Lundens diskusjon<sup>126</sup> og legge seg på et lavere nivå, men selv da vil det være uenighet.

I undersøkelsen har det ikke i stor grad blitt fokusert på den arkeologiske konteksten på detaljnivå. Dette er nok en svakhet, men jeg vil hevde at et slikt fokus har større informasjonsverdi for de enkelte lokalitetene enn for helhetsbildet, selv om det nok vil kunne bidra til å besvare forrige spørsmål. Fremtidige undersøkelser bør i større grad fokusere på kontekst, men da bør det jobbes på et lokalt nivå. Muligens vil også resultatene jeg har kommet fram til kunne nyanseres gjennom nøyere studier av kontekst.

---

124 Appendiks II: Østfold, nr. 1, Hedmark, nr. 1, Bergen, nr. 1, Hordaland, nr. 1, Sør-Trøndelag, nr. 1a og 1b, Jämtland, nr. 1 og 2, Härjedalen, nr. 1

125 Jfr. Holst 1938:95-108

126 Jfr. Kap. 2.3.9.

## Litteratur:

- Antell, H.F. 1908: Medeltidsmynt. *Førteckning öfver Antellska myntsamlingens i Helsingfors, Bind I*. Helsingfors
- Baklid, H. 2009: Dei ofra til dei gode maktene for å få ynsket sitt oppfylt. *Tama - offergaver og kriserite - en utstilling med europeiske offergaver og kunst i domkirkeruinene på Hamar og Erkebispegården i Trondheim*, s. 101-109
- Bahrfeldt, E. 1895: *Das Münzwesen der Mark Brandenburg unter den Hohenzollern bis zum grossen Kurfürsten, von 1415 bis 1640. Band II: Unter den Hohenzollern bis zum Großen Kurfürsten*. Nachdruck der Ausgabe Berlin. Kühl.
- Behrens, H. 1905: *Münzen und Medaillen der Stadt und des Bistums Lübeck*. Berlin
- Bendixen, B.E. 1901: Fra Søndre Bergenhus amt og Bergenhus Fæstning. *Foreningen til norske fortidsminners bevaring, Årbok 1900*, Kristiania, s. 166-208
- Berg, K. og Skaare, K. 1982: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1978. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1979-80*, s. 190-199
- Bjarne Larsson, G. 2010: *Laga Fång för medeltidens kvinnor och män. Skriftbruk, jordmarknader och monetarisering i Finnveden och Jämtland 1300-1500*. Institutet för Rättshistorisk Forskning. Stockholm.
- Bjørkvik, H. 2005: Folketap og sammenbrudd 1350-1520. *Aschehougs Norgeshistorie, Bind 4*. Hovedredaktør: Knut Helle
- Blackburn, M. 1989: What factors govern the number of coins found on an archaeological site? *Coins and Archaeology. Medieval Archaeology Research Group. Proceedings of the first meeting at Isegran, Norway 1988*. Ed. H. Clarke and E. Schia. Bar International Series 556, 1989, s. 15-24
- Brooke, G.C. 1932: *English Coins*, London
- Bruun, L.E. 1928: *L.E. Bruuns Mønt- og Medaillesamling*. København
- Celtel, A. og Gullbekk, S.H. 2005: *Gullmynt - streiftog gjennom 2500 års historie*. Monetarius, Oslo
- van der Chijs, P.O. 1852: *De munten der voormalige graven en hertogen van Gelderland van de vroegste tijden tot aan de pacificatie van Gend*. Teyler's tweede genootschap, Haarlem
- van der Chijs, P.O. 1853: *De munten der voormalige heeren en steden van Gelderland, van de vroegste tijden tot aan de pacificatie van Gend*. Teyler's tweede genootschap, Haarlem
- van der Chijs, P.O. 1858: *De munten der voormalige graafschappen Holland en Zeeland, alsmede der heerliikheden Vianen, Asperen en Heukelom, van de vroegste tijden tot aan de pacificatie van Gend*. Teyler's tweede genootschap, Haarlem
- van der Chijs, P.O. 1859: *De munten der bisschoppen, van de heerlijkheid en de stad Utrecht van de*

*vroegste tijden tot aan de pacificatie van Gend.* Teyler's tweede genootschap, Haarlem

Christie, W.F.K. 1837: *Antiqvariske Efterretninger angaaende Fund paa Bergenhuus Fæstning 1831-33. Urda, et norsk antiqvarisk-historisk Tidsskrift, Volum I.* Bergen Museum, s. 197-199

Christoffersen, A. 1989: Coins in complex archaeological contexts – A source-critical survey. *Coins and Archaeology Medieval Archaeology Research Group. Proceedings of the first meeting at Isegran, Norway 1988.* Ed. H. Clarke and E. Schia. Bar International Series 556, 1989, s. 1-9

Christoffersen, A. og Nordeide S.W. 1994: Kaupangen ved Nidelva, *Riksantikvarens skifter nr. 7,* Trondheim

Clarke, H. 1989: Preface. *Coins and Archaeology Medieval Archaeology Research Group. Proceedings of the first meeting at Isegran, Norway 1988.* Ed. H. Clarke and E. Schia. Bar International Series 556, 1989, s. III-IV

Dahlin, E. 1990: Med Fischer i Middelalderens Bispegård i Oslo. *Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers Bevaring Årbok 1990.* Oslo, s. 105-124

Dannenberg, H. 1893: *Münzgeschichte Pommerns im Mittelalter.* Verlag von Adolph Weyl. Berlin 1893

Day, J. 1982: The Question of Monetary Contraction in late Medieval Europe. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1981,* s. 12-29

Digre, O.A. 1951: Myntkabinettet, *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Årsberetning for 1950,* Trondheim, s. 39-40

Digre, O.A. 1953: Myntkabinettet, *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Museet, Årbok 1952,* Trondheim, s. 39-42

Digre O.A. 1960: Myntkabinettet, *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Museet, Årbok 1959,* Trondheim, s. 155-157

Digre O.A. 1963: Myntkabinettet, *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Museet, Årbok 1962,* Trondheim, s 77-78

DMS: J. Steen Jensen, K. Bendixen, N. K. Liebgott, F. Lindahl, K. Grønder-Hansen & G. Posselt, *Danmarks middelalderlige skattefund c. 1050-c. 1550,* bd. 1-2, København 1992

DN: *Diplomatarium Norvegicum.* Se nettressurser

Dollinger, P. 1970: *The German Hansa.* Translated and edited by D.S. Ault and S.H. Steinberg. Macmillan, London

Engel, A. & Serrure R. 1905: *Traite de numismatique du moyen age. Bd. III.* Paris

Fiala, E. 1895-1917: *Collection Ernst Prinz zu Windisch-Grätz. Bd I-VII.* Prag

Fried, T. 2004: Numismatische Streiflichter aus Mecklenburg. *Fundamenta Historiae. Geschichte im*

*Spiegel der Numismatik und ihrer Nachbarwissenschaften. Festschrift für Niklot Klüßendorf zum 60. Geburtstag am 10. Februar 2004.* Niedersächsisches Landesmuseum Hannover  
Friis Johansen, B. 1989: Kilder til Danmarks Møntvæsen i middelalderen III (1413-1481), *De skriftlige kilder til Danmarks Middelalderlige møntvæsen*, s. 5-58, nr. 619-875

Gaedechens, O.C & Gaedechens, C.F. 1850-76: *Hamburgische Münzen und Medaillen. Bd. I-III*, Hamburg

Galster, G. 1936: Danmarks mønter. *Nordisk Kultur XXIX*, Stockholm, s. 139-200

Galster, 1972: *Unionstidens udmøntninger. Danmark og Norge 1397-1540, Sverige 1363-1521.* Dansk Numismatisk Forening, København

Grieg, S. 1933: *Middelalderiske byfund fra Bergen og Oslo.* Det Norske Videnskaps-Akademi, Oslo

Grieg, S. 1940: Middelalderiske myntfunn fra Tønsberg. *Vestfoldminne. Tidsskrift for arkeologi, historie og folkeminner, utgitt av Vestfold Historielag, Redigert av Roar Tank 1932-1940*, Tønsberg Aktietrykkeri, s. 37-39

Grimm, E. 1905: *Münzen und Medaillen der Stadt Rostock.* Berlin

Grinder-Hansen, K. 1992: Fundtyper og sammensætning af skattefund. *Danmarks Middelalderlige Skattefund I*, København, s. 26-41

Grinder-Hansen, K. 1994: Mønter som kilde til middelalderens økonomiske historie – en præsentasjon af et kildemateriale. *Fortid og Nutid 2*, s. 101-133

Grinder-Hansen K. 2000: *Kongemagtens krise. Det danske møntvæsen 1241-1340*, København

Gruener H.A. 1899: *Handbook of the Coins of Great Britain and Ireland in the British Museum.* London

Gullbekk, S.H. 1994a: *Norge myntvesen i tidlig middelalder: Organisering av Myntvesenet og Myntenenes funksjon.* Magisteravhandling, Institutt for arkeologi, kunsthistorie og numismatikk, Universitetet i Oslo, upublisert

Gullbekk, S.H. 1994b: The University Coin Collection, Oslo. Coin finds 1988 and 1989. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1989-90*, s. 191-192

Gullbekk, S.H. 1998: Law and Money in medieval Norway. *The Numismatic Chronicle, 158*, s.173-184

Gullbekk, S.H. og Risvaag, J.A. 2000: The University Coin Collection, Oslo. Coin finds c. 1980-94. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1994-96*, s. 269-273

Gullbekk, S.H. 2003: *Pengevesenets fremvekst og fall i Norge i middelalderen.* Doktoravhandling, Universitetet i Oslo, upublisert

Gullbekk, S.H. 2005a: Lite eller mye mynt i Norge i middelalderen. *Historisk Tidsskrift, Vol. 84, No. 4, 2005*, s. 551-572

- Gullbekk, S.H. 2005b: Natural and Money Economy in Medieval Norway, *Scandinavian Journal of History*, 30: 1, s. 3-19
- Gullbekk, S.H. 2009a: Oslo som myntsted under kong Hans. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1: 2009*. København, s. 13-19
- Gullbekk, S.H. 2009b: *Pengevesenets fremvekst og fall i Norge i middelalderen*. Museum Tusulanums Forlag, København
- Gullbekk, S.H. 2011: Myntenens omløpshastighet i norsk middelalder: middelalderens økonomiske system. *Historisk tidsskrift*, No. 4, 2011, s. 511-529
- Hagevik, R. 2005: *Klingende mynt eller naturalia? En undersøkelse om bruken av mynt i Bergen fra slutten av 1300-tallet til slutten av 1400-tallet*. Mastergradsoppgave i historie, Universitetet i Bergen, upublisert
- Hartmann, 1898. Myntsamlingen. *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Aarsberetning for 1897*, Trondhiem, s. 29-30
- Hartmann, B. 1899: Myntsamlingen, *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Museet, Årbok 1898*, Trondhiem, s. 20-21
- Hartvedt, G.H. 1999: *Bergen Byleksikon*, Kunnskapsforlaget, Oslo
- Hauberg, P. 1886: Danmarks Myntvæsen i Tidsrummet 1377-1481. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1886*, s. 135-189
- Hauberg, P. 1891: Gullands Myntvæsen. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1891*, s. 1-72
- von Heijne, C. 2004: Särpräglat. Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge ock Halland (ca 800-1130), *Stockholm Studies in Archaeology 31*, Stockholm
- Holst, H. 1936a: Norges mynter til slutten av 16. århundrede. *Nordisk Kultur XXIX*, Stockholm, s. 93-138
- Holst, H. 1936b: Funn av myntskatter i Norge inntil slutten av 19. århundre. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1936*, København, s. 5-26
- Holst, H. 1937: Norske funn av mynter, ofret til vannet eller dets vetter. (I kilder, fosser, sjøer etc.). *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1937*, s. 3-38
- Holst, H. 1938: Numismatiske minner fra hansaveldet i Norge. Beskrivelse av en myntskatt fra Vest-Agder tillikemed en oversikt over tyske og nederlandske mynter i norske funn fra 12. til midten av det 16. århundre. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1938*, s. 89-108
- Holst, H. 1939: Gerhard Schønings optegnelser om myntfunn i Norge. *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs skrifter 1939 nr. 10*. Trondheim

- Holst, H. 1940: Mynter og myntlignende metallpreg fra de britiske øyer i norske funn, nedlagt etter år 1100. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1939*, s. 103-124
- Holst, H. 1942a: Ikke-nordiske mynter i norske funn. Et tillegg til oversiktene over britiske, tyske og nederlandske funnmynter i Norge, *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1941*, s. 196-207
- Holst, H. 1942b: Tyske og nederlandske mynter i norske funn, Et supplement, hvori også ungarske funnmynter er opptatt, *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1941*, s. 207-210
- Holst, H. 1946: Danske mynter fra 12. til 17. århundre, funnet i Norge, *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1944*, s. 159-172
- Holst, H. 1948: Svenske mynter og polletter i norske funn, nedlagt etter år 1100, *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1946*, s. 137-153
- Holst, H. 1949: Universitetets Myntkabinett 1948. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1949*, s. 149-152
- Holst, H. 1955: Numismatiske kirkefunn i Norge. Mynter fra 12. århundre til nyere tid, funnet i norske kirker og kirketufter, *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1953*, s. 1-31
- Holst, H. 1956a: Supplerende bidrag til kunnskapen om norske mynter fra norske funn. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1954*, s. 63-74
- Holst, H. 1956b: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1953. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1954*, s. 146-148
- Imsen, S. og Sandnes, J. 1987: Avfolkning og union 1319-1448. *Norges historie, Bind 4. Redaktør Knut Mykland. J. W. Cappelens forlag a.s*
- Ingvaldsen, H. 1997: The University Coin Collection, Oslo 1991-1992. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1992-93*, s. 150-154
- Jacobsen, A. og Mørkholm, O. 1967: Danske guldmøntfund fra middelalderen. *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1966*, s. 71-101
- Jesse, W. 1967: *Der Wendische Münzverein*. Braunschweig
- Johnsen, O.A. 1929: *Tønsbergs Historie, Bind I, Middelalderen*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Kilger, C.: Upubliserte oversikter over kirkefunn i Vikenområdet. Utarbeidet for Myntkabinettet, KHM.
- Kjellgren, R. 2004: Myntfynd från Bohuslän. *Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen 11*. Kungl. Myntkabinettet, Stockholm
- Klackenberg, H. 1992: *Moneta nostra. Monetarisering i medeltidens Sverige*, Stockholm
- Kunzel, M. 1998: *Die Münzen der Hansestadt Wismar 1359 bis 1854*. Münzgeschichte und Geprägekatalog. Staatliche Museen zu Berlin – Münzkabinett. Berliner Numismatischen Forschungen, Neue Folge – Band 7

- Kunzel, M. 2004: *Die Münzen der Hansestadt Rostock ca. 1492 bis 1864*. Münzgeschichte und Geprägekatalog. Staatliche Museen zu Berlin – Münzkabinett. Berliner Numismatischen Forschungen, Neue Folge – Band 8
- Lagerqvist, L.O. 1970: *Svenska mynt under vikingatid og medeltid (ca 995-1521) samt Gotländska mynt (ca 1140-1565)*. Numismatiska Bokförlaget, Stockholm
- Lange C. 1912: *Chr. Lange's Sammlung schleswig-holsteinischer Münzen und Medaillen. Bd II*. Berlin
- Liedgren, J. 1968: Kontrakten med myntmästarna i Stockholm och Uppsala 1449-1527. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1967*, s. 11-22
- Lindahl, F. 1954: Møntfundet fra Ebbelnæs på Møn. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1952*, s. 11-54
- Lindahl, F. 1957: Danmarks mønter 1377-1448. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1955*, s. 73-92
- Lohne, O., Risvaag, J.A., Ulseth, P. og Lohne, J. 2010: The Mint in the Nidaros Archbishop's Palace. Coin production under Archbishop Gaute Ivarsson (1475-1510). *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab Skrifter 2010 – nr. 1*. Tapir Academic Press, Trondheim
- Lunden, K. 1999: Money Economy in Medieval Norway. *Scandinavian Journal of History*, 24: 3, s. 245-265
- Lunden, K. 2007: Mynt andre pengar og politisk-økonomisk system i mellomalderen. *Historisk Tidsskrift* Vol. 86, No. 1, 2007, s. 7-34
- Lönnroth, E. 1963: Bohusläns Medeltid. *Bohusläns Historia. Red: Erik Lönnroth*. Almqvist & Wiksell, Uppsala, s. 79-148
- Malmer, B. 1980: *Den senmedeltida penningen i Sverige*. Almqvist & Wiksell International, Stockholm
- Molyvgin, A. 1970: Über die Münz- und Geldgeschichte Estlands vom Beginn der einheimischen Münzprägung bis zum II. Viertel des 15. Jahrhunderts. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1969*, s. 37-65
- Munro, J.H. 2009: Money and Economic *Conjuncture* in Late-Medieval Europe: Monetary and Price Changes (Inflation and Deflation), and Economic Crises during the 14th and 15th Centuries. *Economic History of Later Medieval and Early Modern Europe, 1250 – 1750 Topic No. 4 [6]*. <http://www.economics.utoronto.ca/munro5/2MEDMONEY2.doc> Sist besøkt 08.02.12
- Nedkvitne, A. 1983: Utenrikshandelen fra det vestafjellske Norge 1100-1600. Doktoravhandling ved UiB, upublisert
- Nedkvitne, A. 1995: Gotlandske bondekjøpmenn og hanseater i nordeuropeisk fjernhandel i høymiddelalderen. *Collegium Medievale 1995/2*, s. 165-179
- Nedkvitne, A. og Norseng, P.G. 2000: *Middelalderbyen ved Bjørvika*, Cappelen, Oslo



- Nordeide, S.W. 2000: Steinvikholm slott – på overgangen fra middelalder til nyere tid. *NIKU Temahefte 23*, s. 1-82
- NgL: Norges gamle Love, 1-5. Utg. R. Keyser, P.A. Munch, G. Storm, E. Hertzberg. Christiania 1846-95. 2.R. b.1-3. Utg. A.Taranger, G.A. Blom. Christiania 1912, Oslo 1966
- North, J.J. 1991: *English Hammered Coinage. Volume 2, Edward I to Charles II 1272-1662*, Sping & Son, London
- Oertzen, O. 1900: *Die Mecklenburgischen Münzen des Grossherzoglichen Münzkabinetts. I. Teil Die Bracteaten und Denare*. Druck der Bärensprungschen Hofbuchdruckerei, Schwerin
- Oertzen, O. 1902: *Die Mecklenburgischen Münzen des Grossherzoglichen Münzkabinetts. II. Teil Die Wittenpfennige*. Druck der Bärensprungschen Hofbuchdruckerei, Schwerin
- Petersen, B. 1995: Erik af Pommerns Lebard. *Numismatisk Rapport nr. 43*, s. 17
- Pettersson, K.E. 1986: Hva kirkegulvet i Værnes kirke gjemte. *Historisk Årbok 1986, Historielaga i Stjørdalsbygdene. Redaktør Sigurd Røvik*, s. 111-123
- von Posern-Klett, C.F. 1846: *Münzstätten und münzen der städte und geistlichen stifter Sachsens im mittelalter*. Druck von Wilh. Vogel, Sohn, Leipzig
- Querini, P. 1908: Den venetianske adelsmand Pietro Querinis reise, oversatt av A. Sommerfeldt, *Norges Land og Folk Topografisk-StatistiskBeskrevet, XVIII Nordlands Amt. Topografisk-Statistisk Beskrivelse over Nordlands Amt, Anden Del. Den Almindelige Del*, Kristiania 1908, s. 869-891
- Rasmusson, N.L. 1937: Kungl. Myntkabinettet, Stockholm. År 1936. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1937*, s.191-201
- Rasmusson, N.L. 1949: Till diskussionen om de baltiska mynten under senmedeltiden. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1947*, s. 155-159
- Rasmusson, N.L. 1961: Kungl. Myntkabinettet, Stockholm 1959. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1960*, s. 158-169
- Reece, R. 1984: The Use of Roman Coinage. *Oxford Journal of Archaeology* 3, no 2, July 1984, s. 197–210
- Reed, I.W. 1990: 1000 years of pottery. An analysis of pottery trade and use. *Fortiden i Trondheim Bygrunn: Folkebibliotekstomten. Meddelelser Nr. 25*, Trondheim
- Reed, I.W. 1994: Late medieval ceramics in Norway. *Medieval Ceramics, vol 18*, s. 59-65
- Risvaag, J.A. 2000: The University Coin Collection, Oslo. Coin finds 1993. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1994-96*, s. 274
- Risvaag, J.A. 2006: *Mynt og by. Myntens rolle i Trondheim by i perioden ca. 1000-1630, belyst gjennom myntfunn og utmynting*. Doktoravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet,

upublisert

Risvaag, J.A. 2009: Var Oslo myntsted under kong Hans? *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 3: 2009*, København, s. 97-102

Rygh, K. 1897: Fortegnelse over de til Videnskabselskabets Oldsagsamling i Trondhjem i 1897 indkomne sager ældre end reformationen. Trondheim: DKNVS

Rønning, B.R. 1975: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1973. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1973-74*, s. 158-166

Rønning, B.R. 1980a: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1976. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1977-78*, s. 266-273

Rønning, B.R. 1980b: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1977. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1977-78*, s. 274-281

Rønning, B.R. 1982: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1979. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1979-80*, s. 204-209

Sandnes, J. og Salvesen, H. 1978: *Ødegårdstid i Norge. Det nordiske ødegårdsprosjekts norske undersøkelser*. Universitetsforlaget

Schive, C.J. og Holmboe, C.A. 1865: *Norges Mynter i Middelalderen, samlede og beskrevne af C.I. Schive, med Indledning af C.A. Holmboe*, Christiania

Schou, H.H. 1926: *Beskrivelse af danske og norske mønter 1448-1814 og danske mønter 1815-1923*. Numismatisk Forening, Kjøbenhavn

Schreiner, J. 1941: *Hanseatene og Norge i det 16. århundre*. Det Norske Videnskap-akademi i Oslo

Schreiner, J. 1979: Hanseatene og Norges nedgang. *Norges nedgang – Senmiddelalder*. Red. Andreas Holmsen og Jarle Simensen. Universitetsforlaget, Oslo, s. 282-303

Seierstedt, A. 2009: Hva er votivgaver? Fra Kirkeleksikon for Norden 1929. *Tama - offergaver og kriserite - en utstilling med europeiske offergaver og kunst i domkirkeruinene på Hamar og Erkebispegården i Trondheim*, s. 114-117

Selgin, G. 2003: "Gresham's Law". EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. June 9, 2003. <http://eh.net/encyclopedia/article/selgin.gresham.law> Sist besøkt 08.02.12

Skaare, K. 1960: Sterlingfunnet fra Havnøy, Rødøy i Nordland, og andre norske funn av engelske mynter fra samme tid. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1959*, s. 7-28

Skaare, K. 1969a: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1966. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1967*

Skaare, K. 1969b: Kaupanger stavkirke, VI. Myntfunnene. *Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers Bevaring Årbok 1968*. Grøndahl & Søn Boktrykkeri, Oslo, s. 117-124

Skaare, K. 1970: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1968. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1969*, s. 238-252

- Skaare, K. 1971: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1969. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1970*, s. 244-258
- Skaare, K. 1972: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1970. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1971*, s. 198-208
- Skaare, K. 1973: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1971. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1972*, s. 208-218
- Skaare, K. 1975: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1972. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1973-74*, s. 148-157
- Skaare, K. 1976: Myntfunn fra Follo. *Follominne 1976. Årbok, Follo Historie- og Museumslag*. Nummer 14. Drøbak, s. 8-15
- Skaare, K. 1977a: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1974. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1975-76*, s. 213-217
- Skaare, K. 1977b: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1975. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1975-76*, s. 218-221
- Skaare, K. 1982: Coinage and Monetary Circulation in Norway from the Middle of the 14<sup>th</sup> Century till c. 1500. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1981*, s. 136-146
- Skaare, K. 1984a: Coin finds from Bryggen. *The Bryggen Papers. Supplementary series no. 1*, Universitetsforlaget, s. 52-74
- Skaare, K. 1984b: The University Coin Collection, Oslo 1981. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1982*, s. 133-138
- Skaare, K. 1988: Myntfunnene fra Hvaler kirke. *Østfoldarv X*, s. 129-148
- Skaare, K. 1990a: The University Coin Collection, Oslo. Coin finds 1982. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1983-84*, s. 195-197
- Skaare, K. 1990b: The University Coin Collection, Oslo. Coin finds 1983. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1983-84*, s. 198-199
- Skaare, K. 1992: The University Coin Collection, Oslo. Coin finds 1990. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1991*, s. 91-92
- Skaare, K. 1995a: *Norges Mynthistorie, Bind 1*, Universitetsforlaget AS, Oslo
- Skaare, K. 1995b: *Norges Mynthistorie, Bind 2*, Universitetsforlaget AS, Oslo
- Sortland, S. 2006: *Myntene fra Mære kirke. Analyse av dokumentasjonsmaterialet fra utgravingene i 1966-1967 i et forskningshistorisk perspektiv*. Hovedoppgave i arkeologi, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet (NTNU), upublisert

- Spufford, P. 1991: *Money and its use in Medieval Europe*, Cambridge
- Steen Jensen, J. 1971: Møntfundet fra Kirial på Djursland. Under medvirken af Poul Dedenroth-Schou, Mogens Fenger og Vibeke Fenger. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1970*, s. 37-168
- Steen Jensen, J. 1973: Møntfund i danske kirkers pengeblokke. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1972*, s. 71-83
- Steen Jensen, J. 1974: *Numismatisk opslagsbog. Mønter fra vikingetid til vor tid*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København
- Steen Jensen, J. 1980: Danish finds of bracteates of the so-called Mecklenburg-Scandinavian type. S. 143-148. *Proceedings of the international numismatic symposium 1976*. Edited by I. Geday and K. Biró-Sey. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Steen Jensen, J. 1982: Monetary Circulation in Denmark c. 1350- c. 1500. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1981*, s. 160-170
- Steen Jensen, J. 1985: De ældste Visby guder og Ebbelnes-fundet. *Hikuin 11*, s. 267-272
- Steen Jensen, J. 1989: In which periods of the middle ages are danish coin finds representative of danish monetary circulation? *Coins and Archaeology. Medieval Archaeology Research Group. Proceedings of the first meeting at Isegran, Norway 1988*. Ed. H. Clarke and E. Schia. Bar International Series 556, 1989, s. 25-28
- Steen Jensen, J. 1990: Senmiddelalderlige mønters brugbarhed som dateringsgrundlag ved kirkefund. *Hikuin 17*, s. 79-84
- Steen Jensen, J. 1992: Møntcirkulationen i Danmark ca. 1241-1550 belyst ved skattefund og andre fundtyper. *Danmark middelalderlige skattefund c.1050-c.1550, Del 1. Indledning. Fundkatalog c.1050-1241, kap. XI*, s. 93-104
- Steen Jensen, J. 1993: Da Erik af Pommern afslørede en af historiens konstanter. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, nr. 7, september 1993*, s. 130
- Stefke, G. 1982: Silbergeld-Probleme im westlichen Ostseeraum, ca. 1380-ca. 1430. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1981*, s. 58-89
- Stefke, G. 1988: *Der «wendische Münzverein» und seine Nachbarn im 14. Jahrhundert: Gepräge-Vorbilder und ihre Nachahmungen von den Anfängen bis 1391/92*. Hamburger Beiträge zur Numismatik Heft 33/35 1979/81. Museum für Hamburgische Geschichte, Abt. Münzkabinett, Hamburg, s. 107-152
- Stefke, G. 1995a: Der Beginn der *Sterling*-Prägung in Lund und das Ende der Münzstätte Næstved – Zur Geschichte der Münzprägung des frühen 15. Jahrhunderts im *regnum Dacie* und im östlichen Norddeutschland. *Studia Numismatica. Festschrift Arkadi Molvogin 65. Compiled and edited by Ivar Leimus*, Tallinn, s. 151-171
- Stefke, G. 1995b: Det danske rigsråds skilling - ikke fra 1481-1483, men fra 1448. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1995*, s. 84Ff

- Steinnes, A. 1936: Mål, vekt og verderekning i Noreg i millomaldaren og ei tid etter, *Nordisk Kultur (maal og vekt)*, bd. XXX, Oslo, s. 84-154
- Suchodolski, S. 1982: Der Umlauf der Ordens-Münzen in der Brakteaten-Zeit. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1981*, s. 115-124
- Svarstad, C. 1957: Myntfunnet fra Fjære kirke. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1955*, s. 106-109
- Svarstad, C. 1960: Gyldenfunnet fra Mariakirken i Tønsberg. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1960*, s. 55-57
- Svarstad, C. 1961: Universitetets Myntkabinett, Oslo 1959. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1960*, s. 155-157
- Svarstad, C. 1962a: Det nye myntfunnet fra Urnes stavkirke. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1961*, s. 73-76
- Svarstad, C. 1962b: Myntfunnet fra Kinsarvik kirke. *Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring. Årbok 1961*, 116. årgang, Grøndahl & Sønns Boktrykkeri, Oslo, s. 113-116
- Svarstad, C. 1962c: Myntfunnene fra Urnes stavkirke. *Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring. Årbok 1961*, 116. årgang, Grøndahl & Sønns Boktrykkeri, Oslo, s. 117-120
- Svendsen, P. 1961: Fra Bysants til Bergen. En gresk reiseberetning fra det 15. århundre, *Nordisk Tidsskrift för vetenskap, konst och industri*. Letterstedska Föreningen
- Sæther, O. 1965a: Funnymynter fra Akershus. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1965*, s. 89-91
- Sæther, O. 1965b: Mecklenburgske oksehodebrakteater i norske kirkefunn. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1965, nr. 9*, s. 173-178
- Sæther, T. 2009: Bispesetet som forsvant. Blant ruiner og pilegrimer på Domkirkeodden. *Tama - offergaver og kriserite - en utstilling med europeiske offergaver og kunst i domkirkeruinene på Hamar og Erkebisppegården i Trondheim*, s. 110-111
- Sømod, J. 1995: *Trepning og Penning fra Frederik I.*  
<http://www.danskmoent.dk/soemod/flpenn.htm>. Sist besøkt 08.02.12
- Thompson, J.D.A. 1956: Inventory of British Coin Hoards A.D. 600-1500. *Royal Numismatic Society Special Publications No. 1*. The University Press, Oxford
- Thomsen, C.J. 1874: Contenant les monnaies de l'Europe centrale et orientale depuis l'an 1000 jusqu'a 1520. *Les Monnaies du moyen-age. Bind II*, København
- Thomsen, C.J. 1876: Contenant les monnaies de l'Europe septentrionale et plusieurs appendices. *Les Monnaies du moyen-age. Bind III*, København
- Thordeman, B. 1936: Sveriges medeltidsmynt. *Nordisk Kultur XXIX*, Stockholm, s.1-92

Undset, I. 1878: *Norske Oldsager i fremmede Museer - En oplysende Fortegnelse*. Kristiania Videnskabselskab, Kristiania

Voionmaa, J. 1945: Der livländische Münzfund von Uusiportti. *Finska fornminnesföreningens tidskrift* 46:2, Helsingfors

Volckart, O. 2008: 'The big problem of the petty coins', and how it could be solved in the late Middle Ages. *Economic History Working Papers, 107/08*. Department of Economic History, London School of Economics and Political Science, London

Vossberg, F.A. 1843: *Geschichte der Preussischen Münzen und Siegel von frühester zeit bis zum Ende der herrschaft des Deutschen Ordens*. Berlin

Walters, F.A. 1906: The Coinage of Henry V. *Numismatic Chronicle* 1906

Waschinski, E. 1934: *Brakteaten und Denare des Deutschen Ordens*. Frankfurt

Wiechmann, R. 1996: Der Münzfund von Flintbek, Kr. Rendsburg-Eckernförde. Numismatischer Befund und archäologisch-historische Interpretation. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Bd 30*. Aus dem Institut für Ur- und Frühgeschichte der Universität Kiel, Bonn

Wiséhn, E. 1992: Myntfynd från Härjedalen, Jämtland och Medelpad. *Sverige Mynthistoria, Landskapsinventeringen 7*. Kungl. Myntkabinettet, Stockholm

Wubs-Mrozewicz, J. 2008: Traders, ties and tensions. The interaction of Lübeckers, Overijsslers and Hollanders in Late Medieval Bergen. *Verloren, Hilversum*

Østergaard, B. 1995: Rigsrådets hvid – ikke 1448, men 1481-1483. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1995, s. 34ff

#### **Internettressurser:**

Diplomatarium Norvegicum

[http://www.dokpro.uio.no/dipl\\_norv/om\\_dn.html](http://www.dokpro.uio.no/dipl_norv/om_dn.html)

Sist besøkt 08.02.12

#### **Personlige meddelelser:**

Jens Christian Moesgaard, Seniorforsker/Museumsinspektør, Den Kongelige Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet, København (2010)

Dr. Gerald Stefke, Historisches Seminar der Universität Hamburg (2011)

## **Katalogreferanser:**

- Antell = Antell 1908
- Bahrfeldt = Bahrfeldt 1895
- Behrens = Behrens 1905
- Brooke = Brooke 1932
- Bruun = Bruun 1928
- van der Chijs, Gelderland I = van der Chijs 1852
- van der Chijs, Gelderland II = van der Chijs 1853
- van der Chijs, Holland = van der Chijs 1858
- van der Chijs, Utrecht = van der Chijs 1859
- Dannenberg = Dannenberg 1893
- E & S III = Engel & Serrure 1905
- Gaedechems = Gaedechems & Gaedechems 1850-76
- Galster 1936 = Galster 1936
- Galster 1972 = Galster 1972
- Grimm = Grimm 1905
- Grueber = Grueber 1899
- Hauberg 1886 = Hauberg 1886
- Hauberg 1891 = Hauberg 1891
- Jesse = Jesse 1967
- Lagerqvist = Lagerqvist 1970
- Lange = Lange 1912
- Lindahl = Lindahl 1957
- Molyvgin = Molyvgin 1970
- North = North 1991
- Oertzen = Oertzen 1900 og 1902
- Posern-Klett = von Posern-Klett 1846
- Rasmusson = Rasmusson 1949
- Schive = Schive og Holmboe 1865
- Schou = Schou 1926
- Skaare 1995b = Skaare 1995b

- Sæther = Sæther 1965b
- Thomsen II = Thomsen 1874
- Thomsen III = Thomsen 1876
- Thordeman = Thordeman 1936
- Voionmaa = Voionmaa 1945
- Vossberg = Vossberg 1843
- Walters = Walters 1906
- Waschinski = Waschinski 1934
- Windisch-Grätz = Fiala 1895-1917



## Appendiks I - Funnkatalog

### Forkortelser:

SHM:	Statens Historiska Museum. Stockholm
KMK:	Kunl. Myntkabinettet. - Sveriges Ekonomiska Museum. Stockholm
SHM/KMK:	Disse førte frem til 1975 felles inventarkatalog. Fra 1975 førtes separate kataloger (Kjellgren 2004:111).
UM:	Uddevalla Museum. Nå Bohusläns Museum (Kjellgren 2004:112)
GHM:	Göteborgs Historiska Museum
BM.:	Bergen Museum (Universitetsmuseet i Bergen)
VM:	Vitenskapsmuseet i Trondheim (VMs innkomstprotokoll henviser til innkomster ved Myntkabinettet ved Vitenskapsmuseet.)
UMK:	Myntkabinettet, Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo (UMK-nr har vært vanlig å føre i funnprotokoll)
JLM:	Jämtlands läns museum

### Spesifiseringer:

1. Katalogen er presentert fylkesvis: Bohuslän, Østfold, Oslo, Akershus, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Härjedalen, Jämtland, Nordland, Troms, Finnmark og Ukjente funnsted. Byene Hamar, Tønsberg, Bergen og Trondheim er separert fra sine fylker.
2. Flere av de svenske myntene fra norske funn er oppført i *Malmer 1980*. Der opprinnelig funnliste ikke stemmer overens med Malmers oppføring har det blitt tatt hensyn til Malmers bestemmelser. I alle funn der opplysninger har blitt endret eller tilføyet basert på Malmer er referanse blitt påført.
3. Det har ikke blitt skilt mellom fragmenter og hele mynter. Årsaken er at det i de fleste tilfeller da skulle være mulig å påpeke det hvis identifiserbare fragmenter kommer fra samme mynt.
4. Sæthers gjennomgang av mecklenburgske oksehodebrakteater (Sæther 1965b) er ført inn. Sæther har imidlertid bare ført eksemplarer han selv har kunnet studere, så eventuelle oksehodebrakteater til overs er ført med sine opprinnelige funnreferanser.
5. Mynter som har for usikker identitet til å medtas i analyse settes i kursiv. I tvilstilfeller der det har kommet et forslag til bestemmelse som både henviser til periode og sted er myntene medtatt i tabeller. Gjennomgående er det en gruppe mynter definert som *ubestemt tysk/baltisk*. Mynter som har havnet i denne gruppen er de som originalt har fått en foreslått datering til middelalder, som er antatt å være fra tyskland/baltikum og samtidig har fått oppgitt antall eksemplarer. Dette medfører for eksempel at en mynt oppgitt kun som en *hulpenning fra senmiddelalder* ikke er medregnet i oppgavens tabeller. Det samme gjelder for mynter som for eksempel er beskrevet som *mynter fra wismar og stralsund* eller lignende tilfeller. Dette er en potensiell feilkilde. Refleksjoner rundt mynter satt i kursiv finnes i Kap. 7.
6. Flere steder er det siste omtale av funnet som er ført som litteratur. Ytterligere informasjon om funnene kan oppnås gjennom å oppsøke henvisningene.
7. En gruppe sechslinger fra Rostock som i utgangspunktet kan virke relevante er gjennomgående utelatt fra analyse. Disse er i litteraturen tradisjonelt tillagt 1400-1500-tallet. Referansene Thomsen II, 7102ff har vært vanlig å bruke i norske funnoversikter. På tross av at varierende grad av typebestemmelser på sechslinger fra Rostock skiller de utelatte seg fra de medtatte sechslinger gjennom innskriften «MONETA NOVA». Disse er preget etter 1492 (Kunzel 2004:206). De har likevel ikke blitt slettet fra listen etter at dette ble oppdaget, da denne omdateringen er viktig å få frem, samt at det setter fokus på at tysk mynt forekom også etter oppgavens undersøkelsesperiode.
8. Schillinger og artiger fra Reval er korrelert med *Rasmusson 1949*. Denne er basert på Voionmaas (1945) *type I, II og III*. Rasmussons dateringer har blitt tatt i bruk i denne oppgaven.
9. Øvrige omdateringer på tysk og baltisk mynt er tilpasset *Stefke 1988*, *Kunzel 1998*, *Kunzel 2004*, *DMS II* og *Malmer 1980*.

## Bohuslän

### 1. Blomsholm, Skee. 1950 SHM/KMK 24 291

Utrecht            Rudolf van Diepholt (1431-1455), gylden (1 stk)

Funnet på Blomsholms eiendommer i 1950.

Litt: Kjellgren 2004:58

### 2. Bohus fästning, Kungälv. Før 1968 UM u.inv.

Gotland            Visby, gote, ca. 1420-40, *Hauberg 1891, nr. 50* (1 stk)

Funnet ved graving i latrinegrøp i det middelalderlige boområdet på Bohus festning.

Litt: Kjellgren 2004:41

### 3. Dragsmarks klosterruin, Dragsmark. Før 1897 Göteborgs stadsmuseum

Danmark            Erik av Pommern (1396-1439),    Lund, sterling (1 stk)  
   Næstved, sterling (1 stk)  
   sterling (1 stk)  
   penning (1 stk)

Sverige            Albrecht av Mecklenburg (1364-1389), penning (1 stk)

Mecklenburg      Hulpenning, 1300-1400-tallet (5 stk)

Den tyske orden    Winric von Kniprode (1351-82), vierchen (1 stk)

Güstrow            Witten (1 stk)

Hamburg            Witten (1 stk)

Lübeck              Penning (2 stk)

Stralsund            Ubestemt (1 stk)  
   Penning (1 stk)

I alt ble det funnet 50 mynter under utgravninger på 1890-tallet.

Litt: Kjellgren 2004:25

### 4. Drottninggatan, Marstrand stad. Før 1982 KMK dnr 35/82

Danmark            Erik av Pommern (1396-1439),    sterling, ca. 1405-20 (1 stk)

Funnet under arkeologiske utgravninger. I tillegg ble det funnet tre ubestemte mynter og 1 jetong fra Nürnberg (1500-tallet).

Litt: Kjellgren 2004:49

### 5. Dyngehus borgruin, Skredsvik. 1912

GHM u.inv.

Danmark	Christian I (1448-81),	hvid (1 stk)
Sverige	Albrecht av Mecklenburg (1364-89),	penning, <i>Lagerqvist XXXIII B</i> (1 stk) ubestemt (1 stk)

9 mynter ble i alt funnet under arkeologiske utgravninger i 1912.

Litt: Kjellgren 2004:59

### 6. Gamla kyrkogatan, Kungälv. Før 1932

SHM/KMK 20 056

Bremen	Henrik II (1463-96),	Gylden (1 stk)
--------	----------------------	----------------

Funnet ved veien til den gamle kirkegården i Fontin (område i Kungälv),

Litt: Kjellgren 2004:41

### 7. Hornborg/Karlsborg, Svenneby. 1909

Danmark	Christian I (1448-81),	Malmö, hvid (2 stk)
Sverige	Sten Sture d.e. (1470-97/1501-03),	Stockholm, ½ örtug (2 stk) Västerås, ½ örtug (7 stk)
Mecklenburg	Hulpenning (1 stk)	

I alt 28 mynter og en jetong ble funnet under arkeologiske utgravninger av privatforskeren Wilhelm Berg i 1909. De ble aldri innløst.

Myntene lå spredt innenfor de øverste vollene. I sine notater nevner han også at det ble funnet rester av en liten skinnpung med avtrykk av en korshvid.

De resterende myntene besto av 1 svensk ubestemt, 1 fra Sten Sture d.y. (1512-20), 3 danske og 1 norsk fra Hans (1483-1513), 1 ubestemt dansk, 1 fra Filip I av Kastilia, 3 ubestemte samt 7 skandinaviske fra 1500-tallet. En av de sistnevnte var en falsk korshvid i messing. Jetongen var fra Nürnberg (1500-tallet).

Karlsborg ble bygd i 1455 (Lönnroth 1963:138-139). Dette blir dermed t.p.q. for den mecklenburgske hulpenningen. Også den øvrige funnsammensetningen taler for sen brukstid for den nevnte hulpenningen.

Litt: Kjellgren 2004:65

### 8. Karlsborgs ruin, Røe, Bro. 1894

GHM

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439),	gros (1 stk)
	Christoffer av Bayern (1440-48),	Malmö, hvid (1 stk)
	Christian I (1448-81),	Malmö, hvid (2 stk)
	Ubestemt,	hvid (2 stk)
Danmark?	Ubestemt, Christoffer av Bayern/Christian I?,	hvid? (1 stk)
Utrecht	David av Burgund (1455-96),	gylden (1 stk)

I alt ble det funnet 11 mynter og 2 regnepenger under undersøkelser i 1894.

Litt: Kjellgren 2004:22

**9. Kaurö Tärnskär, Klövedal.** 1851  
SHM/KMK 1717

Spania Ferdinand og Isabella (1479-1504), 2 dukater (**1 stk**)

Mynten ble funnet av privatperson i Thored, ¼ mil utenfor Kyrkesund (der forlis skal ha skjedd før i tiden).

Litt: Kjellgren 2004:38

**10. Mabråten, Ljung. Skattefunn. T.p.q. 1307.** Før 1882  
SHM/KMK 7010

England Edward I (1272-1307), sterling (**2 stk**)  
Edward II (1307-27), sterling (**9 stk**)

Myntene ble funnet mellom noen steiner. Funndetaljene er sparsommelige, men det faktum at de ble funnet mellom steiner taler for depot eller krisenedleggelse. Når vi ser på myntenenes nærhet i tid virker krisenedleggelse mest sannsynlig.

Litt: Kjellgren 2004:47

**11. Mollösund.** 1950-60-tallet.  
Mollösunds Hembygdsmuseum u.inv.

Rostock Witten, 1300-tallet (etter 1365) (**1 stk**)

Funnet under hagearbeid.

Litt: Kjellgren 2004:50

**12. Naverstads kyrka, Naverstad.** 1927  
SHM/KMK 18362

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), Næstved/Lund, penning ca. 1400-1420, *Galster 1972, nr. 5* (**1 stk**)

Gotland Visby, gote, 1420-1440, *Jfr Lagerqvist XXXV C4-5* (**1 stk**)

Sverige Albrecht av Mecklenburg (1364-89), Västerås, penning, *Lagerqvist XXXIII A1a* (**1 stk**)

*Danmark/Norge/Nord-Tyskland Tosidige mynter og brakteater fra 1200-1500-tallet (21 stk)*

I alt 39 mynter ble funnet under graving i koret i forbindelse med restaurering. Tidligere hadde to skattefunn fra tidlig 1200-tall, samt 2 mynter regnet som del av opphoppingsfunn blitt funnet i kirken.

Litt: Kjellgren 2004:54

**13. Ukjent funnsted.** Ukjent

England Edward IV (1471-83), London, ukjent valør (**1 stk**)

Ukjente funnomstendigheter og ikke ervervet mynt. En 2-øre fra 1671 av Karl XI er også nevnt.

Litt: Kjellgren 2004:84

#### **14. Vårfrukyrkan, Häller, Stenkyrka. 1964**

SHM/KMK 27 519

Danmark Erik av Pommern, hulpenning, ca. 1400-1420, *Schive XIII, 20f* (**1 stk**)  
Riksrådet 1481-83, hvid (**1 stk**)

Mecklenburg Hulpenning, 1300-tallet, uvanlig type (**1 stk**)

I alt 9 mynter ble funnet under arkeologiske undersøkelser av ruiner fra den såkalte Vårfrukyrkan som ligger ca. 700 meter nord for dagens kirke.

Litt: Kjellgren 2004:63

## Østfold

### 1. Degernes annekskirke. 1862

Mecklenburg Brakteat (2 stk)

Det ble i alt funnet 5 mynter, men det er usikkert hvilke typer det er snakk om.

Litt: Holst 1938:96

### 2. Eidsberg kirke. 1880, 1959, 1960, 1965

UMK 55, 720, 1030, 1355

Danmark Christian I (1448-81), hvid (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, Sæther 12, 20, 23 (3 stk)

I alt har det i Eidsberg kirke blitt funnet 56 mynter. Det største funnet (52 mynter) ble gjort under arkeologiske undersøkelser i 1959 og 1960. Myntene ble funnet fra forskjellige deler av kirken.

Litt: Holst 1955:2; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller

### 3. Hvaler kirke. 1953, 1984

UMK 611, 1202

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), gros, *Galster 1936, fig. 87 (1 stk)*  
gros, Gurre, *Jfr Bruun 3717-3724 (1 stk)*  
hulpenning, *Schive XIII, 20f (36 stk)*  
lebard, *Galster 1936, fig. 86 (1 stk)*  
sterling, Lund, *Hauberg 1886, s. 162, nr. 6 (1 stk)*  
Christopher av Bayern (1440-48), hvid, *Schive XIII, 32 (1 stk)*  
Christian I (1448-81), hvid, *Schou 1ff (4 stk)*  
hvid, *Schou 16ff (1 stk)*  
hvid, *Hauberg 1886, fig. 25 (3 stk)*

Gotland Gote, Visby, ca 1420-1440, *Hauberg 1891, nr. 48ff (1 stk)*  
Gote, Visby, ca 1455-1480 (1 stk)

Sverige Hulpenning, Kr H en face, *Thordeman XXII; Antell 141 (2 stk)*  
Hulpenning, Kr H en face, *Thordeman XXII; Antell 145 (1 stk)*  
Hulpenning, Kr H en face, *Thordeman XXII; Antell 146 (1 stk)*  
Hulpenning, Kr H en face, *Thordeman XXII; Antell 147 (1 stk)*  
Hulpenning, Kr S Ä a, ca. 1370-80, *Thordeman XXIII; Antell 162 (1 stk)*

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 3 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 4 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 5 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 10 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 12 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 12a (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 12b (3 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 13 (26 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 14 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 16 (5 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 17-19 (30 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 19 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 20 (27 stk)*

Hulpenning, *Sæther 21* (50 stk)  
Hulpenning, *Sæther 22* (4 stk)  
Hulpenning, *Sæther 24* (4 stk)  
Hulpenning, *Sæther 25* (2 stk)

Den tyske orden Dorpat, Dietrich IV (1413-41), artig (1 stk)  
Livland, artig, 1400-tallet (2 stk)  
Preussen, hulpenning, 1300-tallet, *Vossberg pl. III, nr 94* (1 stk)  
Riga, Sylvester Stodewäscher (1448-1479), artig, *Thomsen II, 8397* (1 stk)

Güstrow Viertelwitten, til 1384/85, *Oertzen 458; Jesse 328* (1 stk)

Hamburg Hulpenning, 1400-1450, *Jesse 175; Gaedeche's 1390-1403* (1 stk)

Kammin Penning, 1300-tallet, *Dannenberg 339a* (1 stk)

Lübeck Hulpenning, 1400-50, *Jesse 185* (1 stk)  
Scherf, 1400-50, *Jesse 189* (2 stk)  
Scherf, 1400-50, *Jesse 190* (2 stk)

Lüneburg Scherf, 1400-tallet, *Jesse 199* (1 stk)

Münster Henrik III av Schwartzburg (1466-96), hulpenning (1 stk)

Oldesloe? Hulpenning, 1350-1400, *Jesse 261; Gaedeche's 1421* (1 stk)

Rostock Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 197* (1 stk)  
Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 198* (1 stk)  
Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 201* (1 stk)  
Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 202* (2 stk)

Salzwedel Hulpenning, 1300-1400-tallet (1 stk)

Wismar Viertelwitten, etter 1379, *Oertzen 266* (1 stk)  
Viertelwitten, etter 1379, *Oertzen 267* (1 stk)  
Viertelwitten, etter 1379 (2 stk)

I alt ble 1017 mynter funnet. Disse kom inn til UMK ved to forskjellige anledninger. I 1953 innkom 804 eksemplarer og i 1984 kom 213 eksemplarer.

Listen som er gjengitt her har tatt utgangspunkt i Skaares liste i Østfoldarv X (Skaare 1988:133-137). Der det er påført katalogreferanser baserer disse seg på egen gjennomgang av funnlister i UMKs arkiv.

Litt: Skaare 1988:129-148; UMKs funnprotokoller

#### 4. Korshavn, Hvaler. 1851

UMK

England Henry V (1413-1422), nobel, *Walters, s. 204, pl. XIV. 2.* (1 stk)

Litt: Holst 1940:104

#### 5. Moss. Før 1826

Se Appendiks II – Østfold, nr. 1

## 6. Rakkestad kirke. 1875

UMK 1354

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20f* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 13, 17, 20* (3 stk)  
Hulpenning, *Oertzen 182/183* (2 stk)

I alt kom 7 mynter inn til UMK i 1875. Den sjuende var "1 hollandsk kobbermynt."

Litt: Holst 1955:2; Sæther 1965b:176-177

## 7. Rødenes kirke. 1886, 1887

UMK 81, 83, 87, 89

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20f* (9 stk)

Sverige Hulpenning, Kr S Ä a (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 13* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 16* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 17* (3 stk)  
Hulpenning, *Sæther 19* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 21* (3 stk)  
Hulpenning, *Sæther 22* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 24* (2 stk)  
Hulpenning, *Oertzen 183* (1 stk)

I alt ble 138 mynter og en jetong funnet. Myntene kom inn i 1886-87 og var funnet "I en haug grus som var kastet ut av kirken".

Litt: Holst 1938:96; 1946:161; 1948:138; 1955:2-4; Malmer 1980:213; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller

## 8. Vikene, Onsøy. Før 1927

UMK 210

Köln Erkebiskop Dietrich II av Moers (1414-1463), gylden, *E & S III, 1211ff* (1 stk)

Funnet i en hage "for flere år siden."

Litt: Holst 1938:96; UMKs funnprotokoller

## 9. Våler kirke. 1963

UMK 957

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20f* (7 stk)

Sverige Hulpenning, Kr H Ä II a (1 stk)  
*Hulpenning, ubestemt* (7 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 13* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 16* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 17* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 19* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20* (4 stk)  
Hulpenning, *Sæther 21* (4 stk)



Hulpenning, *Sæther 22* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 23* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 24* (3 stk)  
Hulpenning, *Sæther 25* (1 stk)  
Hulpenning, *Oertzen 183* (2 stk)

Anhalt-Dessau Hulpenning, 1400-tallet, *Mann 1* (1 stk)

Den tyske orden Hulpenning, 1300-tallet?, *Jfr Vossberg pl. III nr 97* (1 stk)

Rostock Scherf, 1400-tallet, *Oertzen 197* (1 stk)

Stralsund Hulpenning, 1400-tallet, *Dannenberg XXXIX nr. 492* (1 stk)

Kirkefunn på i alt 114 mynter. De 7 ubestemte svenske hulpenningene er ikke nødvendigvis fra 1360-1520. Sannsynligvis er de fordelt mellom denne perioden og tidlig 1300-tall.

Litt: Kilger: Upubliserte arbeidsdokumenter i forbindelse med kirkefunnsprosjektet ved UMK; Malmer 1980:215; Sæther 1965b:176-177

## Oslo

### 1. Akershus festning. 1965

UMK 1026

Rostock                      Witten, etter 1371, *Oertzen 292* (1 stk)

Den tyske orden              Schilling?, 1400-20?, *Rasmusson 1947 II* (1 stk)

Funnet under arkeologiske undersøkelser på Akershus festning.

I tillegg ble 13 andre mynter, en sannsynligvis fransk sjetong og en uidentifisert mynt funnet. Sjetongen er fra 1500-tallet. De resterende myntene er skandinaviske og fordeler seg fra kong Hans (1483-1513) til Carl IV (1859-1872).

Litt: Sæther 1965a:89-91

### 2. Botsfengselets tomt, Gamlebyen. 1850

*Mecklenburg*              “1 sølvmynt av uvisst år.”

Litt: Holst 1942b:208

### 3. Gamlebyen, ukjent funnsted. Mulig skattefunn. Ukjent t.p.q. 1857

Ubestemt tysk/baltisk      Nord-Tyskland, “2 mynter fra middelalderen” (2 stk)

Ingen nærmere funnopplysninger. Mulig at det er snakk om et skattefunn, men myntene er talt med blant enkeltfunnene.

Litt: Holst 1938:98

### 4. Gamlebyen. 1982

UMK 1219

Danmark                      Erik av Pommern (1396-1439),      hvid (1 stk)

Litt: Skaare 1990a:195; UMKs funnprotokoller

### 5. Gamlebyens lekeplass. 1927

UMK 213b

Frankrike                      Naireau (antakelig fra andre halvdel av 1400-tallet) (1 stk)

Funnet på Oslo Lekeplass ca. 0,5 meter ned i jorden.

Litt: Grieg 1933:362; UMKs funnprotokoller

### 6. Halvardskirkens tomt. 1865

Danmark                      Christian I (1448-81),      hvid (1 stk)

Grieg har ført dette funnet som et “samlet funn” sammen med en 2-penning, 1625 fra Christian IV. Holst har ført disse to som separate funn og nevner i tillegg en søsling lybsk fra Christian IV. Uten nærmere opplysninger bør dette neppe oppfattes som et skattefunn med tanke på myntene som er representert og funnets lokalitet, selv om hvider fra Christian I var lenge i omløp etter dennes tid (Jfr. Kap. 5.4.).

Litt: Grieg 1933:361; Holst 1946:161 og 167

**7. Hovedøya kloster. 1932**

UMK 303

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), gros, *Bruun 3713ff* (1 stk)

Løsfunn.

Litt: Holst 1946:161; UMKs funnprotokoller

**8. Jernbanens grunn, Gamlebyen. 1910**

*Rostock Sechsling, 1400-1500-tallet, Jfr Thomsen II, 7103* (1 stk)

Litt: Holst 1938:98

**9. Klemenskirken, Gamlebyen. 1970**

UMK 1114

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Lindahl nr. 33, fig. 11* (1 stk)

Funnet i fyllmasse fra nyere tid.

Litt: Skaare 1972:203; UMKs funnprotokoller

**10. Kongsgården, Bygdøy. 2005**

UMK 2170

Danmark Christian I (1448-81), Malmö, hvid (1 stk)

Litt: UMKs funnprotokoller

**11. Kongsgården, Gamlebyen. 1961, 1962, 1963**

UMK 776, 778, 782, 795, 829, 872, 959

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20* (1 stk)  
Christopher av Bayern (1440-48), hvid, *Schive XIII 28* (1 stk)  
Christian I (1448-81), hvid, *Schive XIII, 37* (1 stk)  
hvid, *Schive XIII 38f* (1 stk)  
Riksrådet 1481-83, hvid, *Schive XIII, 32; Schou 11-13* (1 stk)

Sverige? Penning, *Schive XII, 48-49, Thordeman nr. 107* (1 stk)

Gotland Penning, ca. 1450, *Hauberg 1891, nr. 86* (1 stk)

Funnet ved arkeologiske utgravinger.

Litt: UMKs funnprotokoller

**12. Malmøykalven. 1992**

UMK 1287

Danmark Riksrådet 1481-83, hvid, *Schou 11* (1 stk)

Funnet med metalldetektor.

Litt: Ingvaldsen 1997:153

### 13a. Mariakirkens tomt. 1868

UMK

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive 20f* (2 stk)

Sverige Hulpenning, *Kr S Ä a* (1 stk)

Wismar "En sølvmynt" (1 stk)

Totalt ble 29 mynter funnet ved utgraving.

Litt: Holst 1938:97; 1948:140; 1955:5; Malmer 1980:213

### 13b. Mariakirkens tomt og Mariakirken. 1961-

UMK: Diverse fra 762-1106

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Lindahl nr. 33, fig. 11* (5 stk)  
Christopher av Bayern (1440-48), utydelig fragment av hvid (1 stk)  
Christian I (1448-81), hvid, *Schive XIII, 37* (2 stk)  
hvid, *Schive XIII, 38f* (1 stk)  
Riksrådet 1481-83, hvid, *Hauberg 1886, fig. 24* (1 stk)

Sverige Hulpenning, *Kr H Ä II e* (1 stk)  
Hulpenning, *Kr H Y II b* (1 stk)  
Hulpenning, *Kr S Ä a* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Oertzen 182f* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 13* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 18* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 21* (3 stk)  
Hulpenning, *Sæther 22* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 23* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 24* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 25* (1 stk)

Güstrow Viertelwitten, til 1390?, *Jesse 395* (1 stk)

Wismar Viertelwitten, etter 1379, *Jesse 366* (1 stk)

Funnet under utgravinger fra 1961.

Litt: Malmer 1980:213; Skaare 1971:253; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller

### 14. Mindet. 1878

Danmark Christian I (1448-81), hvid (1 stk)

Litt: Grieg 1933:362; Holst 1946:161

### 15. Olavskirken, gamlebyen. 1928

Spania Ferdinand og Isabella (1474-1516 [1504]), medio real de plata (**1 stk**)

Løsfunn uten nærmere beskrivelse.

Litt: Grieg 1933:362; Holst 1942a:199

### 16a. Olavsklosteret. Skattefunn. Tpq. 1377. 1933

UMK 339

England Edward III (1327-77), London, nobel (**4 stk**)  
Calais, nobel (**1 stk**)  
Richard II (1377-99), nobel (**2 stk**)

Funnet under utgravningene i Olavsklosteret i 1933 ledet av Gerhard Fischer. Myntene ble funnet i klosterets nordfløy og lå nedraste kalk og teglgrusmasser.

Litt: Holst 1940:107-110

### 16b. Olavsklosteret. 1953

UMK 585

Gotland Gote (sekspenning), Visby, ca. 1350-1450, *Jfr. Hauberg 1891* (**1 stk**)

"Funnet av en arbeider i de løse jordmassene fra Olavsklosterets nordfløy, mens han skuffet denne jorden på en lastebil."

Litt: Holst 1956b:147; UMKs funnprotokoller

### 17a. Oslo ladegaard. 1877

UMK 5

Østfrisen Enno I (1466-91) eller II (1528-1540), gylden, *Jfr Thomsen II, 6233* (**1 stk**)

Funnet omtrent 7' dypt. Oslo ladegård ble bygd delvis over middelalderens bispegård. (Dahlin 1990:106)

Litt: Holst 1938:96; UMKs funnprotokoller

### 17b. Oslo ladegaard. Skattefunn. Tpq. 1403/05. 1877

Norge Håkon VI Magnusson (1355-1380), hulpenning, *Schive XII, 46f* (**36 stk**)

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), Næstved, sterling, *Schive XIII, 15* (**3 stk**)  
Hulpenning, *Jfr Schive XIII, 20* (**2 stk**)

Gotland Visby, gote, *Jfr Thordeman s. 57 fig. 86* (**3 stk**)

Sverige Hulpenning, *Kr H Ä II* (**1 stk**)  
Hulpenning, *Kr S Ä a* (**1 stk**)  
Hulpenning, *Kr S Ä b* (**1 stk**)

Güstrow Viertelwitten, til 1390?, *Oertzen 476f; Jesse 395* (**1 stk**)

Hamburg Viertelwitten, etter 1387, *Jesse 381* (**1 stk**)

Lübeck Viertelwitten, etter 1386, *Jesse 312* (1 stk)

Wismar Viertelwitten, etter 1379, *Oertzen 265ff; Jesse 366* (1 stk)

Funnet ca. 1,5 meter (6,5 fot) dypt. Dette funnet ble av Holst opprinnelig gitt t.p.q. ca. 1450 (1936b:17), men han endret det siden til ca. 1400 (1956a:67). Malmer opererer med t.p.q. 1405 (1980:213). Tilsynelatende på grunnlag av Eriks sterlinger. Med tanke på den øvrige sammensetningen i funnet som hovedsakelig består av 1300-tallsmynt og ingen av Eriks eller Christoffer av Bayerns senere utmyntninger er nok sistnevnte t.p.q. den korrekte. *Holst 1946* mangler de to hulpenningene fra Erik, noe som blir rettet opp i *Holst 1956*. Sterlingene som er representert er også fra Næstved, noe som i henhold til Stefke bør gi en t.p.q. 1403 (Stefke 1995a).

Oslo ladegård ble bygd delvis over middelalderens bispegård (Dahlin 1990:106).

Litt: Grieg 1933:360; Holst 1936b:17; 1938:97; 1946:161; 1948:140; 1956a:67; Malmer 1980:213

### **17c. Oslo ladegaard. Skattefunn. Tpq. 1422.** 1966

UMK 1035

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), sterling (kobber) ca. 1422 (14 stk)

Funnet ved utgravningene og undersøkelserne i Oslo ladegård (1966).

Myntene lå samlet ved nordre kjellers vestmur. Det ble også funnet rester av en veske myntene muligens har ligget i. 8 av myntene er sikkert preget i Næstved. De 6 andre er utydelige, men muligens preget samme sted. Se også funn nr. 17d og 17e. Oslo ladegård ble bygd delvis over middelalderens bispegård. (Dahlin 1990:106)

Litt: Skaare 1969a:184; UMKs funnprotokoller

### **17d. Oslo ladegaard. Skattefunn. Tpq. 1422.** 1966

UMK 1037

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), sterling (kobber) ca. 1422 (10 stk)

Funnet ved utgravningene og undersøkelserne i Oslo ladegård (1966). Minst 4 av myntene er preget i Næstved. Se også funn nr. 17c og 17e. Oslo ladegård ble bygd delvis over middelalderens bispegård. (Dahlin 1990:106)

Litt: Skaare 1969a:184; UMKs funnprotokoller

### **17e. Oslo ladegaard. Skattefunn. Tpq. 1422.** 1968

UMK 1049

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), Næstved, sterling (kobber) ca. 1422 (3 stk)

Funnet ved utgravningene og undersøkelserne i Oslo ladegård (1967) i jordmasse over kloakkrør i sydside av fundament for hovedtrappen. Se også funn nr. 17c og 17d. Oslo ladegård ble bygd delvis over middelalderens bispegård. (Dahlin 1990:106)

Litt: UMKs funnprotokoller

### **18. Ruinparken, Gamlebyen.** 1957

UMK 651

Firenze Florin 1346-1400 (1 stk)

Funnet ved jernbanearbeid av Ole Helgesen, Førde, Sunnfjord 30-40 år tidligere. Mynten hadde påsatt hempe og ble forevist av arkitekt Herman Tufte, Bispegt. 4, Oslo. Ikke ervervet.

Litt: UMKs funnprotokoller

**19a. Saksegården. Mulig skattefunn. Tpq. 1483. 1900**

UMK 143

Danmark Christian I (1448-81), Malmö, hvid, *Thomsen III, 11118ff (2 stk)*

Disse to myntene blir av Hans Holst beskrevet som utydelige, men sannsynligvis fra Christian I. De er en del av et funn på i alt 5 mynter som ble funnet ved to forskjellige anledninger i 1900. De resterende er tre hvider av Hans. Usikkert om noen var sammen i lukket kontekst, men funnet ble ikke definert som et skattefunn av Holst. Grieg har definert det som et "samlet funn" og det har i så fall t.p.q. 1483. Myntene fra Christian er talt med som enkeltfunn, men funnet er nærmere nevnt blant mulige skattefunn (Jfr Kap.4.7.1.).

Litt: Grieg 1933:360; Holst 1946:161

**19b. (Øst for) Saksegården. Skattefunn. Tpq 1379. 1908**

UMK 183

Wismar Witten, etter 1379, *Oertzen 264a (1 stk)*

Del av myntskatt som ble funnet øst for Saksegården, et par meter fra Loelven. De resterende myntene var 37 engelske og 2 skotske mynter. Disse var preget henholdsvis mellom 1272-1377 og 1249-1370 og besto av pennier og groater.

Litt: Holst 1936b:16; 1938:97; 1940:106

**20. Smålenbanens tomt, Gamlebyen. 1892**

Rostock *Sechsling, 1400-1500-tallet, Thomsen II, 7103ff (1 stk)*

Samme år ble det innsendt en Malmøhvid fra Hans fra samme sted (Holst 1946:161), men de er ikke definert som et skattefunn. Med tanke på sechslingens datering til *etter 1492* (Kunzel 2004:206) har de nok sirkulert i samme periode.

Litt: Holst 1938:97; 1946:161

**21. (Nær) St. Halvards plass. 1924**

UMK 202

Danmark Riksrådet 1481-83, hvid, *Schive XIII, 32 (1 stk)*

Løsfunn.

Litt: Holst 1946:161

**22a. Sørenga, Gamlebyen. 1868**

Stettin "*En sølvmynt*" (1 stk)

Ikke medregnet i samlet antall.

Litt: Holst 1938:97

**22b. Sørenga, Gamlebyen. 1878**

UMK 31

Rostock *Sechsling, 1400-1500-tallet, Jfr Thomsen II, 7102 (2 stk)*

*Sechsling, 1400-1500-tallet, Thomsen II, 7104a (1 stk)*

Flere mynter funnet på samme lokalitet, men de er visstnok funnet på forskjellig tidspunkt.

Litt: Holst 1938:97-98

**22c. Sørenga, Gamlebyen. 1899**

*Rostock Sechsling, 1400-1500-tallet, Jfr Thomsen II, 7103 (1 stk)*

Litt: Holst 1938:99



## Akershus

### 1. Eidsvoll kirke. 1964, 1965

UMK 1356

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20f* (2 stk)

Münster Biskop Heinrich III (1466-1496), hulpenning (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 13* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 17* (5 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20* (1 stk)

Frankfurt a. Oder Hulpenning, 1400-tallet, *Jesse 253* (1 stk)

Kirken ble arkeologisk utgravd i 1964 og 1965. Funnet var på i alt 116 mynt. Tre uidentifiserte mynter er i tillegg antatt å være tyske.

Litt: UMKs arkiver; UMKs funnprotokoller

### 2. Enebakk kirke. 1959, 1965

UMK 1350,1360

Mecklenburg Hulpenning, *Oertzen 183* (1 stk)  
Hulpenning, *Jesse 202; Oertzen 35* (1 stk)

Kirken ble utgravd i 1959 og 1965. I alt 16 mynter ble funnet.

Litt: Kilger: Upubliserte arbeidsdokumenter i forbindelse med kirkefunnsprosjektet ved UMK

### 3. Labo nordre, Son, Vestby. 2006

UMK 2176

Danmark (?) Ubestemt, hvid (?) (1 stk)

Mynt med usikker identitet. Antatt preget mellom 1440 (Christoffer av Bayern) og 1533 (Frederik I). Funnet under leiregulv fra middelalder.

Litt: UMKs funnprotokoller

### 4a. Nes kirke. 1958

UMK 679

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20f* (13 stk)  
lebard, *Jesse 485* (1 stk)  
Christian I, hvid (3 stk)  
Riksrådet 1481-83, hvid (1 stk)

Gotland Gote, Visby, ca. 1420-40, *Lagerqvist XXXV C5* (1 stk)

Sverige Hulpenning, 1360-1520, *Antell 140/141/146/148* (4 stk)  
Hulpenning, 1360-1520, *Schive XIII, 35* (3 stk)

Gelderland Nijmegen, hulpenning, 1450-1500, *Van der Chijs Gelderland II 18-19* (1 stk)

Den tyske orden Livland, schilling, 1350-1400, *Rasmusson 1947 I* (1 stk)

Rostock Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 197/198* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 12* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 12b* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 13* (6 stk)  
Hulpenning, *Sæther 14* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 17* (3 stk)  
Hulpenning, *Sæther 18* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 19* (3 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20* (4 stk)  
Hulpenning, *Sæther 21* (9 stk)  
Hulpenning, *Sæther 23* (1 stk)  
Hulpenning, *Oertzen 183* (6 stk)

Stade Sechsling, 1400-tallet, *Bahrfeldt 5* (1 stk)

I alt ble 217 mynter funnet under arkeologiske utgravninger i 1958.

Litt: Kilger: Upubliserte arbeidsdokumenter i forbindelse med kirkefunnsprosjektet ved UMK; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller

#### 4b. Nes kirkeruin. 2009

UMK 2207

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning (1 stk)  
mynt (1 stk)

Funnet etter metallsøk gjennom masser fra sjaktning (registrering), utført av Akershus fylkeskommune. Sjakt 12-15 m.

Litt: UMKs funnprotokoller

#### 5. Nes i Høland, Romerike. 1893

UMK 123

*Stolberg*  $\frac{1}{4}$  thaler, 1477 (1 stk)

Funnet i jorden ved elvebredd. Thalere (dalere) ble ikke preget så tidlig (Steen Jensen 1974:25-26). Denne er heller ikke medregnet i Holst 1938. Det dreier seg trolig om en feilklassifisering. Egen erfaring med daterte mynter fra 1500-tallet er at dateringen ofte bare består av de to siste sifre. Århundre kan slik virke uklart.

Litt: UMKs funnprotokoller

#### 6. Nesodden kirke. 1960

UMK 1834

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning (2 stk)  
Riksrådet 1481-83, hvid (1 stk)

Sverige Albrecht av Mecklenburg (1363-89), hulpenning (4 stk)

Mecklenburg Hulpenning (delvis skandinaviske imitasjoner?) (13 stk)

Totalt ble 73 mynter funnet under utgravninger i 1960.

Litt: Skaare 1976:8-15; UMKs funnprotokoller

## Hedmark

### 1. Eidskog kirke. 1965

UMK 1378

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Christian I (1448-81), Christoffer/Christian I/Hans	hulpenning, <i>Schive XIII, 20f</i> (3 stk) sterling, Lund, ca 1400, <i>Thordeman 1936 fig 82</i> (1 stk) sterling, Randers, (kobber) ca 1422, <i>Thordeman 1936 fig 84</i> (1 stk) sterling? (1 stk) hvid, <i>Schive XIII, 37ff</i> (1 stk) hvid, <i>Schive XIII, 38f</i> (4 stk) ubestemt, hvid (2 stk)
Sverige	Hulpenning, Kr H Ä I a (1 stk) Hulpenning, Kr H Ä I (1 stk) Hulpenning, Kr H Ä II a (1 stk) Hulpenning, Kr H Ä II i (1 stk) Hulpenning, Kr H Y I b (1 stk) Hulpenning, Kr H Y III e (2 stk) Hulpenning, Kr A Ä (1 stk) Hulpenning, Kr A Y II a (2 stk) Hulpenning, Kr S Ä a (1 stk)	
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 12</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 13</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 14</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 17</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 18</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 19</i> (2 stk) Hulpenning, <i>Sæther 20</i> (5 stk) Hulpenning, <i>Sæther 21</i> (3 stk) Hulpenning, <i>Sæther 24</i> (2 stk) Hulpenning, <i>Oertzen 182f</i> (7 stk)	
Güstrow	Viertelwitten, til 1384/85, <i>Oertzen 458-460</i> (1 stk)	
Lübeck	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jesse 185-187</i> (1 stk)	
Lübeck?	Hulpenning, 1300-1400-tallet, <i>Jfr Jesse 183-187</i> (1 stk) Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jfr Jesse 186-187</i> (1 stk)	

Den tyske orden Livland, Reval, skilling, 1400-1420, *Rasmusson 1947 II* (1 stk)

I alt ble 485 mynter funnet.

Litt: Malmer 1980:211; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnarkiv; UMKs funnprotokoller

### 2. Hallingstad, Løiten. 1881

UMK 64

Danmark Christian I (1448-1481), hvid, *Jfr Schive XIII 37* (1 stk)

Løsfunn. Funnsted ikke beskrevet.

Litt: Holst 1946:162; UMKs funnprotokoller

### 3. Ringsaker kirke. 1962, 1963

UMK 852, 953

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII*, 20 (2 stk)  
Christian I (1448-81), hvid, Schou 54 eller 59 (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, Oertzen 182 (1 stk)  
Hulpenning, Oertzen 183 (1 stk)

Funnet besto av i alt 63 mynter. Kun 13 av disse var førreformatoriske.

Litt: UMKs funnarkiv; UMKs funnprotokoller

## Hamar

### 1. Bispeborgen, Hamar. 1981

UMK 1194

Danmark Christian I (1448-81), hvid, *Schive XIII, 38 (1 stk)*

Funnet under opprensning i Bispeborgen, 5. juli 1981, i bindingsverksbygning mot ringmurens nordvestre hjørne. Lå i et rivningslag med kalkmørtel, i bygningens sydvestre hjørne, muligens fra et eldre nivå under 1500-tallsbygningen. Her ble det også funnet en skilling av Erkebiskop Olav Engelbrektsson (1523-1537), *Schive XVIII, 19*

Litt: UMKs funnprotokoller

### 2. Domkirkeodden. (Domkirkeruinene) 1970

UMK 1119

Sverige Hulpenning, Kr S Ä a (1 stk)

Brandenburg Friedrich II (1440-70), Frankfurt, hulpenning/scherf, *Jfr Bahrfeldt II Taf II 18b-d (1 stk)*

Til sammen 5 mynter ble funnet under arkeologiske utgravninger av domkirkeruinene. Funnet i felt langs nordre tverrskips vestmurs innside.

Litt: Malmer 1980:212; Skaare 1972:203; UMKs funnprotokoller

### 3. Hamarkaupangen. 1980-81

UMK 1194

Danmark Christian I (1448-81), hvid, *Schive XIII, 38 (1 stk)*

Funnet under arkeologiske utgravninger. I tillegg ble en skilling fra Olav Engelbrektsson (1523-37) funnet. Usikkert hvorvidt de var funnet sammen.

Litt. Gullbekk og Risvaag 2000:271

### 4. Storhamar (Kolkinn), Vang. 1878

Se Appendiks II: Hedmark nr. 1

### 5a. Storhamarstranda. 1928-

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Bruun 3748-50 (1 stk)*  
hulpenning, *Schive XIII, 19ff (1 stk)*  
sterling, *Hauberg 1886, fig. 7 (2 stk)*  
Christian I (1448-1481), Malmö, hvid, *Schou 1ff (2 stk)*  
Malmö, hvid, *Schou 3 (1 stk)*  
Malmö, hvid, *Jfr Schou 31 (1 stk)*  
Malmö, hvid, *Schou 41 (1 stk)*  
Malmö, hvid, *Schou 41ff (1 stk)*  
Malmö, hvid, *Schou 63 (1 stk)*  
Malmö, hvid, *Schou 64 (1 stk)*  
Malmö, hvid, *Schou 65 (1 stk)*  
Malmö, hvid, *Schou Jfr 70ff (1 stk)*  
Malmö, hvid, *Schou 1-99 (5 stk)*  
Riksrådet 1481-83, Malmö, hvid, *Schou II (1 stk)*

- Sverige Erik av Pommern (1396-1439), Stockholm, örtug, *Antell I nr. 292f (1 stk)*  
 Christopher av Bayern (1440-1448), Stockholm, örtug, *Bruun 11288 (revers) og jfr 11294 (advers) (1 stk)*  
 Sten Sture d.e. (1470-97/1501-03), Vesterås, ½ örtug, *Bruun 11355 (1 stk)*
- Gotland Visby, 3-penning, 1420-1440, *Hauberg 1891, nr. 47ff (1 stk)*
- Mecklenburg Hulpenning, *Oertzen 183 (1 stk)*
- Lüneburg Dreiling, etter 1392, *Jesse 419 (1 stk)*
- Stralsund Witten, etter 1403, *Jesse 442 (1 stk)*
- Lübeck Dreiling, etter 1392, *Jesse 415 (1 stk)*
- Pommern-Stettin Hertug Kasimir VI (1413-1434), denar, *Dannenberg 353 (1 stk)*
- Anklam Witten, før 1381, *Dannenberg 175 (1 stk)*
- Ubestemt tysk/baltisk Denar, Tyskland, “Antagelig fra samme tid som foegående.” (Holst 1933:6) (1 stk)
- Løsfunn fra Storhamarstranden.
- Litt: Holst 1937:31-38; 1938:97; UMKs funnprotokoller

**5b. Storhamarstranda 1959**  
 UMK 736

- Danmark Erik av Pommern (1396-1439), Næstved, sterling, *Schive XIII, 15 (1 stk)*  
 Christian I (1448-1481), Malmö, hvid, *Jfr Schive XIII, 37 (1 stk)*
- Rostock Witten, etter 1424, *Jfr Jesse 496 (1 stk)*

Spredte løsfunn på til sammen 9 mynter og 6 ubestemmelige fragmenter.

Litt: UMKs funnprotokoller

**5c. Storhamarstranda. 1970**  
 UMK 1103

- Gotland Gote, 1420-1440, *Hauberg 1891, fig. 47; Lagerqvist XXXV C4 (1 stk)*

Løsfunn.

Litt: Skaare 1972:203; UMKs funnprotokoller

**5d. Storhamarstranda. 1983**  
 UMK 1192

- Gotland 3-penning (gote), Visby, 1420-1440, *Hauberg 1891, nr. 74 (1 stk)*

Løsfunn

Litt: UMKs funnprotokoller; Skaare 1990b:198

**5e. Storhamarstranda. 1983**

UMK 1191

Anklam            Witten, etter ca. 1350, *Dannenberg 175a* (**1 stk**)\*

Danmark           Erik av Pommern (1396-1439),    sterling, etter ca. 1405 (**2 stk**)  
                         Christoffer av Bayern (1440-48),    hvid, etter 1444 (**3 stk**)

\*Originalt oppført som Stralsund, men Dannenberg 175a kommer fra Anklam. Anklam brukte Stralsunds våpen på denne typen mynt (Dannenberg 1893:77).

Litt: UMKs funnprotokoller; Skaare 1990b:198

## Oppland

### 1. Dovrefjell, Oppland. *Skattefunn. Tpq. 1355*. Før 1669

En gang før 1669 ble det funnet en vante full av mynter av en bonde som reiste over Dovre. Etter beskrivelsen av myntene å dømme er det snakk om Magnus Eriksons hulpenninger med to motvendte kroner (Skaare 1995b, nr. 279-283) som kan dateres til etter 1355. Funnet bør tolkes som en tilfeldig mistet skatt.

Litt: Galster 1936:249-250; Gullbekk 2009:172-173

### 2. Grindaker kirke. 1962

UMK 1403(?)

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Christoffer av Bayern (1440-48), Christian I (1448-81),	hulpenning, <i>Schive XIII, 21 (1 stk)</i> hvid, <i>Schive XIII, 28 (1 stk)</i> hvid, <i>Schive XIII, 39; Schou 18ff (1 stk)</i>
Gotland	Christian I,	sterling, ca. 1450, <i>Schou 100-102, Jesse 709 (1 stk)</i>
Lübeck	Scherf, 1400-50,	<i>Jesse 189 (1 stk)</i>
Rostock	Hulpenning, 1400-tallet, Hulpenning, 1400-tallet,	<i>Grimm 1248; Oertzen 197f (1 stk)</i> <i>Oertzen 197f (1 stk)</i>
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 13 (2 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 18 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 20 (3 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 21 (3 stk)</i>	

Den tyske orden Hulpenning, Livland, Reval, *Thomsen II, 8413ff (1 stk)*

I alt ble 108 mynter funnet i Grindaker kirke.

Litt: UMKs funnarkiv

### 3. «Gudbrandsdalen».

Sverige Hulpenning, Kr H Y I a (1 stk)

Litt: Malmer 1980:211

### 4. Hedal kirke. 1902

UMK 150

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Christian I (1448-81), Christian I (1448-81)?, Riksrådet 1481-83,	hulpenning, <i>Schive XIII, 20 (5 stk)</i> hvid, <i>Schou 30ff (1 stk)</i> hvid (1 stk) hvid (1 stk)
Sverige	Albrecht av Mecklenburg (1363-89),	hulpenning, <i>Antell 143, 146; Thordeman XXII (2 stk)</i>
Mecklenburg	Hulpenning,	<i>Oertzen 183 (12 stk)</i>

I alt ble 165 mynter og en jetong funnet under kirkegulvet i 1902.

Litt: Holst 1938:99; 1948:163; 1955:6-7



## 5. Heidal, Sel. Ca. 1834

13 små sølvbrakteater innkam til UMK rundt 1834. I følge Holmboe skulle de tilhøre tiden 1400-1500. Holst mener det kanskje er snakk om brakteater (hulpenninger) fra Erik av Pommern.

Litt: Holst 1936:17; 1946:163

## 6. Høre stavkirke. 1979

UMK 1407(?)

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Christian I (1448-81),	hulpenning, <i>Schive XIII</i> , 20 (2 stk) hulpenning, <i>Schive XIII</i> , 20-21 (3 stk) hulpenning, <i>Schive XIII</i> , 21 (5 stk) hvid, <i>Schive XIII</i> , 38 (1 stk) hvid, <i>Schive XIII</i> , 37-39 (1 stk)
Sverige	Hulpenning, ca. 1360-1450, <i>Malmer Kr S Ä a</i> (1 stk)	
Mecklenburg	Hulpenning, slutten av 1300-tallet (14 stk)	
Parchim	Viertelwitten, etter 1384/85, <i>Jesse 400</i> (1 stk)	
Hamburg	Hulpenning, 1400-50, <i>Jesse 176</i> (1 stk)	
Rostock	Viertelwitten, til 1387, <i>Jesse 440</i> (1 stk) Sechsling eller witten, etter 1424/25, <i>Jesse 490</i> (2 stk)	

Funnet under utgravninger i 1979. I alt ble 354 mynter funnet. 42 mynter og brakteater er tolket som ubestemte middelalderske.

\*Står oppført som witten fra Rostock i *Rønning 1982*. *Jesse 490* er imidlertid en sechsling fra Rostock. Da myntstedet stemmer er de likevel tatt med her.

Litt: Rønning 1982:204-206

## 7. Lom kirke. 1880, 1973

UMK 56, 1146

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Christoffer av Bayern (1440-48), Christian I (1448-81),	(hulpenning, <i>Schive XIII</i> , 20 (1 stk)) hulpenning, <i>Lindahl nr. 33</i> (34 stk) hulpenning, <i>Lindahl nr. 33a</i> (7 stk) sterling, <i>Lindahl nr. 7</i> (1 stk) sterling, <i>Lindahl nr. 19</i> (1 stk) hulpenning, lebard, <i>Lindahl fig. 18</i> (1 stk) usikker (1 stk) hvid, <i>Lindahl nr. 26</i> (1 stk) hvid (1 stk)
Sverige	Hulpenning, Kr H Ä II a (1 stk) Hulpenning, Kr H Ä II c (2 stk) Hulpenning, Kr H Ä II d (1 stk) Hulpenning, Kr H Ä II e (2 stk) Hulpenning, Kr H Ä II g (1 stk) Hulpenning, Kr H Ä II h (4 stk) Hulpenning, Kr H Ä II i (2 stk) Hulpenning, Kr H Y I a (2 stk) Hulpenning, Kr H Y I d (1 stk) Hulpenning, Kr H Y II b (2 stk)	

	Hulpenning, Kr H Y III a (1 stk)
	Hulpenning, Kr H Y III e (7 stk)
	Hulpenning, Kr A Y II a (2 stk)
	Hulpenning, Kr A Y IV (1 stk)
	Hulpenning, Kr S Ä a (11 stk)
	Hulpenning, Kr S Ä b (2 stk)
	Hulpenning, Kr S Y II a (1 stk)
	Hulpenning, Kr S (1 stk)
Gotland	Gote, slutten av 1300-t.- begynnelsen av 1400-t, <i>Lagerqvist XXXV B3</i> (1 stk) Gote, ca 1420-1440/50, <i>Lagerqvist XXXV C5</i> (1 stk)
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Oertzen 39</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Oertzen 113</i> (2 stk) Hulpenning, <i>Oertzen 114</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Oertzen 177</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Oertzen 178</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 12</i> (4 stk) Hulpenning, <i>Sæther 13</i> (19 stk) Hulpenning, <i>Sæther 16</i> (3 stk) Hulpenning, <i>Sæther 17</i> (12 stk) Hulpenning, <i>Sæther 19</i> (10 stk) Hulpenning, <i>Sæther 20</i> (13 stk) Hulpenning, <i>Sæther 21</i> (19 stk) Hulpenning, <i>Sæther 22</i> (5 stk) Hulpenning, <i>Sæther 23</i> (6 stk) Hulpenning, <i>Sæther 24</i> (19 stk) Hulpenning, utydelig (1 stk)
Hamburg	Hulpenning, 1300-tallet, <i>Gaedechens 1353</i> (1 stk) Hulpenning/scherf, ca. 1430, <i>Jesse 178</i> (1 stk)
Lübeck	Hulpenning, 1350-1400, <i>Jesse 184</i> (1 stk)
Rostock	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jfr Oertzen 200</i> (3 stk) Hulpenning, 1400-1500-tallet, <i>Grimm 1243ff, men glatt ring, jfr: Oertzen 202 og Jesse 211</i> (1 stk)
Salzwedel	Scherf, 1400-tallet, <i>Jfr Jesse 251</i> (1 stk)
Parchim	Viertelwitten, til 1387, <i>Jfr Jesse 401; Oertzen 531</i> (1 stk)
Stralsund	Hulpenning, 1200-1300-tallet, <i>Jfr Dannenberg Tab. S nr. 10</i> (1 stk) Hulpenning, 1300-1400-tallet, <i>Jfr Dannenberg XII nr. 281</i> (1 stk) Hulpenning, 1300-1400-tallet, <i>Jfr Dannenberg XII nr. 282</i> (1 stk)
Stettin	Vierchen, trolig sent 1400-tall/tidlig 1500-tall (Jfr Dannenberg 1893:100), <i>Jfr Dannenberg X 255</i> (1 stk)
Wismar	Viertelwitten, etter 1387, <i>Oertzen 277f; Jesse 384</i> (2 stk)
Teterow	Viertelwitten, til 1387, <i>Oertzen 539; Jesse 336</i> (1 stk)
Anhalt	Hulpenning, 1300-1400-tallet (1 stk)
Brandenburg	Hulpenning, ørn i glatt ring (1 stk)
Ubestemt tysk/baltisk	Tysk hulpenning (1 stk)

Myntene fra Lom kirke innkom ved to anledninger. De aktuelle myntene er slått sammen her. 35 mynter innkom i 1880. Den ene hulpenningen fra Erik av Pommern (Schive XIII, 20) er ikke nevnt i den samlede oversikten over funnet fra

1880 (Holst 1955:5-6), men er oppført i oversikt over danske mynter fra norske funn. (Holst 1946:163) Så lenge dette er uavklart er den utelatt fra totalt antall.

I 1973 innkom 2269 mynter og myntlignende gjenstander fra arkeologiske utgravninger samme år.

Litt: Holst 1938:99; 1946:163; 1955:5-6; Malmer 1980:212; Rønning 1975:164-165; UMKs funnarkiv; UMKs funnprotokoller

### 8. Mo kirkeruin. 1976

UMK 1409(?)

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, krone (**8 stk**)

Sverige 14.-15. årh (**1 stk**)

Mecklenburg Hulpenning, kronet oksehode en face (**5 stk**)

Wismar 14.-15. Årh (**1 stk**)

Ubestemt tysk/baltisk Tyskland, middelalder (**1 stk**)

Litt: UMKs funnprotokoller

### 9. Reinli stavkirke. 1971, 1972

UMK 1130, 1142

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Lindahl nr. 33* (**2 stk**)

Sverige Hulpenning, Kr S Ä a (**1 stk**)

Hulpenning, Kr S Y I (**1 stk**)

Totalt 73 mynter innkom etter arkeologiske utgravninger.

Litt: Malmer 1980:213; Skaare 1973:216; 1975:154

### 10. Ringebu stavkirke. 1980 og 1981

UMK 1408 (?)

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), sterling, *Galster 1972, nr. 4* (**1 stk**)  
hulpenning, *Schive XIII, 20* (**8 stk**)  
hulpenning, *Schive XIII, 21* (**13 stk**)  
hulpenning, *Schive XIII, 20f* (**5 stk**)  
hulpenning, lebard, *Galster 1972, nr. 12* (**2 stk**)  
*Christoffer av Bayern (1440-48), hvid? (1 stk)*  
Christian I (1448-81), hvid, *Schive XIII, 37-39; Galster 1972, nr. 23* (**2 stk**)

Sverige Hulpenning, ca 1360-1450, Kr H Ä II a (**1 stk**)  
Hulpenning, ca 1360-1450, Kr H Ä II b (**7 stk**)  
Hulpenning, ca 1360-1450, Kr A Ä b (**1 stk**)  
Hulpenning, ca 1360-1450, Kr S Ä a (**4 stk**)  
Hulpenning, ca 1450-1520, Kr H Y I a (**1 stk**)  
Hulpenning, ca 1450-1520, Kr H Y II a (**1 stk**)  
Hulpenning, ca 1450-1520, Kr H Y III c (**1 stk**)  
Hulpenning, ca 1450-1520, Kr H Y (**1 stk**)\*  
Hulpenning, ca 1450-1520, Kr A Y (**3 stk**)\*  
Hulpenning, ca 1450-1520, Kr S Y I (**2 stk**)  
Hulpenning, ca 1450-1520, Jfr Kr H Ä II c? (Ført som Kr H) (**1 stk**)  
Sten Sture d.e., ½ örtug, 1478 (**1 stk**)

Gotland	Visby, gote, ca 1420-1440/50, <i>Lagerqvist XXXV C4-5</i> (3 stk)
Mecklenburg	Hulpenning, slutten av 1300-tallet/1400-tallet (71 stk)
Brandenburg	Fredrik, hulpenning, etter 1440 (1 stk)
Hamburg	Viertelwitten, etter 1387, <i>Jesse 381</i> (1 stk) Hulpenning/scherf eller vierling, 1300-tallet, <i>Jesse 179</i> (1 stk) Hulpenning/scherf, 1400-50, <i>Jesse 177</i> (2 stk) Hulpenning, 1400-50, <i>Jesse 175</i> (1 stk)
Lübeck	Viertelwitten, etter 1386, <i>Jesse 312</i> (1 stk) Hulpenning, 1400-50, <i>Jesse 185</i> (2 stk)
Lüneburg	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jesse 198</i> (1 stk)
Parchim	Viertelwitten, etter 1384/85, <i>Jesse 400</i> (1 stk)
Rostock	Witten, etter 1424/25, <i>Jesse 496</i> (1 stk)
Salzwedel	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jesse 251</i> (1 stk) Hulpenning, 1400-tallet, uidentifisert (1 stk)
Wismar	Viertelwitten, etter 1387, <i>Jesse 384</i> (1 stk)
Den tyske orden	Bernd von der Borge (1471-1483), schilling (1 stk) Reval, penning, etter 1422 (2 stk)

Totalt innkom 892 mynter og myntliknende gjenstander. Mynten fra Christoffer av Bayern står oppført som et brakteat, Galster 106, men her er det nok snakk om en skrivefeil. Sannsynligvis dreier det seg om en hvid, men den er ikke tatt med i det endelige antallet.

\*Fire svenske hulpenninger var opprinnelig ført som Kr H Y IV b (1 stk), Kr A Y I a (1 stk) og Kr A Y I b (2 stk). Disse referansene eksisterer ikke (Malmer 1980:267-268). Myntene er her kun ført som Kr H Y (1 stk) og Kr A Y (2 stk).

Litt: Skaare 1984b:134-138

### 11. Sødorp kirke. 1760

Under kirkebygningen ble det i 1760 funnet 16 mynter, hvorav en fra Rostock og en fra Mecklenburg. Begge er uspesifiserte.

Litt: Holst 1938:99; 1955:6

### 12. Volbu kirke. 1969

UMK 1095

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Christian I (1448-81),	hulpenning, <i>Lindahl nr. 33</i> (1 stk) hvid, <i>Schou 71</i> (1 stk) hvid, utydelig (1 stk)
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 19</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 20</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 24</i> (2 stk)	

Totalt ble 14 mynter funnet under arkeologiske utgravninger i 1969.

Litt: Skaare 1971:255

**13. Vågå kirke. 1977**

UMK 1165

Sverige Hulpenning, ca. 1360-1520, Kr H (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 21* (1 stk)

Totalt ble 113 mynter funnet under utgravninger av kirken.

Litt: Rønning 1980b:277-278

**14. Øyar stavkirketomt.**

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 21* (2 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 21* (1 stk)

Hulpenning, *Sæther25* (1 stk)

Litt: UMKs funnprotokoller

## Buskerud

### 1. Haug kirke.

UMK 1003

Gotland	Erik av Pommern, Visby, gote, <i>Schive XIII, 17</i> (1 stk)
Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, <i>Schive XIII, 20</i> (3 stk) hulpenning, <i>Schive XIII, 21</i> (1 stk) Christian I (1448-81), hvid, <i>Schou 1-99</i> (1 stk) hvid, <i>Schou 14</i> (1 stk) hvid, <i>Schou 54</i> (1 stk) hvid, <i>Schou 65</i> (1 stk)
Sverige	Hulpenning, Kr H Ä II h (1 stk) Hulpenning, Kr H Y I c (1 stk) Hulpenning, Kr A Ä b (1 stk) Hulpenning, Kr A Y II a (1 stk)
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 13</i> (9 stk) Hulpenning, <i>Sæther 16</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 17</i> (7 stk) Hulpenning, <i>Sæther 18</i> (3 stk) Hulpenning, <i>Sæther 19</i> (6 stk) Hulpenning, <i>Sæther 20</i> (8 stk) Hulpenning, <i>Sæther 21</i> (11 stk) Hulpenning, <i>Sæther 23</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 24</i> (2 stk) Hulpenning, <i>Jfr Oertzen 182f</i> (2 stk)
Lübeck	Hulpenning/scherf, 1400-50, <i>Jesse 189</i> (1 stk) Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jfr Jesse 186-187</i> (1 stk)
Rostock	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Oertzen 202</i> (1 stk)
Lüneburg	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jesse 198</i> (1 stk)
Görlitz	Hulpenning, sannsynligvis etter 1330, <i>Posern-Klett nr 499</i> (1 stk)
Gelderland	Nijmegen, hulpenning, 1450-1500, <i>van der Chijs, Gelderland II 18-19</i> (1 stk)
Den tyske orden	Hulpenning, <i>Jfr Vossberg 97</i> (2 stk)

I alt ble 226 mynter funnet. 9 er ubestemte.

Litt: Malmer 1980:212; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller

### 2. Hemsedal kirke. 1963

UMK 1000

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, <i>Schive XIII, 20f</i> (2 stk) gros, Gurre, ca 1435, <i>Lindahl nr. 75ff</i> (1 stk) Christian I (1448-81), hvid, <i>Jfr Schou 1ff</i> (1 stk) hvid, <i>Jfr Schou 11</i> (1 stk) Riksrådet 1481-83 hvid, <i>Jfr Schou 11</i> (2 stk)
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 12a</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 13</i> (1 stk)

Hulpenning, *Sæther 16* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 17* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20* (1 stk)

Rostock Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 202* (1 stk)

Dortmund Penning, 1400-1500, *Windisch-Grätz 13252* (1 stk)

Totalt ble 252 mynter funnet.

Litt: Sæther 1965b:176f; UMKs funnprotokoller

### 3. Hurum kirke.

UMK 1143

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Lindahl nr. 33* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 11* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 13* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 18* (3 stk)  
Hulpenning, *Sæther 19* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 21* (1 stk)

Lübeck Hulpenning, 1450-1500, *Jesse 187* (1 stk)

Litt: Rønning 1975:163-164

### 4. Hverven gård, Norderhov sogn og prestegjeld. Mulig skattefunn. T.p.q. 1483. 1837

Danmark Christian I (1449-81), hvid (1stk)  
*Christian I og/eller Hans* hvid (2 stk)

I 1837 ble det funnet "3 sølvmynter fra kongene Christiern I og Hans".

Ikke nevnt om de er funnet i lukket kontekst, men Holst har ikke definert det som et skattefunn. Vil bli talt med en hvid fra Christian I blant enkeltfunnene, men funnet er også nevnt blant potensielle skattefunn.

Litt: Holst 1946:163

### 5. Nes kirke. 1864

*63 mynter kom inn til UMK i 1864. De fleste fra nyere tid, samt noen bestemte norske fra høymiddelalder. Ingen bestemte utenlandske, men 6 sølvmynter er omtalt som "trolig norske eller i hvert fall nordiske."*

Litt: Holst 1955:7-8

### 6. Nore kirke. 1968, 1969

UMK 1044, 1046, 1082, 1091

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Lindahl nr. 33* (9 stk)  
Christian I (1448-81), hvid, *Schou 30-33* (1 stk)  
hvid, *Schou 56* (1 stk)

Sverige Hulpenning, Kr H Y II c (1 stk)  
Hulpenning, Kr H Y III a (1 stk)

Gotland Gote, ca 1420-1440, *Hauberg 1891, fig 79; Lagerqvist XXXV C4-5 (1 stk)*

Mecklenburg Hulpenning, *Oertzen 182 (1 stk)*  
Hulpenning, *Oertzen 183 (12 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 12 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 13 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 17 (3 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 19 (2 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 20 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 24 (3 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 25 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 20-25 (1 stk)*

Sachsen-Lauenberg Johan IV (1463-1507), witten, *Schmidt 1884 nr 4 (1 stk)*

Ubestemt tysk/baltisk Tysk, tosidig mynt, middelalder (2 stk)

Litt: Malmer 1980:213; Skaare 1971:249-251

### 7. Nore og Uvdal. 1977

UMK 1163/1254

Mecklenburg Hulpenning (fragment), *Jfr. Sæther 14 (1 stk)*

Funnet ved de arkeologiske utgravningene i Meinsbulægeret ved Bjørnesfjorden på Hardangervidda.

Litt: Rønning 1980a:271

### 8. Numedal. 1976

UMK 1173

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), gros, Gurre, 1430-tallet, *Lindahl nr. 75ff (1 stk)*

Funnet ble gjort på eiendommen Førli gnr 40 bnr 2 i Flesberg kommune. Funnstedet er et pløyet jorde. Tidligere elvebunn. Nær funnstedet er det to små hauger, temmelig utflatet.

Litt: UMKs funnprotokoller

### 9. Skoger gamle kirke, Drammen. 2000

UMK 2101

Rostock? Hulpenning, senmiddelalder (1 stk)

Løsfunn. I tillegg ble to mynter funnet under arkeologiske utgravninger i nordre del av skipet. Henholdsvis en norsk mynt fra ca. 1270 til 1320 og en toskilling fra 1701 fra Fredrik IV.

Litt: UMKs funnprotokoller

### 10. Torpo kirke. 1881, 1899, 1950, 1955

UMK 68, 138, 519, 617

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, lebard, *Hauberg 1886, fig. 17 (1 stk)*

Sverige Albrecht av Mecklenburg (1363-89), hulpenning, *Schive XII, 54ff; Jfr. Antell I, fig. 142 (1 stk)*



Lüneburg Hulpenning/scherf, 1400-tallet, *Jfr Jesse 199* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 17* (1 stk)  
Hulpenning, *Oertzen 182f* (1 stk)

Kirkefunnet var i alt på 215 mynter, 6 fragmenter og et korrodert metallstykke og kom inn ved fire anledninger. Funnet som kom inn i 1950 besto av 20 mynter og ble funnet rundt en grav i korbuen. En av de mecklenburgske hulpenningene tilhører dette funnet. Resten av myntenes funnsted er ikke beskrevet nærmere enn at det er under kirkens gulv.

I det største funnet som kom inn i 1955 var 23 av i alt 157 mynter uidentifiserte.

Hulpenningen fra Erik av Pommern er nevnt i *Holst, 1946* men ikke i *Holst 1955*, noe som gjør det samlede antallet usikkert.

Litt: Holst 1946:163; 1955:9-10; UMKs funnprotokoller

## 11. Uvdal stavkirke. 1978

UMK 1467?

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20* (4 stk)  
hulpenning, *Schive XIII, 21* (6 stk)  
hulpenning, *Schive XIII, 20-21* (1 stk)  
Christian I (1448-81), hvid, *Galster 1972, nr. 23* (1 stk)  
hvid, *Galster 1972, nr. 23b* (1 stk)  
Christoffer/Christian I, hvid, utydelig (1 stk)

Sverige Hulpenning, Kr H Y I a (1 stk)  
Hulpenning, Kr H Y III e (1 stk)  
Hulpenning, Kr A Y (1 stk)

Gotland Gote, ca. 1420-1440/50, *Lagerqvist XXXV C4-5* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, slutten av 1300-tallet (37 stk)  
Hulpenning/scherf, 1400-tallet, *Jesse 207; Oertzen 188* (1 stk)

Hamburg Hulpenning, ca.1350, *Jesse 173* (1 stk)

Rostock Sechsling, etter 1424/25, *Jesse 490* (1 stk)  
Hulpenning, 1400-tallet, *Jesse 211* (2 stk)

Kirkefunnet besto av i alt 553 mynter. 69 var ubestemte.

Litt: Berg og Skaare 1982:195-197; Malmer 1980:215

## 12. Vike kirkeruin. 1969, 1970

UMK 1107, 1109

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Lindahl nr. 33* (6 stk)

Sverige Hulpenning, Kr H Ä II c-e (1 stk)  
Hulpenning, Kr H Y II c (2 stk)  
Hulpenning, Kr A Y II a (1 stk)

Gotland Gote, ca 1420-1440, *Hauberg 1891, nr. 47ff; Lagerqvist XXXV C4* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 12* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20* (3 stk)  
Hulpenning, *Sæther 21* (10 stk)

Lüneburg Hulpenning, 1400-50, *Jesse 285a* (1 stk)

Rostock Viertelwitten, til 1387, *Oertzen 374; Jesse 440 (1 stk)*  
Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 197f (1 stk)*

Totalt ble 92 mynter funnet i 1969 og 1970.

Litt: Malmer 1980:215; Skaare 1972:204-205

**13. Ål kirke.** 1880, 1881, 1891?, 1959  
UMK 49, 103, 1464?

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20 (25 stk)*  
hulpenning, *Schive XIII, 20f (4 stk)*  
Christoffer av Bayern (1440-48), hvid, *Schive XIII, 28 (1 stk)*  
Christian I (1448-81), hvid, *Schive XIII, 38 (3 stk)*  
hvid, *Schou Iff; Thomsen III, 11124 (1 stk)*

Sverige Hulpenning, Kr H Y I b (1 stk)  
Hulpenning, Kr H Y II b (1 stk)  
Hulpenning, Kr H Y III e (1 stk)  
Hulpenning, Kr A Y II a (1 stk)  
Hulpenning, Kr A (1 stk)  
Hulpenning, K S Y I (1 stk)  
*Hulpenning, ubestemt (ca. 18 stk)*

Stralsund *Witten, Dannenberg 299ff (1 stk)* (Sannsynligvis etter 1504. Jfr. Dannenberg 1893:111)  
Hulpenning, 1400-tallet, *Dannenberg XII nr. 285 (2 stk)*

Greifswald Witten, etter 1389/90, *Dannenberg 209 (1 stk)*

Rostock Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 197 (2 stk)*  
Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 198 (1 stk)*  
Hulpenning, 1400-tallet, *Jesse 211; Oertzen 202 (1 stk)*  
Hulpenning (1 stk)

Lüneburg Hulpenning/scherf, 1400-tallet, *Jesse 199 (2 stk)*

Wismar Hulpenning, etter 1392, *Jesse 201; Oertzen 195 (1 stk)*

Güstrow Viertelwitten, til 1384/85, *Oertzen 458 (1 stk)*

Lübeck Hulpenning, 1400-50, *Jesse 190 (1 stk)*

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 5 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 9 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 10/11? (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 12 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 12a (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 13 (15 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 14 (2 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 15 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 16 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 17 (22 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 18 (2 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 19 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 20 (12 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 21 (27 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 24 (3 stk)*  
Hulpenning, *Oertzen 182f (5 stk)*

Den tyske orden Preussen, hulpenning, 1350-1450, *Jfr Vossberg 16ff (1 stk)*  
Livland, hulpenning, *Thomsen II, 8413 (1 stk)*

Gelderland Nijmegen, hulpenning, 1450-1500, *van der Chijs, Gelderland II 18-19 (1 stk)*

Lüneburg Hulpenning, 1400-50, *Jesse 285a (3 stk)*

Totalt har 1083 mynter blitt funnet ved to forskjellige anledninger.

Listen er basert på Hans Holsts publiserte liste fra NNÅ1953 (Holst 1955:9), samt fullstendig liste fra UMKs funnarkiv. Den førstnevnte listen dekker kun de første 110 myntene. Listene samsvarer ikke helt og jeg har valgt å forholde meg til den sistnevnte da enkelte rettelser har blitt påført. For Sveriges del gjelder Malmers bestemmelser her som på de andre funnene hun har gjennomgått fra Norge. De 18 ubestemte svenske hulpenningene er ikke nødvendigvis fra 1360-1520. Sannsynligvis er de fordelt mellom denne perioden og tidlig 1300-tall.

Litt: Holst 1938:99-100; 1946:163; 1955:8-9; Malmer 1980:215; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnarkiv; UMKs funnprotokoller

#### 14. Ål sogn. 1869

*Wismar* "1 mynt" (1 stk)

*Rostock* "1 mynt" (1 stk)

Funnet "i en hustuff".

Litt: Holst 1938:99

## Vestfold

### 1. Berg kirke. 1968

UMK 1086

- Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Lindahl fig. 11 (8 stk)*  
Christopher av Bayern (1440-48), hvid, *Hauberg 1886, fig. 22 (1 stk)*  
Christian I (1448-81), hvid, *Lindahl fig. 24 (4 stk)*  
hvid, *Schou I (5 stk)*
- Gotland Gote, ca. 1420-1440, *Hauberg 1891, fig. 47; Lagerqvist XXXV C4-5 (1 stk)*
- Sverige Hulpenning, Kr H Y II c (1 stk)  
Hulpenning, Kr A Y II a (2 stk)
- Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 13 (11 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 16 (4 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 17 (9 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 18 (3 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 19 (8 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 20 (3 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 21 (9 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 24 (4 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 25 (1 stk)*
- Hamburg Hulpenning, 1400-35, *Jesse 280 (1 stk)*
- Lübeck Hulpenning, 1400-50, *Jesse 185 (1 stk)*
- Güstrow Witten, til 1380, *Jesse 326 (1 stk)*
- Anhalt Hulpenning, 1400-tallet, *ZfN. bd. 17 s. 309 nr. 42 (1 stk)*
- Salzwedel Hulpenning, 1300-tallet, *Jesse 250 (1 stk)*  
Hulpenning, 1400-tallet, *Jesse 251 (1 stk)*
- Stralsund Hulpenning, 1400-tallet, *Dannenberg 282-285 (3 stk)*  
Hulpenning (1 stk)
- Den tyske orden Artig, Reval, midten av 1300-tallet til 1400/10, *Voionmaa s. 30 nr. 264, gruppe I (Jfr Rasmusson 1947 I) (1 stk)*
- Utrecht Biskop Rudolf van Diepholt (1423-55), Rhenen, milt, *van der Chijs, Utrecht, s. 183-184 (1 stk)*

I alt 331 mynter ble funnet under arkeologiske utgravninger av koret og deler av skipet.

Litt: Malmer 1980:211; Skaare 1970:245-246

### 2. Huseby (ved Kaupang), Tjølling. 2001

UMK 2123

- Danmark Christian I (1448-81), Malmö, hvid, *Schou 64 (1 stk)*

Litt: UMKs funnprotokoller

### 3. Høyjord stavkirke. 1949

UMK 506

Mecklenburg Hulpennig, *Oertzen 183 (1 stk)*

I alt 52 mynter ble funnet under korgulvet i kirken under restaureringsarbeid i 1949.

Litt: Holst 1955:10-11

#### **4. Kjerringvik, Tjølling. 1944**

UMK 416

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), Næstved, sterling, *Schive XIII, 15 (1 stk)*

Funnet ved Lauve stasjon.

Litt: Holst 1946:164; UMKs funnprotokoller

#### **5. Løvøya kirkeruin. 1928**

UMK 230

Mecklenburg Hulpennig, *Sæther 20 (1 stk)*

Hulpennig, *Sæther 24 (1 stk)*

Litt: Holst 1938:100

#### **6. Sandar gamle kirke. 1901, 1902**

UMK 155

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), Næstved, hvid, *Bruun 3725 (1 stk)*

hulpennig, *Bruun 3748 (13 stk)*

Christian I (1448-81),

Malmö, hvid, *Schou 1ff (1 stk)*

Riksrådet 1481-83,

Malmö, hvid, *Schou 11ff (1 stk)*

Sverige Hulpennig, Kr H Y II c (1 stk)

Lübeck Dobbeltpenning/Blaffert, trolig etter 1329, *Behrens 34f (Jfr Jesse 283?)(1 stk)*

Hulpennig, 1400-1450, *Jfr Jesse 185 (2 stk)*

Anhalt Georg I av Anhalt-Dessau (1405-1471), hulpennig, *Dannenberg pl. Q nr. 42 (1 stk)*

Salzwedel Fredrik II (1440-1470), brakteat (hälbling), *Bahrfeldt II, pl. II fig. 21a (1 stk)*

Kammin Hulpennig, 1400-tallet (1 stk)

Mecklenburg Hulpennig, *Jfr Oertzen 183ff (26 stk)*

Hulpennig, *Sæther 6 (1 stk)*

Hulpennig, *Sæther 7 (1 stk)*

Hulpennig, *Sæther 8 (1 stk)*

Hulpennig, *Sæther 13 (2 stk)*

Hulpennig, *Sæther 14 (1 stk)*

Hulpennig, *Sæther 16 (1 stk)*

Hulpennig, *Sæther 18 (3 stk)*

Hulpennig, *Sæther 20 (6 stk)*

Hulpennig, *Sæther 21 (2 stk)*

Hulpennig, *Sæther 24 (2 stk)*

Dorpat Artig, trolig fra 1300-tallet, *Thomsen II, 8451 (1 stk)*

I alt 399 mynter ble gjennomgått av funnet i Sandar gamle kirke. Myntene ble funnet under graving iverksatt av Sandefjord og Sandeherrads Fortidslag i 1901 og 1902.

Litt: Holst 1938:101; 1946:163; 1955:12-15; Malmer 1980:214; Sæther 1965b:176-177

#### **7. Sande kirke. 1840**

*“4 norske og danske brakteater” som ble antatt å stamme fra 1300-1400-tallet ble funnet under kirkens golv. Holst nevner at de kan være fra Erik av Pommerns regeringstid.*

Litt: Holst 1946:163

#### **8. Søndre Budal, Tjøme. Før 1905**

UMK 577

Danmark            Christian I (1448-81),            Malmö, hvid, *Schou 141ff* (**1 stk**)

Funnet i en hage på Søndre Budal en gang før 1905 sammen med en malmøhvid av Hans og en 2-skilling med bortslitt årstall av Frederik III. Usikkert om det er et lukket funn. Behandlet som enkeltfunn i samlet antall, men også nevnt blant skattefunn.

#### **9. Tanum, Brunlanes. 1895**

UMK 126

England            Edward III (1327-1377),            London, nobel, *ca. 1351-1360* (**1 stk**)

Funnet i en potetåker i 1895.

Litt: Holst 1940:114

## Tønsberg

### 1. Essotomten og tomten til "Forenede liv". 1971

UMK 1121-1123, 1126-1127

Danmark Christian I (1448-81), hvid, *Schou I* (2 stk)

Funnet under arkeologiske utgravninger.

Litt: Skaare 1973:216

### 2. Lavranskirkens kirkegård. *Skattefunn. T.p.q. 1402*. Ca. 1855

England Edward III (1327-77), London, nobel (3 stk)  
Calais, nobel (1 stk)  
Richard II (1377-99), London, nobel (1 stk)  
Edward III eller Richard II, nobel (4 stk)

Geldern-Jülich Reinold IV (1402-1423), gylden (2 stk)

Funnet i jorden på kirkegården rundt 1855. Sammen med de 11 gullmyntene lå halvparten av en sølvforgylt ringspenne.

Litt: Holst 1936b:17; 1938:100; 1940:113

### 3. Mariakirkens ruiner. *Skattefunn. T.p.q. 1431*. 1959, 1960, 1966

UMK 690 og 1036

Frankrike Karl VI (1380-1422), ecu (1 stk)

Mainz Johan II av Nassau (1397-1419), gylden (1 stk)  
Conrad III av Dhaun (1419-1434), gylden (1 stk)

Kurpfalz Ludwig III (1410-1436), gylden (1 stk)

Holland Jan av Beileren (1421-1425), gylden (1 stk)

Utrecht Biskop Rudolph van Diepholt (1431-1455), gylden (3 stk)

Geldern Arnold av Egmont (1423-1473), gylden (42 stk)

I 1959 ble det funnet 34 gullmynter i en fuge i restene av den nedrevne muren under utvidelsen av en grøft. Etter en gjennomletning av grøftens bortkjørte jordmasse ble det året etter funnet ytterligere 14 mynter, og i 1966 ble det innlevert ytterligere 2 mynter. Med unntak av en fransk ecu som tilhørte det opprinnelige funnet er alle de omtalte myntene gylden.

Litt: Svarstad 1960:55-57; 1961:156

### 4a. Olavskirkens ruiner og Olavsklosteret. 1877

UMK 14 og 15

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), Næstved, sterling, *Schive XIII, 15* (1 stk)  
Christian I (1448-81), Malmö, hvid, *Schive XIII, 37* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 21* (1 stk)

Litt: Holst 1938:100; 1946:163; 1955:11-12; Skaare 1972:204; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller





**9a. Slottsfjellet.** 1877

UMK 14

Mecklenburg Hulpemming, *Oertzen 183 (1 stk)*

Løsfunn.

Litt: Holst 1938:100

**9b. Slottsfjellet. Mulig skattefunn. T.p.q. 1371.** 1882

UMK 71

Rostock Witten, etter 1371, *Oertzen 292; Jesse 307; Thomsen II, 7090 (1 stk)*

Løsfunn innlevert av privatperson. Samtidig ble det innlevert en mynt av Håkon VI Magnusson, Schive XII, 72.

Usikkert om de ble funnet sammen i lukket kontekst. Ført i liste over tosidige enkeltfunn. Verdt å nevne blant skattefunn likevel.

Litt: Holst 1938:100

**9c. Slottsfjellet.** 1886

UMK 80

Den tyske orden Henrik I av Plauen (1410-1413), Preussen, schilling, *Vossberg 584; Jfr Thomsen II, 8353 (1 stk)*

Litt: Holst 1938:100

**9d. Slottsfjellet, Bredestuens tomt. Skattefunn. T.p.q. ca. 1355.** 1898

UMK 134

Den tyske orden Hulpemming, Preussen, 1300-tallet, *Vossberg 42; Jfr Jesse 256 (1 stk)*

Del av en myntskatt sammen med 122 mynter fra Magnus Erikssons tid (1319-1363).

Litt: Holst 1936b:16; 1938:100; 1948:145

**10. Tønsberg.** 1971

UMK 1122

Danmark Christian I (1448-81), hvid, *Schou I (1 stk)*

Funnet under arkeologiske utgravninger i 1971.

Litt: UMKs funnprotokoller

**11. Tønsberg.** 1971

UMK 1269

Mecklenburg Hulpemming, slutten av 1300-tallet (**1 stk**)  
Hulpemming (**1 stk**)

Litt: UMKs funnprotokoller

**12. Øvre langgate 37-39. 1982**

UMK 1215

Ubestemt tysk/baltisk    Tysk viertelwitten? (**1 stk**)

Fra arkeologiske utgravninger.

Litt: Skaare 1990a:196



#### 4. Eidanger kirke. 1982

UMK 1225

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Lindahl nr. 33 (3 stk)*

Mecklenburg Hulpenning (**15 stk**)

Totalt ble 54 mynter funnet under arkeologiske utgravninger.

Litt: Skaare 1990a:197

#### 5. Eidsborg stavkirke. 1927

UMK 215

Mecklenburg Hulpenning, *Oertzen 183 (1 stk)*

Litt: Holst 1955:16

#### 6. Gåra kirkes tomt. 1841

Sverige Hulpenning, Kr H Y (**1 stk**)

Litt: Holst 1948:146; Malmer 1980:212

#### 7. Heddal sogn og prestegjeld. 1864

*Danmark/Norge "Syv små danske og norske sølvmynter" (7 stk)*

*Danmark "To små danske sølvmynter" (2 stk)*

*Hamburg "En mynt" (1 stk)*

*Lübeck "En mynt" (1 stk)*

*Tyskland "Myntfragmenter"*

*Funnet i eller ved kirken. Usikkert når myntene er preget. Holst antar at de danske og norske sølvmyntene stammer fra Erik av Pommern til Hans og de to danske sølvmyntene muligens fra Erik av Pommern. De nord-tyske myntene antar han har vært wittener.*

Litt: Holst 1938:101; 1946:164

#### 8. Vinje kirke. 1969

UMK 1056

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), sterling, *Lindahl fig. 8-10 (1 stk)*

England Edward III (1327-1377), nobel 1363-1369, *North 1232 (1 stk)*

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 20 (2 stk)*

Salzwedel Hulpenning, 1400-tallet, *Jesse 251 (1 stk)*

I alt ble 39 mynter funnet ved arkeologiske undersøkelser under kirkens sakristi.

Litt: Skaare 1970:246-247

## Aust-Agder

### 1. Bygland, Kvåle, Setesdal. *Skattefunn. T.p.q. 1414*. 1913

UMK 189

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439),	Næstved, sterling, <i>Thomsen III, 11085f</i> ; <i>Galster 1972, nr. 4 (7 stk)</i> Lund, sterling, <i>Thomsen III, 11079ff (7 stk)</i>
Den tyske orden	Konrad III (1393-1407), Heinrich I (1410-1413), Heinrich I? (1410-1413), Michael I (1414-1422),	schilling, <i>Jfr Vossberg 147ff</i> ; <i>Thomsen II, 8345ff (1 stk)</i> schilling, <i>Jfr Vossberg 564-628</i> ; <i>Thomsen II, 8353 (3 stk)</i> schilling? (1 stk) schilling, <i>Jfr Vossberg 625ff</i> ; <i>Thomsen II, 8355ff (2 stk)</i>
Stralsund	Witten, etter 1402, <i>Jfr Jesse 443</i> ; <i>Thomsen II, 7805 (1 stk)</i>	

Myntskatt som visstnok har inneholdt et par mynter til av samme størrelse som de andre.

Litt: Holst 1936:17; 1938:102; 1946:164; UMKs funnprotokoller

### 2. Fjære kirke. 1955

UMK 616, 616a

Sverige	Hulpenning, Kr H Å I a (2 stk) Hulpenning, Kr A Y II a (1 stk) Hulpenning, Kr S Å (1 stk)	
Den tyske orden	Vierchen, 1382-1390, <i>Vossberg 120 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Jfr Vossberg 4 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Jfr Vossberg 46 (2 stk)</i> Hulpenning, <i>Jfr Vossberg 61 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Jfr Vossberg 65 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Jfr Vossberg 86 (1 stk)</i>	
Brandenburg	Friedrich II (1440-70),	hulpenning, <i>Jfr Bahrfeldt pl. I, nr. 2 d. (1 stk)</i>
Oldesloe (?)	Hulpenning, 1350-1400, <i>Jesse 262 (1 stk)</i>	
Stralsund	Witten, 1365-1400?, <i>Jesse 310 (1 stk)</i>	
Wismar	Hulpenning, etter 1392, <i>Oertzen 193 (1 stk)</i> Viertelwitten, etter 1387, <i>Oertzen 278 (1 stk)</i>	
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Oertzen 113 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Oertzen 147 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 2 (2 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 3 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 4 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 17 (3 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 19 (2 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 21 (4 stk)</i>	
Ubestemt tysk/baltisk	Mecklenburg, Viertelwitten (1 stk)	

I alt ble 94 mynter og noen fragmenter funnet. De lå i et gruslag under tregolvet i apsiden sammen med biter av et glassmaleri.

Blant de opplistede myntene er en Viertelwitten som ikke er oppført i Oertzen eller Jesse, de to vanligste oppslagsverkene når det gjelder mynter fra Mecklenburg. Denne er oppført alene da den ikke tilhører gruppen «mecklenburgske oksehodebrakteater», men simpelthen kommer fra et av myntstedene i Mecklenburg (Jfr Oertzen

1902:75-114).

Litt: Malmer 1980:211; Svarstad 1957:106-109; Sæther 1965b:176-177

### **3. Holt kirke, Tvedestrand. 1915**

UMK 196

Köln                    Hernan IV (1480-1508),                    gylden, *Thomsen II*, 5743 (**1 stk**)

Funnet ved Holt kirke.

Litt: Holst 1938:102; UMKs funnprotokoller

### **4. Hylestad kirke. 1838-1840**

Mecklenburg        Hulpenning, *Jfr. Oertzen 35ff; Jesse 202* (**4 stk**)

I alt innkom 35 mynter til UMK. De ble opplyst å være funnet under alteret da den gamle kirken ble revet.

Litt: Holst 1955:16-17

## Vest-Agder

### 1. Langøy, Ny-Hellesund. Skattefunn. Ukjent t.p.q. 1980-81 UMK 2071

10-14 uidentifiserte senmiddelalderske mynter eller sjetonger funnet under arkeologiske utgravninger av skipsvrak.

Litt: Gullbekk og Risvaag 2000:271; UMKs funnprotokoller

### 2a. Lushavn, Farsund, Lista. Skattefunn. T.p.q 1390. 1851

Skottland      David II (1329-71), groat (**2 stk**)  
                  Robert II (1371-90), groat (**1 stk**)  
                  Robert III (1390-1406), groat (**10 stk**)  
                  Robert III (1390-1406), half-groat (**1 stk**)  
                  Robert III (1390-1406), fragment av groat (**10 stk**)

Uklart skattefunn som skal dreie seg om ”26 eldre skotske sølvmynter” (Holst 1940:115-116). På bakgrunn av en gjennomgang av UMKs hovedsamling fant Hans Holst mulige mynter som det her kan ha dreid seg om. Det er her snakk om 13 hele og 10 fragmenter av groats samt en half-groat. Med så mange fragmenter er det mulig at enkelte stammer fra samme mynt. Se også funn nr. 2b.

Litt: Holst 1940:115-116

### 2b. Farsund, Lista.

Skottland      Robert III (1390-1406),                      groat, Edinburgh, *Grueber s. 170 nr. 41* (**1 stk**)

Tilhører sannsynligvis myntskatten nevnt i funn nr 2a.

Litt: Holst 1940:116

### 3. Reme, Spangereid. Skattefunn. T.p.q. 1392. 1933 UMK 338

Bremen            Witten, før 1392, *Jesse 463* (**3 stk**)

Hamburg            Witten, før 1379, *Jesse 303* (**14 stk**)  
                  Witten, etter 1379, *Jesse 363* (**27 stk**)  
                  Witten, etter 1387, *Jesse 380a* (**11 stk**)  
                  Witten, etter 1387, *Jesse 380b* (**12 stk**)  
                  Sechsling, etter 1392, (utgitt allerede i 1388) *Jesse 416* (**1 stk**)

Lübeck            Witten, før 1379, *Jesse 302a* (**1 stk**)  
                  Witten, før 1379, *Jesse 302b* (**1 stk**)  
                  Witten, etter 1379, *Jesse 361* (**11 stk**)  
                  Sechsling, etter 1388 *Jesse 410* (**7 stk**)  
                  Sechsling, etter 1392\*, *Jesse 411b* (**1 stk**)

Lüneburg            Witten, ca. 1377-79, *Jesse 305* (**8 stk**)  
                  Witten, etter 1381, *Jesse 367* (**19 stk**)  
                  Witten, etter 1387, *Jesse 382* (**18 stk**)  
                  Witten, 1379-81, *Jesse 390* (**11 stk**)  
                  Witten, 1391-92, *Jesse 391* (**2 stk**)

Rostock            Witten, etter 1381, *Oertzen 341; Jesse 368* (**1 stk**)



Wismar            Witten, etter 1370, *Oertzen 235-256; Jesse 304 (19 stk)*  
Witten, etter 1379, *Oertzen 257-264c; Jesse 365 (54 stk)*  
Witten, etter 1387, *Oertzen 268-276 (21 stk)*

Jeverland        Edo Wiemken I (1358-1410), witten, uten år, etter lybsk myntfot (**1 stk**)

Myntskatt på i alt 243 eksemplarer.

Skatten som besto av 243 witten og sechslinger, nesten utelukkende fra Hansabyer ble funnet i 1933 i en myr ved sjøen. Området er satt i sammenheng med en tidligere havn. De første myntene lå i 10 stabler med 15 stk i hver. Ytterligere undersøkelser økte antallet til 243 stk. Holst nevner en mulig innpakking i pengeruller som forklaring på stablene (Holst 1938:7). De fleste myntene var i god stand og bar preg av å ikke ha sirkulert lenge. Holst har satt nedleggelsen i sammenheng med Viktualiebrødrenes (Jfr. Dollinger 1970:79, 372) herjinger i norske farvann på 1390-tallet (Holst 1938:94-95). Direkte knytting av myntskatten opp mot historiske hendelser vil likevel kun være spekulasjoner. Det virker imidlertid mulig å kalle skatten for en krisenedleggelse. Antagelig ble den aldri en del av den norske myntsirkulasjonen.

\*Jesse 411b har tidligere blitt antatt utgitt allerede i 1388. Gerald Stefke har vært så vennlig å påpeke at dette bør være feil og at den ble gitt ut etter en recess Jesse (1967) ikke kjente til (Stefke: Pers.med. 2011). Dette er også diskutert i Stefke 1988:143-144.

Litt: Holst 1936b:17; 1938:89-95

## Rogaland

### 1. Domkirken, Stavanger. 1968

UMK 1058

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), Lund, gros (1 stk)

Funnet like nord for domkirkens forhall av ansatt i Stavanger Parkvesen.

Litt: UMKs funnprotokoller

### 2. Høyland gamle kirke. 1933

UMK 325

Sverige Albrecht av Mecklenburg (1363-89), hulpenning, *Thordeman XXII; Antell I fig. 140-152 (1 stk)*

I alt 6 mynter har blitt funnet. Den første innkom til Bergens Museum trolig i første halvdel av 1800-tallet. De øvrige innkom til Stavanger Museum i 1933.

Litt: Holst 1955:17

### 3. Ognå kirke.

Sverige Hulpenning, ca. 1360-1450 (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 14 (1 stk)*  
Hulpenning, fugl (1 stk)

Güstrow Tosidig mynt, sechsling? (1 stk)

Litt: UMKs funnprotokoller

### 4. Sand kirke, Sand.

B.M.

*Wismar, Stralsund "Mynter og brakteater fra disse byer".*

Litt: Holst 1938:103

### 5. Sandeid gamle kirke. 1905

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), sterling, Lund, *Hauberg 1886, fig. 7 (1 stk)*

Rostock *Sechsling, 1400-1500-tallet, Thomsen II, 7103 (1 stk)*

Ubestemte *Utenlandske sølvmynter, middelalder (2 stk)*

Et ukjent antall over 41 mynter ble funnet i 1905. Hans Holst antar at de utenlandske sølvmyntene er tyske.

Litt: Holst 1938:103; 1955:18

## 6. Sauda kirke. 1840

*Lite er kjent om dette funnet. Bortsett fra en mynt av Magnus Eriksson (Schive XII, 48) er det bare unøyaktige beskrivelser. "Om de øvrige funnmyntene vet vi bare at '4 var norske og danske brakteater', at der var '1 norsk og 1 dansk-norsk sølvmynt', og at der var '1 svensk kobbermynt'."*

Litt: Holst 1955:18

## 7. Skagen 3, Stavanger. 1968

UMK 1057

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), gros, Gurre, 1430-tallet, *Lindahl nr. 86 (1 stk)*  
hulpenning, ca. 1405-1424, *Lindahl nr. 33 (1 stk)*

Funnet ved utgravningene på Skagen 3, Stavanger

Litt: UMKs funnprotokoller

## 8. Sola kirke. Før 1865

Lübeck Hulpenning, ca. 1400-1450, *Jfr Jesse 186 (1 stk)*

I alt ble 22 mynter funnet. I oversikt over svenske mynter (Holst, 1948:147) nevnes også to hulpenninger med kronet hode (Schive XII, 54f; Thordeman XXII), men disse er ikke tatt med i hans samlede oversikt. En har muligens blitt omklassifisert til Lübeck (Holst 1955:17).

Litt: Holst 1948:147; 1955:17

## 9. Store Åsvågen (?), Bokn, Tysvær. 1924

Stavanger Museum

Lübeck Dreiling, 1380-tallet, *Jfr Jesse 412ff (1 stk)*

Litt: Holst 1938:102

## 10. Utstein kloster. 1953, 1958

UMK 589, 662

Danmark Christian I (1448-81), hvid (1 stk)

Rostock Witten, 1365-1381 (1 stk)

Hamburg Hulpenning, 1400-50, *Jesse 177 (1 stk)*

De to førstnevnte ble funnet under gravingsarbeid på Utstein kloster sammen med 10 andre mynter og en sjetong. En av disse er muligens en gote preget på Gotland i første halvdel av 1400-tallet. De andre myntene er med unntak av en skilling fra Frederik VI (1808-1814) ubestemmelige, men ser ut til å være fra middelalderen.

Hulpenningen/scherfen fra Hamburg ble funnet dypt i et tidligere gravd jordlag i klostergården fem år senere.

Litt: Holst 1956b:147; UMKs funnprotokoller

## Hordaland

### 1. Fana. 1867

B.M.

Utrecht David av Burgund (1455-96), gylden, *van der Chijs, Utrecht, pl. XVII, 9-10 (1 stk)*

Litt: Holst 1938:103

### 2a. Halsnøy kloster. 1961, 1963

UMK 809, 952

Gotland Gote, 1420-1440, *Hauberg 1891, Jfr. s. 61-62 (1 stk)*

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 19 (1 stk)*

Güstrow Viertelwitten, til 1390?, *Oertzen 476-478 (2 stk)*

Rostock Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 197f (1 stk)*

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 21 (1 stk)*  
Christian I (1448-1481), hvid, *Schive XIII, 37 (1 stk)*  
hvid, *Schive XIII, 38 (1 stk)*

Funnet ved utgravninger på Halsnøy kloster.

Litt: Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller

### 2b. Halsnøy. 1963

UMK 1004

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), sterling, Næstved, *Thordeman 1936 fig.82 (1 stk)*

Innkom til UMK i 1964. Funnet under utgravning på Halsnøy kloster i 1963.

Litt: UMKs funnprotokoller

### 3. Kinsarvik kirke. 1960

UMK 1648

Danmark Erik av Pommern (1396-1439) (6 stk)

Sverige Hulpenning, Kr S Y (1 stk)

Brandenburg Hulpenning/scherf, 1440-70, *Bahrfeldt II taf II nr 20 (1 stk)*

Niederlausitz Vinkenauge (penning), 1400-tallet, *Bahrfeldt II s. 12 (1 stk)*

Parchim Før 1379 (1 stk)

Güstrow Ca. 1389/1410 (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, Sæther 21 (3 stk)  
Hulpenning, Sæther 24 (2 stk)  
Hulpenning (1 stk)

Hamburg Hulpenning, 1400-50, *Gaedechens 1393* (1 stk)

Rostock Sechsling (1 stk)

I alt 420 mynter ble funnet under undersøkelser i 1960.

Litt: Malmer 1980:212; Svarstad 1962b:113-116; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller

#### 4. Kvinnherad kirkegård. 1916

Danmark Christian I (1448-81), hvid, Malmö (1 stk)

Litt: Holst 1946:165

#### 5. Kraakenes, Birkeland, Fana. Skattefunn. T.p.q. 1630. Ca. 1924

Se Appendiks II: Hordaland nr. 1

#### 6. Lysekloster.

B11118

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), sterling, Næstved (1 stk)

Litt: Holst 1946:165

#### 7. Røldal kirke. 1913

B.M.

Sverige Hulpenning, Kr A Y I (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, trolig fra omkring 1400 (1 stk)

Den tyske orden Preussen, hulpenning, 1300-tallet, *Vossberg 18; Jfr Jesse 257* (1 stk)

Rostock Sechsling, 1400-1500-tallet, *Thomsen II, 7104a* (1 stk)

I alt ble 43 pluss et ukjent antall mynter funnet under gulvet i Røldal kirke.

Litt: Holst 1938:103; 1948:147; 1955:19; Malmer 1980:214

#### 8. Vikør gamle kirke. 1835

B.M.

Sverige Albrecht av Mecklenburg (1363-89), hulpenning, *Schive XII, 54ff; Thordeman XXII* (2 stk)

Rostock Hulpenning, 1400-tallet, *Jfr Oertzen 197; Jesse 209* (2 stk)

I alt ble det funnet 11 mynter i "grunnvollen". De kom inn til Bergens Museum i 1835.

Litt: Holst 1938:103; 1948:148; 1955:19-20

## Bergen

### 1a. Bergenhus festning. 1831

B.M.

Kurpfalz Ludvig III (1410-36), Bacharach, gylden, *Thomsen II*, 5522 (1 stk)

Litt: Christie 1837:198; Grieg 1933:366; Holst 1938:103

### 1b. Bergenhus festning. 1832

B.M.

Geldern Arnold av Egmont (1423-72), gylden, *Jfr. van der Chijs, Gelderland I pl. X.3* (1 stk)

Litt: Christie 1837:199; Grieg 1933:366; Holst 1938:103

### 1c. Bergenhus festning. 1833

B.M.

Utrecht Rudolf van Diepholt (1426-55), gylden, *Jfr. Van der Chijs, Utrecht I, pl. XV nr. 1ff* (1 stk)

Litt: Christie 1837:199; Grieg 1933:266; Holst 1938:103

### 1d. Bergenhus festning. Skattefunn. T.p.q. 1455. 1900

B.M.

UMK 148

Utrecht Biskop David av Burgund (1455-1496), gylden, *Thomsen I*, 4065 (62 stk)

Høsten 1900 ble det funnet en krukke med 62 gyldener fra Utrecht på det såkalte forsenkete batteri på Bergenhus festning. Myntene ble funnet under gravingsarbeid med den hensikt å gjøre plass for et lager for kaiene. Under arbeidet ble det avdekket en grunnmur til et område som har blitt fylt opp etter det ikke lenger var i bruk. Myntene har befunnet seg omtrent midt mellom den naturlige steingrunnen og batteriets overflate blant løsmasse som delvis var etterreformatorisk og mulige rester av Kristkirken som hadde stått på Bergenhus festning. Kristkirken ble revet i 1531 (Hartvedt 1999:279). Nøyaktig stedangivelse lot seg ikke bestemme da krukken ble funnet etter den først var blitt ødelagt og gullmyntene hadde falt ut. Bendixen har tolket det dit hen at myntene har blitt gravd ned i den eldste løsmassen under eller etter starten av oppfyllingen av rommet. Krukken de ble funnet i ble antatt å være fra rundt 1500. Myntene er beskrevet som slitte etter lengre tid i omløp (Bendixen 1901:204-208). Konteksten, om enn noe uklar, tyder på at de kan være nedlagt etter 1483. T.p.q. basert på selve myntslaget er 1455, men gullmynter av denne typen hadde lang omløpstid. Jfr. f.eks. skattefunnet fra Strandgaten 14, Bergen (Appendiks II: Bergen nr. 2).

Litt: Grieg 1933; Holst 1936:18; 1938:104

## 2. Bryggen. 1970

UMK 1045, 1117

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), sterling, *Galster 1972 4* (1 stk)  
sterling *Galster 1972 9* (1 stk)  
hulpenning, *Lindahl nr. 33* (1 stk)  
gros, 1430-tallet (1 stk)  
Christoffer eller Christian I hvid (1 stk)

Gotland Gote, ca. 1420-1440, *Lagerqvist XXXV C4 (1 stk)*

Den tyske orden Reval, Artig, andre halvdel av 1300-tallet til starten av 1400-tallet<sup>127</sup> *Voionmaa gruppe I, fig. 20 (Jfr. Rasmusson 1947 I) (1 stk)*  
Dorpat, Dietrich III Damerov (1379-1400), artig, 1390-1400, *Molyvgin 1970:43, nr. 18 (1 stk)*

Lübeck Viertelwitten, etter 1386, *Jesse 312 (1 stk)*

Funnet under utgravninger på Bryggen.

Litt: Skaare 1972:205; 1984a:52-72; 1984a:62-63

### 3. Dokken. 1932

B.M.

England Edward III (1327-77), nobel, *Grueber nr. 259f (1344 eller senere)(1 stk)*

Funnet i grus i brannstrøket i Dokken, Bergen.

Litt: Grieg 1933:367; Holst 1940:116-117

### 4. Dreggsalmenning 14-16.

UMK 2053

Mecklenburg Hulpenning, 1400-tallet (1 stk)

*Ukjent Hulpenning, senmiddelalder (1 stk)*

Funnet under riksantikvarens utgravninger i Dreggsalmenning 14-16 (en del av Bryggen). Her ble det også funnet en engelsk sjetong fra ca. 1350-1400. I tillegg ble nyere tids mynter fra Sverige, Danmark og Tyskland funnet.

Litt: UMKs funnprotokoller

### 5. Klosteret. 1897

B.M.

England Edward III (1327-77), nobel (1360-69), *Grueber nr. 260 (1 stk)*

Funnet ved utgravning av østre side av klosteret (Munkeliv eller Nonneseter?) i Bergen.

Litt: Grieg 1933:367; Holst 1940:116

### 6. Klosterhaugen, Haugeveien. 1931

B.M.

Kurpfalz Ludvig IV (1436-49), gylden, 1437, *Thomsen II, 5531 (1 stk)*

Funnet ved veiarbeid.

---

127 I funnoversikt står det «Beginning of 14<sup>th</sup> century» (Skaare 1984a:63). Dette bygger nok på feiltrykk i Voionmaa (1945). Starten av 1400-tallet (1400-20) er korrekt (Rasmusson 1949:157). Denne dateringen har imidlertid blitt korrelert av av Rasmusson til «siste del av 1300-tallet til starten av 1400-tallet» på grunnlag av andre skattefunn (Rasmusson 1949:15). To av de nevnte skattefunnene som han har satt til starten av 1400-tallet har siden blitt omdatert til henholdsvis *etter 1389* og *etter 1392* grunnet omdateringer av øvrige myntslag (Jfr. Rasmusson 1949:15 og DMS II, nr. 226 og 238). I tillegg kommer enda et dansk funn som inneholder *Jesse 684* (tilsvarende *Voionmaas type I*) datert til *etter 1389* (DMS II, 230).

Litt: Grieg 1933:366; Holst 1938:103

**7. Lasarettbygningen, Sandviken.** 1890

Se Appendiks II – Bergen nr. 1

**8. Mariakirkens kirkegård.** 1910

B.M.

England            Richard II (1377-99),    nobel, *Brooke s. 135 (1 stk)*

Funnet under graving på kirkegården.

Litt: Grieg 1933:367; Holst 1940:117

**9a. Nonneseter kloster.**

Danmark            Erik av Pommern (1396-1439),    gros, *Schive XIII, 13 (1 stk)*

Litt: Grieg 1933:366

**9b. Nonneseter kapell.** 2006

UMK 2177

Ubestemt tysk/baltisk    Nordtyskland/Polen, viertelwitten (**1 stk**)

Funnet i etter-reformatorisk hageanlegg under utgravninger i Nonneseter kapell. Mynten har usikker identitet, men er sannsynligvis fra dagens Nord-Tyskland eller Polen

Litt: UMKs funnprotokoller

**10. Norges Banks grunn, Vågsalmenning. *Skattefunn. Ukjent t.p.q.*** 1914

“9 brakteater, antagelig fra tiden henimot 1500. Sammen med disse fantes også 34 messingjetonger, der likesom brakteatene var ubestemmelige p. g. av brandskade.” (Holst 1936b:18)

Litt: Grieg 1933:365; Holst 1936b:18

**11. St. Petri kirkegård.** 1910

Danmark            Christian I (1448-81),            hvid, Malmö (**1 stk**)

Litt: Grieg 1933:366; Holst 1946:165

**12a. Strandgaten 14, Bergen.** 1928

Se Appendiks II – Bergen nr. 2

**12b. Strandgaten.** 1938

B.M.

Nördlingen        Friedrich (1451-1493),    gylden, *Jfr Windisch-Grätz III, 12218 (1 stk)*

Funnet under arbeid med gatelegning i Strandgaten mellom Tollbodalmeningen og Nordnes.



Litt: Holst 1938:104

**13a. Øvregaten. 1910**

B.M.

Köln                Pfalzgreve Ruprecht (1463-1480), Deutz, gylden, *Thomsen II*, 5734 (**1 stk**)

Litt: Grieg 1933:366; Holst 1938:105

**13b. Øvregaten. 1911**

B.M.

Lüneburg        Sigismund (1410-37),    gylden, 1434-37, *Thomsen II*, 7012 (**1 stk**)

Litt: Holst 1938:105

**14. Ukjent funnsted, Bergen. 1862**

B.M.

Utrecht        David av Burgund (1455-96), gylden (**1 stk**)

Litt: Holst 1938:105

## Sogn og Fjordane

### 1. Borgund stavkirke. 1969

UMK 1105

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), sterling, <i>Lindahl fig. 8</i> (1 stk) hulpenning, <i>Lindahl fig. 11</i> (7 stk)
Gotland	Gote, ca. 1400-1420, <i>Hauberg 1891, nr. 34</i> (1 stk)
Sverige	Albrecht av Mecklenburg (1363-89), hulpenning, <i>Thordeman XXII fig. 57</i> (1 stk)
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 14</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 16</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 20</i> (1 stk)
Lübeck	Viertelwitten, etter 1386, <i>Jesse 312</i> (1 stk)
Wismar	Viertelwitten, etter 1387, <i>Jesse 384</i> (1 stk)
Parchim	Viertelwitten, etter 1389 (etter 1384/85?), <i>Jesse 399*</i> (Jesse 400?) (1 stk)
Salzwedel	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jesse 251</i> (1 stk)
Anhalt	Hulpenning, 1400-tallet (1 stk)
Lüneburg	Hulpenning, 1400-50, <i>Jesse 285a</i> (1 stk)

I alt ble 697 mynter funnet ved antikvariske og bygningstekniske undersøkelser.

\**Jesse 399* er en witten fra Parchim. Da sted og datering stemmer overens er eksemplaret likevel medregnet. Antatt å være Viertelwitten med feil referanse. Dateringen på Viertelwitten (Jesse 400) tidligere satt til «etter 1389» er revidert av Stefke til «etter 1384/85» (Stefke 1988:151). Da det er snakk om en Viertelwitten vil dateringen uansett ikke være mye feil da disse ble preget kun i perioden 1375-1392 (DMS II:208; Stefke 1982:61).

Litt: Skaare 1971:255-257

### 2. Hoprekstad (Hopperstad) kirke. 1885-1887

UMK 79

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Christopher av Bayern (1440-48), Christian I (1448-81), hulpenning, <i>Schive XIII, 20</i> (9 stk) hvid, Malmö, <i>Hauberg 1886, fig. 22</i> (1 stk) hvid, Malmö, <i>Schive XIII, 37ff; Schou Iff</i> (1 stk)
Sverige	Albrecht av Mecklenburg (1363-89), hulpenning, <i>Thordeman XXII</i> (2 stk)
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Oertzen 182f</i> (4 stk) Hulpenning, <i>Sæther 13</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 20</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 21</i> (2 stk) Hulpenning, <i>Sæther 24</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 25</i> (1 stk)
Den tyske orden	Hulpenning, Preussen, trolig fra 1300-tallet til begynnelsen av 1400-tallet, <i>Vossberg 17; Jesse 257</i> (1 stk)
Wismar	Viertelwitten, etter 1379, <i>Thomsen II, 7118; Oertzen 265ff; Jesse 366</i> (1 stk)

- Rostock Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 202; Thomsen II, 7108 (1 stk)*  
*Sechsling, 1400-1500-tallet, Thomsen II, 7102ff (1 stk)*
- Oldesloe? Hulpenning, 1350-1400, *Jesse 261f; Lange II s. 270 pl. 87, 8 A; Thomsen III, 11236 (1 stk)*

I alt kom det til UMK inn atskillig flere enn 596 mynter og lignende som ble funnet under gulvet i koret.

Litt: Holst, 1938:105-106; 1946:165; 1955:23-26; UMKs funnprotokoller.

### 3. Joranger kirke. 1968

UMK 1058

- Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Lindahl fig. 11 (9 stk)*  
 Erik av Pommern (1396-1439), sterling, *Lindahl fig. 8 (2 stk)*
- Lüneburg Hulpenning, 1400-50, *Jesse 285a (7 stk)*
- Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 21 (1 stk)*  
 Hulpenning, utydet (1 stk)
- Hamburg Viertelwitten, etter 1387, *Jesse 381 (1 stk)*
- Lübeck Sechsling, etter 1468, *Jesse 526 (1 stk)*
- Stralsund Hulpenning, 1400-tallet, *Jesse 296; Dannenberg pl. XII nr. 275a (1 stk)*
- Den tyske orden Hulpenning, 1300-tallet, *Vossberg pl. II, 18 (1 stk)*
- Ubestemt tysk/baltisk Uviss tysk, Wismar/Lübeck\*, Viertelwitten, *Jesse 283 (1 stk)*

Funnet ved arkeologiske utgravninger i kirkens kor.

\*Registrert som Wismar, *Jesse 283*. *Jesse 283* henviser til Lübeck.

Litt: Skaare 1970:247-248; UMKs funnprotokoller

### 4. Kaupanger stavkirke. 1964

- Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20f (54 stk)*  
 sterling, *Thordeman 1936, fig. 82 (1 stk)*  
 gros, *Thordeman 1936, fig. 87 (1 stk)*  
 Christian I (1448-81), hvid, *Schou 1 (1 stk)*
- Gotland Gote, 1420-1440 (2 stk)
- Sverige Hulpenning, Kr H Ä II c (1 stk)  
 Hulpenning, Kr H Ä II d (1 stk)  
 Hulpenning, Kr H Ä II h (1 stk)  
 Hulpenning, Kr H Y II c (1 stk)
- Mecklenburg Hulpenning, *Sæther1 (1 stk)*  
 Hulpenning, *Sæther2 (2 stk)*  
 Hulpenning, *Sæther13 (1 stk)*  
 Hulpenning, *Sæther16 (1 stk)*  
 Hulpenning, *Sæther19 (1 stk)*  
 Hulpenning, *Sæther21 (18 stk)*  
 Hulpenning, *Sæther22 (1 stk)*  
 Hulpenning, *Sæther24 (1 stk)*

	Hulpenning (1 stk)
Demmin	Hulpenning, 1200-tallet?, <i>Jesse 159 (1 stk)</i>
Güstrow	Viertelwitten, til 1384/85, <i>Oertzen 458 (1 stk)</i> Viertelwitten, til 1390?, <i>Oertzen 476 (1 stk)</i> Viertelwitten, til 1390?, <i>Oertzen 481 (1 stk)</i>
Hamburg	Viertelwitten, etter 1389, <i>Gaedechens 1229 (1 stk)</i>
Hamburg?/Holstein?	Hulpenning, 1350-1450, <i>Jfr Jesse 174ff (1 stk)</i>
Lübeck	Viertelwitten, etter 1379, <i>Jesse 362 (1 stk)</i> Viertelwitten, etter 1386, <i>Jesse 312 (1 stk)</i>
Malchin	Viertelwitten, før 1379/81 (1 stk)
Parchim	Viertelwitten, til 1387, <i>Oertzen 531 (1 stk)</i>
Salzwedel	Hulpenning, 1440-70, <i>Bahrfeldt II, pl. II fig. 21a (1 stk)</i>
Stralsund	Witten, 1365-1400?, <i>Jesse 310 (1 stk)</i>
Teterow	Witten, før 1379/81, <i>Oertzen 538ff (1 stk)</i>
Wismar	Viertelwitten, etter 1387, <i>Oertzen 278/Jesse 384 (1 stk)</i>
Den tyske orden	Livland, artig, omkr 1400-ca. 1420/30, <i>Jfr Jesse 685 (Jfr: Voionmaa og Rasmusson 1947 II) (2 stk)</i> Livland, artig, omkr 1400-ca. 1420/30, <i>Jesse 685 (Jfr: Voionmaa og Rasmusson 1947 II) (1 stk)</i> Reval, Schilling, midten av 1300-tallet til 1400/10, <i>Jesse 684; (Jfr: Voionmaa og Rasmusson 1947 I) (1 stk)</i> Dorpat, Biskop Johannes? 1473-85, Schilling (1 stk)

Mynter fra Kaupanger kirke har kommet inn ved to anledninger. De første under istandsettelse av kirken i 1862. I alt 72 brakteater og 36 sølvmynter. Fra dette funnet er det ikke identifisert noen aktuelle. I 1964 ble det under arkeologiske undersøkelser funnet ytterligere 1348 mynter.

Litt: Holst 1955:22-23; Malmer 1980:212; Skaare 1969b:117-124; Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller; UMKs magasiner

### 5. Nedstryn kirke. 1963

UMK 1002

Rostock Sechsling, etter 1425, *Oertzen 428 (1 stk)*

28 mynter ble funnet under utgravninger. Dette er den eneste som er eldre enn 1600-tallet.

Litt: UMKs funnprotokoller

### 6. Olden kirke. 1970

UMK 1110

Danmark Christian I (1448-81), hvid, *Schou 40ff (1 stk)*

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 21 (1 stk)*

Totalt ble 136 mynter funnet under arkeologiske utgravninger sommeren 1970.

Litt: Skaare 1972:205-206

### 7. Selje kloster.

UMK 1237

Parchim Viertelwitten, etter 1384/85, *Oertzen 519-522 (1 stk)*

Litt: UMKs funnprotokoller

### 8. Tønjum gamle kirke. Før 1825

B.M.

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), Lund, sterling, *Hauberg 1886, fig. 7 (1 stk)*  
hulpenning, *Schive XIII, 20; Bruun 3748ff (14 stk)*

Sverige Hulpenning, Kr H Y I c (1 stk)  
Hulpenning, Kr S (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Oertzen 112-188 (5 stk)*

Lüneburg Hulpenning, etter 1293, *Jfr Jesse 193 (1 stk)*  
Hulpenning, 1400-tallet, *Jesse 197 (3 stk)*  
Hulpenning, 1400-tallet, *Jesse 198 (1 stk)*

Wismar Witten, etter 1387, *Jfr Oertzen 268ff og Jesse 383 (1 stk)*

Güstrow Witten, ca. 1410/15, *Jfr Oertzen 471ff og Jesse 387f (1 stk)*

Hamburg Hulpenning, 1250-1300, *Jfr Gaedchens 1334 og Jesse 169 (1 stk)*

Over 153 mynter innkam i alt til Bergens Museum, men antallet funnmynter fra kirken var opprinnelig større. Hans Holst fikk registrert bare 105 eksemplarer (Holst 1955:21-22). De 30 myntene jeg har listet opp er altså en del av de 105.

Litt: Holst 1938:106; 1948:148; 1955:21-22; Malmer 1980:214

### 9a. Urnes stavkirke. 1902

Sverige Hulpenning, Kr H Ä I a (1 stk)

I alt 116 mynter ble funnet. De ble innlemmet i De Heibergske Samlinger (Sogn Folkemuseum).

Litt: Holst 1955:20; Malmer 1980:215

### 9b. Urnes stavkirke. 1957

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20 (2 stk)*

Sverige Hulpenning, ca 1360-1520, *Thordeman XXII (2 stk)*

Hamburg Scherf, ca. 1430, *Jesse 178; Gaedchens 1417 (1 stk)*

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 19 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 20 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 24 (1 stk)*

Hulpenning, 14/15.årh. (1 stk)

Den tyske orden Hulpenning, *Jesse 256; Vossberg pl. II nr. 44 (1 stk)*

Litt: Svarstad 1962a:73-76, 1962c:117-120; Sæther 1965b:176-177

## Møre og Romsdal

### 1. Borgundkaupangen. 1985

UMK 1251, 2077

Wismar            Viertelwitten, senmiddelalder (2 stk)

Hamburg        Hulpenning, senmiddelalder (1 stk)

Ubestemt tysk/baltisk    Ukjent tysk?,    Hulpenning, senmiddelalder (2 stk)  
Fragment av Viertelwitten, senmiddelalder (1 stk)

Danmark        Erik av Pommern (1396-1439),            Lund, sterling (1 stk)

Funnet under arkeologiske utgravninger av Borgundkaupangen, Ålesund.

De to ukjente, sannsynligvis tyske, hulpenningene var sammenklistret med henholdsvis hulpenningen fra Hamburg og en av Viertelwittene fra Wismar. De sammenklistrede myntene er ført som enkeltfunn, men også nevnt i lister over mulige skattefunn.

Litt: Gullbekk og Risvaag 2000:272; UMKs funnprotokoller

### 2. Haramsøy kirke (Haram kirketuft). 1976

UMK 1166

Parchim        Viertelwitten, etter 1384/85, *Oertzen 529* (1 stk)

Totalt ble 19 mynter funnet.

Litt: Rønning 1980a:272; UMKs funnarkiv; UMKs funnprotokoller

### 3. Hoås, Hof, Sunndal. 1846

Se Appendiks II – Møre og Romsdal

### 4. Margaretakirken, Borgundkaupangen. 1990

UMK 1236

Danmark        Erik av Pommern (1396-1439),            hulpenning, krone (1 stk)

Sverige        Hulpenning, ca. 1470-1500, *Malmer Kr. H Y III d.* (1 stk)

Mecklenburg    Hulpenning, *Sæther gr. IV* (2 stk)

Funnet ved arkeologiske utgravninger i Borgundkaupangen 1990.

Litt: Skaare 1992:91; UMKs funnprotokoller

### 5. Rødven kirke. 1962

T24720

UMK 960

Danmark        Erik av Pommern (1396-1439),            hulpenning, *Schive XIII, 20* (2 stk)

Sverige        Albrekt av Mecklenburg (1363-89),        hulpenning (1 stk)  
Hulpenning, *Thordeman XXII* (3 stk)

Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 12</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 20</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 21</i> (1 stk)
Lübeck	Penning, <i>Jfr Windisch-Grätz 18688</i> (1 stk)
Teterow	Viertelwitten, til 1387, <i>Oertzen 539b</i> (1 stk)
Den tyske orden	Hulpenning, <i>Jfr Vossberg 97</i> (1 stk)
Stralsund	Hulpenning (1 stk)
Lüneburg	Hulpenning (2 stk)

I alt ble 177 mynter funnet under utgravninger. 9 var ubestemte.

Litt: Sæther 1965b:176-177; UMKs funnprotokoller; VMs funnprotokoller

## 6. Syvde. 1960

UMK 847

Utrecht Biskop Rudolf van Diepholt (1426-1455), gylden (1 stk)

Løsfunn. Funnet ved graving under nydyrking. Mynten lå i myrjord, ca. 30 cm under overflaten.

Litt: UMKs funnprotokoller

## 7. Ulstein kirke.

Sverige hulpenning (1 stk)

Rostock Sechsling/witten (1 stk)

Litt: UMKs funnprotokoller



## Sør-Trøndelag

### 1. Huseby kirkeruin, Skaun. 1950

Vitenskapsmuseet

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439),	hulpenning (1 stk)
Mecklenburg	Hulpenning, utydelig preg, glatt ring (1 stk)	
Sverige	Albrecht av Mecklenburg (1363-89),	hulpenning, <i>Thordeman XXII</i> (1 stk)

Funnet sammen med to øvrige mynter i kirkeruinen på gården Huseby i Skaun. De to andre myntene var en fra Håkon V Magnusson samt en uidentifisert oppbrutt mynt. De ble funnet under restene av et tregulv foran alterplassene for to sidealtere ved skipets østvegg.

Litt: Digre 1951:40; VMs funnprotokoller

### 2. Innset kirkegård, Rennebu. 1869

UMK (Innset tilhørte tidligere Kvikne i Hedmark)

«Tre små sølvmynter av Christopher av Bayern og Hans»  
Fordelingen uviss.

Danmark	Christoffer av Bayern (1440-1448),	hvid? (1 stk)
<i>Danmark/Norge</i>	<i>Christoffer av Bayern/Hans</i>	<i>hvid? (2 stk)</i>

Litt: Holst 1946:162

### 3. Rissa kirke. 1888

VM

Danmark	Christian I (1448-1481),	hvid, Malmö (1 stk)
---------	--------------------------	---------------------

Funnet under reparasjon av kirken. I tillegg ble en witten fra Stralsund 1538(?) funnet.

Litt: Holst 1942b:209; 1946:165

### 4. Selbu kirke. 1959-1961

T18240

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439),	hulpenning, <i>Lindahl nr. 33</i> (1 stk)
Sverige	Hulpenning, Kr H Ä II h (1 stk) Hulpenning, Kr H Y III c (2 stk) Hulpenning, Kr H Y IV (1 stk) Hulpenning, Kr A Y II a (2 stk) Hulpenning, Kr S Ä a (2 stk) Hulpenning, Kr S Y I (1 stk) <i>Hulpenning, Ubestemt (18 stk)</i>	
Gotland	Gote, ca. 1380-1420, <i>Lagerqvist XXXV C3</i> (1 stk)*	
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 12</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 19</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 20</i> (2 stk)	

Hulpenning, *Sæther 21* (1 stk)

Rostock Hulpenning, 1400-tallet, *Oertzen 198* (1 stk)

I alt ble 119 mynter og 5 myntliknende gjenstander funnet under reparasjon av kirkens gulv. 2 mynter og 3 fragmenter er ubestemte, men antatt å være fra middelalderen. De 18 ubestemte svenske er ikke nødvendigvis fra 1360-1520. Sannsynligvis er de fordelt mellom denne perioden og tidlig 1300-tall.

\*Goten er opprinnelig ført som Lagerqvist XXXV C, men er av forfatteren spesifisert til å være en C3.

Litt: Malmer 1980:214; VMs funnprotokoller.

##### **5. «... i et Alter udi en Kirke i Thrundhiemss Lehn.» Før 1693**

*Flere mynter hvorav noen mulige fra Lüneburg og Hamburg. Tolket som 1200-tallsbrakteater av Galster.*

Litt: Galster 1936:298-300, 306-307

## Trondheim

### 1. Brattørveita 19-21. 2003

Vitenskapsmuseet (TA2003/16)

*Tre mulige senmiddelalderlige mynter. (hvid, skilling og søsling?)  
Funnet under arkeologiske utgravninger. Myntene har ikke blitt identifisert.  
I tillegg ble det funnet en myntlignende gjenstand.*

Litt: Risvaag 2006:344

### 2a. Nidarosdomen, skrudhuset. 1869

T25238

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), gros, *Schive XIII, 13 (1 stk)*

Funnet ved graving i sakristiet. Innlevert av arkitekt Schirmer.

Litt: VMs inntakstprotokoll.

### 2b. Nidarosdomen? 1872

T25269

Danmark Erik av Pommern (1396-1439) hulpenning, *Schive XIII, 20 (1 stk)*

“Innlevert av Capt. Krefting” sammen med en “sølvmynt fra Christian IV”. Det siktes her sannsynligvis til Otto Krefting som var leder for restaureringsarbeidene i Nidarosdomen på denne tiden. Dette er sannsynligvis et jordfunn da han også leverte 2 brakteater det påfølgende året som er bekreftet funnet ved graving. Det er likevel ikke snakk om et bekreftet jordfunn.

Litt: VMs inntakstprotokoll

### 2c. Domkirken. 1898

Vitenskapsmuseet

Stralsund Witten ca. 1365-1410, *Jesse 310f (1 stk)*

Hamburg Witten, etter 1379, Gaedechens II s. 314 nr. 1108 ff., *Jesse 363 (1 stk)*

Det ble i tillegg funnet en fransk regnepenge fra 1400-1500-tallet samt en Hamburgsk 1/64 thaler fra 1601.

Litt: Hartmann 1899:20-21; Holst 1938:106; 1942b:210; 1955:26; Risvaag 2006:345

### 2d. Domkirken. Til og med 1919

Vitenskapsmuseet

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Jfr Schive XIII 20f (1 stk)*

Christopher av Bayern (1440-48), Malmö, hvid (1 stk)

Sverige Hulpenning, Kr A (1 stk)

Det er usikkert om alle myntene er funnet i 1919 eller om noen er funnet tidligere.

Litt: Hartmann 1899:20-21; Holst 1946:165; 1955:26; Malmer 1980:214; Risvaag 2006:345

### 2e. Domkirken (Vestfrontplassen). 1996-1998

Vitenskapsmuseet (TA 1996/8)

Sverige Hulpenning, ca. 1363-80, Kr A Ä a-b (1 stk)

Funnet under arkeologiske utgravninger. Seks andre mynter ble i tillegg funnet. Funnet er definert som kirkefunn.

Litt: Risvaag 2006:346

### 3. Elgeseter kloster. 1858

Vitenskapsmuseet (Tilv. 1/1858)

Ubestemt Hulpenning (1 stk)

Trolig fra 1300-1400-tallet. Funnet sammen med tre eller fire andre mynter

Litt: Risvaag 2006:349

### 4a. Erkebispegården (Forrådshuset). 1962

Vitenskapsmuseet

Sverige Sten Sture d.e. (1470-97, 1501-1503), Stockholm, ½ Örtug 1478, *Jfr Antell nr. 445* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, sent 1400-tall (1 stk)

Funnet under arkeologiske utgravninger i et senmiddelalderlig brannlag sommeren 1962. En 1-öre fra Gustav Vasa (1523-60) ble funnet i samme lag.

Litt: Digre 1963:77-78; Risvaag 2006:350

### 4b. Erkebispegården (ved Lavetthuset's østvegg). 1975

Vitenskapsmuseet

Dortmund ½ Albus etter ca. 1430, *Jfr: Berghaus 1958, s. 25, jfr. Pl. 2:32-33* (1 stk)

Funnet under graving i borggården ved Lavetthuset's østvegg 23. mai 1975.

Litt: Risvaag 2006:350; Skaare 1977b:220

### 4c. Erkebispegården. 1991-95

Vitenskapsmuseet (TA 1/1991)

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439),	hulpenning ca. 1405-24, <i>Lindahl nr. 33</i> (1 stk)
		Lund, gros c. 1430, <i>Lindahl nr. 64-74</i> (1 stk)
		Gurre, gros ca. 1430, <i>Lindahl nr. 75</i> (1 stk)
	Christoffer av Bayern (1440-48),	Malmö, hvid, <i>Galster 1972, nr. 20b</i> (1 stk)
	Riksrådet 1481-83	hvid, <i>Schou II</i> (1 stk)
	Christian I (1448-81),	Malmö, hvid, <i>Galster 1972, nr. 23a</i> (2 stk)
		hvid, <i>Galster 1972, nr. 23b</i> (3 stk)
		hvid, <i>Galster 1972, nr. 23c</i> (2 stk)
		hvid, <i>Galster 1972, nr. 23d</i> (1 stk)
		hvid (12 stk)
		Malmö?, hvid? (1 stk)
	Ubestemt dansk eller norsk	hvid, ca. 1440-1513 (1 stk)

Sverige	Erik av Pommern (1396-1439), Sten Sture d.e. (1470-97, 1501-03), 1/2 örtug, <i>Lagerqvist 16i (1 stk)</i>	Stockholm, örtug, <i>Galster 1972, nr. 197 (1 stk)</i> Västerås, 1/2 örtug, <i>Lagerqvist 16c (1 stk)</i> 1/2 örtug, <i>Lagerqvist 16i (1 stk)</i>
Gotland	Christian (1449-81),	Visby, hvid c. 1455-80, <i>Galster 1972, nr. 139 (1 stk)</i>
Sachsen-Lauenburg	Hertug Johan IV (1463-1507),	Helmstedt, Witten, <i>Ernst 77, fig 4 (1 stk)</i>
Stade	Witten?, Jfr Jesse 716? eller 715	<b>(1 stk)</b>
Rostock	Sechsling, etter 1424/25, Jfr Jesse 490	<b>(1 stk)</b>
Mecklenburg	Hulpenning, 1400-tallet	<b>(1 stk)</b>
<i>Ubestemt</i>	<i>Senmiddelaldersk mynt</i>	<b>(1 stk)</b>

Arkeologiske utgravninger av Erkebispegårdens østlige og sydlige deler, som ble ødelagt av brann 18. august 1983. Totalt ble det funnet 167 mynter og myntfragmenter, 54 myntblanketter og 16 mulige mynter, medaljer eller regnepenger under utgravningene. Fem av de opplistede myntene tilhører 2 myntskatter. Se nedenfor: Erkebispegården 8a og 8b.

Med unntak av de to skattefunnene er funnene definert som enkeltfunn.

Litt: Risvaag 2006:148-150, 351

#### **4d. Erkebispegården. 1991-95**

N142029-32

*Dette funnet er også nevnt i Appendiks II – Trondheim nr. 1a.*

*Myntskatt bestående av 1 hvid fra Christian I, 2 danske hvider fra Hans og en witten eller sechsling fra Stade. TPQ 1483?*

*Myntene er talt med ovenfor i funn 4c. Erkebispegården.*

Litt: Risvaag 2006:148, 351

#### **4e. Erkebispegården. 1991-95**

N135841-48

N135850-51

*Dette funnet er også nevnt i Appendiks II – Trondheim nr. 1b.*

*Myntskatt bestående av 2 hvider fra Christian I, 1 hvid fra riksrådet 1481-83, 6 hvider fra Hans, samt en mulig mynt. TPQ 1483.*

*Myntene er talt med ovenfor i funn 4c. Erkebispegården.*

Litt: Risvaag 2006:149-150, 351

#### **5. Kalvskinn. Mulig skattefunn. T.p.q. 1483.**

T25224

Danmark Christian I (1448-81), hvid **(2 stk)**

Sverige Hulpenning, Kr H Y III e **(1 stk)**

Ingen nærmere funnopplysninger. Mulig at det er snakk om et skattefunn, men myntene er talt med blant enkeltfunnene.

Litt: Holst 1948:149; Malmer 1980:214; VMs inkomstprotokoll

**6. Kjøpmannsgata 22-28 (Folkebibliotekstomta).** 1973-1985

*Ingen sikre, men en tosidig mynt og et brakteat fra 1200-tallet eller senere. For komplett funnliste se Risvaag 2006:352*

Litt: Risvaag 2006:352

**7. Kjøpmannsgata 28-30 (Norges Bank).** 1987

Vitenskapsmuseet (TA 1987/2)

Sverige Hulpenning, Kr H Ä II i (**1 stk**)

Funnet under arkeologiske utgravninger. I tillegg ble det funnet en ubestemt mynt.

Litt: Risvaag 2006:353

**8. Kjøpmannsgata 42 (Mellageret).** 1987

Vitenskapsmuseet (TA 1987/3-F)

Sverige Sten Sture d.e. (1470-97/1501-03), Västerås, ½ örtug (**1 stk**)

*Ubestemt Senmiddelalder (1 stk)*

Funnet under arkeologiske utgravninger. I tillegg ble det funnet en norsk skilling 16\_\_., et mulig norsk brakteat fra 1200-1300-tall og ½ örtug fra Sten Sture d.y, Sverige (1512-20)

Litt: Risvaag 2006:354

**9. Munkegata 3.** 1988

Vitenskapsmuseet (TA 1988/8)

Sverige Hulpenning 1300-1500-tallet? (**1 stk**)

*Ubestemt mynt Senmiddelalder, fragmentert (1 stk)*

Funnet under arkeologiske utgravninger.

Litt: Risvaag 2006:354

**10. Olav Tryggvasons gate.** 1990

Vitenskapsmuseet (TA 1990/7)

*Ubestemt hulpenning 1300-1500-tallet (1 stk)*

Funnet under arkeologiske utgravninger.

Litt: Risvaag 2006:355

**11. St. Jørgensveita 6/Vår Frue strete.** 1977

Vitenskapsmuseet (TA 1977/5)

*Rostock 1500-tallet (1 stk)*

Funnet under arkeologiske utgravninger. I tillegg ble det funnet en norsk 1 øre 1902.

Litt: Risvaag 2006:356

**12. Søndre gate/Søndre gate 4. (Olavskirken). 1971-75**

Vitenskapsmuseet (TA 1971/1; TA 1972/3)

Sverige                      Sten Sture d.e.? (1 stk)

Ubestemt tysk/baltisk    Tyskland,              viertelwitten? (1 stk)h3

*Ubestemt mynt*            *Middelalder eller senere (4 stk)*

En ½ örtug tildligere registrert som fra Sten Sture d.e. har jeg etter å selv ha studert funnet omklassifisert til Sten Sture d.y. (Antell 569) og fjernet fra oversikten.

Funnet under arkeologiske utgravninger. I tillegg ble det funnet en penning fra Olav Kyrre (1067-93), 9 dansk-norske mynter fra perioden 1649-1771, to norske mynter fra Håkon VIIIs tid, en regnepenge og tre korroderte og ubestemte myntstykker.

Under utgravingene ble det funnet en kirke. Tidligere har den vært antatt å være Gregoriuskirken, men blir nå regnet som Olavskirken (Risvaag 2006:86)

Litt: Risvaag 2006:357

## Nord-Trøndelag

### 1. Logtu kirke, Frosta. 1952

Danmark Christian I (1448-81), Malmö, hvid (1 stk)

Funnet under gulvet i Logtu kirke i 1952. I tillegg ble en norsk 2-skillings fra 1669 funnet.

Litt: Digre 1953:40-41

### 2. Mære kirke. 1966, 1967

UMK 1129

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20f* (9 stk)  
Riksrådet 1481-83, hvid, *Schou II* (1 stk)

Sverige Hulpenning, Kr H Ä II a (1 stk)  
Hulpenning, Kr H Ä II h (2 stk)  
Hulpenning, Kr H Y I c (1 stk)  
Hulpenning, Kr H Y I d (1 stk)  
Hulpenning, Kr H Y III e (3 stk)  
Hulpenning, Kr A Ä b (1 stk)  
Hulpenning, Kr A Y II a (3 stk)  
Hulpenning, Kr S Ä a (4 stk)  
Hulpenning, Kr S Ä b (1 stk)  
Hulpenning, Kr S (1 stk)  
Sten Sture d.e. (1470-94/1501-13) ½ örtug, *Antell 489, (men AROSian)* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 8* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 13* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 16* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 17* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 19* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20* (4 stk)  
Hulpenning, *Sæther 21* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 23* (2 stk)  
Hulpenning, *Sæther 24* (2 stk)

Den tyske orden Hulpenning, 1350-1510, *Vossberg s. 86, nr. 4* (1 stk)

Lübeck Hulpenning, 1400-50, *Jesse 185* (2 stk)  
Hulpenning, 1400-50, *Jesse 186* (1 stk)

Oldesloe Viertelwitten, til 1384/85, *Jesse 345* (2 stk)

Wismar Viertelwitten, etter 1379, *Oertzen 265-267* (2 stk)

Hannover Hulpenning, etter 1420, *Jesse 229* (1 stk)

Niederlausitz Hulpenning, 1400-tallet, *Bahrfeldt II, s. 12* (1 stk)

Lüneburg Hulpenning/scherf, 1400-tallet, *Jesse 199* (1 stk)

Wolgast Hulpenning, 1400-tallet, *Dannenberg s. 127, pl. XV, 370-370a* (1 stk)

Braunschweig Hulpenning, 1400-tallet (1 stk)

I alt ble 587 mynter og myntliknende gjenstander funnet i 1966 og 1967. Tre hulpenninger, seks tosidige mynter og to



brakteater er ubestemte. Disse inkom til UMK, men har siden blitt overført til VM.

Litt: Malmer 1980:212-213; Skaare 1969a:184-185; Sortland 2006:Vedlegg 1 A og B; Funnlister ved VM, UMK's funnprotokoller

### 3. Ranem kirke, Overhalla. 1959

T24718

UMK 1742

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Christoffer av Bayern (1440-48), Riksrådet 1481-83,	hulpenning, <i>Schive XIII, 20f</i> (14 stk) Lund, sterling, <i>Galster 1936, fig.82</i> (1 stk) Malmö, hvid, <i>Schive XIII, 28</i> (1 stk) Malmö, hvid, <i>Schive XIII, 32</i> (1 stk)
Sverige	Hulpenning, Kr H en face, <i>Thordeman gr. XXII</i> (7 stk) Hulpenning, Kr S, <i>Thordeman gr. XXIII</i> (3 stk) Hulpenning, Kr A, <i>Thordeman gr. XXIII</i> (2 stk) Sten Sture d.e. (1470-94/1501-13) ½ örtug (1 stk)	
Lübeck	Hulpenning, 1400-50, <i>Jesse 189</i> (1 stk) Hulpenning, 1450-1500, <i>Jesse 187</i> (1 stk)	
Lüneburg	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jesse 198</i> (1 stk)	
Hamburg	Hulpenning, 1400-tallet?, <i>Gaedechens 1384</i> (2 stk)	
Wismar	Viertelwitten, etter 1387, <i>Oertzen 277f</i> (1 stk)	
Güstrow	Viertelwitten, ubestemt, <i>reversens kors som Oertzen 476</i> (1 stk) Viertelwitten, ubestemt, <i>reversens kors som Oertzen 478</i> (1 stk) Witten, (til 1390?), <i>reversens kors som Oertzen 467</i> (1 stk)	
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 2, Oertzen 159-163</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 13</i> (4 stk) Hulpenning, <i>Sæther 16</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 17-19</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 21</i> (6 stk) Hulpenning, <i>Sæther 22</i> (3 stk) Hulpenning, <i>Sæther 23</i> (1 stk) Hulpenning, <i>Sæther 24</i> (2 stk)	

I alt ble 615 mynter samt mellom 20 og 30 fragmentariske brakteater funnet. Sju uidentifiserte hulpenninger har også blitt benevnt som trolig tyske.

Litt: Digre 1960:156-157; Sæther 1965b:176-177; Funnlister ved VM

### 4a. Steinvikholmen slott, Stjørdal. 1894

Sverige Christoffer av Bayern (1440-48), örtug, Stockholm, *Schive XIII, 29* (1 stk)

Litt: Holst 1948:150

### 4b. Steinvikholmen slott, Stjørdal. 1895, 1897

Danmark Christoffer av Bayern (1440-48), hvid (1 stk)  
Christian I (1448-81), hvid (1 stk)

Disse ble funnet på omtrent samme plass, i henholdsvis 1895 og 1897 under utgravninger av Steinvikholmen slott. Slottet ble påbegynt i 1524 (Nordeide 2000:8).

Litt: Holst 1946:166; Rygh 1897:91-91

#### 5. Vemundvik, Namdalen. 1897

Moers            Frederik III (1372-1417),            gylden, *Jfr E & S III, s. 1273 (1 stk)* Ført i øvrige 1400-1450

Funnet i jorden på gården Ganes av privatperson og innkjøpt av Myntkabinettet (VM).

Litt: Hartmann 1898:39; Holst 1938:107

#### 6. Ukjent funnsted. (Antagelig i Nord-Trøndelag) 1895

England            Henry VI (1422-61 og 1470-71),            groat (1 stk)

Løsfunn. En half-groat av Edward III (1327-77) ble også funnet, men det er usikkert hvorvidt de ble funnet sammen eller ikke.

Litt: Holst 1940:118-119

#### 7. Værnes kirke. 1961

UMK 755

Danmark            Erik av Pommern (1396-1439),            hulpenning, Lindahl nr. 33 (3 stk)  
Christian I (1448-81),            hvid (4 stk)

Sverige            Albrecht av Mecklenburg (1363-1389), hulpenning, (2 stk)

Rostock            Hulpenning, 1400-tallet, *Jfr Jesse 209 (1 stk)*  
*Sechsling, etter 1492, Jfr. Thomsen 7102ff (1 stk)*

Lübeck            Hulpenning (1 stk)

Mecklenburg      Hulpenning, *Sæther 12 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 13 (2 stk)*  
Hulpenning, *Jfr Sæther 21 (2 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 10-25 (3 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 17-25 (1 stk)*  
Hulpenning, *Sæther 20-25 (1 stk)*  
Hulpenning, kronet oksehode i strålering (5 stk)  
Hulpenning, kronet oksehode i glatt ring (9 stk)

Ved solding av jorden inne i kirken ble funnet i alt 182 mynter. Schillinger fra Stralsund (1538) fjernet fra liste etter egen gjennomgang av mynter ved VM. Samtidig ble sechsling fra Rostock bestemt (etter 1492).

Litt: Petterson 1986:111-123; Funnlister ved UMK

## **Härjedalen**

**1. Sveg, Prästgården.** Ca. 1945  
Se Appendiks II – Härjedalen, nr. 1

## Jämtland

### 1. Frösö kyrka. 1984

KMK dnr 548/84

Sverige Penning, ca. 1363-70, Kr H Ä II d (3 stk)  
Penning, ca. 1370-80, Kr H Ä II h (3 stk)  
Penning, ca. 1370-80, Kr H Ä II i (1 stk)  
Penning, ca. 1430-50, Kr H Y I c (1 stk)  
Penning, ca. 1450-70, Kr H Y I (1 stk)  
Penning, ca. 1430-50, Kr H Y II b (1 stk)  
Penning, ca. 1410-, Kr H Y II c (7 stk)  
Penning, ca. 1470-1500, Kr H Y III c (2 stk)  
Penning, ca. 1470-1500, Kr H Y III e (1 stk)  
Penning, ca. 1470-1500, Kr H Y IV (1 stk)  
Penning, ca. 1363-80, Kr A Ä (4 stk)  
Penning, ca. 1430-70, Kr A Y II a (1 stk)  
Penning, ca. 1370-80, Kr S Ä a (5 stk)  
Penning, ca. 1410-, Kr S Y I (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, 1400-tallet (1 stk)

145 mynter ble i alt funnet under arkeologiske undersøkelser av koret, skipet og sakristiet.

Litt: Wiséhn 1992:29-30

### 2. Marby gamla kyrka. 1982

JLM 26 282

Sverige Penning, ca. 1450-70, Kr H Y I a-b (4 stk)  
Penning, ca. 1470-1500, Kr H Y III e (7 stk)  
Penning, ca. 1450-70, Kr H Y III b (1 stk)  
Penning, ca. 1430-70, Kr A Y II a-b (3 stk)  
Penning, KrA? (1 stk)  
Penning, ca. 1370-80, Kr S Ä a (1 stk)  
Penning, ca. 1410-, Kr S Y I (1 stk)  
Sten Sture d.e. (1470-97/1501-03), Stockholm, örtug, 1470-77, *Lagerqvist I:A1* (1 stk)  
Sten Sture d.e. (1470-97/1501-03), Västerås, ½ örtug, etter 1478, *Lagerqvist II:B16-* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, 1400-tallet (1 stk)

Ca. 105 mynter og en regnpenge ble i alt funnet under arkeologiske undersøkelser.

Litt: Wiséhn 1992:36

### 3. Mattmars kyrka. 1982

JLM 25 914

Sverige Penning, ca. 1363-70, Kr H Ä II d (1 stk)  
Penning, ca. 1410-, Kr H Y II c (1 stk)  
Penning, ca. 1470-1500, Kr H Y III e (1 stk)  
Penning, ca. 1363-80, Kr A Ä b (1 stk)

I alt 17 mynter ble funnet under arkeologiske undersøkelser.

Litt: Wiséhn 1992:37

#### 4. Norderö kyrka. 1984

JLM 26 281

Sverige Penning, ca. 1363-70, Kr H Ä II d (2 stk)  
Penning, ca. 1370-80, Kr H Ä II i (2 stk)  
Penning, ca. 1450-70, Kr H Y I a (1 stk)  
Penning, ca. 1430-50, Kr H Y I d (2 stk)  
Penning, ca. 1410-, Kr H Y II c (2 stk)  
Penning, ca. 1363-80, Kr A Ä b (1 stk)  
Penning, ca. 1363-80, Kr A Ä (1 stk)  
Penning, ca. 1430-70, Kr A Y II a (1 stk)  
Penning, ca. 1370-80, Kr S Ä a (1 stk)  
Sten Sture d.e. (1470-97/1501-03), Västerås, ½ örtug, *Lagerqvist II:B16a* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, 1400-tallet (1 stk)

Den tyske orden Penning med krone, Waschinski 142b (1 stk)

I alt 52 mynter og en regnepenge ble funnet under arkeologiske undersøkelser. Myntene var spredd under hele overflaten med en konsentrasjon av middelaldermynter mot sakristiet.

Litt: Wiséhn 1992:39-40

#### 5. Ragunda gamla kyrka. 1925-26

Sverige Penning, ca. 1370-80, Kr H Ä II i (1 stk)  
Penning, ca. 1450-70, Kr H Y I (1 stk)  
Penning, Kr H (4 stk)  
Penning, ca. 1363-80, Kr A Ä (1 stk)  
Penning, ca. 1410-1520, Kr A Y (1 stk)

Ca. 154 mynter og en regnepenge ble i alt funnet ved solding av jord som hadde blitt fjernet under gulvrenovering.

Litt: Malmer 1980:184; Wiséhn 1992:44

#### 6. Strand. 1837

Se Appendiks II – Jämtland, nr. 1

#### 7. Sundsjö kyrkoruin. 1971

JLM

Sverige Hulpenning, Kr H Y III c (1 stk)  
Hulpenning, ca. 1370-1410, Kr S Ä a (3 stk)

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), sterling (1 stk)

I alt 13 mynter ble funnet under arkeologiske undersøkelser.

Litt: Malmer 1980:191; Wiséhn 1992:47

#### 8. Sunne kyrkoruin. 1966

JLM 21 247:A-G

Sverige Hulpenning, ca. 1300-1520, Kr H (2 stk)

Litt: Malmer 1980:191; Wiséhn 1992:48

**9. Tibrandshögen. 1959**

JLM 20 555:1

Sverige Penning, ca. 1370-80, Kr H Ä II (**1 stk**)

Funnet 22 cm dypt under arkeologiske undersøkelser av Tibrandshögen ved Storsjøen i rester etter bygning.

Litt: Malmer 1980:186; Rasmusson 1961:168; Wiséhn 1992:46

**10. Västerberg. 1856**

Se Appendiks II – Jämtland, nr. 2

## Nordland

### 1. Alstahaug kirke. 1967-1969

T24719

UMK 1044, 1046, 1081, 1092

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Christopher av Bayern (1440-48), Christian I (1448-81), Riksrådet 1481-83,	gros, <i>Lindahl fig. 19 (1 stk)</i> sterling, <i>Lindahl nr. 3, fig. 8 (2 stk)</i> sterling, <i>Lindahl nr. 10, fig. 8 (1 stk)</i> sterling, <i>Lindahl nr. 19, fig. 10 (1 stk)</i> hulpenning, <i>Lindahl nr. 33, fig. 11 (48 stk)</i> hulpenning, <i>Lindahl nr. 33a, fig. 11 (1 stk)</i> hvid, <i>Lindahl nr. 27, fig. 24 (1 stk)</i> hvid, <i>Hauberg 1886, fig. 25 (16 stk)</i> hvid, utydet <b>(1 stk)</b> hvid, <i>Hauberg 1886, fig. 24 (1 stk)</i>
Sverige	Hulpenning, Kr H Ä II e <b>(2 stk)</b> Hulpenning, Kr H Y I a <b>(2 stk)</b> Hulpenning, Kr H Y I b <b>(1 stk)</b> Hulpenning, Kr H Y I d <b>(1 stk)</b> Hulpenning, Kr H Y II b <b>(1 stk)</b> Hulpenning, Kr H Y II c <b>(2 stk)</b> Hulpenning, Kr H <b>(1 stk)</b> Hulpenning, Kr A Ä b <b>(1 stk)</b> Hulpenning, Kr A Y II a <b>(3 stk)</b> Hulpenning, Kr S Ä a <b>(2 stk)</b> Hulpenning, Kr S Ä b <b>(1 stk)</b>	
Gotland	Gote, ca. 1320-80, <i>Hauberg 1891, nr. 15 (1 stk)</i> Gote, ca. 1420-40, <i>Hauberg 1891, nr. 48 (1 stk)</i> Gote, ca. 1420-40, <i>Hauberg 1891, nr. 54 (1 stk)</i>	
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 12 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 13 (6 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 16 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 17 (1 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 19 (3 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 20 (4 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 21 (8 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 22 (5 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 23 (2 stk)</i> Hulpenning, <i>Sæther 24 (8 stk)</i> Hulpenning <b>(4 stk)</b> Hulpenning, utydet <b>(1 stk)</b>	
Güstrow	Viertelwitten, til 1384/85, <i>Jesse 328 (4 stk)</i> Viertelwitten, til 1390?, <i>Jesse 395-398 (5 stk)</i>	
Friedland	Witten, til 1405?, <i>Jesse 385 (1 stk)</i>	
Parchim	Viertelwitten, etter 1384/85, <i>Jesse 334 (4 stk)</i> Viertelwitten, etter 1384/85, <i>Jesse 400 (2 stk)</i> Viertelwitten, utydet <b>(1 stk)</b>	
Malchin	Viertelwitten, før 1379, <i>Jesse 332 (1 stk)</i>	
Teterow	Viertelwitten, til 1387, <i>Jesse 336 (3 stk)</i> Viertelwitten, utydet <b>(1 stk)</b>	

Greifswald	Witten, etter 1424/1425, <i>Jesse 493 (1 stk)</i>
Stargard	Hulpenning, 13.-16. århundre, <i>Jesse 222 (1 stk)</i>
Wismar	Viertelwitten, etter 1387, <i>Jesse 384 (6 stk)</i>
Rostock	Viertelwitten, til 1387, <i>Jesse 440 (1 stk)</i> Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jesse 209 (1 stk)</i>
Lübeck	Viertelwitten, etter 1386, <i>Jesse 312 (1 stk)</i> Sechsling, etter 1388, <i>Jesse 410 (1 stk)</i> Hulpenning, 1400-50, <i>Jesse 185 (4 stk)</i>
Hamburg	Viertelwitten, etter 1387, <i>Jesse 381 (1 stk)</i> Hulpenning, ca. 1350-1450, <i>Jesse 174-176 (3 stk)</i>
Salzwedel	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jesse 251 (1 stk)</i>
Lüneburg	Viertelwitten, trolig 1386/87, <i>Jesse 316 (1 stk)</i>
Stralsund	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Dannenberg XII nr. 278 (1 stk)</i> Sechsling, 1400-tallet, <i>Jfr Dannenberg 279a* (1 stk)</i> Sechsling, utydet ( <b>1 stk</b> )
Oberweser	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jfr Jesse 277 (1 stk)</i>
Dorpat	Artig, 1300-tallet, <i>Jfr Voionmaa nr. 2 fig. 1 (1 stk)</i>
Den tyske orden	Reval, artig, midten av 1300-tallet til 1400/10, <i>Jfr Voionmaa nr. 264 fig. 20 (Jfr: Voionmaa og Rasmusson 1947 I) (1 stk)</i>
Flensburg	Viertelwitten, før 1384/85, <i>Jesse 340 (1 stk)</i>
Holstein	Hulpenning, etter 1460, <i>Jesse 266 (1 stk)</i>
Ubestemt tysk/baltisk	Tysk, tosidig mynt, 1300-1400-tallet, <i>Dannenberg s. 118 nr. 339 (1 stk)</i> Tysk Viertelwitten, 1300-1400-tallet ( <b>2 stk</b> ) Tysk, hulpenning, middelalderen ( <b>1 stk</b> )
Nederlandene	Albrecht (1359-1404), Holland, penning, <i>van der Chijs, Holland, s. 204 ff (1 stk)</i>
Polen	Wladislaw Jagiello (1382-1434), denar ( <b>1 stk</b> )
<i>Ubestemte</i>	<i>Brakteat, middelalderen (4 stk)</i> <i>Tosidig mynt, middelalderen eller nyere tid (3 stk)</i> <i>Brakteatfragmenter, utydet (10 stk)</i>

I alt ble 513 mynter funnet under arkeologiske utgravninger. Dannenberg 279a er en hulpenning. Ført som uviss sechsling.

Litt: Malmer 1980:211; Skaare 1971:251-253; UMKs funnprotokoller, VMs funnprotokoller

**2. Dønnes kirke.** 1966, 1968  
UMK 1083, 1084, 1087  
VM

Danmark	Erik av Pommern (1396-1439), Næstved, sterling, <i>Lindahl fig. 7 (1 stk)</i> Lund, sterling, <i>Lindahl fig. 8-10 (3 stk)</i>
---------	---



		hulpenning, <i>Schive XIII, 20</i> (4 stk)
		hulpenning, <i>Schive XIII, 21</i> (30 stk)
		hulpenning, <i>Lindahl fig. 18</i> (1 stk)
	Christian I (1448-81),	hvid, <i>Schive XIII, 37</i> (1 stk)
		hvid, <i>Schive XIII, 37-39</i> (2 stk)
		hvid, <i>Schive XIII, 38</i> (1 stk)
		hvid, <i>Schive XIII, 38f</i> (3 stk)
	Riksrådet 1481-83,	hvid, <i>Schive XIII, 32</i> (3 stk)
Sverige	Erik av Pommern (1396-1439),	örtog, <i>Thordeman fig. 64</i> (1 stk)
	Hulpenning, Kr H Ä II c (1 stk)	
	Hulpenning, Kr H Y I a (2 stk)	
	Hulpenning, Kr S Ä a (1 stk)	
	Hulpenning, Kr S Y II a (1 stk)	
Mecklenburg	Hulpenning, <i>Sæther 12</i> (1 stk)	
	Hulpenning, <i>Sæther 12a</i> (1 stk)	
	Hulpenning, <i>Sæther 13</i> (8 stk)	
	Hulpenning, <i>Sæther 14</i> (1 stk)	
	Hulpenning, <i>Sæther 17</i> (1 stk)	
	Hulpenning, <i>Sæther 20</i> (5 stk)	
	Hulpenning, <i>Sæther 21</i> (3 stk)	
	Hulpenning, <i>Sæther 22</i> (1 stk)	
	Hulpenning, <i>Sæther 24</i> (2 stk)	
Ubestemt tysk/baltisk	Mecklenburg, viertelwitten, utydet (1 stk)	
Hamburg	Viertelwitten, etter 1379, <i>Gaedezens 1525</i> (1 stk)	
	Viertelwitten, etter 1387, <i>Gaedezens 1229</i> (2 stk)	
	Hulpenning, 1400-50, <i>Gaedezens 1390</i> (1 stk)	
	Hulpenning, 1400-tallet?, <i>Gaedezens 1384</i> (1 stk)	
Güstrow	Viertelwitten, til 1390?, <i>Oertzen 476-477</i> (2 stk)	
	Viertelwitten, til 1390?, <i>Oertzen 481</i> (1 stk)	
Rostock	Witten, etter ca. 1405, <i>Oertzen 349-354</i> (1 stk)	
	Viertelwitten, til 1387, <i>Oertzen 374</i> (2 stk)	
Salzwedel	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Jesse 251</i> (2 stk)	
Stralsund	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Dannenberg XII nr. 285</i> (1 stk)	
	Hulpenning, 1400-tallet, <i>Dannenberg XII nr. 278</i> (1 stk)	
Wismar	Viertelwitten, etter 1379, <i>Oertzen 267</i> (2 stk)	
	Viertelwitten, etter 1387, <i>Oertzen 287</i> (2 stk)	
	Hulpenning, etter 1392, <i>Oertzen 195</i> (1 stk)	
Parchim	Viertelwitten, 1380-tallet, <i>Oertzen 529-531</i> (2 stk)	
Wolgast	Witten, før 1381, <i>Dannenberg 358a</i> (1 stk)	
Flensburg	Viertelwitten, etter 1386, <i>Galster 1936. fig. 77</i> (1 stk)	
Oldesloe	Hulpenning, 1350-1400, <i>Gaedezens 1421</i> (1 stk)	
Holstein	Hulpenning, 1400-50, <i>Gaedezens 1390**</i> (3 stk)	
Dorpat	Artig, 1300-tallet, <i>Voionmaa nr. 2***</i> (1 stk)	
Den tyske orden	Reval, artig, midten av 1300-tallet til 1400/10, <i>Voionmaa nr. 264-266 fig. 20</i> (Jfr: <i>Voionmaa og</i>	

*Rasmusson 1947 I) (1 stk)*

Ubestemt tysk/baltisk      Salzwedel/Brandenburg?\*, *Jesse 255 (1 stk)*

I alt ble 527 mynter funnet ved arkeologiske utgravninger.

Viertelwittenen fra Mecklenburg er oppført alene da den ikke tilhører gruppen «mecklenburgske oksehodebrakteater», men simpelthen kommer fra et av myntstedene i Mecklenburg (Jfr Oertzen 1902:75-114).

\*Registrert en hulpenning fra Salzwedel med referanse *Jesse 255*. *Jesse 255* tilhører Brandenburg.

\*\**Gaedechens 1390* er en referanse til Hamburg. I byene Itzehoe og Oldesloe i Holstein ble det i denne perioden sannsynligvis slått etterligninger av hamburgerske hulpenninger (Jesse 1967:111).

\*\*\* Voionmaa nr. 2 står opprinnelig innført som slutten av 1300-tallet. I Alstahaug (Skaare 1971:251-253) er samme type ført som 1300-tallet, men da det er samme type mynt forholder jeg meg til den siste bestemmelsen. Disse har ikke påført myntherre (Voionmaa 1945:8). Forøvrig dukker mynter fra Dorpat opp i danske skattefunn først på 1380-90-tallet (Jfr. DMS II: nr. 226)

Litt: Malmer 1980:211; Skaare 1969a:185; 1970:248-251

### **3. Havnøy, Rødøy, Nordland. Skattefunn. T.p.q. 1353**

Ts2408

Ts2516

England	Henrik III (1216-72), Edward I (1272-1307), Edward II (1307-27), Edward I-II, (1272-1327), Edward III (1327-77),	sterling (1 stk) sterling (117 stk) sterling (29 stk) sterling (2 stk) sterling (26 stk)
Irland	Edward I,	sterling (3 stk)
Skottland	Alexander III (1249-86),	sterling (3 stk)
Florennes	Gaucher II av Châtillon (1303-29),	sterling (2 stk)
Luxemburg	Johan den blinde (1309-46),	sterling (2 stk)
Ukjente	sterlinger (3 stk)	

Myntskatten ble funnet i tre omganger. Det første og største funnet ble gjort i 1912, mens mindre etterhøster ble gjort i 1915 og 1916. Totalt er det kjent 188 mynter fra funnet. Dette inkluderer 19 fragmenter, 5 delte og 3 som finneren fikk og som dermed aldri ble undersøkt (Skaare 1960:7-9). Myntene ble funnet spredd over et smalt område på over en meters lengde og 8-15 cm under overflaten. Området hadde tidligere blitt ryddet til slåtteeområde med oppbrytning av stein, men jorden hadde ikke blitt pløyd. Det var også avsondret fra den øvrige dyrkamarka i en liten avsenkning ved en bratt haug nær sjøen. Myntene lå mellom torva og undergrunnen. Det har vært ment at myntene kunne blitt gjemt under en av steinene (ibid.:8). Skaare har ment at skatten må ha havnet i jorden kort tid etter den ankom Norge da den ikke har blitt blandet med øvrige mynter som var i sirkulasjon på denne tiden. I tillegg antar han at den er nedlagt kort tid etter den yngste sterlingen da denne virket relativt nyslått (ibid.:18). Han antar at myntskatten er et depot da det ikke er kjent noen stridigheter i området i dette tidsrommet og det ikke er noe som taler for at det er et offerfunn (ibid.:21-22).

Litt: Skaare 1960:7-23

### **4. Helgeland, ukjent funnsted. Før 1842**

B.M.

Rostock              Witten, etter 1371, *Jfr Oertzen 292ff; Jesse 307 (1 stk)*

Litt: Holst 1938:107

### 5. Herøy kirke. 1959

T24721

Danmark Christian I (1448-81), hvid (1 stk)

Sverige Hulpenning, Kr H Y I b (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Sæther 25* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 20-25* (1 stk)  
Hulpenning, *Sæther 10-25* (1 stk)  
Hulpenning (1 stk)

Lübeck Hulpenning, 1300-1400-tall, *Jesse 183ff* (1 stk)

Bremen Mynt (1 stk)

Rostock *Sechsling, Jfr Thomsen 7102ff* (1 stk)  
*Sechsling, Jfr Thomsen 7102ff* (1 stk)

Stralsund Witten, etter 1381, *Jesse 370* (1 stk)

I alt ble det funnet 236 mynter.

Litt: Malmer 1980:212; UMKs funnprotokoller (endringer påført etter egen gjennomgang av myntene ved VM)

### 6. Herøy, Nordherregården. 1980/81

UMK 1261

Danmark Christian I (1448-81), hvid, *Schou 1-15* (1 stk)

Funnet under pøying av mark.

Litt: Ingvaldsen 1997:153

### 7. Krystad, Flakstad. Før 1842

B.M.

Brandenburg Albrecht Achilles (1470-1486), gylden, Schwabach, *Thomsen II, 7300* (1 stk)

Litt: Holst 1938:107

### 8. Steigen kirke.

Ts6248

Danmark Christian I (1448-81), hvid, *Jfr Schou 1-28/34-45* (1 stk)

Mecklenburg Hulpenning, *Oertzen 183* (4 stk)

Litt: UMKs funnprotokoller

## Troms

### 1. Keianes, Malangen sogn, Balsfjord prestegjeld. 1898

Ts1239

Danmark Christian I (1448-81), hvid, Malmö, *Schive XIII, 37ff* (1 stk)

Løsfunn på gården Keianes.

Litt: Holst 1946:166

### 2. Meløy, Bjarkøy. 1896

Tromsø Museum

Geldern Arnold av Egmont (1423-1472), gylden, *Thomsen I, 3981* (1 stk)

Litt: Holst 1938:108; Tromsø Museums Aarshft. 26 (1902), s. 137 nr. 1182

### 3. Trondenes kirke. 1950

UMK 533

Ts4016

Ts6319

Danmark Erik av Pommern (1396-1439), hulpenning, *Schive XIII, 20f* (1 stk)  
Christian I (1448-81), hvid, *Schou 1ff* (1 stk)

Sverige Hulpenning, Kr H Ä II (1 stk)

Lübeck Viertelwitten, etter 1386, *Jesse 312* (1 stk)

Dorpat Artig, 1400-tallet, *Thomsen II, s. 299* (1 stk)

I alt ble 41 mynter og en fransk sjetong funnet.

Litt: Holst 1955:27; Malmer 1980:214; UMKs funnprotokoller

## **Finnmark**

### **1. Gævahjar'ga, Nesseby, Varangerfjorden. 1993**

UMK 1318

Ts 10701k

Den tyske orden Livland, Reval, artig, 1400-1420/30 (**1 stk**)

Funnet under arkeologisk utgravning av en gammetuft.

Litt: Risvaag 2000:274; UMKs funnprotokoller

### **2. Kjelvik. 1948**

UMK 482

VM

Utrecht Biskop David av Burgund (1455-96), gylden, *Van der Chijs, Utrecht pl XVII nr. 9 og 10* (**1 stk**)

Funnet under graving på Helnes kirkegård i Kjelvik herred på en dybde av ca. 0,5 meter.

Litt: Holst 1949:151; UMKs funnprotokoller, VMs funnprotokoller

## Ukjent funnsted

**1. “Nord-Norge”.** 1996  
UMK 2043

Danmark      Christian I (1448-81),      hvid, *Schou 1-15 (1 stk)*

Litt: UMKs funnprotokoller

**2. Ukjent.** 1810

*En malmgryte med danske mynter fra middelalderen.*

Litt: Holst 1946:166; Undset 1878:56

**3. Ukjent.** 1841

*Wismar    ”En gammel mynt”*

*Hamburg    ”En gammel mynt”*

Litt: Holst 1938:108

## Appendiks II - Myntskatter med t.p.q. 1483 innholdende mynt preget mellom 1387 og 1483

### Østfold

#### 1. Moss. *Skattefunn. T.p.q. 1533.* Før 1826

Danmark	Christian I (1448-81), Riksrådet 1481-83, Hans (1483-1513), Christian II (1513-1523), Frederik I (1523-1533),	hvid (64 stk) hvid? (11 stk) hvid? (95 stk) hvid? (13 stk) hvid? (6 stk)	
Norge	Olav Engelbrektsson (1533-37)	mynt (1 stk)	
Sverige	Sten Sture d.e/d.y? (1470-97, 1501-03/1512-20) Gustav Vasa (1523-60),	mynt (2 stk) mynt (1 stk)	

Myntskatt som ble nedlagt i løpet av 1500-tallet. Funnstedet er kun beskrevet som i nærheten av Moss. De danske myntene var sannsynligvis stort sett hvider.

Totalt 194 mynter.

Litt: Holst 1946:160; 1948:138

### Hedmark

#### 1. Storhamar, «Kolkin», Vang. *Skattefunn. T.p.q. 1534.* 1878

Danmark	Christoffer av Bayern (1440-48), Christian I (1448-81), Riksrådet 1481-83, Hans (1483-1513),	hvid (2 stk) hvid (32 stk) hvid (4 stk) hvid (34 stk)	
Norge	Hans (1483-1513), Frederik I (1524-33),	hvid (1 stk) hvid (2 stk)	
Sverige	Erik av Pommern (1396-1439), Karl Knutsson (1448-1457), Sten Sture d.e. (1470-97/1501-03),  Hans (1497-1501), Svante Sture (1504-1512), Sten Sture d.y. (1512-1520), Gustav Vasa (1521-1560),	örtug, Stockholm (2 stk) örtug, Stockholm (2 stk) örtug, Västerås (3 stk) örtug, Åbo (1 stk) ½ örtug, 1478, Stockholm (5 stk) ½ örtug, Västerås (25 stk) ½ örtug, Stockholm (4 stk) ½ örtug, Västerås (3 stk) ½ örtug, Stockholm (22 stk) fyrk, 1522, Stockholm (2 stk) fyrk, 1528, Stockholm (4 stk) fyrk, 1529, Stockholm (4 stk) fyrk, 1530, Stockholm (1 stk) fyrk, Stockholm (1 stk) fyrk, 1529, Västerås (1 stk) fyrk, Västerås (4 stk)	

T.p.q. ca. 1534 (Holst 1956a:68).

Litt: Holst 1936b:19; 1946:162; 1948:142-143; 1956a:67-68

## Bergen

### 1. Lasarettbygningen, Sandviken. *Skattefunn. T.p.q. 1483.* 1890

Danmark	Christian I (1448-81), Christian I/Hans,	hvid (7 stk) hvid (21 stk)
Norge	Hans (1483-1513),	hvid (18 stk)

Funnet er beskrevet som «18 norske og 28 danske hvider». Hans Holst klarte å få opplysninger om 9 eksemplarer som besto av 7 danske hvider fra Christian og 2 norske fra Hans. Da Christian aldri preget i Norge er nok alle de norske fra Hans. 21 danske eksemplarer er usikre.

Litt: Holst 1936b:18; 1946:165

### 2. Strandgaten 14, Bergen. *Skattefunn. T.p.q. 1525.* 1928

Nördlingen	Sigismund (1410-1437), Friedrich III (1451-93),	gylden, <i>Thomsen II, 4618 (1 stk)</i> gylden, <i>Thomsen II, 4620 (3 stk)</i>
Nürnberg	Gylden, 1508, <i>Jfr Thomsen II, 5329 (1 stk)</i>	
Schwabach	Friedrich I av Ansbach (1495-1515),	gylden, <i>Jfr Thomsen II, 5205 (3 stk)</i>
Regensburg	Gylden, 1512, <i>Jfr Thomsen II, 4979 (1 stk)</i>	
Sachsen	Fredrik den vise/Johan/Georg,	gylden, 1507-1525 (1 stk)
Lüneburg	Friedrich III (1440-93),	gylden, <i>Thomsen II, 7013 (1 stk)</i>
Frankfurt	Friedrich III (1440-93), Maximilian (1493-1519),	gylden, <i>Thomsen II, 5447 (1 stk)</i> gylden, 1494, <i>Jfr Thomsen II, 5449 (1 stk)</i>
Mainz	Adolf II av Nassau (1461-75),	gylden, <i>Thomsen II, 5838 (1 stk)</i>
Köln	Herman IV (1480-1508), Filip II (1508-15), Herman V (1515-46),	gylden, 1507 og 1508, <i>Jfr Thomsen II, 5744 (2 stk)</i> gylden, Bonn, <i>Thomsen II, 5743 (3 stk)</i> gylden, 1510 (1 stk) gylden, 1525 (1 stk)

Litt: Holst 1936:19; 1938:104-105

## Hordaland

### 1. Kraakenes, Birkeland, Fana. *Skattefunn. T.p.q. 1630.* Ca. 1924 UMK 315

Danmark	Riksrådet 1481-83,	hvid (1 stk)
---------	--------------------	--------------

Tilhørende myntskatt nedlagt på 1600-tallet. De øvrige besto av 546 danske, 13 norske, 22 schlesvig-holstenske, 2 engelske, 20 tyske, 2 nederlandske og 1 spansk. Myntenens pregingsår spenner fra 1481-83 til 1630. I UMK's funnprotokoller er det også nevnt 5 brakteater, uten at disse er beskrevet nærmere. Det kan være snakk om hulpeninger fra 1500-tallet.

Litt: Holst 1936b:20; 1946:135; UMKs funnprotokoller



## Møre og Romsdal

### 1. Hoås, Hof, Sunndal. Skattefunn. T.p.q. 1500-tallet upresisert. 1846

Brandenburg Gylden, 1500-tallet («dukat fra 16.årh) (1 stk)

Jülich-Berg Wilhelm IV (1475-1511), gylden, *Jfr: Engel & Serrure III, s. 1204* (1 stk)

Tirol Sigismund (1439-1496), gylden, *Jfr: Coll. Windisch-Grätz I, 2628* (1 stk)

Litt: Holst 1936b:20; 1938:106

## Sør-Trøndelag

### 1a. Erkebispegården. Skattefunn. T.p.q. 1483? 1991-95

N142029-32

Skatt bestående av 1 hvid fra Christian I, 2 danske hvider fra Hans og en witten eller sechsling fra Stade.

Litt: Risvaag 2006:148, 351

### 1b. Erkebispegården. Skattefunn. T.p.q. 1483. 1991-95

N135841-48

N135850-51

Myntskatt bestående av 2 hvider fra Christian I, 1 hvid fra riksrådet 1481-83, 6 hvider fra Hans, samt en mulig mynt.

Litt: Risvaag 2006:149-150, 351

## Jämtland

### 1. Strand. Skattefunn. T.p.q. 1497. 1837

SHM/KMK 789

Høsten 1837 ble det gjort et skatteunn bestående av 44 örtuger fra Sten Sture d.e. (1470-97, 1501-03), 4 örtuger fra Hans (1497-1501), samt 1 dansk skilling fra Hans (1481-1513). Funnets tpq. er 1497.

Litt: Wiséhn 1992:46

### 2. Västerberg. Skattefunn. T.p.q. 1483. 1856

SHM/KMK 2307

Danmark Hans (1483-1513), hvid (1 stk)

Sverige Hulpennig, kronet hode, 1300-1520 (2 stk)  
Erik av Pommern (1396-1439), örtug (84 stk)  
Christoffer av Bayern (1441-48), örtug (18 stk)  
Karl Knutsson Bonde (1448-70), örtug (51 stk)  
Christian I (1457-64), örtug (12 stk)  
Interregnum (1465-67), örtug (3 stk)  
Sten Sture d.e/d.y. (1470-1520), örtug (23 stk)  
½ örtug (3 stk)

Myntskatten på i alt 198 mynter ble funnet under oppdyrking av utmark. Myntene lå tett sammen i noe som så ut til å ha vært et skinnomslag.

Litt: Malmer 1980:184; Wiséhn 1992:42

## Härjedalen

**1. Sveg, Prästgården. Skattefunn. T.p.q. 1510.** Ca. 1945  
JLM 17 659 A-C

Danmark	Christian I (1448-81), Hans (1483-1513),	hvid ( <b>1 stk</b> ) hvid ( <b>1 stk</b> )
Norge	Erik Valkendorf (1510-1522)	skilling ( <b>1 stk</b> )

Kun et myntfunn fra Härjedalen inneholder aktuell mynt. Disse ble funnet i en åker sør for prestegården som ligger ca. 200 meter sør for kirken.

Litt: Wiséhn 1992:22

## **Appendiks III - Hansabyer representert i norske myntfunn:**

(Basert på Dollinger 1970:ix-x)

### *Rhinen-Maas:*

- Köln, Nijmegen

### *Ijssel og Zuidersjøen:*

- Ikke representert

### *Nordsjøkysten:*

- Bremen, Hamburg (Holsteinkopier), Stade

### *Westfalen:*

- Dortmund, Münster

### *Niedersachsen:*

- Braunschweig, Hannover, Lüneburg, Salzwedel

### *Sentrale Tyskland:*

- Ikke representert

### *Brandenburg:*

- Brandenburg, Frankfurt a Oder

### *Den baltiske kysten vest for Oder:*

- Anklam, Demmin, Greifswald, Lübeck, Rostock, Stettin, Stralsund, Wismar

### *Øvrige Pommern:*

- Kammin, Stargard

### *Preussen, Schlesien, Polen:*

- Polen (uspesifisert myntsted)

### *Livonia:*

- Dorpat, Reval, Riga

### *(Sverige):*

- (Kalmar, Stockholm, Visby)

## Appendiks IV – Omtale av nobler og gylden i Diplomatarium Norvegicum

Nobler			Gylden		
Bind	Brevnr.	År	Bind	Brevnr.	År
16	42	1400			
10	101	1403	5	579	1427
11	110	1404?	5	606	1431
7	343	1405	4	861	1436
4	783	1410	4	863	1437
15	46	1411	4	866	1437
3	612	1413	4	868	1437 Peger til 4, 863
2	645	1417	4	870	1438
1	661	1419	6	470	1438 Peger til 4, 870
11	141	1424	6	471	1438 Peger til 4, 870
5	579	1427	6	473	1438 Peger 4, 870
5	586	1429	4	872	1439
5	597	1430	16	133	1441
5	606	1431	18	63	1444
20	794	1431	2	764	1445
5	609	1432	7	426	1445
1	742	1433	18	97	1445-75
2	717	1434	2	778	1447
5	640	1434	3	803	1449
5	645	1434	4	922	1450
4	866	1437	5	764	1450
4	870	1438	5	768	1450
6	470	1438 Peger til 4, 870	6	535	1450?
6	471	1438 Peger til 4, 870	16	176	1453
6	473	1438 Peger til 4, 870	4	931	1454
16	133	1441	4	935	1454
1	788	1444 Peger til 1, 661	5	785	1454
5	767	1450	6	552	1456
5	768	1450	9	325	1456
6	535	1450?	1	849	1459
6	552	1456	21	510	1460
16	252	1472	1	861	1462
2	978	1494	9	343	1462
			12	232	1463
			15	88	1463
			3	865	1464 Peger til 16, 176
			2	859	1465
			5	855	1465
			5	858	1466 Peger til 5, 855
			2	864	1467
			6	566	1469
			6	574	1471
			16	252	1472
			16	253	1474

Nobler			Gylden		
Bind	Brevnr.	År	Bind	Brevnr.	År
			16	261	1476
			7	482	1477
			11	242	1477
			1	930	1481
			2	915	1481
			5	913	1481
			1	932	1482
			4	998	1484
			14	158	1485
			5	932	1487
			6	604	1488
			2	978	1494
			2	1008	1499
			13	163	1499

## Appendiks V – Byer og områder representert i Kirialskatten

**Områder:**<sup>128</sup>

**Demmin:** Kirial: *Dannenberg 108 (Jfr Jesse 159?)*

**Den tyske orden:**<sup>129</sup>

**Hamburg med etterligninger:** Kirial: *Jesse 173 (Jfr Gaedechens 1346-52), J. 261, J. 262 (Jfr G. 1421), G. 1353, G. 1384, Yngre: J. 174 (Jfr G. 1380-83), J. 175 (Jfr G. 1390-93), J. 176 (Jfr G. 1394-1402), J. 177 (Jfr G. 1412-1416), J. 178 (Jfr G. 1417), J. 179 (Jfr G. 1418), J. 280 (Jfr G. 1256)*

**Lüneburg:** Eldre? *Jfr Jesse 193 (forekommer også i DMS II, 260, etter 1424), Yngre: J. 197, J. 198, J. 199, J. 285a*

**Lübeck:** Kirial: *Jesse 184, Behrens 34f, Yngre: J. 185-187, J. 189, J. 190*

**Mecklenburg:** Kirial: *Oertzen 33 (Jfr Sæther 9), O. 113, O. 122/142 (Jfr S. 4), O 159-163 (Jfr S. 2,3), Yngre: S. 1, S. 5, S. 6, S. 7, S. 8, O. 35 (Jfr Jesse 202), O. 39, O. 114, O. 177, O. 178, O. 188 (Jfr J. 207)*

**Salzwedel:** Kirial: *Jesse 250, Senere: J. 251, Bahrfeldt II pl. I nr 2a, Bahrfeldt II, pl. II fig. 21A*

**Stargard:** Uvisse: *Jesse 222*

**Stralsund:** Eldre? *Jfr Dannenberg Tab. S nr. 10, Yngre: Dannenberg XII nr. 275A, 278, 281, 282, 283, 284, 285, XXIX nr. 492*

---

128De nevnte områdene er steder med mynt representert i kirialskatten hvorfra det også har dukket opp funn i Norge. Påførte typereferanser er fra Dannenberg 1893, Jesse 1967, Gaedechens 1850-76, Behrens 1905, Oertzen 1900, Sæther 1967 og Bahrfeldt 1895.

129Kronologien på tyske ordensbrakteater er uklar. I tabellen over hulpenninger er de ført med det forslaget som er oppgitt i originalreferanse. Hvis et slikt forslag ikke er oppgitt er de ført blant uvisse. De eldste ordensbrakteatene er fra 1200-tallet. De to eldste typene har portretter av en stående ridder, og et kors og en hånd som holder et flagg. På slutten av 1200-tallet dukker imidlertid flere motiver opp, derav frittstående kors, skjold med kors, skjold med stjerne, port (torun) og rektangel. Disse vedvarer til midten av 1400-tallet, men den interne kronologien er uklar, og de samme motivene går igjen i forskjellige perioder (Suchodolski 1982:116-117). Det eldste funnet av et tysk ordensbrakteat vi kan anta å ha en god datering på er fra skattefunnet på Bredestuens tomt (Appendiks I: Tønsberg, nr. 9d) (Vossberg 42/Jfr Waschinski 151-161) Dette må antas å være nedlagt rundt 1350-60-tallet. Hulpenninger av lignende type er representert i Kirial (Steen Jensen 1971:122). Det er imidlertid vanskelig å datere de øvrige hulpenningene uten nærmere kontekst. Foreløpig må det bare antas at de har kommet sammen med øvrige hanseatiske mynter og at en ukjent andel slik tilhører andre halvdel av 1300-tallet og kanskje tidligere.

## Appendiks VI – Omtrentlige dateringer på myntslag.

Listene angir hvor i Figur 20 og 21 forskjellige myntslag er plassert. Dateringene er de som er påført forskjellige myntslag i katalogen. En omtrentlig angivelse av når de har blitt preget har vært nødvendig for å prøve å se mønstre.<sup>130</sup>

### Figur 20 (Hanseatiske og øvrige områder):

- 1300-tallet:** 1300-tallet
- 1350-1400:** Etter ca. 1350; 1350-1400; 1351-82; Etter 1365; 1365-81; 1365-1400; 1365-1410; Etter 1371; Før 1379/81; Etter 1379; Til 1380; Før 1381; Etter 1381; 1380-tallet; 1382-90; 1382-1434; Etter 1387; Etter 1388; etter 1389/90; til 1390; 1390-1400; Etter 1392; Rasmusson 1947 I
- 1400-1440:** 1382-1434; 1400-1420/30; Etter 1403; Til 1405; Etter ca. 1405; 1410-13; 1410/15; 1413-1434; 1413-41; 1423-55, Etter 1424/25; Etter ca. 1430; Rasmusson 1947 II
- Etter 1440:** 1448-79; 1463-1507; Etter 1468; 1471-83; 1473-85; 1474-1516; Andre halvdel av 1400-tallet; Sent 1400-tall eller tidlig 1500-tall
- 1400-tallet:** 1400-tallet; 1400-1500
- Uviss:** Ingen forslag til datering; Antagelig fra samme tid som foregående; 1300-1400-tallet

### Figur 20 (Gotland):

- Før 1400:** Lagerqvist XXXV B3; 1320-1380
- 1400-40:** 1380-1420; 1400-20; 1420-1440/50; Lagerqvist XXXV C4-5; Schive XIII, 17
- Etter 1440:** ca. 1450; ca. 1455-80
- Uviss:** 1350-1450

### Figur 21:

- Før 1350:** 1200-tallet; 1250-1300; Etter 1293; trolig etter 1329; Etter 1330
- 1300-tallet:** 1300-tallet

---

<sup>130</sup>Et par hulpenninger fra Wismar (etter 1392) er plassert i perioden 1400-1450. Samtidig er et par tosidige tyske dreilinger (etter 1392) plassert i perioden 1350-1400. Med tanke på at tosidige mynter jevnt over nok har større potensiale for å være lang tid i omløp virker dette umiddelbart lite logisk. Myntene er imidlertid plassert i perioden de *sannsynligvis* ble utmyntet og tar ikke hensyn til hvor lenge de var i omløp. Vedtektene etter recessen av 1392 varte fram til 1398 (Stefke 1988:114), men Wismarske hulpenninger av typen som ble som startet etter recessen av 1392 varte fram til 1420-årene (Stefke: Pers.med. 2011). I praksis bør vi nok anta at mange av hulpenningene datert til 1400-1500 er preget fra etter 1392 av da utmyntingen av disse var svært omfangsrik i Lübeck, Hamburg, Wismar og Lüneburg (Stefke 1988:114). Kvaliteten på lybske penninger var også temmelig jevn fra 1392 og fram til 1422, selv om den gikk litt ned etter 1398 (Jfr. Jesse 1967:209).

- 1350-1400:** Viertelwitten; 1350-1400; ca. 1350
- 1400-50:** Etter 1392; 1400-35; 1400-50; 1405-71; Etter 1420; Etter 1422; ca. 1430
- 1450-1500:** Etter 1440; 1440-70; 1450-1500; Etter 1460; 1466-96
- 1400-tallet:** 1400-tallet; 1400-1500
- Uviss:** Ingen forslag til datering; 1200-1300-tallet; 1300-1400-tallet; 1350-1450;  
1400-1500-tallet; Senmiddelalder; 13.-16. århundre;  
trolig fra 1300-tallet til begynnelsen av 1400-tallet; 1350-1510